HİLMİ YÜCEBAŞ ★ HİCİV EDEBİYATI ANTOLOJİSİ ★ 1961

HİCİV EDEBİYATI ANTOLOJİSİ



HİLMİ YÜCEBAŞ

HİLMİ YÜCEBAŞ

HİCİV EDEBİYATI ANTOLOJİSİ

15 NCİ YÜZYILDAN YASSIADA HARÂMÎLERİNE KADAR, TÜRK ŞAİRLERİNİN HİCİVLERİ, NÜKTELERİ VE HÂTIRALARI...

Yeni ilâvelerle

İ K İ N C İ B A S I L I Ş



Satış yeri **AKA KİTABEVİ**

Büyük Milas Han No 107

İSTANBUL - 1961

HİCİV EDEBİYATIMIZA DAİR

HİLMİ YÜCEBAŞ

Bu kitap, Türk san'at ve edebiyat kütüphanesinde, şimdiye kadar her nedense edebiyat bilginlerimizce boş bırakılan «Hiciv» sahasını objektif bir görüşle incelemek. Divan, Tanzimat, Edebiyatı Cedide, Fecriâti ve son devirler edebiyatının hicivci şairlerini toplu bir halde yeni ve müstakbel nesillere sunmak düşüncesiyle hazırlanmıştır.

Bu eserde her hangi bir ilmî metodun takibi yerine, sadece uzak ve yakın asırlarda yaşamış, her biri kendi âleminde bize çeşitli hicivler bırakmış heccav şairlerimizin hâtıraları, nükteleri üzerinde durularak eserlerinden örnekler verilmiştir.

Edebiyatımızda oldukça mühim bir yer tutan hiciv ve hezl, meşrutiyetten sonra genişlemiştir.

Kıymetli Profesör **Fuad Köprülü**'nün dediği gibi **«Devri Hamidide, yalnız Şair Eşrefin büyük bir kudretle Hükûmetin tazyikatına rağmen mahdut bir şekilde yaşattığı bu vâdi, matbuatın zincirleri kırılınca, tabiî genişleyecekti.»**

Kitabın ismi bakımından (**Hicv**) in Türk edebiyatındaki mevkii üzerinde kısaca duralım: Bu kelime Arapçada(**Hecv**) şeklinde ise de Türkçeye (**Hiciv**) olarak girmiştir. Frenkler de (**Satire**) derler.

Hiciv; (**Medh**) in zıddıdır. (**Medhiye**) tâbiri altında mütalea olunabilecek kasideler bir zatı, bir binayı bir yeri, bir vâkıayı nasıl hakikatin üstüne çıkarak öğerse, (**Hicviye**) ler de yine gerçeği bir yana atarak, öylece yerer.

İkisinin de birleşik mümeyyiz vasfı (mübalâğa) dır. Aradaki fark medhiyelerde mübalâğanın medhedilenin lehine, hicviyelerde ise (mevsufun) muhatabın aleyhine kullanılmasından ibarettir.

Hiciv, her zaman mevzuunu doğrudan doğruya ele almaz. Bazen konusu olan şahıs veya şeyin zatında mevcut olan güzel sıfatları «Selb ve nefyedip» onları zıddını isnad etmek suretile doğrudan doğruya vâki olmaz da medheder görünerek zemmeder ki buna eski edebiyat sanatları tâbirlerinden (**Te'kidüzzemm bima yüşbihülmedih**) yâni, medhe benzetilerek yermeği pekleştirme denir.

Hüseyin Kâmi'nin bir sadrâzam hakkındaki hicviyesinden

«Kaplan gibi et ekl eder
Arslan gibi oynar poker
Endişei milletle hem...»

Mısralarında görüldüğü gibi...

Medh şeklinde yapılan bir hiciv daha.

Fahr-i âlemsin ve likin fâsı yok
Gevher-i kânsın ve likin râsı yok
Dilerim Hak'tan bunu her rûz-u şeb
Sana bir merkeb vire kim bâsı yok

Hicivci bazen de doğrudan doğruya mevzuu zemmetmez de onun yüksek sıfatının icap ettirdiği karşılığı, ednâ bir vasfın karşılığı şeklinde irad etmekle hicvi tahakkuk ettirir.

Hoca sınıfından, fakat tam mânasiyle fikir hürriyetine sahip olanlardan meşhur şair Hayret efendiye;

— Efendi Bâlâ olmuş!

Haberi verilince merhumun:

— **Besbeter** olsun!... cevabı gibi...

O zamanlarda Bâlâ rütbesi Vezirlikten evvelki mertebe idi.

Bu haber karşılığında mutad cevab: **«Allah daha âli etsin!»** demek iken, Hocanın hem rütbeyi, hem de ona erişeni bir çırpıda tepetaklak edip **«Besbeter olsun!»** demesi de beliğ bir hicivdir.

Şair **İbnürrumî**'nin iğneli dilinden bıkan hükûmet reisi onu davet eylediği bir ziyafette zehirletiyor. Zeki Şair zehirlendiğini anlayınca meclisi terkederken Emîr ile aralarında şu konuşma geçiyor:

Böyle birdenbire kalkıp nereye gidiyorsun?

— Gönderdiğin yere...

Bizim pedere selâm söyle...

— Cehenneme uğrayacak değilim!...

Ne ince karşılıklardır. (**Ahret**) demiyor da zehirlendiğini anladığını vasıtalı beyan ile (**Gönderdiğin yere**) diyor. Ondan sonra Emîrin (Babam da oradadır. Selâm söyle) siparişine karşı (Baban cehennemdedir, ben cennete ulaşıyorum) demeyip de (**Cehenneme uğrayacak değilim**) tarzında cevap vermesi hicvin en acı ve en zarif şeklidir.

Hiciv, hicivcinin edebiyat sanatını kullanarak mevzuunu kötülüklerle teşhiridir.

Bu gösteriş; hakikatin ifadesi olabileceği gibi, hakikatın zıddı olarak heccavın infialinden doğan yersiz zemler ve hakaretler dahi olabilir.

Merhum üstad Tahir Nadi'nin kendisine ait olarak anlattığı şu fıkralar (Hiciv) bahsinde en güzel açıklamadır:

Diyarbakırda muallim bulunuyor ve oradaki medresenin bir odasında oturuyordum. Bir kış gecesi nargilemi kurmuş, semaveri ateşlemiş, demlenmiş çayımı içmeğe hazırlanmış iken ansızın Vali Arif Paşanın ağası gelip karşıma dikildi.

— Paşa, dedi, seni istiyor!

Keyfim kaçtı. Buram buram kar yağarken rahatımı bozmak, sıcak odamı bırakmak istemedim.

— Yarın gelirim! dedim. Gitti, bir müddet sonra tekrar geldi.

— Paşa, al gel, gelmezse zorla getir buyurdu.

Deyince, çaresiz giyindim, yola düzüldük ve paşanın huzuruna vardık. Paşa ilim ve irfan sahibi bir zat idi. Mektupçusu ise tam mânasiyle cahil ve kaba, fazla olarak da kendini âlim ve zarif sayan bir ham ervah hödük idi. Odadan içeri girdiğimde orada memleketin eşrafı, ileri gelenler ve memurların da bulunduklarını gördüm.

Paşa ayağa kalkınca hepsi birden hürmet göstermekte acele ettiler. Bana yer gösterildi; oturdum. Paşa:

— Hoca, dedi, seni ne diye çağırttım biliyor musun?

— Hayır, dedim, bilmiyorum!

— (Mektupçuyu göstererek) Bizim mektupçu kendini pek beğenir. Şunu bir güzel hicvet de bu huyundan vazgeçsin. Hadi göreyim seni!

Vaziyeti kavradım. Şöylece bir etrafıma baktım, herkes susmuş, ben ne söyleyeceğim diye dikkat kesilmişlerdi. Sonra mektupçuyu süzdüm.

O da hiddetini yenmiş, fakat kıpkırmızı kesilmiş, mağrur ve sert bakışlarını bana dikmişti. Derhal cevap verdim :

— Emredersiniz paşam! Bu zatı hicvetmek kolaydır.

dedim. Ancak müsaade buyurunuz da önce (hicv) in ne demek olduğunu kısaca arzedeyim. Malûmu devletinizdir

Hiciv; mevzuu olan şahısta maddî ve manevi ne kadar güzellikler ve iyilikler varsa onların hepsini de yok ederek, her birinin aksi olan ne kadar kötülükler ve münasebetsizlikler varsa onları isnad eylemekten ibarettir,

(Mektupçuyu göstererek) Ben bu zata bütün dikkatimi üzerinde toplayarak bakıyorum. Onda maddî ve manevî güzellik ve iyilik namına hiç bir şeyi göremiyorum ki bunları teker teker selbedip de zıdları olan çirkinlikleri ona isnad edebileyim.

Oradakiler son derece memnun, mektupçu utancından büzül-

müş ve üzülmüş idiler.

Paşa

— **Hicvin bundan güzeli olamaz ve mektupçu daha mükemmel hicvedilemez.**

Dedi. Bu fıkraya bir şey ilâvesini gerekli bulmuyorum. Çunkü (Hicv) in mahiyeti bundan daha güzel anlatılamaz.

Türk edebiyatındaki medhiyeler, hicviyeler manzum olmak mutattır. Ancak her manzum sözün edebiyattan madut olması iktiza etmeyeceği gibi, her medhiye ve hicviyenin de edebiyat çerçevesi içine sokulması düşünülemez. Hele Divan şairlerimizin bir köşkü, bir anı veya bir ünlü zatı tasvir eden öyle bir takım kasideleri vardır ki bunların olanca kıymetleri Arapça ve Acemce seçkin lûgatlerin kulağa hoş gelen terkipler halinde mısralara yerleştirilmiş bulunmasından ibarettir.

Bunlar, mânaca mübalâganın kıvamını taşırmış, âdeta hayal ve vehim hududunu bile aşmış bulundukları için kulaklara nağme halinde bir tesirleri olsa bile, mâna ve müedda bakımından en küçük bir değer taşımazlar. Renkli çocuk balonları gibidirler, görünüşleri cazip ve dolgun, fakat içleri kof, yükselir gibi gözükmeleri câlî ve muvakkat, sukut edip sönmeleri ise serîdir.

Bu kaide hicviyeler hakkında da vârittir. Hicviyelerin edebiyattan sayılması için, mümeyyiz vasfı olan (hiciv yani yermek, biçimsizlikleri açıklamak) işinin sanat inceliğini taşıması lâzım gelir. Böyle olunca alelâde külhanbeyi küfürlerini, vezinli, kafiyeli olarak sıralayan nazımlar; **hicviyat değil, müstehcenât nev'indendir. İşte bundan dolayıdır ki Sürurî'nin Hezliyat'ının çoğu. «Hicviyat» sayılmayıp «Müstehcenat» ve «Manzum küfriyat»** tan maduttur. Yine bu itibarla bir çok ünlü hicivci şairlerin hicviyelerinden bir kısmını, edebiyatın (**Hiciv**) nevinin dışına atmak mecburiyetindeyiz.

Nitekim **Nefi'nin, Eşref'in** ve benzerleri hiciv üstadlarının pek sanatlı, çok iğneli, gayet ince hicviyeleri karşısında kaba ve çirkin manzum söğüntüleri de görülmektedir. Meselâ **Eşref'in** istibdat devrini zemmeden şu kıt'ası muhakkak ki çok ince bir hicivdir:

Bize zinciri esaret yakışır ziynet için,
Vatanın mahvına zira ki bütün diş biliriz...
Değil evrakı havadiste kıraat etmek
Levhi mahfuzda hürriyeti görsek sileriz.

Bir de şuna bakalım:

Merhum **Tahir Nadi** üstadımızın, bir Maarif müntesibi hakkındaki;

Humkunun ölçüsünü bulmada fen âcizdir,
Cehlinin debdebesi koskoca umman gibidir.

Nazımları ne hoş, ne güzel hicivlerdir. Aynı üstadın, yine devri sabık Maarifçilerinden biri hakkındaki:

(.....) denilen safil-ü pespâyetebâr
Kahbe sistemli teres, Türklük için mucibi âr
Bulamazsın arasan beynini mikroskop ile
İzzeti nefs-ü hamiyyet ile namûs-ü vekaar

Nazmında da teres gibi mübtezel bir kelimenin tam yerine kullanılmasıyla ifadeye kuvvet verdiğini görüyor ve bu ktt'ayı edebiyattan saymakta duraklamıyoruz.

Hicivde bayağı ve hasis kelime ve tâbirlerin kullanılması mutlak olarak **Hasaset** ifade etmez. Âdi bir tâbir; yerinde kullanılmakla üslûba kıymet verir. Mesele kelime ve tâbirin âdiliğinde değildir, o bayağılığın ifadeye şiddet ve değer verecek yerde aşağılatmasındadır. Bunun ölçüsü sağlam zevktir. Zevki okşamayan, yerinde kullanılamamış âdi tâbirler zatlarında mevcut bayağılığı nazmın bütün mefhumuna sirayet ettirirler.

Nef'inin şiirleri ince mânaları ihtiva etmesine rağmen, birçok hicviyelerinde kaba, âdi küfürlerin, mübtezel mazmunların yer aldığını görüyor, bunları gerek tasavvur, gerek tasvir bakımından fersude ve mübtezel saymakta tereddüt etmiyor ve söyleyenin edib olduğunda şüphe etmediğimiz kadar, böyle tabiat dışı doğurulmuş fikir çocuklarını birer **«veledi tabii»** ve çeşitlerini edebiyat dışında saymakta tereddüde düşemiyoruz.

Görülüyor ki, hiciv; mevzuunda ne kadar seçkin güzel, mutena vasıflar varsa onların hepsini kaldırıp yerine onların zıddı olan **«evsafı zemime»** ve **«tavsifatı mekruha»** yı koyarak muhatabını küçültmekten, onunla alay etmekten, onda az buçuk da olsa mevcut kötülükleri şişirip büyütmekten ibarettir. Şartı ise, gerek lâfız, gerek mâna bakımından nükte ve zarafet taşımasıdır. Gerçi mizahın şartı da budur amma, lâtife ve nükte libasına da bürünülmüş olsa hicivde zem ve kadh âdeta temel unsurdur. Bazı hicviyelerde (hiciv) ile (mizah) unsurlarının ustalıkla kirbirlerine karıştırılmış bulunduğunu görürüz.

Bu eserde eksiklerimiz ve hatalarımız görülürse, - girişilen işin ehemmiyetini düşünerek okuyucularımızın bizi bağışlıyacaklarını ümit ederim.

İstanbul: 11 Kasım 1954 **Hilmi YÜCEBAŞ**

HİCİV HÜRRİYETİ

Bernard Shaw, bir gün kızmış, mevcud partilerin oportünist olduğunu söyleyerek topuna birden sövmüş:

— Bunların arasında hiç bir fark yoktur, hepsi köpektir. Yalnız şu var ki muhalif olanları havlar, muvafık olanları kuyruk sallar, demiş.

Milliyet 6-3-1960 **Çetin ALTAN**



Kabataş sultanisi fârisi muallimi üstad Tahir Nadi Efendi

Süs mecmuası 29-3-1924



BU KİTABIN İLK BASKISI ÜZERİNE

MATBUATIN DÜŞÜNCELERİ

Gerçekten de muhtelif üçyüz kudretli kalemden çıkmış hicivleri toplu ve objektif bir tarzda önümüze seren başka bir kitap bulunduğunu hatırlamıyoruz; bulunmadığı da muhakkaktır diyebiliriz. Bu itibarla YÜCEBAŞ, yeni eseriyle edebiyatımıza hakiki bir hizmette bulunmuştur; teşekkür ve tebrike lâyıktır.

Vatan gazetesi: 27/12/1954 **Sadun Galip SAVCI**

★

YENİ BİR ESER

Esaslı bir himmet, devamlı bir gayret mahsulü olduğu ilk bakışta anlaşılan **«HİCİV EDEBİYATI ANTOLOJİSİ»** müellifini tebrik ederim. **Hilmi Yücebaş**, bu eseriyle Türk edebiyatı tarihine ciddî bir hizmette bulunmuştur.

Zarif ve göz okşayıcı bir kapak içinde yayınlanan bu eseri vücude getirmek, tahmin ve takdir ediyorum ki, hiç te kolay olmamıştır. Hilmi Yücebaş'ın bunları arayıp bulmaktaki ve bir araya toplamaktaki sabır ve gayreti karşısında hayran olmamak zordur. Himmetine ve gayretine teşekkür etmek her fikir adamı için borçtur.

Türk Sesi gazetesi: 18/1/1955 **Zeynel Besim SUN**

★

HİCİV EDEBİYATI ANTOLOJİSİ

Son günlerde Hilmi Yücebaş yukarıdaki başlık altında 364 sayfalık bir kitap çıkarmış bulunuyor. Müellif bu kitapta bizzat kendisinin de itiraf ettiği gibi ilmî bir metod takip edecek yerde, Şeyhi'den Namdar Rahmi, Doğan Nâdi ve Bedii Faik'a kadar bir çok hiciv şairlerimizin şiir, nükte ve fıkralarını bir araya geti-

rerek değerlendirmek istemiş. Yazdığı mukaddemede, edebiyat bilginlerimizin hiciv sahasını ihmal ettiklerini ileriye sürerek hayıflanıyor. Hakkı var.

Zira gerçekten, hiciv ve mizah, bizim en canlı iki özlü tarafımızdır. Bizim zekâmız, miskinliklerden, itibarîliklerden ve zorlamalardan tiksinen hür bir zekâdır. Biz böyle bir zekâya sahip bulunduğumuz içindir ki «başka» larını olduğu kadar kendi kendimizi de hicvetmeğe, alaya almağa bayılır, her ışıltılı zekâ oyunundan hoşlanırız. Nükte yapmak endişesiyle en amansız tehlikelere bile atıldığımız vâkidir. Sanki bizde, bütün dış tesirlere ve ezici kuvvetlere meydan okuyan küfürle karışık keskin bir hiciv iptilâsı, gâh haşin, gâh yumuşak bir nükte zevki var.

İşte Hilmi Yücebaşın da yer yer işaret ettiği gibi, bu antolojideki bütün hiciv muharrirlerimizin şiir ve fıkralarına pervasız bir çeşni, buruk ve sert bir tad kazandıran bu hiciv iptilâsı ve nükte zevkidir. Bunun içindir ki onlar, içinde yaşadıkları devrin aksaklıklarını deşmeden edemez, kaderimize ilişmeden ferahlıyamazlar. Her birinin kullandığı söz, şakacı bir tavırla vatan topraklarına serpilen ve yeşermek için, fırsat kollayan bir tohumdan farksızdır. Aralarındaki büyük nüans farkına rağmen hemen hepsi, daima geleceğe yönelmeyi, tarihe biçim veren taşkın bir kuvvet kesilmeği ve yaşanmış vak'ayı acı veya alaycı bir dille kurcalamayı derd edinirler: Sanırsınız ki facialı bir dünyanın bütün ağırlığı omuzlarındadır.

Hepsi de, heyecanla istihza arasında pervasızlıkla zerafet arasında yuvarlanmayı huy edinirler. Nazarlarında hiciv, günlük hürriyeti şahlandıran yıkıcı bir vasıta, fikrin patlayıcı gücünü dürtükleyen dinamik bir unsurdur. Onlar, bu unsur sayesindedir ki her şeyi ifrata vardıran gazup ve müstehzî bir âlem vücude getirmeğe çalışırlar. Gayeleri, düşünce hürriyeti hesabına cemiyetin dar kadrolarını sarsmak, realiteyi aşırı bir tenkide tâbi tutmaktır.

Böylece hiciv şairlerimiz ve genç mizah muharrirlerimiz, hicvi ve mizahı haksızlığa çevrilen birer silâh halinde kullanmağa can atar, hayatı, bir an olsun unutmamağa dikkat ederler. Sun'îliklerinin gizlediği dramatik taraf, sâdece yaşama azabıdır. Zira onlar, eşyanın çevresini «aşkınlaştıran» batılı hiciv şairlerinin ve mizah muharrirlerinin aksine, plâstik bir realizmi hedef tutarlar. Başlıca kavgaları, şekil titizliğinin, «muhteva» daki tokluğu yufkalaştıracağı düşünceyi dermansızlaştırmasıdır.

Bu sebepten bizimkilerde, batılılarda olduğu gibi, ne sonlu bir dünyanın her çeşit belirtilerini azımsayan bir üstünlük vehmi, ne

de her çeşit küçüklükleri yadırgayan bir nezaket ve mükemmellik kuşkusu var: Onlar, bazan en âdi kelimelere, en açık saçık şakalara, en yaralayıcı nüktelere başvurmaktan çekinmezler. Belirtmeyi diledikleri nokta, siyasî haksızlığın şatafatlı yalanı ve beşerî facianın saçmalığıdır.

Bu bakımdan hiciv şairlerimizin ve genç mizah muharrirlerimizin hiciv ve mizahında, ne kozmik temaşada karar kılan bir aşkınlık, ne de varlık ve eşyanın kaderine nüfuz eden bir derinlik var. Hemen hepsi, ya bir rejimi veya bir şahsı yerer, haksızlıkları teşhir etmeğe yeltenirler. Hemen hepsi de, nükteyi düşünceye yaslayamamaktan korkarlar. Çünkü emelleri, hicvi âdeta katılaştırmak ve **Neyzen Tevfik**'in dünyamızı farikalandıran **«önü zulmet sonu zulmet»** den ibaret iki **«sonsuzun»** karşısında gözyaşı yerine çığlığı veya kahkahayı seçmektir.

Bu heyecanla, yazılarını, ya çınlayan bir belâgatle veya tırmalayıcı bir sâdelikle doldurur, samimî olmaya savaşırlar. Öfkeli veya alaycı mizaclarını dolu dizgin koşturarak devrin müstebitlerine kafa tutmağa azmederler. Hepsinde, günlük hâdiseleri kovalamaktan bıkmayan bir aktualite telâşı var. Hepsi de, övünmelerin boşluğunu gün ışığına kavuşturmak iştiyakiyle çırpınır, şiddeti seferber ederek zulmü dünya yüzünden silivermek hasretiyle yanarlar.

İşte Hilmi Yücebaşın **«Hiciv Edebiyatı Antolojisi»**, kabalıkla inceliği, çığlıkla tebessümü atbaşı yürüten bütün bu hiciv - şairlerimizin, genç mizah muharrirlerimizin realist hiciv ve mizahını gözlerimizin önüne seren faydalı bir eserdir...

Yeni Sabah: 10/1/1955 **Nâzım KEMAL**

★

TÜRK ŞİİRİNDE HİCİV

Masamın üstünde Avrupada basılmış hissini veren bir güzel kitap duruyor. Boz nakışlı güzel kabın üstünde kartvizit gibi, çerçeveli bir kısım ve içinde şu satırlar: **«Hiciv Edebiyatı Antolojisi»**. Beş yüz sene içinde divan ve halk şairlerinin söylediği hicviyelerden ilk akla gelenler bir arada bu kitapta yer almış. Türk edebiyatında hicve dair yazılmış çeşitli makaleler ve fıkralar da kitaba ayrıca revnak vermiş... Türkiyede çıkan ilk mizah gazetesi Letâif-i asâr'dır. Mizahı ve hicvi, bir sanat değeri ve fikir kıymeti olduğu

müddetçe hoş görmek ârifliğini gösteren devlet adamları arada bir çıkmış, ne faydaki ellerinde gazete kapamak ve yazıcı cezalandırmak imkânı olan büyükler, çoğu zaman, mizahın inceliğini, hicvin değerini kavramamışlar; bu cins yazıcıları en çok meşhur ve müessir yapan şeyin onları mağdur mevkiine koymak olduğunu bir türlü hesaba katamamışlardır...

Rivayet edilir ki: Genç Bayron eski Yunan mitolojisine ve tarihine duyduğu hayranlıkla, bunlarla hiç bir ırk iştiraki olmayan sadece onların vaktiyle oturduğu topraklara yerleşip dillerini konuşmakla vâris hale gelen yeni Yunanlıların istiklâl savaşlarına katılmak için İngiltereden gelmiş, bir ara esir edilerek zamanın yaşlı ve görgülü Osmanlı paşalarından birinin huzuruna çıkarılmıştı. Maceraperest gençte sevinçten ve şevkten öteye geçen bir heyecan vardı: «Şimdi ne eziyetler göreceğim, ne işkencelere uğrayacağım. Fakat bir kere kurtulup da memleketime döndüm mü nasıl meşhur olacağım, alnımın teri hakedilmiş büyük bir şöhret!» Halbuki yaşlı ve görgülü vezir, bu delimsek genç adamın, bu güzel ve asîl oğlanın çenesini okşamış, **«Sen bu idin demek, haydi serbestçe git, annene de benden selâm söyle!»** diyivermişti. Öteki çırpınıp duruyordu: Ben sizin tarafınızdan eziyetleri işkenceleri hak ettim. Ben Yunan istiklâli taraflısıyım! Hem eli silâhlı bir taraftar...» Vezir, bu sözler üzerine yaptığı hareketin isabetine inanmış; daha müsamahalı ve yumuşak davranmakla onu yenivermişti!...

Zaman zaman, Osmanlı saltanatının en dar görüşlü, en otoriter, Rabbin ve Devletin hikmetinden sual olunmaz kaidesini kabule yanaşıvermiş kara günlerinde bile, geniş görüşlü adamlar çıkmıştı. Ne çareki şark bu!... Fikirden, dâvadan ziyade, şahsî garezler, kızgınlıklar, kırgınlıklar duruma hâkim! Biz de ilk garp ölçüsünde manzum hiciv örneğini veren Ziya Paşa'nın **«Zafer Nâme»** si bile fikirden ziyade, hınca dayanan bir eser! Ne söverken, ne överken umumî efkâra tercüman olamayan zavallı şark şairi!... Şu son zamanlarda bile aynı berbad örneği bir daha görmedik mi: Sevgili Orhan Seyfi, çıtır çıtır türkçesiyle bize «gönülden sesler» dinleten hece şairimiz, millî şef olduğu günlerde onun coşkun bir meddahı iken, Paşa'ya artık mahalle bakkallarının bile pervasız küfür edebildiği bir sırada yetmiş yaşından sonra insanın sidiğini bile tutamayacağını mısraa sokmak şeklinde hem millî zevke, hem millî terbiyeye, hem de kendi seçkin ve gelişmiş şiir zevkine ihanet eden hicviyeler yazıvermedi mi? Ne çare, şarkta, zamanında kafa tutabilen, kafa tutuşunu en ince ve değerli hicivlere koyabilen insan o

kadar az ki! «Yok ki!» demeyi millî gururumuza yediremiyoruz da ondan «az ki» deyip çıkıyoruz... Neyse bu uzun inceleme ve emek mahsulü kitap, bizi yeniden bu konuda derin derin düşündürebiliyor ve birbiri ardına verdiği örneklerle bizi yüz yıllar içinde ibretle ve zevkle gezdiriveriyor, Görüyoruz ki «Divan edebiyatında insanî ve ahlâkî, zekâya dayanan hakikî hiciv ve tenkid arasak, bu maksadla bu edebiyatı baştan başa tarasak, elimize noksan, eksik bir mecmuacık olsun geçer mi dersiniz? Ummuyorum! Bu edebiyatta hiciv, tahkir ve terzilden başka bir şey değildir. Vezin ve kafiye ile söylemenin daniskasını biliyor o şairler. Fakat buluşların hepsi de birbirinden bayağı. Divan şairi, menfaatine yardım edeni över, kızınca söver, adam âciz duruma düşünce de döver!...»

Halk edebiyatımızdaki hicivler ise şairlerin birbirini susturmak, yıldırmak, hiç değilse sindirmek maksadiyle ellerinde sazlarla manzum atışmaları yüzünden meydana gelmiş şeylerdir. Halk şairleri içinde zaman zaman Allaha bile, sultana bile kafa tutup güzel ve açık, cesaretli ve sanatlı haykıranları olmuştur:

Şu yalan dünyaya hoş olamadık
Birgün sıra gelip baş olamadık
Şu sıska öküze eş olamadık
Söylemeden âciz dilimiz bizim!

Sen mi sen İstanbul paytahtımız
Açılmıyor ikbalimiz bahtımız
Yaşımız ellidir geçti vaktimiz
Nöbetin gözlüyor salimiz bizim

Benim bu gidişe aklım ermiyor
Fukara halini kimse görmüyor
Padişah süksesi selâm vermiyor
Kefensiz kalacak ölümüz bizim!

Bu dörtlükleri birbiri ardından hem bir mitralyöz heybeti, hem bir dantelâ zarifliği ile dizi diziveren Serdarî'nin daha şair hemşerisi Ruhsatî, bir yandan devlete, bir yandan Allaha kafa tutan bir eda ile hicvin en güzel örneğini verebilmiştir:

Tufanlar estirdin başımda
Halâvet yoktur aşımda
Kızlarımı genç yaşında
Dul eyledin sabr eyledim

Ateşe verdin üstümü
Uzak eyledin dostumu
Kendine soyup postumu
Şal eyledin sabr eyledim

20. Asır: 13/1/1955 **Behçet Kemal ÇAĞLAR**

★

HİCİV EDEBİYATIMIZ VE BİR ANTOLOJİ

Temsilcilerinin davranışları ister dar mânada ferdiye, ister geniş mânada sosyal'e bağlansın; yalnız kemmiyet bakımından değil, keyfiyet bakımından da gelişmiş bir Türk hiciv edebiyatı vardır. Onu kalp gelenekleri içinde fazla sıkışmış, fazla donmuş bulabiliriz, fakat cevhersiz olduğunu söyliyemeyiz.

Üstad Yahya Kemal hakkında hemen bütün aydınlarımızın, kendilerinin bile unutulduğunu zannettikleri düşünceleri, hüküm halindeki davranışlarını, gizlendikleri köşelerden birer birer çıkararak, vesikalar şenliği halinde bir kitapla okuyucularımızın huzuruna çıkaran Hilmi Yücebaş, bu sefer yine sadece vesikaların delâletiyle Türk hicvinin üzerine eğilmiş.

Oldukça hacimli kitabında Divan, Tanzimat, Edebiyat-ı Cedide, Fecriâti ve son devrin belli başlı ve sosyal bir alâka kazanmış hiciv üstadlarını eserleriyle bir arada buluyoruz. Yücebaş, Türk hicvinin ilmî temellere dayanan bir izahını yapıyor. O, sadece objektif bir araştırıcıdır. Zengin madenleri bulup çıkaranların sanayiciye yaptıkları paha biçilmez yardım gibi, o, gelecek izahcıya kronolojik, kıyaslamalar yapmak imkânını sağlıyacak bir ruhlar madeni hazinesi vermektedir.

Bizce, Yücebaş, hicviyelerle alâkalı yorucu çalışmasından dolayı, her türlü methiyeyi haketmiştir.

Son Saat 24/1/1955 **Vecdi BÜRÜN**

★

TÜRK EDEBİYATINDA HİCİV

Ko Vadis'te, zalim Neron tarafından öldürüleceğini hisseden Petronius, dostlarını muhteşem bir ziyafet sofrası etrafına toplar, dilber kölesini de yanına alır, onu âzad eder ve sonra, damarlarını

keserek hayatına son verir. Vefakâr kölesi, âşık olduğu iyi kalpli efendisini takip eder. Petronius, bileğinden akan kanın tesiriyle yavaş yavaş ruhlar âlemine, dostlarının gözyaşları arasında, göç ederken, nükteciliğinden vaz geçmez ve Neron'a sunulmak üzere dikte ettiği bir mektupta hiciv edebiyatının şaheserlerinden birini yaratır: Neron'la bir hayli alay ettikten sonra, müstebidi en hassas noktasından yaralar, onun bam teline basar: **«Ne istersen yap, istersen Roma'yı değil cihanı yak, fakat san'ata dokunma!»** der.

Kendisini dünyanın en büyük artisti sanan Neron, bu satırları okurken ifrit kesilir!...

Dünya hiciv edebiyatında, Petronius gibi, ölürken bile iğneleyici nüktelerini sakınmayan kimseler pek azdır. Zindanda, kellesini cellâda teslim etmek üzere, iken, elindeki kamış kalemden damlayan simsiyah mürekkebe bakarak, Arap Lalaya:

«Mübarek teriniz damladı.» diyen Şair **Nef'i**'yi, çoğumuz gibi ben de biliyordum. Fakat, ölüme giderken, bu ayarda hattâ Petronius'a bile taş çıkartacak incelikte bir nükte yapıldığını, Hilmi Yücebaş'ın yayınladığı **«Hiciv Edebiyatı Antolojisi»** nin daha ilk sayfalarında öğrendim:

«Şair, **İbnürrumi**'nin iğneli dilinden bıkan hükûmet reisi onu davet ettiği bir ziyafette zehirletti. Zeki şair zehirlendiğini anlayınca meclisi terkederken Emir ile aralarında şu konuşma geçer:

— Böyle birdenbire kalkıp nereye gidiyorsun?

— Gönderdiğin yere.

— Bizim pedere selâm söyle.

— Cehenneme uğrayacak değilim.»

Hicvin şahikasına ulaşan bu hazırcevap şairin cesaretine hayran olmamak kabil mi?

Hilmi Yücebaş, kitabında hemen hemen bütün satirik edebiyatımızın panoramasını vermiş. Biraz daha kalburdan geçirip elemiş olsaydı da, bize yalnız balını verseydi, kanaatimce daha iyi olurdu. Zira, edebiyatın her hangi bir sahasında bir antoloji yapılırken, bu sahada yazı yazanların hepsi, istisnasız, bu derlemeye girecek diye bir kanaat yoktur. Bu kitapta, öyleleri var ki, bulunmasalar da olurdu, hattâ daha iyi olurdu. Buna mukabil, Nef'î'nin, Eşref'in herkes tarafından henüz bilinmeyen bazı hicivlerini öğrenmiş oluyoruz.

Bizde hiciv denilince Nef'î'den sonra Eşref'in ismi akla gelir. Eşref, mizah sahasında Nasreddin Hoca gibi, hiciv kelimesinin âdeta müteradifi olmuştur diyebiliriz. Bunun için, onun kaleminden veya ağzından çıkan o kadar çok iğneleyici söz vardır ki, bun-

ların bir kısmının şaire sonradan izafe edilmiş olmaları bile mümkündür. Türk edebiyatı hiciv bakımından hayli zengindir. Böyle bir derlemeyi meydana getirdiği için, kendisine teşekkür borçluyuz.

Yazımı, Eşraf'in bu kitaptan iktibas ettiğim bir fıkrası ile bitiriyorum:

«Kâmil Paşanın makamına gelmediği ve mektupçu Hayri Beyin Valiye vekâlet ettiği bir gün, Eşref'e gönderilmek üzere bir tahrirat yazıldı. Mektupçu, bir muziplik olsun diye tezkerenin başındaki «izzetlû efendim» sözünü kırmızı kalemle çizerek şöyle düzeltti: «Rif'atlı efendim». Sonra, imzalıyarak Eşref'in kaymakam bulunduğu Kırkağaç'a yolladı. Şair, tezkereyi alınca, bu silintiyi ve ilâveyi gördü. Alt tarafını okumadan, hemen şu mısraı yazıverdi:

Geldi duydum sizlere eyyamı id,
Hayri Bey çalsın, sen oyna Kürt Said!

İstanbul Ekspres 31/1/1955 **Cevdet PERİN**

★

HİCİV EDEBİYATI ANTOLOJİSİ

Eserlerinin delâletiyle şahsiyetini tanıdığımız genç ve çalışkan araştırıcımız Hilmi Yücebaş (Hiciv Edebiyatı Antolojisi) adlı son eseriyle millî kütüphanemizin önemli bir boşluğunu doldurmuş, senelerdenberi hissedilen bir ihtiyacı karşılamak için Kristof Kolomb'un yumurtası gibi apansız ortaya koyduğu bu eserine, bu çeşit edebiyatımız için birincilik mevkiini ihraz ettirmiş bulunmaktadır.

Milletimiz yüzyıllar boyunca sayısız âlim, mütefekkir, edip ve şair yetiştirdiği gibi bunlar arasında emsalsiz nüktecilerle heccavlar da yetiştirmiştir.

Nasrettin Hoca, İncili Çavuş, Haşmet ve Sururî gibi hazırcevaplıkta ölmeyen şöhretler ve halkımızın ruhuna sinmiş sayısız kıymetlerimiz arasında Nesimi, Nef'î, Eşref, Neyzen Tevfik, Üsküdarlı Talât, Hüseyin Kâmi, Hüseyin Suat, Süleyman Nazif, Feylesof Rıza Tevfik ve hattâ Yahya Kemal gibi yarattıkları şiir ve edebiyat nevileri arasında nükte ve hicve de yer ayırarak, ölmez bedialar bırakıp geçmiş ve yaşamakta bulunmuş olan sayısız şairlerimiz de vardır.

Netekim büyük şairimiz Yahya Kemal'in dilden dile intikal

eden ağır şakalarından illâllah demiş olan rahmetli Talât Paşa'nın bir gün Bab-ı âliden çıkarken karşılaştığı şairimize:

— Canım Yahya Kemal Beyciğim, gazetelerin bazılarını kapatabiliyoruz; fakat sizin gazeteyi nasıl kapatacağız? diye düşünüp duruyoruz.

Dediğini, şairimizin de derhal:

— Kolayı var Paşam; tabancanız yanınızda değil mi?...

Diye cevap vermiş olduğunu iyice hatırlıyorum.

Ancak bu emsalsiz şairlerimizin çoğu hicivlerini kitap halinde intişar eden eserlerine almadıklarından her biri birer kıymet olan ve devirlerinin hususiyetlerini tebarüz ettiren bu dilber parçacıklar maalesef özelliklerini koruyamamışlordır. Bu yüzden de ya kimlere ait oldukları anlaşılamamış, veyahut bunlara bazı kimseler tarafından müstehcen ibareler karıştırıldığı için kıymetlerini ve dolayısiyle meraklıları tarafından ezberlenme şerefini kaybedip gitmişlerdir.

Bugüne kadar gelmiş ve hayat boyunca gelecek nesillerimize de intikal kudretini muhafaza etmiş olan hicviyelerini eserlerinde toplayabilen şairlerimizden ancak rahmetli Eşref, Neyzen Tevfik, Halil Nihat Boztepe, Fazıl Ahmet ve Namdar Rahmi Karatay gibi şu anda isimlerini hürmet ve rahmetle anmakta bulunduğumuz sayısı mahdut kıymetli şairlerimizi hatırlayabiliyoruz.

Öteki şairlerimizin, herbiri ayrı ayrı birer kıymet olan bediaları maalesef ya meraklıların defterlerinde veya gelip geçmiş olan gazete ve mecmuaların sahifeleri arasında gömülüp kalmışlardır.

Değerli araştırıcımız Hilmi Yücebaş, kıymetli eserinde de ifade etmiş olduğu gibi - cidden büyük bir emek sarfederek 15. Yüzyıldan bu güne kadar Türk hicvini objektif bir görüşle incelemiş ve 300 şairimizin hicivlerini, nüktelerini ve hâtıralarını ihtiva eden mükemmel bir eseri meydana getirmekle edebiyatımızın bu kısmına ait binanın ilk temel taşını yerleştirmek başarısını göstermiştir.

İçi kadar dışı da zarif bir baskı ve kapakla işlenmiş olan bu değerli eseri büyük bir haz ve istifade ile okudum. Her sınıf okurlarımıza ve bilhassa Edebiyat öğrencilerimize öğünerek tavsiye etmeyi bir vecibe sayıyorum.

Yeni Adana 4/2/1955 **Mehmet Behçet PERİM**

TÜRKİYEDE ÇIKAN İLK MİZAH GAZETESİ

(LETÂİF-İ ÂSÂR)

Memleketimizde çıkan ilk mizah gazetesi, müstakil bir mizah gazetesi olmayıp **«Terakki»** isimli gazetenin ilâve nüshalarıdır.

1868 de Ali Raşit ve Filip efendiler «Terakki» isimli gazeteyi kurmuşlardı. Arapça olarak çıkan **«Elcevaip»** isimli bir gazetedeki yazıyı iktibas ettiği için kapatıldı. 1874 senesine kadar bir kaç defa daha kapatılıp açılan günlük Terakki gazetesi, haftada bir defa kadınlara mahsus ilâve sayısı ve bir de yine haftalık bir mizah ilâvesi çıkarmıştır. Bu ilâve mizah gazetesi ilk Türkçe mizah gazetemizdir. Bu mizah gazetesinin ismi **«Letaifi Âsar»** dır.

Selim Nüzhet Gerçek «Türk Gazeteciliği» isimli eserinde «Letaifi Âsar» hakkında şunları yazmaktadır:

«İptidaları içinde resim olmadığı gibi, münderecatı da oldukça saçmadır. Muharrirleri öteye beriye yaptıkları tarizler, neyi kasdettikleri pek iyi anlaşılmıyan sözlerle epeyce bir müddet gazeteyi doldurmaya çalıştılar. Fakat muvaffak olamadıklarını kendileri de anladıklarından gazetenin gerek başlığında, gerek münderecatında değişiklik yapmıya mecbur oldular. Bunu gazete kendi itiraf ediyor: «Vakıa bu âna kadar fena değil idiyse de pek de iyi denecek derecede değildi. Bu defa külâhı çıkarılıp günleri tebdil olundu. Ve tefevvuku inkâr olunmaz bir hale geldi.»

Bu tefevvuk kâfi derecede değildi. Gazete bir müddet daha oldukça sönük bir tarzda neşriyatına devam etti. Bir müddet daha sonra ise, Letaifi Âsarın hacmi büyüdü. Tam bir mizah gazetesi şeklini aldı. Ve şaka tarzında esaslı tenkidler yapmağa başladı. En son nüshalarında karikatürler de vardır. Terakki'nin iptidaları «Terakki» sonraları «Letaifi Âsar» ismi altında küçük kıtada intişar eden bir mizah serisi daha vardır.

Terakki'nin muharrirleri arasında Hayrüddin imzasiyle yazı yazan Karski isminde bir Lehli vardır. Bu imza sahibinin bütün yazıları hürriyet telkini ile doludur. Ebüzziya Tevfik, Suphi Paşa

zade Ayetullah bey, Kemal Paşa zade Sait bey ve İsmail efendi isminde bir zat da muharrirlik ederlerdi.»

Gazetenin tetkik edilen kolleksiyonunda, gazete sahibinin Ali Raşit yerine sonradan Mustafa Ragıp olduğu görülmüştür.

★

MİZAH GAZETELERİ DÜŞMANLIĞI

Mizah gazetelerinden hükûmetin ürkmesinin bir tarihçesi vardı. Teessüslerindenberi bunlardan hükûmet çekiniyordu. Aşağıya koyduğumuz iki resmî vesika mizah gazeteleri hakkında, Azizin de, ne düşündüğünü gayet beliğ şekilde ifade etmesi hasebile mühimdir. Bu vesikalardan birisi Azizin son günlerinde ve Mahmut Nedim Paşanın matbuatı kasıp kavurduğu ikinci sadaretinde neşrolunmuştur. Mizah gazetelerine sansür koyan bu tedbirlerin tarihinden bir kaç ay sonra da sansürün bütün matbuata teşmil edilmek istendiğini evvelce görmüştük.

Vakit gazetesinin 14. II. Kânun 1876 tarihli nüshasından:

«Matbuat idare-i behiyyesinden Ceride-i Havadis matbaasına gönderilen ilân-ı resmîdir:

«Mizah gazetesinin tabı ve neşretmekte oldukları resimlerin bir takımı hükûmetin politikasına ve edyan ve mazahibe (1) ve efradın namus ve haysiyetine ve ekseri âdab-ı umumiyeye dokunur şeylerden ibaret olduğuna ve gazetelerin her nevi menafi-i âmme ye hizmet vazifesi ile mükellef bulunup, gazetecilik vezaifini mizah ve lâtife zemininde ifa etmeleri lâzım gelen mizah gazetelerinin ifayı vazifeye bedel bu misillû resimlerle tahdiş-i ezhân (2) ve ifsad-ı ahlâk (3) eylemeleri bu veçhile şayan-ı tecviz (4) olamıyacağına binaen fi mabât (5) mizah gazetelerile neşrolunacak resimlerin zirlerine (6) tahrir edilecek (7) ibareler ile beraber Matbuat İdaresine irae olunmadıkça (8) ve idareden üzerlerine «taboluna» diye işaret edilmedikçe neşrolunmaları taht-ı memnuiyet-i katiyyeye (9) alınmış olmağın (10) ilân-ı keyfiyyete iptidar olunur..

17 Zilhicce 1292.

13 II. 1876.

Diğeri de aşağıdadır. Ve Beşinci Murad'ın ilk günlerine, Mütercim Rüştü Paşanın, dördüncü sadaretinde ipka edildiği zamanlara rastlar. Bu da artık hükûmetçe mizah gazetesi için imtiyaz verilmiyeceğini bildirmekle beraber mevcutları da şiddetle tehdit etmektedir. Mütercim Rüştü Paşanın bu hususta Mahmut Nedim'den âdeta ders aldığı görülmektedir.

Vakit Gazetesinin 4 Ağustos 1876 - 12 Recep 1293 tarihli nüshasından:

«Bir vakittenberi Hayal Gazetesi, Basiret ve Vakit gazeteleri sahibi imtiyazları aleyhinde bir takım makalât-ı tezyifiyye (11) dercetmesinden dolayı Basiret ve Vakit Gazeteleri müdafaa etmekte ve Hayal gazetesinin sahibi imtiyazı idareye celbile o misillû agraz-ı şahsiyeye (12) ve mekalât-ı kabiha ve müstehcene (13) ile tesvid-i sahaif (14) etmemesi biddefeat (15) tenbih ve ihtar edilmiş ise de ısga (16) etmiyerek, mezkûr gazetelerin sahibi imtiyazları aleyhinde muhilli namus ve edep (17) makalât dercine devam ettiğine ve mezkûr gazeteler tarafından dahi bilmukabele (18) makalât-ı cevabiye-i tezyifiyye (19) yazıldığına ve bu halât-ı bî edebâneye (20) sebeb-i müstakil (21) Hayal gazetesi olduğuna ve vasıta-i intişar-ı edeb-ü irfan (22) olan evrak-ı havadis (23) in böyle kanunen ve nizamen memnu olan mezemmet-i eşhas (24) ile iştigal etmeleri katiyyen caiz olmadığına mebni mezkûr Hayâl gazetesi bilkülliyye (25) fesih ve ilga (26) ve poitikaya mahsus gazeteler ise sırf havadis neşrine münhasır olduğundan Zeydü Amri tezyif ile namus ve haysiyete dokunur şeyler dercettikleri ve sureti ifadelerinde zerre kadar ihmal-i elfaz (27) istimal ettikleri halde derhal ilga edileceği evrak-ı havadis sahibi imtiyazlarına ihtar ve bundan böyle hezliyat ve mizaha dair varakpare (28) neşrine mesag (29) gösterilmeyeceği ilân olunur.»

Bu resmî ilânda dikkate çarpan bir cihet de; politikaya mahsus gazetelerin yalnız «havadis neşrine» mezun olmalarıdır.

SERVER İSKİT

«Türkiyede Matbuat Rejimleri. S. 44»

Terimler

(1) Dinler ve mezhepler, (2) zihinleri bulandırmak, tırmalamak; (3) ahlâkı bozmaları; (4) kabul olunabilir; (5) bundan sonra; (6) altlarına; (7) yazılacak; (8) gösterilmedikçe; (9) kesin olarak yasak edilmiş; (10) alınmakla; (11) kötüleyici makaleler; (12) şahsî garazlar. (13) kaba ve müstehcen makaleler. (14) sayfa karalamak. (15) bir kaç defalar. (16) kulak asılmıyarak; (17) makaleler yazmıya; (18) karşılık olarak; (19) cevap olarak verilen yerici makaleler; (20) bu edebsizcesine haller; (21) başlıca sebeb; (22) irfan ve edebin yayılmasına vasıta olan; (23) gazeteler; (24) şahıs çekiştirmek; (25) tamamen; (26) yoketmek ve kaldırmak (27) kontrolsuz lâf; (28) gazete; (29) izin.

HİCİV ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Hiciv, daima hürriyetsizlikten doğmuştur. Bu sebeple daima haklı ve kuvvetli, daima keskin ve sert, daima küstah ve küfürbaz ve daima kısa ve acıdır.

Hiciv kelepçelenemez, zindana atılamaz, öldürülemez.

Hiciv, zâlimin hayasız suratında, istibdatın nâmert alnında açılmış, derin kırbaç yarasıdır. Seyrinden iğrenme ve iç sıkıntısı hissedersiniz.

Dünyada hicvedilmeye hak kazanmanın korkunç hacaletini hiç bir makam ve hiç bir kudret ödeyemez.

Büyük imanlar ve büyük kanaatler üzerinde insanların alay etmesine, istihza etmesine ne din, ne ahlâk, hatta ne de politika müsaade eder.

ŞAİR EŞREF, — ki bugün unutulmuşa benziyor — Edebiyatımızın, en büyük, en realist, en yaman hicivcilerinden biridir.

Zakkum: 10-3--951

(TA KA)

★

HİCİV VE MİZAH

Hicivle mizah arasındaki farkı inceden inceye tayin etmek belki müşküldür. Fakat nebatla hayvanı birbirinden ayıran geniş hatlara benzeyen bazı vasıfları çizmek mümkündür.

Hiciv ve mizah bir taraftan bir mizaç meselesi olmakla beraber bu mizacın kökleri bir sosyetenin tarlasındadır. Sosyete tıpkı toprağa, havaya, suya benzer bir vazife görür. Mizahın ve hicvin inkişafı her devirde aynı olmamıştır. Her devirde insanlığın hayatına tekabül eden bir sanata sahip olmuştur. Fakat her devirde insan mizah ve hicvi açık, bariz hatlarla kullanamamıştır.

Mizah zekâsı yaşanan hayatın gülünç tarafları keşfedildikten sonra ancak faaliyete geçebilir. Yaşanan hayatın gülünç taraflarını görmek için neşeli alaycı bir ferdin doğması kâfi değildir.

Büyük istibdadlar daima cüretlerini insan ruhundaki büyük imanlara, büyük kanaatlere istinat ettirdikleri içindir ki, sosyete içinde mizah kulaktan kulağa ve gizli cereyanlar halinde yaşar.

Büyük kanaatlerin, insanların hüküm sürdüğü zamanlarda sosyete dogmatik bir takım kaidelere gönlünü vermiştir. Cemiyet

kendinin kaidelerinin harareti sayesinde yaşadığını sanır. Tenkid, kaidelere, bu kaide ister din, ister ahlâk, ister estetik, ister siyaset olsun cüretle dil uzatmaktan doğar.

Eğer hararetini kaybeden bir kaide cansızlaştığı anda insanların arasından çıkıp gitse idi mesele yoktu. Derhal eskinin yerini yeni alırdı. İmanın yerini iman, itikadın yerini itikat kaplardı.

Denizle karalar arasındaki muvazene gibi bir hâdise eğer insan ruhlarında hüküm sürseydi.

Bir imanın tenkid örsü altında ezilmesiyle onun bizleri terketmesi arasında büyük zaman ve mekân farkı vardır.

Bu zaman ve mekân ayrılıkları insan ruhunu türlü, türlü işleyen bir lâboratuvar haline koyar.

Zaman olur ki eskiyen itikatlara karşı hassasiyetimiz âdeta kaybolur, yerine de yeni bir hassasiyet, yeni bir hâkim itikat geçmez. Her şeyi alaycı ve lâkayt bir gözle seyrederiz. Bu alaycı gözün gördüğü dünya yüzde yüz sevilen, yüzde yüz güzel olan bir dünya değildir. Karikatürdeki güzellik, çirkinlik bu görüşün miyarıdır. Sevgi yerine alay hâkim olmuştur.

Mizah bu devirlerde inkişaf eder. Yani hassasiyetin, imanın yerini zekâya terkettiği zamanlarda kuvvetli mizah hükmünü sürer. Mizahta tahribçiliği besleyen bir hamle de vardır.

Bu onun kahraman, yaratıcı ve kâşif cephesidir. Bu itibarla mizah eğlendirme vasıtası değil bir yaratma işidir.

Hiciv mizahtan daha kuvvetlidir. Hattâ denilebilir ki, hicvin ve mizahın hududunu ayıran en kuvvetli unsur mizahın sadece zekâ ile işlenmesine mukabil hicvin hem zekâ, hem de imandan kuvvet almasıdır. Hicv eden adam san'at hududu içinde kalmak şartiyle bir taraftan zekâsını kullanır. Burada zekâ sadece tahribci bir rol oynar. Fakat, buna mukabil gizlediği, ortaya koymadığı fakat hissettirdiği bir tarafı da vardır: İman!

Bir şeye inanmıyan adam hiciv yapamaz.

Hiciv yaşanacak bir hayat tasavvuruna dayanarak inkişaf eder. Mizah sadece zekâyı bir nokta etrafında işaretler. Fakat hicivde, olması lâzım gelen hayatı menfi şekilde anlatan bir idealizm ve zekâ eseri göze çarpar.

Meselâ bizde Ahmed Rasim mizaha, Eşref hicve en güzel misaldir.

Fikir ve San'at: 1939 Sadri ERTEM

TENKİT, HİCİV VE DİVAN EDEBİYATİ

Divan edebiyatında insanî ve ahlâkî, zekâya müstenit ve hakikî hiciv ve tenkid arasak, bu maksatla bu edebiyatı baştanbaşa tarasak elimize noksan, eksik ve çok küçük bir mecmuacık geçer mi dersiniz? Ummuyorum. Bu edebiyatta hiciv, tahkir ve terzilden başka birşey değildir. Buluş yok değildir. Bu vâdide çok, pek çok yeni, yakası açılmadık buluşları vardır şairlerimizin. Vezin ve kafiyeli sövmenin daniskasını bilir onlar. Fakat buluşların hepsi de birbirinden bayağıdır. Bu çeşit buluşlarda adeta ibda kudretini gösterirler.

Aynı zamanda bu hakaretler, şahsidir de. Şair, en faziletli bir adamı, her hangi bir vesileyle rezil rüsvay eder. Bu hususta nasıl bir örnek verelim, şaşırdık doğrusu. Hicvettiğini, hırisityan patriğinin donmuş ve tecessüm etmiş zartasına benzeten şair,

Dehân-u gabgab-u enfine nisbet pâktir kat kat

diye başlıyor. İkinci mısraını yazamıyacağız, bilmeyenler bilenlere sorsunlar!

Divan edebiyatında alay (mizah) da böyledir. Şair söylenmez bir uzvunun rezilce marifetlerini sayıp döker ve bununla alay etmiş olur. Bir cemiyetin zevki, bunlarla terbiye edilirse elbette nükteleri, belden yukarıya çıkmaz ve şakaları yüz kızartır. Böyle nükteler sarfını âdet edinen bu çeşit şakaları kanıksayan bir topluluk da elbette menfaatine yardım edeni över, kızınca söver ve âciz kalınca da döver!

Bu bahsi fazla eşelemiyelim. Sözün kısası öyle över divan şairi, böyle eğlenir ve böyle söver işte.

(Divan edebiyatı beyanındadır, sahife: 67-66 1945).

Abdülbaki GÖLPINARLI

★

HİCVİYELERE DAİR

Meşrutiyetten sonra Yeni Gazetede şair **Eşref**, _ Galiba «râd-ı kaza» başlığı altında kıt'alar yazardı. En büyük kudretini hiciv yazmakta gösteren bu şairin bu kıt'aları yüzde yüz hiciv miydi? bilmiyorum. Ortada en geniş hürriyetlerden biri bulunmasına, rahmetli Eşrefin de usturuplu ağız bozmakta üstad olmasına rağmen bu kıt'alarda kendisine:

— Edeb yahu!

Dedirtecek bir tarafı pek yoktu.

Çünkü hiciv denilen şey, kulaktan kulağa okuncak, pek hususî defterlere kaydedilen neviden olduğu zaman, pek yakın tanıdıklar arasında dilden dile, defterden deftere dolaşacak bir cazibe taşıyor.

İzmirde Eşrefin meclislerine devam etmiş, üstadın hizmetinde bulunmuş zatlardan birisi hayatta ve İstanbulun basın âleminde dir: Hüseyin Rifat.

Bu zat, Eşref hayatta iken, hattâ oğlu Mustafa Şâtim öteberi yazarken şiirden hoşlanıyordu belki ama, şiir ve hiciv yazıyor muydu? bilemiyorum. Çünkü hiciv, edebî kaidelere, zekâ kurallarına ve nükte icaplarına uygun olarak ağzı bozmak demektir. Mesleği icabı, her şeyi en hassas terazilerle tartmağa alışmış olan Hüseyin Rifat, kimyagerlik ve eczacılık ettiği zaman, öyle sanırım ki,

İdrâk-i maali bu küçük akla gerekmez,
Zira bu terazu bu kadar sikleti çekmez.

Hikmetini hatırlamış, ölçü dışında hicivler yazmamıştı.

Onun şairliğini geliştiren, ona ilham veren «üzüm kızı» olmuştur. Bir zamanlar, bilirsiniz, üstad bu ismi taşıyan bir rakı çıkarırdı. Onun hakkında yazdığı şu beyte bakınız:

O kadar sâf-ü elezdir ki rakım,
İki zıkkımlanırım, bir satarım.

Bir kaç gündür Hüseyin Rifat, vaktile Eşref'in Yeni Gazetede yaptığını bir İstanbul gazetesinde yapmağa başladı.

Fakat kulaktan kulağa fısıldanacak, defterden deftere gizlice geçirilecek kadar cazibeli (!) olmayan bu efendice hicivler neye yarar?

Onlar öyle kıt'alar olmalı ki yazarken yazanı okurken okuyanı kızartmalı!

Bu hicivlerdeki efendice üslûp, hiç de o işi göremiyor. Halbuki edebiyattaki kudreti, kimyagerlikte, seyrisefain meclisi idare âzalığında ve demokratlıktaki kudreti derecesinde yüksek olan şairin o çeşit hicivleri de kulaktan kulağa dolaşmaktadır.

Ufuk 23-6-946 **Nurettin ARTAM**

— II —

Hiciv iyi bir şey midir, kötü şeyler midir? Bunu bir trafa bırakacağım. Bu türlü yazıların edebî nevilerden birisi olup olmadığı da bir yanda dursun. Ben, bu fıkramda hiciv yazan ve yapanların ne karakterde adamlar olduğu noktası üzerinde duracağım.

Bizde hiciv vâdisinde yazılmış eserlerin en eski ve en meş-

huru Şeyhi'nin Harnamesini hesaba katmıyorum Nef'inin Si-hâm-ı Kaza'sıdır. Hani bir gün okunurken okunduğu yere yıldırım düşünce bir şairin:

Gökten nazire indi siham-ı kazası'na
Nef'i diliyle uğradı Hakkın belâsına

Dediği eser. Şair, bu kitabında kendi öz babasına varıncaya kadar kimleri hicvetmez!

Nihayet ölümüne sebep de Bayram Paşaya karşı gösterdiği celâdettir ki bir cümlesi tavuk kümesinde boğulmasına sebep olmuştur.

Hiciv denilince hatıra şair Eşref gelmesin olmaz. O da Sultan Hâmid'le Şeyhülislâm Kapısı ile, daha sonra İttihatçılarla mısra mısra dövüşebilmek için ne zaruretleri, ne sefaletleri göze almıştı. Kahire'de çektirdiği bir resmi bir dostuna hediye ederken bunu kendine benzetemediğini, başkalarının da benzetemiyeceğini söyliyerek zaruret ve sefaletini şu tek mısraa sığdırır:

Giydiğim gömlek emanet fes elin

Nihayet Neyzen Tevfik'e gelelim. Onun da Allaha kadar dil uzatan hicivleri bedii küfürlerdir ve hepsi kudret ve otorite sahibi kimseler ve makamlar aleyhindedir.

Bu şairler bunları yazarlarken merdane bir cüret ve cesaret göstermişler, durumlarının tehlikeye düşmesine, ekmeklerinin ellerinden alınmasına, hattâ yerlerinden, yurdlarından olmıya aldırmamışlardır. Ziya Paşanın «Zafername» si de böyledir.

Hazır hiciv mevzuu açılmışken bunların üç modern örneğinden de bahsedelim. Bunlar Fazıl Ahmed'in, Hüseyin Kâmi'nin ve Halil Nihad'ın bazı eserleridir. Hüseyin Kâmi'nin İttihatçılara, Fazıl Ahmed'in İtilâfçılara, Halil Nihad'ın gene zamanının ileri gelenlerine takılan parçalarına modern hivic demek istiyorum. Fakat bunların çoğunda edebî bir renk, bedîî bir değer vardı.

Bu arada beğenmediğim Hüseyin Rifat'ın kıtalarım bile cesaret gösterilerek yazılmış parçalar diye vasıflandırmak mümkündür.

Demek ki hicviye yazanlarda bulunması gereken vasıflar da vardır. Her hangi bir adam çıkıp dün öptüğü ele bugün tükürmeğe kalkarsa, onda bu cesareti göremediğimiz için tiksiniriz. Eski heccavlar bu kadar düşkünlük göstermediklerinden dolayı.

Ulus 14-1-951 **Nurettin ARTAM**

HİCİV HAKKINDA

Hicvin bu ad altında toplanan benzerlerinin, bir sanat materyaliyle işlenmiş olmaları, onları edebiyat çeşitleri arasına sokmuştur. Hiciv ve benzerleriyle komedi, mizah gibi seçkin ve açık ifade şekli taşıyan ve halk seviyesine inebilen bu edebiyat çeşitleri hemen herkeste coşkun bir yankı yaratmaktadır. Bunlar her samimî topluluklarda söylenir, okunur ve not edilir. Hakikat böyle iken bu çeşit edebiyat eserlerinin yayınlandığı pek seyrek oluyor. «Müstehcen», «galiz» ve «perde-birûn» hükümleriyle bu gibi eserler ancak mahrem defterlerde yer almaktadır. Bu eserlerin kaybolmadıklarına ve ölmediklerine bakılacak olursa bunları saklıyan bir kültür zümresi var demektir.

* * *

Hiciv edebiyatı, günlük hâdiselere cevap bulmak bakımından bunalmış kapasiteleri aydınlattığından içsel ve sevilir bir edebiyat nevidir. Sanatın değerlenmesinde iki kanaat vardır: Birisi, onun mutlak bir sanat oluşu; diğeri, cemiyete olan faydasıdır. İki ayrı ekol tefekkürünü kasdeden bu aykırı anlamlarda hiciv edebiyatı müşterek bir mevki gösteriyor; hem bir sanat ve hem de bir cemiyet faydası olduğunu bildiriyor.

Evet, hiciv edebiyatında moral motifler azdır ve ibret süjeleri bir kül teşkil etmez ama, onlardaki samimiyete dayanan sanat ve esprideki incelik onu hakkiyle anlıyanlarca bize birçok şeyler duyurur ve kıvançla okutturur. Hicivde mevcut bu fârikaların kalitesi yükseldikçe eserlerin kaba zannedilen tarafları hazlı bir duygu içinde kaybolur, hâfızaya çabuk yerleşir ve sanatın kuvveti onu hattâ bedîî bir hale sokar.

F. UZUN

★

ALAY, ŞAKA, HİCİV

Politika dedikoduları içine giren bir tenkidci, şakayı, hattâ öfkeli hicvi hoş görmeğe alışmalıdır. Kendinde tenkid etmek, alay etmek, şakaya ve hicve almak hakkını bulan, bir başkasına bu hakkı çok göremez.

Alay, şaka veya hicvin azdırıcı değil, uslandırıcı bir tesiri vardır. Esneten kuru nasihat hatırdan ne kadar çabuk silinip giderse, dokunaklı bir alay nüktesi insanın içine o kadar işler. Alay,

şaka veya hiciv, ister istemez mübalâğa eder. Mübalâğa «kabalaşma», «galizleşme» demek değildir.

yerinde bir nüktenin, bin yumruktan daha terbiyeci olduğunu kavrayabilseydik!

Hayat durmadan küplere binmeğe değer mi? Somurtkan surat, öz babanın da olsa çekilir şey mi?

Dünyaya biraz da eğlenmeğe geldik.

Dünya 23-3-952 **Falih Rıfkı ATAY**

★

ŞİİRİMİZDE HİCİV

Şiirimiz hicivde bir bakıma fazlasiyle yer bulmuştur. Hicivde nam salmış birçok şairimiz vardır. Bunların başında Nef'iler, Eşrefler, Fikretler, Halil Nihatlar ilk akla gelenler arasında sayılabilir. Bu kadar bol hicivci vermemize rağmen, hicivde dar bir şahıs ve his zaviyesinden görüş, en büyük kusurumuz olarak işaret edilebilir.

Bununla beraber, Fikret ve Halil Nihat şahıslara bağlanan hiciv ananesini kökünden sarsacak kadar cesaretli hamleler yapmışlar ve bunu eserlerinde aksettirebilmişlerdir. Fikretin şiirlerinde bütün devrinin sakatlıklarını, çarpıklıklarını olanca aydınlığiyle, görebilirsiniz. Halil Nihadın aramızdan ayrılmadan önce yayınladığı «Ağaç Kasidesi» nde yaşadığımız devrin inkılâplarımızla içiçe ifrata kaçan taraflarının iğnelenmesine şahit olursunuz.

Divan edebiyatının en dikkate değer simalarından biri ve hiçbir kuvvetten yılmıyacak kadar kudretli bir kelâm kahramanı olan Nef'i, cesareti ve mücadele mevzuları bir uçtan sosyale bağlı bulunmakla beraber, hicvinin sıklet merkezinde şahsiyattan kurtulamamıştır. Vezir Bayram Paşa ile kendi hayatına mal olacak kadar uğraşması onun bu davranışının açık bir delilidir. Fakat, asıl üzerinde durulacak nokta, hattâ aralarına Namık Kemal ve İsmail Safa'yı da alarak, hiciv yazmış bütün şairlerimizin medenî cesaretleridir. Bu medenî cesaret sayesinde yazdıklarını, köşede bucakta saklamamışlar, her türlü vasıtaya başvurarak onlara geniş bir yayılma sahası kazandırmağa çalışmışlardır. Bu türlü davranışları kiminin odunluklarda boyunlarının vurdurularak cesetlerinin denize atılmasına, kiminin menfalarda çürümesine, kiminin de kendilerinden en fazla faydalanılacak bir zamanda bir köşeye atılarak paslanmasına sebep olmuştur.

Aşırı bir değersizlendirme hareketi için, hiciv daha evvelki başka duygunun, yani aşırı bir değerlendirmenin bir aksülâmeli şeklinde görülebilir. Bunda fazla yanlışlık olmasa gerektir. Hücum edilen, eğer anormal duyguların emrinde hareket edilmiyorsa, ya doğrudan doğruya veya dolayısiyle kendisinden zarar görülen şahis veya şeydir. Burada zarar görme hicivcinin yalnız kendi beni bakımından mühim değildir. Memleket veya zümre de zarar görebilir ve hicivci de zarara uğrayabilir. Hicivci kendi zararlarını bir sosyaltarafa bırakarak topluluğun zararı uğrunda ayaklandığı ölçüde sosyal olmak vasfını kazanacaktır. Adlarını saydığımız şairlerin hicivlerinde derece derece sosyal hâdiseyi bulabiliriz. Bazılarında sosyal hâdiseye rastlamak yolunda yapılacak izahlar belki biraz zorlama gibi görülebilir. Ama onların kendi benleri dışında hiçbir endişeleri bulunmadığı ileri sürülemez.

Son günlerde yayınladığı «Hicivler» adlı kitabıyla hececi şairlerden Orhan Seyfi de hicivciler arasına katılmak gayretini göstermiş. Kitabının ruhunu, hicvin en iptidaî mânada tarif vesaikına uygun bulduğumuzdan üzerinde duruyoruz. Nitekim tamamiyle politik bir mahiyet taşıyan bu kitap, bir ikisi müstesna muvafık basında bile kötü karşılanmıştır. Bunun sebebi de meydandadır. Şair Orhon, kendisini son devreye kadar milletvekili seçtirmediği ve bundan da onu mes'ul tuttuğu için, ağır bir şekilde hicvetmektedir. Daha altı ay öncesine gelinceye kadar göklere çıkarılan bir zatın böyle birdenbire yerin dibine geçirilmesi, fizik kusurlarının ailesine bile teşmil edilerek ortaya konulması, kökleşmiş bir minnet duygusunun muayyen sebeplerle tersleşivermesinden başka hiçbir şey ifade etmez. Şairin, meçhulümüz olmıyan saiklerle kaleme aldığı «Hicivler», politik temayülü ne olursa olsun, hiciv edebiyatımızda şahıs ve ben zaviyesine en fazla yapışık, sosyal vasıftan en fazla uzak, his köpürüşlerini aşamamış bir nümune diye gösterilecektir.

Hafta **Vecdi BÜRÜN**

★

HİCİV Mİ? VOLTA MI?

ZAFER-İ MUSANNA!... VE YENİ HECCAVLAR...

Bazı ölümler var ki, bir mazhariyet, bir iyi talih eseri sayılabilir. Fakat yine, öyle yaşamalar var ki, tamamen bir talihsizlik eseri oluyor. Halkın nefret ve lânetini, en yakın dostların ihane-

tini ve yüz çevirmesini görmeden ölüp gidivermek gerçekten büyük talih eseri...

Görmeden bugünü vaktile ölenler gülsün...
Gül gibi hâk-i mezara dökülenler gülsün!...

diyen şair, bu mısraları sanki bugün için söylemiştir. Gül gibi olmasa da, hattâ hâke de dökülmek nasip ve müyesser olmasa, yine de ölmüş olmak bir saadet!...

Politika hayatında, ölmeden evvel ölmek bir facia!... Bunun, uzaktan seyri bile acı... Hemen Allah kimsenin başına vermesin!..

«Felek göstermesin bir yerde âsâr-ı izmihlâl!...»

C. H. P. nin başına bir izmihlâl felâketi gelince bu mısraın derin mânasını gözlerimizle gördük ve hâlâ da görüyoruz. Hem de nasıl?... En pısırık bendegân bile efendilerine velinimetlerine dil uzatabiliyor. O derecede ki, düşmanları bile mebhut eyliyecek kadar...

Bizim kırk yıllık hececi başı da heccav olup çıktı.

Bu nasıl olur?... demeyiniz; bu dünyada olmaz olmaz!... İhtiyaç ve zaruret insanı, durup dururken, heccav da yapabilir... Orhan Seyfi'ninki de böyle; lüzumuna binaen?...

NEF'İDEN EŞREFE VE NEYZEN'E KADAR...

Hececi heccav oldu, diyoruz amma, oldu demekle olur mu hiç!... İkisi de (Hece) ile başlıyor amma sonra tamamen ayrı istikametlere gidiyor... Ressam nasıl karikatürist olmazsa, bir şair de kolay kolay heccav olamaz. Hiciv, şiire benzemez, belâlı bir iştir.

Karikatürist, hapsi göze almış; hicivci de kelleyi koltuğa almış adamdır. Çünkü hiciv ve karikatür, insanların maddî ve manevî varlıklarına zayıf, sakat, sivri taraflarına dokunur, blöfleri ortaya koyar ve daima sahibi için acı olan gizli hakikatleri açıklar. Hicivde temel: Mazmundur. Hakikî bir heccav, bir mazmun yakaladığı zaman, onu ne pahasına olursa olsun kullanır ve kendisini bu sanat yolunda, hiç yoktan tehlikelere atar. Bunu Eşref, ne güzel ifade etmiştir.

«Eylemem hicv-i edânı eylemekten içtinab
Doğruyu söyler, gezer bir şairim.
Hoşça bir mazmun bulunca Eşref!...
Kendimi hicveylemezsem kâfirim...»

Hicviyeci için asıl olan menfaat, kin ve nefret değil, sadece mazmundur. Hakiki bir heccav, bir mazmun yakaladığı zaman onu.

her ne pahasına olursa olsun kullanır ve bunu bilhassa iktidarı elinde bulunduranlara yöneltir!...

Edebiyat tarihimize baktıkça görürüz ki, hiciv, (Merd-i Suhen) lerin kârı olmuştur. Hakikatı sevenlerin, hür düşünen ve tok söyliyen insanların işi olmuştur. Nef'iden tutunuz da, bugünkü Neyzen Tevfik'e kadar bütün hicivcilerimiz tok sözlü, dik başlı erkek adamlardır.

Bilmem ki, Orhan Seyfi'nin düşmüş, zebunlaşmış bir iktidara yönelttiği ve adına hicviyeler dediği hecelerden kaç tanesi nesillerin hâfızalarında Eşref'in kıt'aları ile yanyana kalabilecek!... Temenni edelim ki Eşref'in ruhu onun bu teşebbüsünden haberdar olmasın... Eğer bir duyarsa:

Şuaradan bulunup ey sövüşen meş'areler,
Terkedin âleme karşı bu çocuk âdetini...
Bir daha böyle sövüp saymanızı duydum mu,
Alimallah cümlenizin .....!...

diye başlıyacağı muhakkak.

YEK VÜCUT VE İKİ O!...

Hececinin (Hicivler) inden Eşref'in henüz haberi yok. Şimdilik kendisine talebe nev'inden bir genç sataşmış... Hem nerede: C. H. P. nin baş düşmanı olan Kudret'te... Hicivleri, münevverler ve halk beğenmek şöyle dursun Kudret bile nefretle: «Tû Sana!» diyiverdi.

Yeni hicivci bir mısra-ı berceste ile cevap verecek yerde ayni mazmun ile yani «Tû!... Sana oğlum!» diyerek bir cevap verdi ve: «Mustafa Kemal Paşa, kendisinin Anadolu için zararlı olacağına kani olduğundan kabul etmedi. Ters geri İstanbula yolladı. Atatürk'ün Millî Mücadeleye kabul etmediği Orhan Seyfi!... diye bir şeyler söylüyorsun amma, o ben değilim. O sırada ben ne Ankaraya geldim, ne gelmeye teşebbüs ettim, ne de, tabiî geri gönderildim.» dedi. Yazı sahibi gençle arayı fazla açmamak için de alttan alıp: «Türk edebiyatında hiç bu kitap kadar iftirasız, isnadsız, garezsiz, terbiyeli bir hiciv gördün mü?... Bunlara hiciv bile denmez, yavrum!» diyip işin içinden sıyrılmağa baktı.

Orhan Seyfi'nin, en doğru sözü bu son cümlesidir!

Fakat asıl söylenmesi gereken şeyi söylemiyor. Ben o değilim, o başkasıdır, diyip duruyor. O, o, o!... O kim yahu!... Anadolu'dan geri gelen ikinin biri değil mi? İlâhi Orhan Seyfi, vücudünüzün

öteki başı değil mi? Bu kadarcık küçük nüansı bir genç nasıl tefrik etsin?

Ha Ali Mehmet, ha Mehmet Ali!... Arada teklif mi var?...

Hafta: **Yazan BOZAN**

★

ŞİİR KURBANLARI, EZA VE CEZA GÖREN ŞAIRLER

Osmanlı tarihinin edebiyat cephesi de hayli kanlıdır. Bazan din, bazan siyaset vesile yapılarak, yani dinsiz veya muhalif denilerek zaman zaman şair kafası da kesilmiştir. Şair, güzellikleri teneffüs ve terennüm eden sanatkâr demektir. Onlar hurafelerden iğrenirler, haksızlıklardan tiksinirler, hayatı ve kâinatı lekesiz bir güzellik içinde görmek isterler.

Hakları da yok değil. Çünkü hurafeler, beşerin en yüksek süsünü teşkil eden zekâya sürülmüş çamurlardır. Sezen bir dimağı, duygulu bir ruhu ancak iğrendirirler. Haksızlıklar, beşerî duygulu bir ruhu ancak iğrendirirler. Haksızlıklar, beşerî haysiyeti inciten uğursuz yumruklardır. Hak mefhumuna saygı ve saygı gösterecek kadar yüksek yaratılmış bir kalbe ancak bulantı verirler. Bu sebeple şairlerin çirkin ve bâtıl fikirlere, hareketlere karşı feveran göstermeleri gayet tabiîdir.

Fakat müstebit idareler, çirkinlikten iğrenilmesine, nefret gösterilmesine de tahammül edemezler. Ondan ötürü hurafeleri tezyif ve haksızlık yapanları tahkir etmek isteyen şairler her yerde ve her diyarda asırlarca mücrim sayıldı, şiddetle takip ve tâzip olundu.

Osmanlılık devrinde hayatı tehlikeye ilk düşen şair «Şeyhi» dir. O Germeyanlı bir hekimdi. İsmi Sinan olup şiirde «Şeyhi» mahlasını kullanırdı. Cehlin ilme, riyakârlığın doğru özlülüğe, yabancıların yerlilere tercih edildiğini görünce dayanamadı «Harname» yi yazdı. Padişah başta olmak üzere devrinin bütün büyüklerini eşeklikle itham etti. Fakat bu hicvini bitirir bitirmez savuştu, kellesini koparılmaktan kurtardı.

«Şeyhi» nin çağdaşı olan Türkmen İmadettin onun kadar mesut olamadı. Halepte Kölemen idaresine yakasını kaptırdı. Nesimi mahlası ile ün alan bu filozof Türkmen, hayrı ve aşkı telkin

ederdi. Ferdiyeti gösteren insan ruhunun cemiyeti ve külliyeti temsil eden ilâhi ruh ile denize karışan yağmur taneleri gibi imtizaç eylemesi lâzım geleceğini söylerdi. Bu telkinler küfür sayıldı ve zavallı Nesiminin derisi yüzüldü.

Osmanlı idaresinin ilk astığı şair «Figanî» dir. O, Kanunî Sultan Süleyman devrinde şöhret bulan sanatkârlardandı. Farsça bir beyti bir edebî mecliste mânalı surette dile aldığından dolayı Sadrâzam İbrahim Paşaya hücum etmiş olmakla itham ve bir eşeğe ters bindirilerek İstanbul sokaklarında teşhir olunduktan sonra idam olundu. (*)

Malûm olduğu üzere Kanunînin veziri İbrahim paşa, Budapeş teden birkaç tunç heykel getirip İstanbulda yaptırdığı sarayın önüne diktirmişti. Figanînin o Farisî beyti okuması ve belki teşrih etmesi bu münasebetle suç sayılmıştır.

Figanî'nin başına gelen felâket şairleri hayli korkutmuş olacak ki yüz yıl kadar edebiyat sahasında kan döküldüğü görülmüyor. Dördüncü Muradın idareyi ele almasile bu sükûn bozuluyor, şairlik âlemi yine kurbanlar vermeğe başlıyor. O zâlim Hünkârın öldürttüğü şairlerden biri «Mantıkî» dir. Bu zat, hem şair, hem kadı idi. Bir taraftan şiir, bir taraftan ilâm yazardı. Tıpkı Şeyhi gibi cehlin ilme hâkim olmasından müteessir oldu. Beraber çalıştığı vezirleri birer birer hicve başladı. O meyanda Şam Valisi bulunan bir cahili de hırpalamıştı. Vali, şair kadıyı zehirletmek istedi, o da Halebe kaçtı ve bu ilticasını şu kıt'a ile İstanbula bildirdi:

Şâm'da bilmediler kıymetimi
İltica ettim Halebüşşehba'ya
Harlerin çifte-i iz'acından
İltica ettim Öküz paşaya.

Halepte Öküz lâkabile meşhur Mehmet Paşa vali idi. Bu sebeple Mantıkî'nin kıt'ası mânalı ve hali de harap idi. Çünkü yağmurdan kaçıp doluya tutulmuş bulunuyordu. Nihayet Dördüncü Murat işe karıştı. Cehlin düşmanı, cahilin düşmanı ve cehli himaye edenlerin düşmanı olan Mantıkî'yi astırdı.

Fakat ölümü bir hâdise teşkil eden şair, meşhur «Nef'î» dir

(*) Figanî'nin dile aldığı Farisî beyit şudur:

Dü İbarhim amed be deyri cihan
Yeki pütşiken, yeki püt-nişan.

Bu beyti şu suretle tercüme etmişlerdir:

Bir Halili evvel gelip etmişti esnamı şikest,
Sen Halilim şimdi geldin, halkı ettin putperest!

Türk edebiyatının en büyük üstadlarından olan bu Erzurumlu (Hasankale'li) dâhi de yukarıya ve aşağıya ateş püskürmekten, cahil ve mürtekip devletlilerin sığındıkları altın kalelere manzum yıldırımlar yağdırmaktan geri kalmıyordu. Dördüncü Murat, uzun bir müddet onu okşadı, ihsanlarla ağzını kapamak istedi, fakat zulmün zulmet yarattığı bir devirde de nura gem vurmak mümkün değildir. Nur, yayılmak ve karanlığı yırtmak ister. Nef'î de padişahın cemilelerini istihkar etti, hak için bağırmaktan geri kalmadı ve bu uğurda can verdi.

Nef'iyi padişahın iradesile öldüren Sadrâzam Bayram Paşadır. Cellâtlık vazifesini yapan da Boynueğri Mehmet çavuştur. Bu adam zavallı Nef'iyi yumruklaya yumruklaya kömürlüğe götürüp boğdurmuştur.

Faciayı zamanın dalkavukları alkışladılar. Bayram Paşayı tebrik ettiler. Ancak 200 yıl sonradır ki başka bir şair, o şanlı, şöhretli Ziya Paşa, zalimle mazlûmun kıymetlerini şu beyitte tesbit etti:

Bayram gibi bir hâri zemane
Kıydı o yegânei cihane.

Fakat Ziya Paşa bir gün kendine de kıyılacağını menfalarda süründürüleceğini bilmiyordu!

Tan 13-8-939 **M. Turhan TAN**

★

SİYASÎ ŞİİRE DAİR

Genç ve mütefekkir muharrir Nâdir Nadi, bir fıkrasında siyasî şiirden bahsederken, bunların az ömürlü şeyler olduğunu, kısa, baharın güzelliğini, bir karanfilin neşesini tasvir eden bir iki beyitlik şiirleri, uzun uzun yazılan siyasî şiirlere tercih ettiğini söylüyor ve «Ah, Fransız şairleri, keşke öyle kolaç kolaç siyasî şiirler yazmasaydımz!» diyordu.

Genç muharrir «siyasî şiir» diye hangi kısım manzumeleri kastediyor?... Vatanî şiirler mi? Yoksa siyasî tarihleri ihtiva eden manzumeler mi?...

Hangisini de olsa, bunları mânasız ve faydasız bulmasını doğru görmüyoruz. Vatanî şiirlerin, bir halkı heyecana getirmek bakımından faydaları nasıl inkâr edilebilir? Sonra bunların, gençlerin körpe dimağlarında ve minimini yavruların üzerinde terbiyevî

tesirleri olduğunu da unutmamak lâzımdır.

Fransayı hürriyete kavuşturmak için, Maraların, Dantonların ve bütün ihtilâl ricalinin hitabeleri, nutukları, makaleleri kadar, şairlerin de tesiri olmamış mıdır?

Siyasî tarizleri ihtiva eden şiirlerin de kütle üzerinde büyük rolleri vardır. Bu tarzdaki eserlerin de faydaları görülmüştür. Başka milletleri bir tarafa bırakalım, bu kabil yazılar hürriyet ve inkılâp mücadelemizde müsmir bir rol oynamıştır.

Bunlar, müstebit padişahlara karşı duydukları kini, hınzı muhtelif sebeplerle söyleyip haykıramıyan ağızlarda bir teselli teranesi, bir de nağmesi halinde dolaşmış âmme vicdanında yer bulmuş, halkın dilinden düşmemiştir. Bütün tazyiklere, baskınlara rağmen Namık Kemalin, bu büyük vatan şairinin (Vatan) kasidesi ve diğer - haydi değerli meslekdaşımın tâbirile söyliyeyim siyasi manzumeleri her evde okunur, her talebenin defterinde bulunurdu. Ellerde, dillerde dolaşırdı.

Ziya Paşanın, Deli Hikmetin, Abdullah Cevdet'in Süleyman Nazifin şiirleri de böyle değil miydi? Hafızalarımızda yaşadığı kadar, dillerimizde de dolaşmıyor, şurada burada okumuyor muyduk? İstibdadın düşmanlığını, ikinci Abdülhamidin zulmünü, devlet erkânının fenalıklarını bu şiirlerden, bu manzumelerden, yani siyasî şiirlerden öğrenmedik mi?

Şu mülkün halkını söylet sana feryad lâzımsa,
Şu halkın mülkünü seyret harab âbâd lâzımsa!

Beytini, istibdatta, saraya karşı ruhan haykıranların sayısı kabarık bir yekûn tutar.

Sonra büyük hiciv şairi Eşrefin (**Hasbühâl**) i ve (**Lâzımsa**) adlı uzun şiiri ve benzerleri siyasî şiirlerin en kuvvetlilerindendir Bunların, halkımızın üzerindeki tesirlerini nasıl inkâr edebiliriz. O, uzun süren bir mutlakiyet devri içinde İkinci Abdülhamit ile ricalini hiciv ve terzil etmekten çekinmemiş, yazıları hafızadan hafızaya, dudaktan dudağa intikal etmiştir. Halk bunları okumakla müteselli oluyor, müstebidlerden bir nevi intikam alıyordu.

İnkılâbın zarurî olduğunu kafalara ve ruhlara bu şiirlerin aşıladığını inkâr edebilir miyiz? Muhakkak ki, siyasî şiirler kuru bir tarizden ziyade, terbiyevî ve ikazkâr bir düşünce ile yazılmıştır. Ve yazılır. Ve bunları faydasız bulmak, - fikrimizce hatalı bir görüştür.

Ben ne mesihi, ne mesiha demem,
Zevki hakikatte arar âdemim!

Haber 16-11-1941 **LÂEDRİ**

HİCİVLER VE HECCAVLAR

Bu haftanın en mühim hâdisesi «Hicivler» dir. Ziya Paşa ne güzel söyler:

Çarhdan aldım «Ziya» tiğ-ı zebanla intikam
Rahmet olsun fen-ni nazmın pirine, üstâdına!

Haklı değil mi? Hiciv kadar tesirli ne olabilir ki? Dünyada her şey geçer; güzel söz kalır... Hele dokunaklısı olursa bir anda dilden dile atlar; yayılır, yerleşir ve yaşar.

C. H. P. şefinin aleyhinde çıkan hicivler de böyle olacak. Bu kıt'alar şimdiye kadar söylenen sözlerin nazımla ifadesinden ibarettir. Fakat itiraf etmeli ki bunlarda ne Neyzenin ne de Hüseyin Rifatın ürkütücü ve ısırıcı mânası vardır. Herkes şair olur ama Heccav olamaz. Meselâ Nef'î büyük bir şairdir... Fakat büyük bir Heccav değildir. Muasırlarından (Kirli Nigâr) la kapıştıkları zaman kadın Nef'inin en ağır hicivlerine bir beyitle mukabele etmiş ve şairi habt etmiştir. Edebiyat tarihinin hiciv vâdisinde söylenmiş en beliğ bir sözü olduğu için bu beyti yazıyorum; Kirli Nigâr şöyle demiş:

Bayır turpun diyorlar Nef'î yokdur
O...dıkça çıkan Nef'î değil mi?

Nef'î idam edileli nice oldu. Kirli Nigârın belki edebiyat tarihinde kayda şayan bir divânı bile yoktur. Fakat şu beyit hâlâ yaşıyor.

Orhan Seyfinin hicivlerinde bazıları var ki bahsedilmeğe değer. Meselâ:

Yaş haddini doldurdu dedin «Çakmak» ı atdın
Yaş haddine rağmen «Gedeleç» kaldı yerinde!
Hizmetde, liyâkatde, faziletde değilse!
Anlat bize: Ölçün nedir insan değerinde?
Bir de şu var:
Şu hastahane, şu mekteb, şu köprü, câmi... hep
Sayın seleflerinin vakfıdır. Senin var mı?
Seninki nerde paşam? Halka zorla yaptırılan
Çürük çarık, yarı kalmış, harâb okullar mı?!

Hicvin kuvveti hakkında bir fikir vermek için son asrın en kuvvetli Heccavı olan Eşrefin Sultan İkinci Abdülhamidin attan düşüp ölen Hazine-i Hassa Nâzırı Agop Paşa hakkında söylediği kıt'ayı yazalım:

Atdı at âmı; o da duzaha atdı cânın
Biri duymuşdu bunu; çıkdı dedi memşâdan
Nalları atmak ile (dördü) hesabdan tarh et;
Çıka târih-i vefât ism-i (Agop Paşa) dan

Sadrâzam merhum Kâmil Paşayı veçhen Yahudiye benzetirlerdi. Eşref, İzmirde Paşanın çok iltifatını görmüş olmasına rağmen onu da hicvetmiştir:

Hazır elbise satan kavm-ı Yahuddan birisi
Bana bir kaşkariko eyledi külliyet ile...
Ben anın ânesini, babasını beller idim.
Sadıra'zam darılır, gayret-i milliyet ile.

Eşrefin elinden daha doğrusu dilinden kurtulan vükelâ azdır: Hariciye Nâzırı Kürt Sait Paşanın yerine Arnavut Turhan Paşa için de:

Gerçi sen Dahiliye Nâzırısın
Zurnanın (nâ) sı nâzırın (zırı) sın.
Demiş...

Eşref yine Sadrâzam Kâmil Paşa hakkında şöyle bir hiciv yazmıştır:

Agop pâşâyı lutfet Padişahım sadr-ı-a'zam yap.
Deninin peyrev-i ikbâli varsın bir deni olsun.
Sadâret mührünü memnu' ise vermek müslümâna.
Yahûdiden usandık bir zaman da ermeni olsun.

Süleyman Nazif merhum da ateş zeban Heccavlardandı. Sultan İkinci Abdülhamidin istibdadını istihlâf eden İttihat ve Terakkinin memleketi birinci dünya harbine sürüklediği zaman yazdığı şu kıt'a hatırlardadır:

Halt edub durduk siyâset nâmına
Türkü mahvetdik celâdet namına
Mülkü yıkdık aşk-ı millet nâmına
Milleti soyduk hâmiyyet nâmına.
Hele bir şarkısı vardır ki o zamanlar herkesin ağzında gezer-

di. Sultan İkinci Abdülhamide hitaben yazılan şarkı şudur:

Padişahım gelmemişken yâde biz
İşte geldik senden istimdâde biz
Öldürürler başlasak feryade biz
Hasret olduk eski istibdâda biz.
Dembedem coşmakda fakr-ü ihtiyaç
Her ocak sönmüş ve susmuş millet de
Memleket mâtemde; öksüz taht-ü tâc
Hasret olduk eski istibdâde biz.

Eşref kuvvette Heccavlardan biri de Neyzen Tevfiktir. En kuvvetli hicivlerinden bazılarını alıyorum:

Hep fırıldak döndürüb saymakda tüccar durmadan
Iztırabından bütün efrâd-ı millet inliyor
Çünkü kirli kârlı işler mâverâsından hemân
Sırtda bir fırlayor.

«Hicivler» müellifi öz Türkçe maskaralığı hakkında şöyle diyor:

Soruyorlar bize «Öz türkçe nedir?»
«Yaşayan, anlaşılan dil!» diyoruz.
Oturup bilmeceler uyduruyor,
Sonra «öz türkçe budur bil!» diyoruz.
Fakat bunun en kuvvetlisini Neyzen söylemiştir:
S...dılar her türlü ilmin türkçe ta'birâtına
Pek gülünç sözlerle doldu şimdi «kamûs'u terim»
Böyle mantıksız buluşlar ilme bir hidmet ise
Belki yüzlerce (terim) s... dadır her gün gerim (*)

Hüseyin Rifat da çok velûd bir hiciv şairidir. Saracoğlu hakkında yazdığı şu hicve bakınız:

Başvekil oldu Saracoğlu. O gün
Verdiği sözleri hep çıkdı yalan.
Babası eşşeğe dikmişti semer
Kendisi bizlere yükletdi palan.

Bu şairin kısmî seçimler hakkında söylenmiş bir hicvi vardır ki âdeta bir tablodur:

Seçimlerden zaferle çıkdı gûyâ Halkcılar (Rif'at)
Bütün milletle birlikde bu hâle gülmeden bittim

(*) Bu kıt'a **Hüseyin Rifat'ındır.**

Görünce câmilerde kimsesiz sandıkları tenhâ
Musalla taşlarında bir fakir tâbûtu zan etdim.

Hiciv, sonu gelmiyen bir âlemdir. Fuzulî meşhur Kalem kasidesinde:

Alınmış akçen ile bir kulundürür makbûl
Basın eğer keseler eylemez firâr kalem.

Der Hiciv de kalemin kendi kendine şahlanmasıdır.

Hicve kızmak olmaz. Ziya Paşanın bir sözü ile başladığımız bu sohbeti yine onun bir beyti ile bağlıyalım:

İ'tiraz eylerse bir nâdân «Ziyâ» hâmûş olur.
Çünkü bilmez kadr-ı güftârın suhandân olmayan!

Yeni Sabah 14-1-951 **Refîî Cevad ULUNAY**

★

TANZİMAT DEVRİ VE BAZİ HİCVİYECİ ŞAİRLER

Tanzimat devrinin münekkit şairleri arasında, başta Koniçeli Kâzım Paşa gelir. Kâzım Paşa Arnavuttur. Yanyalı idi. Ta Büyük Reşit Paşa zamnındanberi memlekette yapılmakta olan icraat ve ıslahata aleyhtardır:

«Yarım sağ, yarım sol, yarım sağ ile
Nice bir bahadırlık oldu heba!...
Oyuncağa döndü gaza vü cihat,
Bu hale sebeptir Reşit ü Rıza!...»

Diyerek Tanzimat hattını ilân ettirmiş olan Reşit Paşaya ve askerî tensikata himmet sarfeylemiş bulunan cihan seraskeri Rıza Paşaya tarizler eylemiştir.

«Zemanenin şu tabibi reşidine bak kim,
Revac vermek için kendi kâr'ü san'atına;
Vücudü naziki devlet rehini sıhhat iken,
Düşürdü reyi sakimi firengi illetine!»

Kıt'ası da onundur.

Kâzım Paşa hicviyelerinin en muzuru ve en çirkini Mithat Paşa merhum hakkında söylemiş olduğu kıt'adır. Mithat Paşanın «Kanunu esasiyi» ilân ettirmesine mükâfaten (!) memleketten ihraç ve Brindiziye uzaklaştırıldığı gün söylediği ve hemen o akşam rical ve kibar konaklarına dağıttırdığı kıt'anın son mısraı şudur:

«Soktular dillerini kıçlarına Mithatiyan!»

Bu kıt'anın tamamı şöyle olsa gerek:

«Geldi, girdi kotese kendi ayağıyla bugün;
Anlasunlar, kim imiş sadrımız, ebnayi zaman!...
Şahı âlem, dek edüp tuttu kolundan kovdu;
Soktular dillerini kıçlarına Mithatiyan!...

Hatırıma böyle geliyor. Fakat katî surette temin edemem. Çocukken işitmiştim.

Memlekette can ve mal emniyeti, fikir hürriyeti tesis etmek için her tehlikeyi göze aldırmış olan Büyük Reşit Paşa gibi, Mithat Paşa gibi büyük kafalara, büyük ruhlara, büyük vatanperverlere Kâzım Paşa gibi bilgin, kalem sahibi bir nazımın, bu yolda hücumlarda bulunması ne kadar çirkindir!

Keçecizade İzzet Molla:

«Etmez cihanı keşmekeşi zaliman harab,
Eyler onu müdahenei âliman harab!...
Bir mevsimi baharına geldik ki âlemin,
Bülbül hâmûş, havz tehi, gülistan harab!...»

demekte ne kadar haklıdır!

Kâzım Paşa öldüğü vakit seksen yaşını mütecavizdi. Liva, ferik olmuştu. Babıseraskerî muhasebat dairesi ikinci reisi idi. Sicilli Osmanî sahibi Süreyya Efendi onun hakkında: «Edip, ateşzeban bir şairi beliğ olup divanı, şiiri ve bu kadar mizah ve hicviyesi vardır» der.

Filhakika nazmına diyecek yoktur. 1297 de Sami Paşazade Baki Bey ile Hüsameddin Efendi hafidi Mahmut Celâl Beyin tesis ettikleri «Hazinei evrak» risalet mevkuteşinde, Kâzım Paşanın güzel ve beliğ manzumeleri görünür. Hele kendisine isnat olunan bir mersiyede:

«Düştü Hüseyin atından sahrayı Kerbelâya,
Cibril! git haber ver Sultanı enbiyaya!...»

beyti ne kadar hoştur.

Hersekli Arif Hikmet Beyin 1293 muharebesinde söylediği, ve 1302 rumî senesine tesadüf eden bir Ramazan gecesinde Manastır bidayet mahkemesi hukuk dairesi reisi iken - cehren ve âlenen ezberden okuduğu aşağıdaki manzume, o zamanın ruhî temayüllerini ve efkârı umumiyesini gösterir:

«Almanyalı fesat averdir,
Nemçeli kahbei sahib şerdir.
Rusya zalim yağmakerdir.
İngiliz bunlara nisbet erdir!
B... nisbetle tezek anberdir.

Hiç ümit eyleme devlette beka,
Münferit sulh olunursa icra;
Rusya mülkü eder istilâ
İngilizden edelim istihma!
B... nisbetle tezek anberdir.

Şeyhülislâm zemimülef'al;
Vükelâ ile olup hem ahval;
Ettiler şahı cihanı iğfal,
Bari çıksaydı nolurdu deccal!
B... nisbetle tezek anberdir.

Böyle bir günde olup sadrnişin,
Deli Corci gibi mürted ve mühin;
Bundan, et hali kıyas - ü - tahmin!...
Gerçi server ise de bir bidin...
B... nisbetle tezek anberdir.

İrtikâp ile Redif - ü Mahmut,
Ya o Şapur çelebii mahut!
Ettiler devleti mahvü nabut
Saffetin varsa hatası madut...
B... nisbetle tezek anberdir.

Cevdetin hizmeti me'mul ise de;
Cehli var, ilmile meşgul ise de!
Kadri her fısk ile mecbul ise de,
Rüştü Paşa dahi mes'ul ise de...
B... nisbetle tezek anberdir.

Sayalım bir dahi matuhini:
Cümleden Kânii bed ayini...
Müsteşarın hele yok temkini
Namıkın var yine sıtk - ü dini
B... nisbetle tezek anberdir.

Nazırı maslahatı bahriye,
Millete olsa nola fahriye!
Mahvolup devleti Şapuriye
Bize hükmetse beca Rusiye...
B... nisbetle tezek anberdir.

Lâyık olmaz mı, serapa millet
Hep kumandanlara etse lânet!...
Yine Nadir gibi bir bed haslet
Görünür cümleden ehven elbet...
B... nisbetle tezek anberdir.

Bulamaz kimse sipahilere hata,
Ana marşal Bazen olmaz hempa.
Bi kusur olsa Süleyman faraza,
Edelim biz yine Muhtara dua!...
B... nisbetle tezek anberdir.

Devletin halin edince teşrih,
Kailiz mahvına ba hükmü sarih,
Ederiz hep vükelâyı takbih...
Mithatı eyleriz amma tercih...
B... nisbetle tezek anberdir.

Hicviye yazdırmak, Abdülhamidin kullandığı silâhlardan biri idi. Yukarıda nakletiğim Kâzım Paşa kıt'asının, Abdülhamidin emir ve ilhamı ile yazıldığını katiyetle bilemezsem de, zan ve tahmin etmek için misaller vardır. Abdülhamit mezkûr kıt'ayı yazdırtmamış olsa bile pek hoşuna gitmiş, yazanı mükâfata müstahak görmüş olduğunda şüphe yoktur.

Koniceli Kâzım Musa Paşayı seksen yaşına kadar memuriyet başında bulundurmak, babıseraskerî muhasebe dairesi ikinci reisliğinde istihdam etmek; bir minnettarlık ve hoşnutsuzluğun kat'î delilidir. Fakat Abdülhamit kendi adamlarını, yine kendi adamlarına hicvettirdi. Meselâ Serhafiye namile yadolunan Ahmet Celâleddin Paşayı Parise gönderdi. Ahmet Rıza Beyi, Ali Kemali, Süleyman Nazifi Murat Beyi Sami Paşazade Sezai Beyi, İshak Sükûti'yi, Abdullah Cevdeti memlekete döndürmeğe, veya susturmağa memur etti. Ahmet Celâleddin Paşanın bunlardan birçoklarını iknaa muvaffak olduğu haberini alınca Lâstik Sait Beyi Yıldıza çağırttı. Müsahip Singapurlu Mustafa Efendi vasıtasile kendisine havadis verdirdi:

— Ahmet Celâleddin Paşa Jöntürkleri kandırdı; önüne katıp birçoklarını İstanbula getiriyor, buna bir hicviye söylesin dedi.

Ertesi gün Sait Bey, aşağıdaki kıt'ayı yazıp, aynı vasıta ile takdim etti. Kıt'a Abdülhamidin pek hoşuna gitti; pek memnun oldu. Sait Beye atiye gönderdi ve:

«— Kıt'a her ne kadar güzel yazılmış ise de, pek kısa olmuş. Bunu bir parça daha uzatsınlar!.» dedirtti.

Sait Bey, Abdülhamidin bu iradesini de yerine getirdi. Kıt'ayı taştir etti yani satırları arasına satırlar kattı şu surette büyüttü. Kıt'anın metni şudur:

«Bir sürü herzeciler Parise toplanmış idi,
Cümlesi fenni siyasetten idi bihebre

Kasarak başlarını kancaya, kattı önüne...
Girdi Ahmet Paşa bir kaz sürüsile şehire!...»

Kıt'anın taştiri de şu şekildedir:

«Kimi Kafkaslı Muradın sözüne kanmış idi,
Kimisi İngilizin vadine aldanmış idi.
Bir sürü herzeciler Parise toplanmış idi,
Cümlesi fenni siyasette idi bîbehre.
Ciybi ihsanı hümayunu uzattı önüne,
Jönlerin, arpa gibi, mangırı attı önüne.
Girdi Ahmet Paşa bir kaz sürüsile şehire.»

Birinci kıt'ayı Süleyman Nazif Bey merhumdan, Bursa mektupçuluğu esnasında işitmiştim. Nazif derdi ki:

— Kıt'a bize, Parise, İstanbuldan gönderildi. Ben ve daha birkaç arkadaşım Ahmet Celâlettin Paşa ile İstanbula dönüyorduk. (Gare de l'Est) (*) te trene binmek üzere iken, Şûrayı Ümmet ve Meşveret gazeteleri muharriri Sami Paşa zade Sezai Beyefendi arkadşımız bizi teşyie geldi. Bir gün önce gazete idarehanesine gelmiş olan bu kıt'ayı getirdi. Ben de irticalen şöyle mukabelede bulundum:

«Bahse değmez ise de kaz sürüsü mazmunu
Yine reddetmeliyiz, köhne eda şairine.
Etti âvanı ile miri Sait istikbal,
Girdiler it sürüsü, kaz sürüsü birbirine!...»

Meşrutiyet ilân olundu. Kemal Paşazade Sait Bey, Kasideci Ziya Molla ile beraber dokuz sene geçirdiği San'a kalesi zindanından İstanbula avdet etti. Akşamları Haydarpaşa vapurunda buluşur, konuşurduk. Sait Bey Süleyman Nazif Beyin mukabelesinden haberdar değildi. Nazif'in kıt'asını okudum. O da kendisinin taştirini okudu. Ben bir cuma ziyaretinde ve tesadüfen sohbet arasında, kıt'ayı ve taştiri Damat Nureddin Paşaya okudum, Paşa hayret etti.

— Ay! Sait Bey Ahmet Celâleddin Paşanın, kayınpederim Abdülhamide kaz çobanlığı ettiğini nereden biliyor? dedi ve ilâve etti:

«Ahmet Celâleddin Paşa bir Çerkes kölesidir. Kayınpederim onu şehzadeliğinde satın almıştır. Ahmet Paşa, sekiz dokuz yaşında iken, kayınpederim Kâğıthanede Ihlamur köşkünde onu kazlara çoban olarak kullandı. Zeki, sadık ve akıllı bir köle olduğundan makama geldikte hizmetinde kullandı.»

(*) Pariste bir şimendifer istasyonudur.

Dedi. Bu söz benim hayretimi mucip oldu. Sait Bey, Ahmet Celâleddin Paşanın kaz çobanlığından gelme olduğunu bilerek mi? yoksa bilmiyerek mi mahut kıt'ayı söylemiştir? sualini kendi kendime irat ettim.

Meseleyi halle koyuldum. Sait Bey o sırada Pangaltıya nakli mekân etmiş, Harbiye mektebi karşısında oğlu Asım Beyin hanesinde misafireten oturmakta bulunmuş idi. Ekseriyetle akşamları hava almak için caddeye çıkar, belediyenin ağaçlar arasına dizdirdiği yeşil tahta kanepeler üzerine oturarak vakit geçirirdi. Bir akşam yanına gittim ve meseleyi açtım:

— Hayır! Benim, Ahmet Celâleddin Paşanın Ihlamur köşkünde Abdülhamide kaz çobanlığı ettiğinden malûmatım yoktur. Şimdi öğreniyorum. Ve sizden işitiyorum. Ben o kıt'ayı, Abdülhamidin müsahip Mustafa Efendi vasıtasile tebliğ ettiği bir irade üzerine yazdım. Taştirini de yine Abdülhamidin talebi üzerine yazdım. Meğer intakı hak vaki olmuşmuş.» dedi.

Resimli Ay Aralık 1936 **Abdurrahman Adil EREN**

★

(TÜRK HİCVİ TARİHİ)NDEN ÖRNEKLER

XV. YÜZYIL

ŞEYHİ VE HARNAME

Profesör M. Fuad Köprülü (**Divan Edebiyatı Antolojisi** adlı eserinde «Şeyhî» hakkında şu satırları yazmaktadır:

«... Germeyan ve Osmanlı saraylarına intisap ederek hükümdarlara ve ümeraya kasideler yazan bu şairin hayatı hakkında kitaplarda verilen malûmat çok yanlıştır; vefatı 826 değil, 832 den sonradır; ve Kütahyanın yakınında Dumlupınar köyünde medfundur. Muasırlarına nazaran zarif bir lisana, zengin bir hayale, canlı bir tasvir kabiliyetine malik olan Şeyhî, her mânasile büyük bir şairdir. İslâm ilimlerine ve Acem edebiyatına esaslı surette vâkıf olduğu bazen çok tasannu'lu olan kasidelerinden anlaşılır.

Bir kasidesinde kendini Selman Savacı'ya benzeten **Şeyhi, Hâfız** ve **Nizamî'den** ve ideoloji itibarile de **Senai, Attâr** ve **Mevlâna'dan**

mülhem olmuştur.

Hüsrev ve Şirin mesnevisi, alelâde bir terceme olmaktan ziyade, şairin şahsiyetini gösteren değerli bir san'at eseridir. **İkinci Murad'a** takdim ettiği **Hârname** adlı küçük mesnevisi, tertip ve eda, zarafet ve nezahat itibarile edebiyatımızda hiciv nevinin âdeta bir şaheseri addolunabilir. **Ahmet Paşa ve Necati** devirlerine kadar Osmanlı edebiyatının şüphesiz haklı olarak en büyük şairi addedilen ve Ahmet Paşa üzerinde bile mühim tesiri görülen **Şeyhî**'nin şöhreti XV inci asırda kuvvetle devam etmiş, **Hüsrev ve Şirin** mevzuu bir çok şairler tarafından yazıldığı halde onların hiç biri **Şeyhî**'nin eseri kadar şöhret kazanamamıştır. Hemen bütün mesneviciler eserlerinin mukaddemelerinde onu hürmetle yâd ettikleri gibi, **Necati, Hayali** gibi büyük şairler de takdire iştirak etmişlerdir.

Mutasavvıflar arasında da onun şöhreti olduğunu meşhur **Ak Şemsettin**'e ait bir rivayetten anlıyoruz. Mısırdaki Memlûk Sultanlarının ve Emirlerinin saraylarında da **Şeyhî** büyük bir şair olarak maruftu. Divanından tefe'ül edilmesi de bu şöhrete bir delildir.»

★

HARNAME' den

Bir eşek var idi zaifü nizar
Yük elinden kati şikeste vü zâr
Gâh odunda vü gâh suda idi
Dünü gün kahr ile kısuda idi
Ol kadar çeker idi yükler ağır
Ki teninde tü komamıştı yağır
Ni tü kalmâmıştı etü deri
Eydür idi gören bu suretlü
Tan değil mi yürür sügük çatlu
Dudağı sarkmışu düşmüş enek
Yorulur arkasına konsa sinek
Doğranur idi arpa arpa teni
Gözi görünce bir avuç samanı
Kargalar derneği kulağında
Sineğün seyri gözi yağında
Arkasından alınca palanı
Sanki it artukıydı kalanı
Bir gün ıssı eder himayet ana

Ya'ni kim gösterir inayet ana
Aldı palanını vü saldı ota
Otlayarak biraz yürüdü öte
Gördi otlukta yürür öküzler
Odlu gözleri gerlü gögüzler
Sümirüp öyle yerler otlağı
Ki kılın çekicek damar yağı
Boynuzu bazısınun ay bigi
Kiminün halka halka yay bigi
Yöğrüşüp çün ururlar avaze
Yanakulanurdı dağu dervaze
Hari miskin eder iken seyran
Kaldı görüp sığırları hayran
Ki yürürler feragatü hoşdil
Gâh yayla vü kışla geh menzil
Ne yular derdi ne gamı palan
Ne yük altında hasta vü nalân
Acebe kaluru tefekkür ider

Kendü ahvalini tasavvur ider
Ki biriz bunlarınla hilkatte
Elde ayakta şeklâ surette
Bunların başlarına taç neden
Bizde bu fakrü ihtiyaç neden
Bizi ger arpa oku yay (1) etti
Bunların boynuzun kim ay etti
Dedi bu müşkilümi itmez hal
Meğer ol bir filân hari a'kal
Var idi bir eşek ferasetlû
Hem ulu yollu hem kiyasetlû
Çok geçürmiş zemaneden çağlar
Yükler altında sızırup yağlar
Nuh peygamberin gemisine ol
İblise kuyruğiyle vermiş yol
Dirilirken ölüp Üzeyr eşeği
Hoşnefestür deyu vü ehlâ fasih
Der imiş ben döşedidim döşeği
Hürmet eyler imiş himarı Mesih
Ol ulu katına bu miskin har
Vardı yüz sürdü dedi ey server
Sen eşekler içinde kâmilsin
Akilü şeyhü ehlü fazılsın
Anda ıslâh ide tapun şerü şûr
Hari Deccala diyeler kerü kûr
Menzili mü'minine rehbersin
Merkebi salihine mazharsın
Nesebindir mesel hatiplere
Nefesin hoş gelir ediplere
Sen eşeksin ne şek hakimi ecel
Müşkilim var keremden itgil hal
Bugün otlukta gördüm öküzler
Gerüben yürür idi gögüzler
Herbirisi semizü kuvvetlü
İçi vü davı yağlu vü etlü
Niçün oldı bulara erzani
Bize bildür ru tacı sultani
Yok mıdur gökte bizim ulduzumuz

K-olmadı (2) yer yüzünde boynuzumuz
Her sığırdan eşek nite ola kem
Çün mesuldür ki der beni âdem
Har eğer hârü bitemiz oldu
Bârkeşlikte çün biziz faik
Boynuza niçün olmadık lâyık
Böyle verdi cevap pir eşek
K-ey belâ bendine esir eşek
Bu işün aslına işit illet
Anla aklında yoğ ise kıllet
Ki öküzü yaratıcak Hallak
Sebebi rızk kıldı ol Rezzak
Dünü gün arpa buğda isterler
Anı otlayup anı dişlerler
Çün bular oldu ol azize sebep
Verdi ol izzeti bulara Çelep
Tacı devlet konuldı başlarına
Etü yağ doldu içü daşlarına
Bizüm ulu işümüz odundur
Od uran içümüze o dundur
Bize çoktur hakiki buyrukta
Nice boynuz kulağu kuyruk ta
Duttu yüz dert ile zaif eşek
Zarü dilhaste vü nahif eşek
Varayın ben de buğda işliyeyin
Anda yaylayup anda kışlayayın
Nice yiyem odun ile letler
Bulayun buğda ile izzetler
Gezerek gördi bir göğermiş ekin
Sanki dutardı ol ekin ile kin
Aşk ile depti girdi işlemeye
Gâh ayaklayu gâh dişlemeye
Arpa gördü göğermiş aç eşek
Buldu can derdine ilâç eşek
Değme kerret ki şevk ile karvar
Toprağın bile götürür harvar
Eyle yedi gök ekini terle
Ki gören der zehi kara tarla

(1) Ok ve yaydır. Nihayetteki (u) muzaf lâhikası değildir.

(2) ki olmadı.

Yeyürek karnı doydu cığnadı
Yuvalandı vü biraz ığnadı
Başladı ırlayup çağırmağa
Anup ağır yükin ağırmağa
Demiş ol âdemi ki hoş demdür
Negam odlukta bînegam gamdür

Pek edüp cuş içinde eşvakı
Rast düzdü nevayı uşşakı
Çeker avazü tîz eder perde
Hoş seragaz eder Muhayyerde
Nice düzmek ki bozar ahengi
Perdesin açtı ol cihan neügi
Çıkarur har çün enkerül-asvat
Ekin ısına arzolur arasat
Ağaç elinde azmi rahı eti
Tarlasını göricek ah etti
Daneden gördi yir pâk olmuş
Gök ekinliği kara hâk olmuş
Yüreği sevumadı sövmek ile
Olamadı eşeği dövmek ile
Bıçağın çekti kodu ayruğunu
Kesti kulâğını vü kuyruğunu
Kaçak eşşek acıyarak canı
Dökülüp yaşı yirine kanı
Uğurayu geldi pîr eşek nagâh

Sordı halini kıldı dert ile âh
Yürmeru inleyu dedi ey pir
Hari rubah bigi pür tezvir
Batıl isteyü haktan ayrıldım
Boynuz ûmdum kulaktan ayrıldım
Benim ol gam yükindeki harilenk

Gussalar balçığında valihü denk
Ne yüzüm bir nefes giderici var
Ne biraz çekmegine yarıcı var
Har geda iken arpaya muhtaç
Gözedürem k-ûrula başıma taç
İster iken helâlden rûzî
Ger donuzlara olmaya buyruk
Ah gitti kulağ ile kuyruk
Hükmi sultan ki ola payende
Çarh çakerdürür felek bende
Kim ola bar bir iki eclâf
K-ide tevkii padişaha hılâf
Şah kahrı neuzübillâh eğer
Çarh baş çekse ide zîrü zeber
Göklere erdi nâle vü feryat
Dât ey padişahı âdil dât
Şeyhî uzatma nâle vü ahın
Nüktedandur bilür şehenşahın

★

NESİMİ

Ben Melâmet hırkasını kendim giydim eğnime
Âr ü nâmus şişesini taşa çaldım kime ne

Gâh çıkarım gök yüzüne seyrederim âlemi
Gâh inerim yeryüzüne seyreder âlem beni

Gâh giderim medreseye ders okurum Hak için
Gâh giderim meyhaneye dem çekerim ışk için

Sofular haram demişler ışkımın şarabına
Ben doldurur ben içerim günah benim kime ne

Sofular secde ederler mescidin mihrâbına
Benim ol dost eşiğidir secdegâhım kime ne

Nesimi'ye sordular kim yârin ile hoşmusun
Hoş olam ya olmıyayım ol yar benim kime ne (*)

★

15. ASIR ŞAİRLERİNDEN NÜKTELER

On beşinci asır sonlariyle, on altıncı asır başının büyük şöhret sahibi şairi **Necati Bey**, rind adamdı. İçki kullanırdı, bundan ötürü de sofumeşreb kimselerin hücumuna uğradı... Bir gün bir dostuna:

— Ne oluyor bu adamlara canım!... dedi... Ve şu beyti söyledi:

Ben üzümün suyunu severim, Sofi dânesin
Zira kimi kızını sever, kimi anesin!...

Bu mevzuda bir zarif fıkra vardır... Atatürk Beykoz'da verilen bir ziyafete gitmişti. Bir imam efendinin nüktedanlığından bahsedildi. Maalesef ismini öğrenemediğimiz imam efendi büyük adamın sofrasına getirildi. Atatürk rakı verilmesini işaret edince efendi özür diledi; Atatürk:

— Aman hocam, dedi, üzümü yiyorsun... Bu da onun suyu...

İmam efendi:

Efendim, dedi, ben anasiyle evliyim... Kızına nikâh düşmüyor...

★

Onbeşinci asır sonlarında yaşamış şair Kastamonu'lu **Andelîbî**'nin mahkemeye bir işi düşmüştü; fakat kadı efendi mürteşi bir adamdı, bendegânı tembihli, eli boş gelen iş sahiplerini: «Efendi uyur!» diye kapıdan geri çevirirlerdi; elinde bir hediye gördüler mi

---

(*) Bu pek meşhur şiiri yazan Nesimî hakkında Abdülbaki Gölpınarlı diyor ki:

«Nesimî mahlasını taşıyan ve heceyle yazılmış bulunan bazı şiirler var. Nesimî'nin halkçı hüviyeti düşünülürse onun heceyle şiir yazmadığı iddia edilemez. Bu şiirin bazı beyitleri aruza da uyuyor. Her halde dilden dile devrede ede, cönkten cönge yazıla yazıla çok bozulmuş. Kul Nesimî mahlaslı bir başka Bektaşi şairi de var, ihtimal Nesîmî mahlâsını kullanan diğer şairler de mevcut. Bu bakımdan bu şiirin, bizim Nesîmî'ye aidiyeti şüphelidir.»

de: «Efendi buyur!...» derlerdi. Andelibî dâvasında haklı olduğu için eli boş gitmiş ve dört beş sefer de kadı efendi kapısından tersyüzüne dönmüştü. Nihayet bir kelle şeker (o zamanlar toz ve kesme şeker yoktu, şeker iri bir kelle şeklinde kalıplara dökülür ve 4 _ 5 okka gelen bu şekerlere kelle denilirdi), iki balmumu alır, kadının iki gözüne basmak için iki altın ayırır ve işini görür. Bir gün bir meclisde yârandan biri:

— Mahkemede işim vardı... Gittim... Kadı efendi uyuyormuş.. Çok üzüldüm.

Deyince zarif şair tutulacak yolu tarif eder:

Eğer destin tehî varsan Efendiyi uyur derler
Eline zer alub var sen, Efendi gel, buyur derler!...

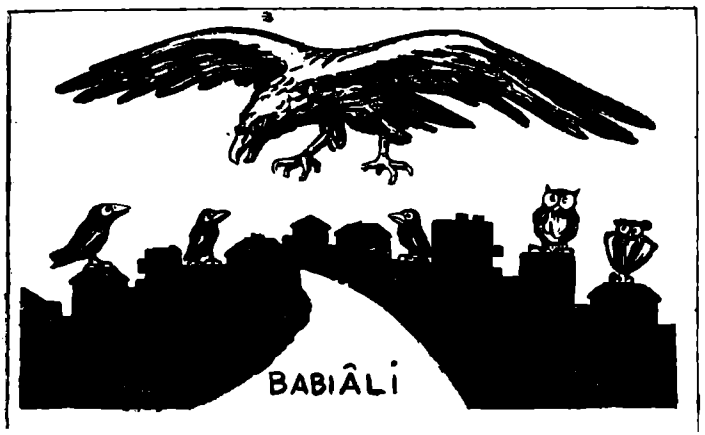
★

Şair Serezli Vasfi, 15 inci asrın değerli ve talihsiz bir sanatkârıydı. Hastalıklı bir adam olduğundan sık sık öldüğü haberi yayılarak yerine bir başkası tayin edilir, bir boş yer çıkıncaya kadar bekler, sıkıntı çekerdi.

Yine böyle bir muzipliğe uğrayan şair Vasfi, düşe kalka İstanbula gelmiş ve Şeyhülislâm Efendiye şu kıt'ayı yazıp vermiş:

Vasfiî piri nâtüvan için
Öldü diye rivayet etmişler
Gördüler günde bin gez öldüğünü
Binde birin rivayet etmişler...

Bu zarif kıt'a şeyhülislâmı çok müteessir etmiş, kendisini âhir ömründe geliri dolgun bir kadılığa tayin etmiştir.



FUZULİ

Olsaydı bendeki gam Ferhadı müptelâda
Bir ah ile verirdi bin Bisütunu bâda.
Verseydi ahı Mecnun feryadımın sadasın,
Kuş mu karar ederdi başındaki yuvada.
Ferhada zevki suret, Mecnune seyri sahra;
Bir rahat içre herkes, ancak benem belâda.
Eşki revanıma il cem oldu var ümidim
Kim ola vara vara cemiyyetim ziyade.
Geh gamızen içmek ister kanımı, gâh çeşmin,
Korkum budur ki nageh kanlar ola arada.
Serverlik ister isen üftadelik şiar et,
Kim düşmedin ayağa, çıkmadı başa bade,
Ger görmemek dilersen resmi cefa Fuzuli,
Olma vefaya talip dünyayı bivefada.

★

Kalem olsun eli ol kâtibi bedtahririn
Ki fesadı rakamı surumuzu şureyler
Gâh bir harf sukutiyle kılar nadiri nar,
Gâh bir nokta kusuriyle gözü kûr eyler.

★

Sadayı ney haram olsun dedin ey sofii salûs.
Yele verdin hilâfı şer'ile namusun islâmın;
Bu endam ile vecdiyyattan demurmak istersin,
İlâhi, ney gibi sûrah sûrah olsun endamın!

★

Fuzuli'nin Şikâyetnamesi

Vaktile Kanunî Sultan Süleyman devrinde de Devletin mürakabe kavrayışsızlığı ve memurun maaşını rüşvet ve irtikâp yolu ile vatandaşa ödetmek sistemi alıp yürümüştü. Dâhi şair Fuzuli'ye o günlerde ilim ve san'at alanındaki eşsizliği sebebile bir nevi tekaüd maaşı tahsis edilmiş ve bu paranın Evkaf İdaresince ödenmesi için

Nişancı Mehmet Paşa tarafından bir berat, yâni emirname verilmişti. Fuzulî emir kâğıdını alıp Evkafa koşmuş, fakat rüşvet ve irtikâptan başka şeye kulak asmıyan memurların asık suratlarile karşılaşmıştı. Onlardan gördüğü kötü muamele üzerine köşesine çekilip hâmisi olan Nişancı Paşaya, işte bu şikâyetname'yi donatmıştır:

Allah için o berat gelince hatırıma bir nevi sevinç yayıldı ki anlatmak kabil değil. Ve yazının kavramı dışındadır. O devlet sermayesinin ulaştığında kırık kalbime bir coşkunluk yetti ki söylemesi mümkün değil. Kısaca, ümidim dolunca duramaz oldum. Elimdeki hükmü sunmak için Evkaf işlerine bakanların huzurlarına koştum. Selâm verdim, rüşvet değildir diye almadılar. Hüküm gösterdim, faydasızdır diye iltifat etmediler. Gerçi görünürde iyi yüz gösterdiler amma, hal sözü ile bütün sualime karşılık verdiler. Dedim ey sahiplerimiz bu ne kötü iş ve çatık kaştır. Dediler bu bizim âdetimizdir. Dedim benim bağlılığımı, hürmetimi isabetli görmüşler ve bana tekaüd kâğıdı vermişler, ki ondan daima faydalanam ve çekilip dua edem. Dediler ey miskin senin günahına girmişler ve ürkün-tü sermayesi vermişler, ki durmadan ve boşu boşuna uğraşa ve abus yüzler görüp, sert sözler işidesin. Dedim beratımın içinde yazılanlar niçin yerine getirilmez? Dediler tahsisat yok. Dedim hiç Evkaf tahsisatsız olur mu? Dediler baştakilerden artsa bizden artar mı?. Dedim vakıf malını fazla kısmak vebaldir. Dediler paramızla aldık bize helâldır. Dedim hesap sorarlarsa bu tuttuğunuz yolun kötülüğü bulunur. Dediler o hesap kıyamette alınır. Dedim dünyada da hesap sorulduğunu işitmişiz. Dediler ondan da korkumuz yoktur, şahitleri razı etmişiz. Baktım ki sözlerime lâftan gayrı karşılık vermezler. Ve bu berat ile işimi görmeye yanaşmazlar. Çaresiz mücadeleden vazgeçtim, ve elim kolum bağlı, boynum bükük köşeciğime çekildim. Ben beratımdan ihanet gördüğüm için ona kırgın, beratım benden faydasız azaj gördüğü için dargın. O yalanı çıkarılmış şahit gibi konuştuğuna pişman, ben kuru iddiacı gibi gayretkeşlikten perişan. O suya düşürülmüş âyet gibi işten kalmış, ben maskaraya döndürülmüşler gibi alçalmış.»

Ben ona fitne o bana âfet **Ben ona gussa, o bana mihnet**
Müteneffir ben ondan o benden **Müteneffir ben ondan o benden**

Şikâyetnamenin -aşağı yukarı- ruhu budur. Bu milletin Fuzulî gibi nice evlâtları, asırlarca âdetâ Recai Zade Ekremin şu beytini tekrarladılar:

Devran yine ol devran, âlem yine ol âlem.

* * *

«Doğum tarihi kat'î olarak bilinmemekle beraber, en aşağı altmış beşinden sonra, hem de ecelile değil, vebadan ölen, bu sağlam yapılı büyük Türkün ne kadar neşeli ve ne kadar hayat dolu olduğunu anlamak için Ahdilerin şehadetlerine de lüzum yoktur. O ki: «Selâm verdim, rüşvet değildir deyu almadılar» diyecek kadar istihzanın en tiz perdesinden ses veren bir alaycıydı; o ki istihzasının keskin nişterini kuru sofulara çevirerek onları nükteli nükteli hırpalayıp duruyordu:

«Vâ'iz evsaf-ı cehennem kılur, ey ehl-i verağ,
Var anın meclisine gör ki cehennem ne imiş!»

İsmail Habib SEVÜK

★

BAK

Alaca karga gibi dil bilürsün (1)
Kara tavuk gibi bülbül olursun
Yiyicek Emri'nin ağacın amma
Ağustos böceği gibi solursun

★

EMRÎ

Emrî'nin **Baki** aleyhinde bu kıt'ayı yazmasına vesile olan hâdise, Atayî'nin anlatığına göre şudur:

Bâkî, Edirne'de iken bir gün **Emrî**, **Mecdî**, Dimetokalı **Deli Kerim**... gibi şairler onun şerefine bir ziyafet tertib etmişler. Yenip içilmiş, fakat mütemadiyen Edirneyi medh etmekle Bâki'yi kızdırmışlar. İçlerinden biri de İstanbullu şaire müftehirâne bir eda ile:

Efendim, şehrimizi nasıl buldunuz?

Diye sormuş, Bâkî ise hiç tereddüt etmeden:

— Doğrusu Cennet gibi bir yer, ama içinde Âdem yok.

Cevabını vermiş. Mecliste bulunanların hepsi bu cevaptan fena halde kızmışlar ve o günden sonra Bâki'yi hicv etmeğe başlamışlar.

Söz yok eğerçi bi bedel ü bi nazirdir

---

(1) Bâkî'nin lâkabı kargadır.

Emrî, Mecdî ve Deli Kerim'in Bâkî hakkında yazdıkları hicviyeler pek müstehcendir. Mamafi bunlara hiddetlenerek mukabele etmek zaruretini hisseden Bâki de, -onlar derecesinde olmamakla beraber- gene çirkin bazı cevaplar vermekten kendini alamamıştır Onun

Kaldı bucakta eskidi divânın Emriyâ
Söz yok eğerçi bi bedel ü bî nazîrdir.
Anı delü musannife bağışla sen heman
Varsun silsün o da bir fakirdir
Hil'at-i hecvi Kerima boyuna biçmişler
Mecdî'nin b, lu, g, ü tâk-ı giribân olsun
Başın Emrî söylemeğe utanırım
çevresi kaftânına kaytân olsun
Emri'nin iken avreti hiç evde oturmaz
Ol bilüp ider hidmetini kendi eliyle
Oğlancığı yestehleyicek kalkar o miskin
Kendüsi siler b... saçı sakaliyle

gibi kıt'aları, edebî şahsiyetini gösteren manzumelerden sayılamaz

Bâki, Atayî'nin rivayetine göre Emrî ile beraber Hayali hakkında da hicviye yazmıştır. Halbuki Âşık Çelebi — hiç şüphe yok ki daha doğru olarak — bu hicviyelerin Gubarî hakkında yazıldığını söylüyor. Bakınız Bâkî divanı, Son tabı, Şiir No. 608,.611 T. Ş.

★

GAZEL

Fermanı aşka can iledir inkıyadımız,
Hükmi kazaya zerre kadar yok inadımız.

Baş eğmeziz edâniye dünyayı dûn için,
Allahadır tevekkülümüz, itimadımız.

Biz müttekâyi zerkeşi câha dayanmazız,
Hakkın kemali lûtfunadır istinadımız,

Zühdü salâha eylemeziz iltica hele,
Tuttu eğerçi âlemi kevni fesâdımız.

Meyden safayi hâtını humdur garaz heman,
Erbabı zâhir anlıyamazlar muradımız.

Minnet Hudâya, devleti dünya fena bulur,
Baki kalur sahifei âlemde adımız.

BAKÎ

ÜÇ FIKRA

Kanuni Sultan Süleyman, Şair Bakî'ye kızmıştı. Şairin, Bursaya sürülmesini şu manzum beyitle emretti:

Bakî bed, azli ebed, nef'i beled, Bursaya red.

Bakî, bu emri alınca, hemen şu cevabı yazdı:

Bakî bed, azli ebed, nef'i beled
Oldu isen ey Bakî
Cihan mülkü Süleyman'a değil bakî
Şiha,
Azlimde ısrar ve tehevvür eyledin amma
Buna çerh-i kemîn derler:
Ne sen bakî, ne ben bakî...

Kanunî, bu nefîs ve ibret dolu cevap karşısında emrini geri aldı ve koca şairin gönlünü büyük bir ihsan ile tatyip etti. Aniayana sivrisinek hakikaten sazdır...

★

GULÂM'IN SUYU

Şair Bâkî'nin gulâmı, şarap almış evine dönüyordu. Yolda kıyafetini değiştirerek gezen padişaha rastladı. Padişah sordu:

— O elindeki nedir?

Padişahı tanıyan zeki gulâm şaşalamadan cevap verdi:

— Su!

— Fakat rengi kırmızı!

— Aslında su idi. Fakat saadetlû Hünkârın huzuruna çıkınca, utancından kızardı!

★

AYNA

Onaltıncı asır şairlerinden ve divan edebiyatımızın kurucularından Zâti «1471 1546» çiçek bozuğu, çopur bir adammış. Devrin vezirlerinden biri şairin eserlerine ve büyük şöhretine bakarak kendisile tanışmak istemiş; karşılaşınca da dayanamıyarak:

— Zâti güzel bir zat değilmiş.

Diye nükte yapmağa kalkmış. Şairin verdiği cevap şudur:

— Yiğit yiğitin aynasıdır, paşam.

USULİ

Be bu bâzâr-ı cihânın kuru dükkânına yuf
Çenber-i çerhine vü künbed-i gerdânına yuf
Olısar seyl-i fenâdan çü harâb âhir-i kâr
Künbed-i kasrına vü çenber-i eyvânına yuf
Dürülür çün kamu defterleri tûmâr gibi
Dehr sultanlarının defter ü divânına yuf
Olmaz çünkü şebihün-ı ecelden mânî'
Hây ile hûyuna vü leşker-i sultânına yuf
Çünki mihmânına bir lokmada bin zehr verir
Feleğin kâse-i çinîsine vü hânına yuf
Bu cihan beğlerinin ehl-i kemâle dâim
Kuru tahsinine vü ettiği ihsânına yuf
Derdi hecr ile helâk oldu Usûlî miskin
Şimdiden sonra tabibin dahi dermânına yuf

★

RUHİ - İ BAĞDADİ

— I —

Ey sâhib-i-kudret! Kani insâfü mürüvvet?
Rindân-i-mey aşâme niçin olmaya şefkat?
Kısmetleri, dersen, ezelî cevr-ü cefâdır;
Cevr ola niçin zevk-ü sefâ olmaya kısmet?
Dersin ki; bugün eylemeyen yârın eder zevk
Çok mu iki gün bendelerin eylese işret?
Hacetlerimiz kâdir iken kılmağa hasıl
Salmak kereminden bizi ferdâya ne hacet?
Hâlin kime açsan sana der: «Hikmeti vardır»
Öldürdü bizi ah! Bilinmez mi bu hikmet?
Nâ çâr çeker halk bu mihnetleri yoksa.
Âdem kara dağ olsa getirmez bu tâket.

★

Bihûde dönüb neyler ola başımız üzre
Halkın bu felek didiği dolâb-ı meşakket!

Bihûde yeter döndü, hemen terkini kılsa,
Kim aksine devr eylemeden yekdi yıkılsa!

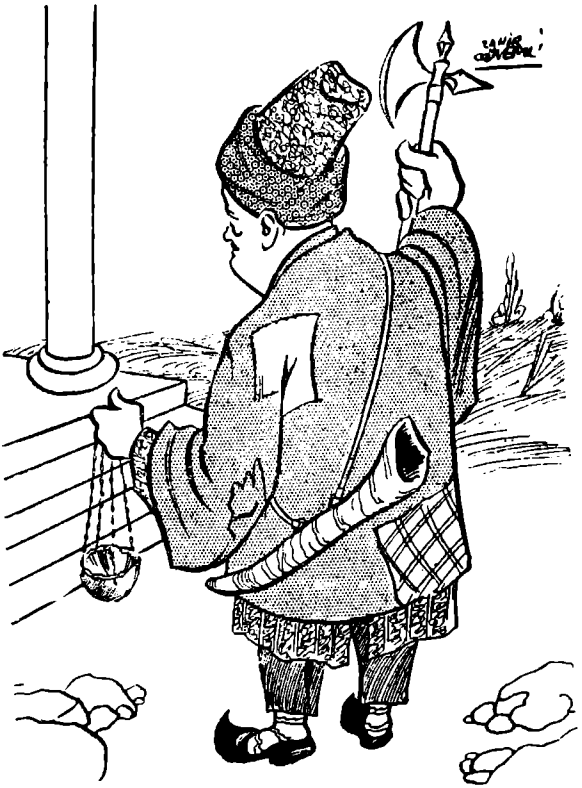
— II —

Âlemde ki kâmil çeke gam zevk ede câhil
Yerden göğe dek yuf bana ger demez isem yûf
Çün Hak diyeni eylediler zulm ile berdâr
Bâtıl söze âğâz edelim biz dahi nâçâr
Yuf hârına dehrin gülü pürhârına (1) hem yuf
Bir ayş ki mevkuf ola keyfiyyeti hamra
Ayyaşına yuf hamrına hammarına hem yuf
Zikıymet olunca nidelim(2) cahü celâli
Yuf anı satan duna hıridarına hem yuf
Çün ehli vücudun yeri sahrayı ademdir
Yuf Kafileü kafilesalârına hem yuf
Âlemde ki bengiler ola vâkıfı esrar
Seyranına yuf, anların esrarına hem yuf
Arif ki ola müdbirü nadan ola mukbil
İkbaline yuf âlemin idbarına hem yuf
Çarhı feleğin sâdınaü nahsına lânet
Kevkeplerinin sabitü seyyarına hem yuf



BAĞDATLI RUHİ

O DEVİRDE YAŞASALARDI:



Necip Fazıl

Ben Fazılı avâreyim,
Attan düşen bîçareyim,
Baştan ayağı yâreyim,
Gel gör beni «İş» neyledi!.

Çün ola haram ehli haka dünyeü (3) ukba
Cehdeyle ne ukba ola hatırda ne dünya

Ruhi-i Bağdadî'nin meşhur «Yuf» Redifli terkibine bir iki mısra da, Türabi'den katalım:

---

(1) Bazı nüshalarda: Gülü gülzarına (2) Nidelim: Ne edelim. (3) Dünyeü: Dünya ve...

BU DEVİRDE YAŞASALARDI



Şair Nedim

İzn alıp şöyle stadyûma deyu maderden
Bir gün uğurlıyalım çarhı sitem perverden
Dolaşup iskeleye doğru nihan yollardan
Gidelim serv-i revanım yürü Garden bare!...

«Senin ey kahpe cihan saltanatü şanına yuf
Keremü lûtfuna yuf aksine devrânına yuf»

ÂŞIK ÇELEBİ VE SEVGİLİSİ

16. Yüzyıl şâirlerinden Bursalı **Âşık Çelebi**, bir güzele gönül vermiş. Fakat gönül verdiği dilber, güzelliğine mağrur, biçare Âşık'ın yüzüne bile bakmazdı. Bir gün yâranından biri **Âşık Çelebi**'ye

XVII. Yüzyıl

Büyük Hiciv Üstadı Nef'i

XVII. asır Türk şairlerinin en kuvvetlisi olan Nef'i İstanbul'a gelince, çok kıymetli şairlerle karşılaşmış ve büyük istidadı sayesinde, bütün bu sayılı şairler arasında hemen sivrilivermiştir. Nef'i, Divan edebiyatımızda kaside tarzının piri sayılır. Büyük şiir kudreti ile, zamanın padişahı Birinci Ahmet, daha sonra Genç Osman'ın saltânatı sırasında Saray adamları arasına katılırdı.

Padişahlara ve zamanın ricaline methiyeler, kasideler yazdı.

Asıl büyük şöhretini Dördüncü Murat zamanında yaptı.

Büyük hicivci Nef'î, maalesef gaddar, zalim ve çılgın bir padişah olan Dördüncü Murad'a kasideler yazmış, hattâ Padişahın bozuk, kötü şiirlerine ve hattâ atlarına methiyeler kaleme almıştır. Mamafih bir san'atkâr eseri, hayatına sıkı sıkıya bağlı olduğuna göre, hayatı hakkında pek az şey bildiğimiz Nef'i için kesin bir hüküm vermek de doğru değildir.

Eserlerinden anlıyoruz ki, Nef'î, hicivleri yüzünden bir çok defalar dilinin belâsını çekmiş, üç defa işinden koğulmuş, haşin, mağrur büyük bir san'atkârdı. En sonunda yine dilinin belâsına uğrıyarak, bu yüzden hayatını da vermiştir.

Nef'înin büyük san'at kudreti etrafında şiddetli kıskançlıklar kin ve düşmanlıklar yaratmıştı. Onun ateşli hicvine uğrayanlar, fırsat buldukça Nef'iye kötülük etmekten geri durmamışlardır.

Nef'i, Padişah Dördüncü Muradı bile hicve tövbe ettirmiş. Nef'i bu tövbeyi şu beyitle anlatıyor:

Bugünden ahdım olsun kimseyi hicvetmeyim amma,
Vereydin ger icâzet hicvederdim baht-ı nâ sâzı.

— Yazık değil mi ki böyle bir vefası yok, cefası çok bir dilber uğruna kûl olursun?

Dedi. Şair

— Sevdiğimde aradığım vefa değil, cefadır!.

Cevabını verdi. Beriki

Ama senin sevgilim dediğin senin yüzüne bile bakmaz!. deyince de:

Efendi sen cahil ve gafil imişsin!. dedi. Sevgilim yüzüme bakmaz değil, aşkımın şâşaası karşısında gözleri kamaşır, bakamaz!.

Yani Padişaha şöyle söylüyor:

(Padişahım, evet bugünden itibaren kimseyi hicvetmemeğe yemin ettim ama, eğer izin verseydin şu uygunsuz bahtımı hicvederdim.)

Nef'î'nin en mühim hicviyesi **(Gürcü Mehmet Paşa)**nın aleyhine yazdığı (SİHAMI KAZÂ) yani (Kaza oku) isimli hicivleridir.

Rivayete göre, Nef'î sarayda Dördüncü Murad'ın huzurunda (SİHAM-I KAZÂ) yı okurken, saraya bir yıldırım düşmüş. Bu hâdise büyük hicivcinin gözden düşmesine sebep olmuş. Nef'î'yi çekemeyenler bu hâdise üzerine şu beyti söylemişler:

Gökten nazire indi (Siham-ı- kaza) sına
Nef'i diliyle uğradı hakkın belâsına...

Nef'î, kimseyi hicvetmemek için verdiği yemini tutamıyarak. yine etrafını hicvetmeğe devam etti. Son vazifesi olan Cizye muhasebecisi iken, Dördüncü Murad'ın Sadaret Kaymakamı Vezir Bayram Paşayı hicvediyor. Bu hususta iki rivayet var. Şöyle ki:

Zaten rivayete göre; Nef'î, Bayram Paşa için hicviye yazmış. Bunu haber alan Padişah bir gün Nef'î'ye:

— Yeni hicviyen var mı? diye soruyor.

O da, «Var!» diyerek, Bayram Paşa için yazdığını okuyor. Padişah memnun oluyor. Fakat Nef'î çıkınca, bu hicviyeyi Bayram Paşa'ya okuyor ve Nef'î'nin katlini emrediyor.

Naimâ tarihine göre; Bayram Paşa, Nef'î'yi huzuruna çağırarak ağzına geleni söyledikten sonra:

— Kaldırın!... diye emrediyor.

Zavallı Nef'î'yi hemen alıp saray odunluğuna hapsetmişler; orada boğup, cesedini de denize atmışlardır. Bu işe memur edilen ve sonradan Paşa da olan (Boynu eğri Mehmet), şairi odunluğa götürürken:

— Nef'î efendi, gel... odunlukta hicvedilecek birşey var!...

Diye tariz edince, Nef'î de ağzına geleni söylüyor...

Her ne olursa olsun Nef'î bu yüzden sarayın odunluğunda Bayram Paşa tarafından boğdurulmuştur.

Yine bir rivayete göre; Nef'î sarayın odunluğunda hapis iken, katil fermanını kendisine okumak üzere bir Haremağası geliyor. Fermanın üzerine bir damla siyah mürekkep düşüyor. Son deminde bile dilini tutamıyan Nef'î, Haremağasının siyah tenini kastederek. kâğıda damlayan mürekkep için:

Ağa Hazretleri, fermanın üstüne teriniz damladı! diyor.

Tevfik Fikret'in, Nef'î için yazdığı bir şiirde şöyle demiştir:

Öyle bir nehr-i muazzam gibi cüş etmişsin

Fakat eyvah, çorak yerde akıp gitmişsin!

Aynı asrın büyük şairlerinden Şeyhülislâm Yahya Efendi ile Nef'î sık sık birbirlerile şakalaşırlardı. Bir gün Yahya Efendi, Nef'i için şu kıt'ayı yazmıştır:

Şimdi hayli sühânverân içre
Nef'î menendi var mı bir şair,
Sözleri seb'a-i muallâkadır,
Emr-ül Kays kendisidir kâfir!...

Büyük hicivci Nef'î, aslında bir methiye olan bu kıt'anın sonundaki (kâfir!) şakasına şu hiciv kıt'ası ile cevap vermişti:

Bana kâfir demiş Müftî Efendi
Tutalım ben diyem ana müselman.
Vardıkta yarın rûzu cezâya
İkimiz de çıkarız anda yalan!... (*)

★

Şair Nef'i

Vaktiyle, Hayret efendi, (Ta'lim-i Edebiyat) da Ekrem beyin Nef'i'yi tenkid eden sözlerine kızmış; «Ta'lim-i Edebiyat efendi, Nef'î gibi bir cihangire böyle başıbozuk sözlerle hücum edilemez!» demişti.

Nef'î, hangi devirde gelirse gelsin, hangi dili, hangi nazm tarzını kullanırsa kullansın, misli görülmemiş bir ruh azametine sahip bir şairdir. Gurur ona yakışıyor:

«Minnet Allaha ki biminnet-i baht'a ikbal...»

«Ne murat ettim ise verdi Huday-ı müteâl!»

mısralarını söylerken kibrin çirkinliğine ve küçüklüğüne düşmüyor. Galiba, Nef'î'yi ölüme kadar sürükleyen de bu gururu olmuşur. Siyasî fikir hürriyei olmayan bir devirde devlet adamlarını hicivleriyle o kadar yaralamış ki, nihayet Bayram Paşa, kendisini hicvettiği için Dördüncü Murad'dan katline izin alıp Nef'î'yi boğdurmuştur.

«Bana bîdîn didi erbâb-ı garaz
İrtikâb eylediler kizbi heman

(*) 19 uncu asır müteşairlerinden Hoca Tahsin Efendi, Şeyhülislâm Yahya Efendiye yazılmış bu nükteyi âdeta satır satı çalıveriyor; bereket vezni değiştirmek aklına gelmiş, yoksa galiba kelime kelime alacakmış:

Ben dahi anlara dindâr didim
Yalanın karşılığı oldu yalan.»

Bu büyük san'at soluğunun kısılışı o devirde bir teessür uyandırdı mı, sanırsınız? Tam tersine! Naima şöyle diyor: «Asrın ulemâsı, uzamâsı Nef'î'nin katlinden mesrur olup hususa tâne-i lisanından mecruh olan ekâbir ve âyân bu babda Bayram Paşaya duay-ı firavan ettiler.» Müverrih bu sözlerine: Nef'î'nin: «Gel şair efendi, odunlukta hiciv düzecek biri var!» diye tariz eden cellâda: «Yürü, bildiğinden geri kalma bre mel'un!» diye hakaret ettiğini de ilâve ediyor.

Gençlere teşekkür etmeliyiz. Nef'î'yi anlayanlarımız çok azalmış bile olsa, 320 yıl önce zulmün boğduğu mağrur şairin ölüm gününü olsun bize hatırlatmakla büyük bir değerbilirlik ve sanatseverlik gösterdiler!

Zafer 30.1.1954 **Orhan Seyfi Orhon**

★

Nef'inin Heybeti

Ziya Paşa türkçe, arabça, farsça ve çağataycadan seçtiği manzumeleri üç büyük cild halinde «Harâbat» ismile neşredince Namık Kemal bunu eski edebiyatın kuvvetlendirilmesi telâkki ederek yenilik ideali uğruna hiddetlenip o kadar yıl beraber mücahede ettikleri arkadaşına karşı Magosa zindanından âsabi bir çığlıkla haykırmıştı:

Elvermedi mi Nedim ü Nefi,
Şi'rin bize var mı hiç nef'i?

Fakat hiddeti yatıştıktan sonra aynı Magosa'dan Recaizade Ekrem Beye yazdığı mektubda: «Nef'î divanını gene okuyorum, ne büyük şair, ne büyük» diye coşkun coşkun hayranlığını an'attı. Ziya Paşaya aklile hücum etmiş. Ekrem Beye hissile yazmıştı. Fani olan, aklın o hükmüne karşı, ebedî olan, hissin bu kanaatidir. Nef'î yalnız büyük değil, işte asırların sesleri meydanda duruyor, onun büyüklüğünde, kendine mahsus apayrı bir heybet var.

O ki övünüşlerinde en üst perdeden ses verdi, buna rağmen samimiliğin de en üst perdesinde bulunuyordu.

Ben sâde-dil, ebnâ-yi zaman ise münafık,
Güçtür bana gayet de müdârâ-yi zemâne,

derken, sahiden samimiydi. Fahriye'lerindeki inandırıcı sıcaklık da zaten bu samimiliğinden geliyor. Bütün sahici klâsik şairlerimizin hepsi şii'ri en ilâhi bir mazhariyet ve şairi en yaratıcı bir mahlûk

bildiler. Nef'î bu kanaatinde en çok yükselendi. O yarattığı hayalleri bir mahlûk gibi gördü. Gıdasını mücerred mefhumlardan alan bir divan şairinin bu mahlûkları tabiî bir roman ve bir piyes kahramanı gibi etli canlı olamazdı, o yarattığı mahlûkların bu hayat âleminde mevcud olmadığını da biliyordu. Bir gelin gibi yarattığı o hayalî mahlûklar süslenişlerini bu dünyanın telli duvaklı zeynetlerile yapmadılar:

Her hayâlim bir arûş-ü nâz perverdir benim
Kim bu âlemden değil esbâb-ı zib-ü ziverî

Bu yaratma ne sayesinde oluyor? Onlar buna «ilham» dedi. İlhamsız söyleyiş kendini zorlayıştır. Öyle sözler şiir olamaz. Nef'înin asıl fahriyesi işte burada:

Mest-i câm-ı aşkım ilhâm olmayınca söylemem

derken ilham denilen o mevhibenin ancak bir Tanrı vergisi olduğunu da bilir. O kadar zevki sözler ve o kadar bâkir bir eda ile şairlik yapabilmek başka türlü mümkün olur mu?

Taklid ile olmaz bu kadar lezzet-i güftâr,
Bu lehce-i pâkize bana dâd-i Hudadır

Allahtan bu hidayete eren gerçek şair o kadar heybetli bir varlıktır ki o artık, sanki radyo devrinde gibi, verici bir radyonun bir anda bütün dünyayı dolaşmasını tanzir edercesine, şairin kalbi ve hayali de oturduğu yerden dünyanın her bucağını tecessüs edebilir. Öyle bir şaire böyle bir mazhariyeti çok görmemeli:

Devreder şeş cihetî, hem yine merkezde mukim,
Çok değildir bu tecessüs dili çâlâkimden.

Allah da ilham denilen o mazhariyeti şaire o kadar bereketle ihsan etmiş ki, gelen kervanların boluğu karşısında onları barındırmaya imkân bulamıyan kervansaraylar misali, işte şiir mâna ikliminden kalkıp gönüle hücum eden ilhamları da zaman oluyor ki şair yerleştirmek için güçlük çekmektedir.

Yer bulunmaz gâh olur mihmân saray-ı sinede
Ol kadar uğrar maâni kişverinden vâridat.

Nef'î, bütün divan şairleri içinde, şüphesiz nefesi en bol olan adam. Uzun kasidelerde, aynı kâfiyenin düğümlerile çizilmiş dar acık iz üzerinde herkes tıknefes olurken Nef'î en akrobatik zorlukları kuvvetinin acılığile kolayca yeniveren bir atlet şevkile sonuna kadar hiç bir yorgunluk eseri göstermeksizin, hattâ aksine sonlara yaklaştıkça hızını daha arttırarak kulaçlı adımlarla rahat rahat yürür gider. Meselâ Sultan Ahmed için yazdığı «İydiye» kasidesinde yirmi üç beyitlik medhiye kısmını da bitirince artık yorulması lâzım geleceği sırada bir de bakarız ki yeni kanad darbelerile yirmi

beyitlik daha şahinler gibi süzülür. Evet avını yakalamadan dönmek bilmiyen şahinler gibi. Ona bu kanadları Allahın inayeti takdı, onun içi durmadan uçabiliyor:

Şâhin-i hayâlimdir o zehbâz-ı şikârî
Kim avn-i İlâhî ana bâl-i tayarandır.

İlhamı o kadar hızlı ki şair onu kendine çekmiyor, ilham onu sürüklüyor, sanki gem almaz bir küheylândaymış gibi. Sultan Osman hakkındaki meşhur kasidesinde hayalinin zorlu koşması yüzünden onu zaptedemediğini söyler:

Neyleyim zapt idemem endişe-i zor-âveri

Zaten kendi de atı seven bir şehsuvardı ki edebiyatımızda bins atlara aid medhiyeleri en çok ve en çok vecidli o yazdı. «Saba», «Tayyar», «Saçlı Duru», «Ağa Alcası» gibi küheylânlar onun bu at meftunluğu sayesindedir ki divan şiirinin ölmez havası içinde birer şahsiyet gibi, yaşamak pâyesine erdiler. Ata o kadar âşık ki eğer Mecnun olanları görse Leylâyı bir daha anmazdı der:

Görse ger bunları Mecnun-u melâmet-dide
Yadına gelmez idi bir dahi hüsn-ü Leylâ.

Evet at, yalnız dilberler gibi, elemanlar gibi değil, onlardan da üstün. Onların öyle cilveleri, öyle edaları, öyle bilekleri ve öyle kâkülleri var ki selvi endamlı güzeller onlara imrenip onları meşk etseler, gerek:

O mevzun peyker, ol traz-ı hirâm, ol cilve-i nâzik,
O simîm sâk, o müşkin yâl ü bâl, ol kâkül-ü pürkham
Hirâmı dilkeşe mâlik olan ra'nâ sehi-kadler
Görünce husn-ü reftârın olurlar şivede mülzem

Nef'î zaten şairliği de bir şehsuvar haline koyarak eli mızraklı tunç bir cengâver edasile bir cenk sahası bildiği şiir meydanına at sürüp muarızlarına meydan okumaktadır. Fakat karşısına kimse çıkamıyor ki:

Bunca demdir da'vi-i sâhib-kırânî eyleriz:
Bir mübâriz yok mu meydân-i sühan tenha mıdır?

Kimdir bu meydan okuduğu muarızlar? Onlar şairi çekemiyenler; onun şairliğindeki erişilmez kudrete hased edenler. O biliyor ki hased edilmek meziyettir, mademki «söz» dediği şiirde üstadlık mertebesine erdi, oraya eremiyenler elbette hased edecekler:

Üstâd olıcak özde, hasedden kaçılır mı?
Zirâ hüneri reşk ü hased muteber eyler.

İyi ama bu hasudlar da işi azıttılar, büyük şaire dil uzatıyorlar, artık onlar bir nevi şakiler gibidir, onlara kılıç çekmekten baş-

ka çare kalmadı. Şairimizi artık sahiden kılıcını çekmiş bir şehsuvar heybetile görüyoruz:

Yok tig-ı zeban çekmeden özge dahi çare
Gayette şaki oldular ebnâ-yi zemâne

Şii'rin lisan kılıcile herkesi yere seren şehsuvarımız felekle bile cenge kalkışır. Felek, yani güneşi, ayı, yıldızlarile gök kubbe dediğimiz şu sonsuz âlem. Fakat onunla nasıl cenk edilir. İnsanın eli onun eteğine yetişmez ki. Evet eteğine yetişmez ama ahının pençesile yakasından yakalıyabiliriz. Böyle ah vahı da bırak, ya hele hicvin kılıcını çekerse:

Tutalım ki elim irişmez imiş dâmenine
Pençe-i âhıma girmez mi giribân-ı felek?
Âh dursun, hele şemşir-i zeban çeksem eğer
Ne çeker ben bilirim hep dil-i tersân-ı felek.

Zaten şairin kendi de şu aylı, güneşli felek gibi başlıbaşına bir âlem değil mi? Hem bir çarhı felek halinde dönüp duran o maddi âlem karşısında şairdeki manevî âlemin dönüşünden kimse incinmediği için bu ondan daha üstündür:

Âlem-i ma'niyin âzâde-kaza hükmünde
Kimse rencide değil gerdiş-i eflâkimden.

Böyle anlarında şair artık felekle konuşmaya tenezzül etmiyecek kadar kendini üstün görüyor:

Tûti-i mücize - güyem ne desem lâf değil.
Çerh ile söyleşemem âyinesi sâf değil,

Şair daha coşunca daha ileriye gider. Onların devrinde efendilerine karşı elpençe divan duran hizmetçilerin bellerinde hançer bulunurdu. Feleğin hilâli de aya benzemiyor mu? Öyleyse öyle anlarda o da şaire karşı bir hizmetkâr gibi divan duruyor.

Şâh-ı aşkız her ne emretsek müsehhardır felek
Mâh-ı nevle oldu hizmetkâr-ı hançerdârımız,

Felekle böyle konuşan şair Sultan Ahmede yazdığı kasidede şairliğin büyüklüğünü anlatmak için «şairlere iltifat etmesini, padişahların hep onların şiirleri sayesinde anıldıklarını» söyliyerek Kanunî Sultan Süleyman gibi bir padişahın bile Bâkinin şii'ri sayesinde anılıp durduğunu söyler: Şiir ebedî olduğu için şi(re girenler de ebedileşiyor:

Haşre dek âb-ı hayat-ı sühan-i Bâkidir
Andırıp zinde kılan nâm-ı Süleyman Hânı.

Sadrıâzam Mehmed Paşaya yazdığı kasidede dahi öyle caize ve para için şiir yazmadığını anlatırken «mal ve menal denen şeyin gözünde hiç olduğunu» söyledikten sonra elindeki şiir kazması



Şair Nef'i ve Dördüncü Murad

Felekten bir Gece

Nef'i, içki masasını kurmuş, sevgilisini karşısına geçirmiş, felekten bir gece çalıyordu. Odanın bir köşesinde dört kişilik bir saz takımı da âhenge devam ediyordu. Nef'i'nin başı şarapla dumanlı, gönlü aşk ile dolu idi. Akşamdanberi içiyor, bir türlü içkiye kanmıyordu. Saat gece yarısını geçmişti. Sesini saza uyduran sevgilisi onun canına can, sevincine sevinç katıyordu. O coşkunlukla aklına güzel hayaller geliyor, ikide bir şairliği tutuyordu:

sayesinde bulduğu mücevherat madeninin her bir parçası bir cihana değer diye şairliği nasıl gördüğünü haykırdı:

Tişe-i fikr ile bir kân-ı güher buldum ben
Ki değer her güheri nice cihan mâl ü menâl.

Evet o işte şiir mazhariyetini böyle gören bir şairdi. Böyle bir şairi bundan 316 yıl önce, 27 Ocak 1635 de, gene bu yıl olduğu gibi Cumartesiye rastlıyan bir günde, Vezir Bayram Paşa, Padişahtan aldığı izinle konağının odunluğunda onu cellâdlarına boğdurup cesedini de denize attırdı.

(Cumhuriyet, 27 Ocak 1951) **İsmail Habib SEVÜK**

Hem kadem hem bâde hem bir şuh sakidir gönül,

Nice zamandanberi böyle neş'elendiği yoktu. Hükümdara verdiği kaside makbule geçmiş, kendisine iki kese altın ihsan eylemişti. **Nef'î** bu ihsanın bir kesesini bu akşam harcıyordu, ve bundan dolayı hiç üzüntüde değildi. Çünkü bu gece kendisinde beş kaside birden yazacak kadar ilham bolluğu seziyordu. Nitekim düşüncesinde tek tük mısralar da birikiyordu:

Bir cam sun Allah için, bir kâse de ol mah için...

Birdenbire kapı vuruldu. Bu zaman kim gelebilirdi? Pencereden baktı, birdenbire sarhoşluğu dağıldı, aklı başına geldi. Fakat gözlerine bir türlü inanamıyordu. Sabahleyin kasidesini takdim ettiği hükümdar, şairi görmiye gelmişti. Bu bir lütuf mu idi, bir azap mı? **Nef'î** bunları düşünmeden sazcılara dağılmalarını söyledi, sevgilisini bir yatak dolabına soktu. Kocaman sofrayı kaldırmakla uğraşıyordu ki **Dördüncü Murat** içeriye girdi. Yanında **Bayram Paşa** vardı. İkisi birden **Nef'î**'yi süzdüler. **Dördüncü Murat**, hiddetli idi. İhsan ettiği altınların saza, içkiye sarfedilmesi canını sıkıyordu. Bir koltuğa oturarak etrafa bakındı. Yerde bir kanun, bir tef, bir ud yatıyor, kapının eşiğinde sarhoş bir sazcı mıhlanmış gibi duruyor, dolabın aralığından bir sevgili hayali seziliyordu... Yüksek sesle:

— Bundan daha münasebetsiz hareket ne olabilir?

Diye homurdandı. **Nef'î**, hiç sevmediği **Bayram Paşa**nın yanında, böyle bir hücuma uğrayınca dayanamadı. Yarı sarhoşluğun, yarı da keyfini kaçırmanın verdiği cesaretle:

— Daha münasebetsiz hareket mi, hünkârım? Dedi, gece yarısından sonra habersiz bir yere misafir gitmek!

Hem söyledi, hem pişman oldu. **Dördüncü Murad**ın gözleri yuvasında bir iki kanlı devir yaptıktan sonra **Nef'î**'ye dikildi:

— Yarın sabah saraya geleceksin!

Bu hitap: «**Yarın sabah boynunu vurduracağım!**» demekti. **Nef'î** bunu biliyordu, fakat bir kere ok yaydan çıkmıştı.

Hükümdar gitti Beş dakika önceki neş'eden hiç bir iz kalmamıştı. **Nef'î**, şimdi tek başına, yarınki âkıbetini düşünüyordu. Hele **Bayram paşa** kendisine nasıl hınçla bakmıştı!

Nef'î için tek kurtuluş çâresi, kasideyi bitirmekti. Can korkusu ile sabaha kadar düşündüğü kasideyi bitirdi, ve uykusuz geceden sonra emir mucibince saraya gitti. İçeri girer girmez:

— **Hünkâr seni divanda bekliyor!**

Dediler. **Nef'î**'de hoşafın yağı kesildi. Demek vezirler de içerde idi. Baş müsahibe kasideyi uzattı, bunu **Dördüncü Murada** vermesini söyledi. Müsahip içeri girdi, çıktı. **Nefî**:

— Kasideyi okudu mu? Diye sordu.

— Okumadı, bir yana bıraktı, seni istiyor!

Nef'î girerken müsahip önüne geçti:

— Bu kıyafetle giremezsin, emir var, şu postu giyeceksin, ve dört ayak üstü huzura varacaksınız!

Kendisine uzatılan muhteşem bir ayı postu idi. Çâresiz, bu postu giyecekti. Yoksa kendi postu elinden giderdi. Postu giydi, ve hünkârın emri veçhile dört ayak üstü divana girdi.

Şeyhülislâm Yahya efendi, şair rakibinin bu halini görünce hayret etti. Dördüncü Murad'ın orada olduğunu unutarak bağırdı:

— Nef'î efendi, bu ne haldir?

Nef'î, dostunu sesinden tanıdı, ve hemen cevabını verdi:

— Ne yapayım? Hükümdara kaside takdim ettim, mükâfat olarak bu kaftanı hediye buyurdular!

Dördüncü Muradın kanlı yüzü bu cevap karşısında gevşedi, güldü ve Nef'î'ye dört kese altın daha ihsan etti.

İSPİNOZ

★

Nef'inin Feci Ölümü Ve Facianın Sebepleri

Nef'î'nin muasırları ve akranı arasında kendisinden şiddetle nefret etmiyen bir kimse enderdi sanırım. Lâkin -evvelce arzetmiş olduğum gibi- Türkiye idaresinin en menhus bir tezebzüb ve inhitat devrinde İstanbula Anadolunun bir hücra köşesinden gelmiş ve -düzgün söz söylemede olanca kabiliyetine rağmen- türedileri medh ve zemmetmeyi kendisine başlıca meslek ve medarı maişet edinmiş olan bu atak ve cesur şairin kudreti beyanını beğenmiyen bir kimse de yoktu diyebilirim. Hele ondan sonra gelenler, ziyadesile takdir ediyorlar, çünkü onun kinine ve gazabına hedef olmak ihtimalinden salimdirler. Ölmüş bir engerek yılanı tehlikeli ve korkunç bir şey değildir. Halbuki sağlığında Nef'î bir vesile buldu mu? Dostu düşmanı esirgemez, her kim olursa çirkefe sokup çıkardıktan sonra herifi ortaya atıverirdi. Pek tuhaf bir hikâye naklederler ve doğru olsa gerektir. Nef'inin bildiği kimselerden Tahir efendi minde ütek yani pek çekingen bir adamcağız varmış; Nef'inin adından bile korkarmış. Hazır bulunduğu bir mecliste Nef'îden bahsolunmuş. Tahir efendi: Aman anmayın şu kelb (yani köpeği) demiş. Ahlâksızın biri bunu hemen Nef'îye yetiştirmiş, o da şu zarif kıtai hicviyye ile mukabele etmiş:

Bize Tâhir efendi kelp demiş...
İltifâtı bu sözde zâhirdir!.
Mâliki mezhebim; benim zirâ
İtikâdımca kelp, tâhirdir.

Bu, çok terbiyeli bir hicivdir. Çünkü buradaki nükte cidden zariftir ve (Tahir) kelimesile yaptığı cinasta o nükte münderiçtir Tahir, hem bir insan ismidir, hem de Arapçada temiz mânasına gelir bir sıfattır. Nef'î diyor ki, Tahir efendi bana köpek demiş, fakat bu sözünde bana açıktan açığa iltifat etmiş. Çünkü ben (Mâlikî) mezhebinden bir sünnî müslümanım. Benim itikadımca köpek temiz bir hayvandır. (Onun etini mâlikîler yerler!) zahirî mânası bu! Fakat gizli mânası: (Köpek, asıl Tahir efendidir) demek olur. Hicvin bu türlüsü en nazik ve terbiyeli cemiyetlerde de makbuldür. Lâkin Nef'înin hicviyeleri hep böyle değildir. Asıl idam edi'mesine bep olan uzun kasidesi o kadar murdar ve iğrenç sözlerle doludur ki bu sütunlarda ve hattâ ahbap arasında ağza alınır şey değildir. Ne kadar yazık ki sahihen kudretli ve beliğ bir şair olan bu adam. Üç padişahın nedimi olsun da ömrünün mühim bir kısmını kalemile çirkef karıştırmak yolunda heder etmiş bulunsun, ve âkıbet cellâda boğdurulup ölüsü Sarayburnundan denize atılmış olsun!

Zavallı Nef'înin idamı faciasını lâyıkile zapt ve kaydeden ve etrafile anlatan müverrih Naimâ Çelebinin evvelâ rivayetini dinliyelim de sonra biz bir hüküm verelim:

Naimâ, tarihinin üçüncü cildinde şu vakayı günile, senesile nakledîyor ki dikkate şayandır; ben onu harfiyen açık Türkçeye çeviriyorum:

Hicretin bin otuz dokuzuncu senesi zilkaade ayının on dördüncü Salı günü büyük bir fırtına oldu. Yıldırım, yağmur, şimşek husule geldi. O kadar yıldırım düştü ki göklere korku geldi. Hattâ (dördüncü) Sultan Murat han, Beşiktaşta (birinci) Sultan Ahmet han köşkünde oturuyormuş ve Nef'înin hicve müteallik olan mecmuası ellerinde imiş ve huzurunda hekimbaşı Emir Çelebi de varmış. Meclisi hümayuna büyük bir yıldırım ateşi düşmüş. Enderun ağaları yüzükoyun yere kapanmış ve meclise büyük bir korku gelmiş. Padişah hazretleri o hiciv mecmuasını paralayıp Nef'îyi azarlamış ve herkes tövbe ve istiğfar ederek birçok sadakalar vermekle meşgul olmuşlar. Hattâ asrın zarif şairlerinden biri. padişahın Nef'îye tekdirini hatırlatmak için şu beyti söylemiş:

Gökten nâzire indi (sihâm i kaza) sına,
Nef'î dilliyle uğradı hakkın belâsına.

Bu korkunç fırtına vakasını hikâye eden Naimânın rivayetinden pek kolay anlaşılıyor ki Dördüncü Sultan Murat, Nef'înin (Si-

hâm i kazâ) yani (kaza okları) unvanlı hicviye mecmuasını, sarayda hususî dairesinde enderûn ağaları huzurunda okuyup eğlenirmiş. Nef'î de o cemiyette padişahın hekimbaşısile beraber bulunurmuş. Demek ki böyle şeylerden hazzediyormuş. Birkaç satır aşağıda göreceğiz ki Naimâ böyle söylüyor. Yıldırımı Allahın gazebine hamlettiği için, padişah o hiciv mecmuasını yırtıp atmış ve Nef'îye tövbe ettirdiği gibi kendisi de istiğfar etmiş ve birçok sadaka vermiş. Bu vakadan sonra Nef'î takriben dört sene daha yaşamış (ve hicve tövbe etmiş olduğu halde) yine ötekine berikine sövüp saymaktan vazgeçmemiş olduğu şu beyti le sabittir:

(Hele ben tâib oldum (yani tövbe ettim) hecvile hem harlıkta (yani eşeklikte) kalırsa yine erzâni (yani lâyık odur.)

Bu Veysi o zamanın nesir ve inşada büyük üstadı sayılırdı. Nef'î onu kıskanır, fakat ona karşı ademi tenezzül gösterirdi. Şu beyti bunu isbat eder:

Tenezzül eylemem (inşâ) ya; eylesem, belki
Müsebbihân i felek vird ederdi inşâmı.

Naimâ yine eserinin üçüncü cildinde, Hicretin bin kırk dört senesi vukuatına dair haberler verirken (Katli Nef'î-i-şair) diye zikri geçen yıldırım hikâyesinden söze başlıyarak Nef'î faciasını tamamen ve mufassalan naklediyor. Bu hikâye, tarihinin üçüncü cildinde (222) nci sayfadan başlar. Ben ihtisar ediyorum; yer yok! Merak edenlere o sayfaları okumalarını tavsiye ederim.

Evvelâ Naima Nef'înin nereden geldiğini söylüyor: (Aslında Erzurum kurbünde «Hasankalesi» denilen yerden İstanbula gelmiş, kâtipler zümresine iltihak etmiş ve birinci Sultan Ahmet zamanında şiir ile şöhret kazanmış padişahlara, vezirlere ve kibarlara lâtif medhiyeler ve kasideler söyleyip maruf olmuş, nihayet dördüncü Sultan Murada çatmıştı. Onun medhinde kasideler yazmış, cirit ettiği zaman tarihler söylemişti. Lâkin merkum hiciv vadisinde gayet bedbezan (yani dili fena. Biz ağzı bozuk deriz!) olup, asrında büyüklere ve ülemayi izama ve büyük vezirlere söz atarak onların ırzlarını yıkmağa (yani haysiyetlerini berbat etmeğe!) cesaret ettiği için zamanında meşhur adamların pek çoğunu hicvetmiş idi) diyor ve derhal şu sözleri de ilâve ediyor ki, padişahın bu hususta ona yalnız müsamaha gösterdiğini değil, yüz verip şımarttığını da ihsas ediyor. Naimâ'nın bu işareti pek mühimdir. Bakınız:

(Sultan Murat hazretleri, meclisi haslarında, tarhı tekellüf suretinde (yani teşrifatı bertaraf ederek!) letâife mail olmağın gâhice Nef'îyi getirip bazı hicviyyatını istima ederdi).

Demek ki hoşlanıyormuş ve canı sıkıldıkça Nef'îyi çağırtıp

(Nef'î efendi taze bir hicviyyetin var mı?) diye soruyormuş; yine öyle olmuş!

İstanbullu Bayram Paşa (Hicretin 1022 senesinde) Yeniçeri ağası nasbedilmişken dördüncü Sultan Muradın kız kardeşile de evlenip enistesi olmuştu. Bir aralık padişahın gazabına uğrıyarak Rodosa nefyedilmiş, fakat biraz sonra tekrar İstanbula getirilip vezir olmuştu. Nef'î bu adama bir sebepten dolayı gocunmuş ve padişaha güvenmiş olmalı ki Bayram paşa aleyhine gayet kaba ve murdar sözlerle dolu bir uzun kaside hazırlamış imiş.

Naimâ diyor ki: «Padişah hazretleri bir meclisi hâs sülhüsda, Nef'î bir taze hicvin yok mudur?...» diye ağzını aramış, o da Bayram Paşaya yazdığı hicviyeyi Padişaha sununca Padişah beğenmiş gibi görünmüş, sonra Bayram Paşayı çağırıp kasideyi göstermiş. Bayram Paşa, huzuru hümayunda (Padişahım halk arasında benim ırzım ve haysiyetim kalmadı, bu habisin katline izin ihsan buyurunuz) diye israr edince, Nef'îyi Bayram Paşaya teslim etmiş. O da şairi fena halde azarlamış ve çavuşbaşı (Boynu iğri Mehmet) e verip sarayın odunluğunda hapsettikten sonra bu cellât Nef'îyi ipile boğup cesedini Sarayburnundan denize atmış. Naimâ diyor ki, hemen herkes Nef'iden müteneffir ve bizâr olduğu için bütün ülema memnunen ve derhal katline fetva vermişler; bu hususta da şu farsca beyit meşhur olup kalmıştır

An şâir-i hecâgû ki nâm-i ûst Nef'î,
Katleş be çâr mezheb vâcib çu katl-i ef'î.

Yâni: (Hicviye söyliyen o şair ki ismi Nef'îdir, dört mezhep hükmüne göre engerek yılanının katli nasıl vacib ise onun katli de öylece vacibdir) demektir.

Naimâ burada (Main zade Hüseyin beyden) rivayet edip diyor ki:

(Hüseyin beyden işittim, Bayram Paşa Nef'îyi tevkife ferman edip de şairi dışarı çıkardıkları zaman (Boynu Eğri Mehmet) çavuşbaşı imiş. Türk âdemîsi (yâni adamı) olmakla Nef'înin önüne düşüp: (Gel Nef'î efendi odunlukta bir hiciv düzecek kişi vardır, gel gör!) diye Türkvarî târiz etmiş.)

Burada, Türk tâbiri eskiler nazarında kaba ve köylü mânasına tahkir için kullanılır bir kelime idi. Muhterem okuyucularıma bu garibenin sebeplerini -bundan sonraki makalemde tafsilâtile- anlatacağım, şimdilik Naimâ'nın ve Nef'înin kusuruna bakmamalarını rica ederim. Yine sözü Naimâ'ya bırakıyorum:

Nef'î, hayatından meyus olup: «Yürü bildiğinden kalma bire mel'un Türk, demiş ve vezir-ü bâlâya vafir şütum-i galîza etmiş.» Yâni aşağı yukarı pekçok kabaca sövüp saymış imiş. Zavallı!. Dör-

düncü Sultan Muradın teveccühüne güvenmiş!. Bu hırçın ve kan dökmeyi seven padişah, meşhur Kösem Sultan oğlu idi. Bütün erkek kardeşlerini tavşan gibi boğdurdu ve nice bin adamlar kestirdi. Nef'îye merhamet eder miydi?

Şayanı dikkattir ki -tarihimizde bir çok emsali gibi Eğriboyun Mehmet, âkıbet sadrâzam olmuş ve nihayet o da cellât elinde telef olmuştur.

Yeni Sabah 17-6-1945 **Feylesof RIZA TEVFİK**

★

Sihamı Kaza'dan

GÜRCÜ MEHMET PAŞA HAKKINDA

Gürci hınziri a samsunı muazzam a köpek
Kandesin kande nigehbânii âlem a köpek
Vây ol devlete kim ola mürebbisi anın
Bir senin gibi denî cehli mücessem a köpek
Ne güne kaldı medet Devleti Âli Osman
Hey yazık hey ne musibet bu ne matem a köpek
Ne ihanettir o sadra bu zemanda andan
Olmaya sahibi bir asafı ekrem a köpek
Pâymâl eylediniz saltanatın ırzını hep
Yok yere oldu telef o kadar adem a köpek
Sen kadar düşmeni devlet mi olur a hınzır
Ne durur saltanatın sahibi bilmem a köpek
Addolunsa eğer esbabı nizamı devlet
Seni katleylemedir cümleden akdem a köpek
Ehli dil düşmeni din yohsulu bir mel'unsun
Öldürürlerse eğer can becehennem a köpek
Sende islâm eseri olsa eğer zerre kadar
Eylemezdin Alamanzadeyi hemdem a köpek
Bu kadar cürm ile sen sağ olasın da yine ben
Vacibülkati olam ey bahteki azlem a köpek
Hele bu hükme gâvur kadısı olmaz razi
Kande kaldı ki müselmanı müsellem a köpek
Seni hicvetmek ile katle neden istihkak
Sen nesin bilsem eya kâfiri müphem a köpek
Sana şetmeylemek olursa eğer katle sebep
Katli âm eyle hemen durma demadem a köpek
Bigüneh katle rıza var mı şeriatte sorâ?
Göre ne der hazreti müftii mükerrem a köpek
Tutalım müfti sükût eylese hak söylemede

Yok mu bir dâdğerü a'delü ahkem a köpek
Hak götürdü arabı gitti hele dünyadan
Kim götürse akabince seni bilsem a köpek
File naçar meğer yükledeler tabutun
Çekemez cifye-i murdarını âdem a köpek
Filler de çekemezse ne acep lâşeni kim
Var mı bir sencileyin divi mücessem a köpek
Çâk çâk etmiş iken tiği zebanımla seni
Kande buldun bu kadar yareye merhem a köpek
Ki firamuş edüp ol mertebe zahmın acısın
Kudurup yine ısırdın beni muhkem a köpek
Sonra duydum seni ol fahişe kişkirdiğini
Hak belâsın vere ol fahişeye hem a köpek
Ondan a'lâ bilür olmazdı benim kadrimi hiç
Yalınız ben demezim der bunu âlem a köpek
Garazım cehlini tahkiktir anın yohsa
Sen kadar har olayım kendim öğersem a köpek
Sana nisbetle har ender har iken Veysi'ye
Yaraşır dense harı İsi'i Meryem a köpek
Sen kadar har da olur mu acaba dünyada
Harsın amma hari Deccâl ile tev'em a köpek
Kâfirim ger seni hicvettiğime nadim isem
Hak huzurunda ya senden utanursam a köpek
Her ki bâ mâ bisitized behuda istized
Hak elimde ne kadar çerb çalarsam a köpek
İtikadımca gaza eyledim inşâallah
Hak bilür yok yere ben kimseye söğmem a köpek
Men ne ânem ki zebûni keşem ez çarhı felek
Feleği hicvederim cevrini görsem a köpek
Haşredek sağ kalursam da sana şetmederin
Hak sözü söylemeden hiç usanmam a köpek
Hatırı devlet içün ya talebi cennet içün
Terkolur mu bu kadar ma'nü mülhem a köpek
Beni incitmiyeceksen yine bu hicvi cedit
Olmamıştı dahi vallahi musammem a köpek

★

GÜRCÜ MEHMET PAŞA'YA

Zehi husranı dinü devletü nengi müselmâni
K-ola bir divi hunsa mâliki mühri Süleymani
Ne div efsârı yok bir bârgiri fil-peyker kim
Hari Deccal'a sâni der idim olsaydı palani

Neler etti ne denlû fitne peyda oldu âlemde
Edince ta vücûdiyle mülevves sadrı dîvanî
Tutalım kim harimi muhteremde perveriş bulmuş
Vücûdî binaziri kim bulunmaz ana bir sânî
Veziri mülki islâm olmağa lâyık mıdır andan
Domuz çobanı Gürci Ermeni vü Lezgi Çingânî
Sitemdir cümle Gürcistana ger Gürci olursa bu
Medet göster felek işitmesün bu zulmü bühtanî
Tama' bir mertebe zatında mel'unun ki hırsından
Yudardı kuyruğundan bulsa ger huki beyabanî
Vezaret kimdedir gör hey Nizamülmülk hey Asaf
Olurmuş bir acûzeyle nizamı devletin fanî
Kani ol sadrıa'zamlar ki fartı behmü danişten
Ararlardı rlayet etmeğe bir sahib-iz'anî
Hususâ bir benim gibi cihandide senahâna
Verirlerdi sıla mahsull bahrü hasılı kâni
Üçüncü def'adır bu hak belâsın vere mel'unun
Ki yok yere beni zaletti olmuşken senâhâni
Gelince bu deme her kim veziri a'zam o'ldiyse
Muradımca bilüp kadrim boyumca etti ihsanî
Bir iki sadrıa'zam hot kemali lûtfu tab'ından
Ederdi gâhi endişemle güftügûyi rûhânî
Biri hot ta bir aylık yoldan etti caizem ihsan
Ki bir mektub ile gönderdi bir pür şim hemyanî
Nice müftii âlişan ki her biri zemanında
Eriştirdi kemale içtihadı fıkhı Nu'manî
Bana ettikleri ta'zimü tekrimi göreydi ger
Ölünce reşkederdi İbni Sadrettini Şirvanî
Ve hâlâ şeyhül islâmı hakikat-senci hak gûya
Sual eyle ne der hakkımda gör kilki dürefşanî
Vezirü müftiyi ko padişahanı cihanî gör
Ki yoktur gördüğüm ihsanlarının haddü payanî
İki sultanı âlişan ki fahreyler vücûdiyle
Gerek taci şehenşâhî gerek tahtı cihanbanî
Görürdüm her kaside söyledikçe her birisinden
Hem istihsanü hem ihsanü hem lûtfi firavanî
Ne hizmet ettiğim ben hanedanı Âli Osman'a
Bilür hep şahidimdir kudsiyanı arşı rahmanî
Cihanı tuttu nazmımla seraser şöhreti namı
Eğerçi hutbeden tarkettiler sultanı Osmanî
Hata mı etti hep bunlar ne bok yer bu köpek Gürci
Hata kendindedir kim bilmez asla kadri insanî

DER HAKK-I GANÎ ZÂDE

Ne keder verse gerek kirli Nigârın hicvi
Gerçi derya gibi tab'ım bulanıp cûş etti
Ben de hicv eyledim ol farkı nihayet diyelcr
Gevher-i nazmını bir kahbeye menkûşetti.

TARİH-İ KATL-İ GÜRCİ MEHMET PAŞA

Ehl-i dil düşmanı har ya'ni köpek Gürci kim
Katl olup ka'r-ı cehennemde mekânın buldu
Haşimi .....
Dedi tarihini ânın koca hınzır öldü

1032

DER HAKK-I AZMİ ZÂDE

Bir münâfık kaldı hicve müstahak ki etmedim
Âdını derdim eğer gâyette mazmum olmasa
Sanmanız kim ana rahmettim ya cürmün duymadım
Âni çoktan hicv ederdim hicvi de şûm olmasa

DER HAKK-I NEVÎ ZÂDE

Nevi zâde sana mirâs-ı pederdir yâve
Ömrü zirâ pederin yâve demekle geçmiş
Var kıyâs et ne kadar herze yemiş kim merhum
Yerine sencileyin bir ..... mış

DER HAKK-I CÜMHUR

İttifak eylediler hep bizi hicv eylemeğe
Kimi zâhir kimi bâtın bir alay b... yediler
Ne alır var ne satar yâvelerin yerler
Alayı bir pula değmez müteşâir gidiler

DER HAKK-I KÂF ZÂDE

S lüccei güftârına ey «Kâfoğlu»
Vây ol şi're ki sen âni tekellüm edesin
Ağzın eş'âra yakışmaz meğer ahbâbına hep
Şi'ri nâsâzını g ..... terennüm edesin

VE LEHÛ

Ey «Vahdeti» zartan ele darbılmesel oldu
Hakkında düşen darbı meseller gazel oldu
Şimdi geru söz söylemeğe kadir olursan
Tab'ında olan ukde çözüldüğü güzel oldu

VE LEHÛ

Ey «Vahdeti» Bağdâda çekil Rûmu kokuttun
Şimden geri zehr oldu sana bu yerin âşı
Maksûdun eğer mansıp ise hâle münâsip
Ahmet Subaşı oğluna ol zartacı bâşı.

ŞAİR ŞİRAZLI ANKA HAKKINDA

Ayn-ı ibretle bakın çihresine Anka'nın
Gidinin kaşı da eğri yalınız şaşı değil
Bir gören çihre-i murdârın anın velhâsıl
Acem'in çingene'sidir bu kızılbaşı değil

Kahbe hecvine tenezzül mü iderdim amma
Bir kazâ ile bu da tab'ıma yeksan düştü
İktiza eyledi bir kahbeye bir kıt'a didim
Bir alay fâhişeye gayret-i akran düştü

NEF'Î HAKKINDA:

Nef'i-i rûsiyehin niydüğünü hep bildik
Kendi çingânedir amma babası Kürd-i pelid
Şimdi bildirdi dahi âli Rasul'ün buğzun
Ulema düşmeni hınzîr Yezid ibni Yezid.

★

TIFLI

Ne aceb Nef'i yerin aldı ise mum makası
Bunlara hidmet iden kâtib-i sâdık yaramaz
İstikamette kalem şevkte şem' olsa kişi
Yine mikrâs-ı belâdan başını kurtaramaz.

KESBİ

★

«Bizde iki şair vardır ki, biri sözde, öbürü özde Hayyam'a pek benzer. Sözde benzeyen Ziya Paşa merhumdur. Değerli şair terkip ve tercii bendin kalıbını «Ruhi» den, fakat ruhunu Hayyam'dan almıştır.

İkincisi de

Bayram gibi bir har-i zemâne
Kıydı o yegâne-i cihane.

Diye yazdığı Nef'îdir.

O halde koca Nef'îmizin yüce ruhuna diyebilirim:

«Ey ırkımın büyük oğlu
Mezarında rahat uyu!
Sen olmadınsa bir Hayyam;
Bir Türk işte Hayyam oldu.»

Muhiddin RAİF

★

Muttasıl ben şimdi ruhu Nef'i üstad ile
Eylerim bervechiâti bir duai nevzemin:
«Meclisi erbabı dil bir lâhza sensiz olmasın
Hürmetin inkâr eden âlemde hürmet bulmasın»

Abdülbaki FEVZİ

Sümbülizade Vehbi

Biçare sana müftüne mansıp mı verirler
Serraf ile kavl etmiyicek ahz u atâya
Hep rüşvet ile eylediler devleti berbat
Bak şu ulemaya, vükelâya, vüzeraya...

★

Kabasakal Mehmet

DESTAN

Fukarâ kulların arz-ı hâl kıldı
Ahvâller (i) ziyâde perişân oldu
Mâsumlar mektepte okumaz oldu
Mâsumlar duâsın alın efendim

Mektebin önünde ahır yapıldı
Hep okuyan sübyan geri çekildi
Etme diyenlerin evi yıkıldı
Bunun ilâcım görün efendim

Yiyiciler akçe ister zaleme
Verilen malimiz gelmez kaleme
Perişanlık şâyi oldu âleme
Kullarına imdat kılın efendim

Akşam olur yiyiciler derilür
Fukarâ kulların kusurun bulur
Haftada hem üçyüz kuruşun alır
Keyfiyet (i) hâlimiz bilin efendim

Yetmiş kadar adam mahbus bulundu
Nice bigünahlar zahimdâr oldu
Mütevelli imam sebebi oldu
Kulların ahvâlin bilin efendim

Yetmiş âdem ile ihzâr olundu
Reâyâ kulların hâli bilindi
Üç kimse üstüne hüccet olundu
Hâlimize merhamet kılın efendim

Kara-molla oğlu araya girdi
Altı kese akçeye halâs buldu
Reâyaya cebren salyâne oldu
Bize olan zülmü bilin efendim

Otuz kese akçe tecrim olundu
Beş çiftçi alanın ikisi kaldı
Akıbet Deveci Osman be'âsın buldu
Sairin hakkından gelin efendim

Reâyâ kulların çektiler gücün
İmam adam gönderdi töhmet içün
Devletli Beyefendimizin başıyçün
Tezkiye edin de sorun efendim.

Kabasakal Mehmet

★

Surûri

Şeyh Galib'in evvelce mahlası «Esad» idi. Sonradan «Galip» tahallûs etmeğe başlayınca «Hüznî» mahlasını kullanan Süruri şu kıt'ayı söylemiştir:

Bilmem ey menhus adını Esad mıdır Galip midir?
Zatını tarif kıl kimsin kime mensupsun?
Gerçi dersin şairane ben tegal'üp eyledim
Pişi erbabı şühande gallba mağlûpsun!

Süruri'nin bu kıt'asına şairi belli olmayan şu kıt'a ile cevap verilmiştir

Mağrurluğun olmada günden güne efzun
Şayeste idi mahlâsın olsaydı gururî
Galip görünen Esada menhus diyorsun
«Hüznî» yi unuttun mu ne yaptın a Süruri

* * *

Sürûrî'nin Vehbi hakkında bir beyti:
Bir zaman Tophâne'de gürledi Vehbi top gibi
Şimdicik Çömlekçiler'de inliyor boş küp gibi

★

Beni hicvettin ey çiçekçi (Refii)
Bilmedin mi cevaba kadir idim.
Bahçeler hendeğinde sen o zeman
Oynaşırdın ben eski şair idim.

★

Kadılıkta koca samson gibi ey Vehbi-i dûn
Dişlemişin bütün eski zağra ademini
Attılar küfrile nice sözler sana kim
Kudururdu yese herhangi köpek dirhemini

SÜNBÜLZADE VEHBİ HAKKINDA:

Gayri şair gibi sâil değilim ben dersin
Vehbiyâ bihûde - güftar değilsin de nesin
Her kasidende sözü cerre edersin müncer
Hey dilenci gidi cerrâr değilsin de nesin

Kadınlara fazla düşkün olan Vehbi'yi Sürurî bir hezliyle şöyle teşhir ediyor:

Taze kızlarla şimdi Vehbi-i pir
Sarfedip ayş u işrete parasın
Dest ile gâvur gidi döküyor
Ak sakal üstüne papaz karasın.

★

Dördüncü Murad'ın Cevabı

İranlılar tarafından zaptedilen Bağdad'ı geri almak üzere giden Serdar Hâfız Paşa muvaffak olamamış, Padişah Dördüncü Murada bir mektup göndererek istimdat etmişti.

Aldı etrafı adüv, imdada asker yok mudur,

Din yolunda baş verir bir merdi server yok mudur?!.

diye başlayan mektup şu beyitle bitiyordu:

Dergâhi Sultan Murada nâmemiz isâline,
Badı sarsar gibi bir çâpik kebuter yok mudur?

Dördüncü Murad, Serdarına aynı vezin ve kafiye ile şu cevabı göndermişti

Hâfıza! Bağdada imdad etmeğe er yok mudur,
Bizden istimdad idersin, sende asker yok mudur
Düşmeni mat etmeğe ferzâneyim ben der idin,
Hasma karşı şimdi at oynatmağa yer yok mudur?
Gerçi lâf urmakda yokdur sana hempâ bilürüz,
Lik senden düd alur bir dâdkester yok mudur?
Merdlik da'va idersin ya bu muhannislik neden,
Havfidersin bari yanında dilâver yok mudur?
Râfızilar aldı Bağdadı tekâsül eyledin,
Sana hasmolamaz mı Hazret, Ruzu Mahşer yok mudur?
Bihânife şehrin ihmalinle viran ettiler,
Sende âyâ gayreti dini Peygamber yok mudur?!
Bihaberken saltanat ihsan eden Perverdigâr,
Yine Bağdadı ider ihsan mukadder yok mudur?!
Rüşvetile cündi islâmı perişan eyledin,

İşidilmez mi sanırsun, bu haberler yok mudur?!
Ayni Hakla intikam almağa a'dadan meğer
Bendei din bir veziri dinperver yok mudur,
Bir Ali siyret vezîri serdar eyledim
Hızru Peygamber muin olmaz mı rehber yok mudur.
Şimdi hâlimi kıyas eylerim âyâ âlemi,
Ey Muradi! Padişahu heft kişver yok mudur?!

★

NEDİM

Tahammül mülkini yıktın Hülâgû han mısın kâfir
Aman dünyayı yaktın ateşi suzan mısın kâfir
Kızoğlan nazı nazın şehlevent avazı avazın
Belâsın ben de bilmem kız mısın oğlan mısın kâfir
Ne mana gösterir duşundaki ol ateşin atlas
Ki yâni şu'lei cansuzi hüsnü an mısın kâfir
Nedir bu gizli gizli ahlar çaki giribanlar
Acep bir şuha sen de aşıkı nalân mısın kâfir
Sana kimisi canım kimi cananım deyu söyler
Nesin sen doğru söyle can mısın canan mısın kâfir
Şarabı ateşinin keyfi rûyun şu'lelendirmiş
Bu haletle çerağı meclisi mestan mısın kâfir
Niçün sık sık bakarsın böyle mir'atı mücellâya
Meğer sen dahi kendi hüsnüne hayran mısın kâfir
Nedim'i zârı bir kâfir esir etmiş işitmiştim
Sen ol cellâdı din ol düşmeni iman mısın kâfir.

★

Nedim hakkında İsmail Habib Sevük diyor ki:

O devrin resmen «şairler reisi» olan Tâibzade Osman, âdetâ resmî bir berat mahiyetindeki kasidesile, o zamanın şairlerini sayarken Nedimin ismini bile anmaz. Düşününüz. Nedim gibi «öz şiir» in bütün sırrına ermiş billûr bir dehânın şair sayılması: O kadar içli bir adam için yakıcı bir ıstırabdır bu. Devrin resmî baş şairi tarafından yapılan bu acılar acısı haksızlığa karşı zavallı Nedim ancak şu rubaiyi yazdı:

Zâhirde egerçi cümleden ednâyız
Erbâb-ı nazar yanında lik a'lâyız
Saymazsa hesaba nola ahbâb bizi
Biz zümre-i şâiranda müstesnayız.

ŞAİRİN CEVABI

Resmî Çelebi adında biri, şair Nedime bir gün gelmiş ve:

— Şairim, Ricali Devletin el yazılarını topluyorum. Siz de ricalın üleri gelenlerindensiniz. Bu varakpareye iki satır yazı lütfederseniz minnettar olurum.

Nedim, hemen divitine davranmış ve şunu yazmış.

(Mir'i azizim Resmi Efendi. El yazısı toplıyacağına para topla, buna imkân bulamazsan aklını başına topla!)

★

Şair Nedim'in Hicabı

Her mısraında lâl renkli tül örtüler içinde şuh ve nazende kadınlar rakseden şair Nedim Ahmedi Salisin yegâne bülbülü ve damat İbrahimin de yegâne şen ve şakrak bir şairiydi...

İstanbul Nedim demekti. Ziynet ve renk içinde parlıyan saraylar, mum ışıklarında hayal gibi gölgeleşen bahçeler, korular, çıraganlar, lâleler, helva sohbetleri, gece sefaları, yay gibi ince belli, şuh endamlı, «serapa hüsnûân, dilistan, nazperver, civanı mihribanı» kadınlar, hepsi Nedim idi... Ahmedi Salis saltanatının deb-le-be ve ihtişamı Nedimin mısralarile dizilmiş bir dizi inciydi. Nedim ne kadar coşkun ve baygınsa Lâle devri de o kadar mest olmuş, zevk ve hayale dalmış bir devirdir. Bugün bile Sadabadın harap köşelerini dinleseniz, oradan ney ve tanbur iniltilerine karışan baygın ve şuh şarkılar duyarsınız...

Nedim padişahın sadrazamın gözdesi idi... Her gece ve her gün Nedim bekleniyor, onun kıvrak ve taze mısraları özleniyordu.

★

O devirde şairin birçok rakipleri vardı. Nedimin yükselişini ve sıfatını çekemiyenler fırsat ararlar, bir yolunu bulup onu Padişahın ve Sadrazamın gözünden düşürmeye çalışırlardı.

Bu meyanda birkaç şair, Nedimi hicvetmek istemiş, Aymet Salisin ve Damat İbrahim Paşanın gazûp nazarları altında ezilip kalmışlardı.

Nedimin en kuvvetli düşmanı şair Câzimdi. Câzim de zamanında kibar ve edebî mahfillerde aranılacak, Sadabat âlemlerine girecek kadar şuh bir san'atkârdı. Fakat Nedimin parlaklığı, Nedimin satveti hiçbir zaman sönmemiş ve tükenmemişti.

Şair Câzim, ara sıra saraya sokulur, el altından Ahmedi Salise ve Damat İbrahim Paşaya Nedim hakkında zemlerde bulunurdu.

Nihayet bir gün Padişahın kulağına şöyle bir havadis gönderdi

Nedim şiirlerini hep başkalarına yazdırıyor ve kendisi de bu suretle geçiniyor!.

Ahmedi Salis bu haberi alır almaz fena halde canı sıkılmıştı. Derhal Nedimi çağırtmış ve emretmişti:

Bana kış hakkında hemen bir kaside oku!

Nedim sükûnetle elini cebine attı ve uzunca bir kâğıt çıkardı. Birkaç dakika düşündü ve gözlerini kâğıda dikerek okumıya başladı

Efendim ah havalar bugün soğuk diyerek
Sokuldu koynuna ol mahparenin micmer

Kaside bitince, Ahmedi Salis kaşlarını çattı

Ne deyu çıkarıp kâğıdına bakarsın?... Sen irticalen okumasını bimez misin?...

Zeki şair, rakiplerinin bir oyun oynadıklarını çoktan anlamıştı. Elindeki kâğıdı Ahmedi Salise uzatarak güldü:

— Şevketlû hünkârım... Görüyorsun ki bu kâğıt bembeyazdır, yazısızdır... Hicabımdan başımı bu beyaz kâğıda iğdim... Yüzümün kızartısını göstermemek istedim, öyle okudum...

Nedimin bu çok zarif ve ince nüktesi Ahmedi Salise ve rakiplerine karşı idi... Koca şair kendisinden şüphe edilmenin ne büyük ahlâksızlık olduğunu gösteriyor ve kıymetini bir kat daha yükseltiyordu.

★

FERYADÎ

Varsın şurda hırılasın
Bize taş atıp ürenler
Eşek olup zırılasın
Bize taş atıp ürenler

Pek nallanmış ata dönsün
Uyuz olmuş ite dönsün
Kilisede puta dönsün
Bize taş atıp ürenler

Bir didilmiş kavuk olsun
Yazı, kışı soğuk olsun
Bir yolunmuş tavuk olsun
Bize taş atıp ürenler

Hayvanlara kuşak olsun
Kalaycıya uşak olsun
FERYADÎ'ye eşek olsun
Bize taş atıp ürenler

NOT Zara'nın «Zavallı köyü» nde yaşadığı söylenen Feryadî nin doğum ve ölüm tarihi bilinememektedir.

XVIII. yüzyıl

OSMANZADE TÂİP

— I —

Sekbân seferdide-i pejmürde kıyafet
Kaadilerin ardındaki oğlanına benzer
Hânendelerin sahte-i nâmus-u vekârı
Çingânelerin şübheli imânına benzer
Bahri ki bina eylediği çeşme-i bîâb
Pinti Hamid'in ittiği ihsânına benzer
Şehr oğlanının yolda sefihâne edâsı
Sarhoşların âdab ile erkânına benzer
Görmek dileyen mâh-ı hilâl-i ramazanı
Devletlûların sofradaki nânına benzer
Küttapların mahfazası ekseri şimdi
Kassâbların yağluca cüzdanına benzer
Hemşehrilerin tâ o kadar kesreti var kim
Nabi'nin evi şimdi katır hânına benzer.

— II —

İsveç kralı Demirbaş Şarl'ın ilticası sırasında vazife ile Kral'ın yanında bulunmuş olan Sâkıp hakkında yazdığı bir hicviye:

Senin ahvâlini Sâkıb gelenlerden sual ittim
Didiler sühre-i bezm-i kralı mülk-i İsveç'dir
Başında âftâbe arkasında câme-i Rûmî
Hemen gûya mücessem sûreti büthâne-i Bec'dir
Bısât-ı işret-ü âlât-ı tersâyî mehayyâdır
Fakat başında noksanı çellpâ ile bir mecdir.
Emârâtı müselmâniden anda nesne yok ancak
Elinde bir müzahref nesne var nâmı kebîkecdir
Yaraşur mu sana fıstân-ı zerrinbâf-ı efrenci
Boyunca hıl'at-i şâyeste ancak köhne berzecdir
Mübâhat eyleyüb mektub- meşhun-ül-uyûbunda
Dimissin ki gıdâmız nûşdârû ile emlecdir.
Behey divâne bu bengi hayâldir bilür herkes
Ki efrencim gıdâsı mâr-ı mâhi ile yengecdir
Veli germî-i ülfet şöyle telhitmiş dimâğın kim
Tezek dahi mezâkında murabbâ-yi helilecdir
Sana yetmez mi bu töhmet ki yazmışsın kasidende
Bırakmış şâirliyyet dâ'vi-l bihûdesin şimdi
Mükellef bir ağadır bindiği har old da kevkecdir
Aceb nebekıyâet turfa bir kanbur-ı bedgûdur

Misal-i hat-tı ter ya harf-ı eş'arı kec-ü mecdir
Başında âftâbe deyu isnad ittiğin mahzâ
Mürîd-ı Şeyh-i Aydın Dede'dir şimdi mütevvecdir
Ne hâsıl anı hecvitmekle teşhir itmeden bicâ
Ki ol bir şâir-i deryâdil-ü hikâyd-ü bilecdir
Kralım âl-i Kisrâ pûr-ı Rüstem nesl-i İrec'dir
Düşer mi şânına ümmid-i devletle frenk olmak
Behey kâfir vücûdun gibi kârın cümle mu'vecdir
Sana ni'm-el-halef bir şâir-i bedgû zuhur itti
Ki ol dahi acib üs sûre bir udhûke kûsecdir
Senin ahvâlini naklittim icmâlin ana bir gün
Didi ana nasihat ba'denizin bihûde bir lecdir
Eğer tecdid-i iman eyleyüp insafe gelmezse
Anı katleylemek mânend-i cer-i râze vü hacdır
Kavâra hokkası yer kuklasıdır ism-i meymûnu
Habâsette sana gaalib farkda senden ahvecdir.

★

SAKİP

OSMANZADE TAİB'E CEVABI

Senin Osman Efendibade bu orduya gelmekten
Murâd'ın sohbet-i bezm-i Kral-ı Mülk-i İsveç'dir
Kralın var ise gûşeyledin isrâf-ü tebzirin
İnanma ana ol kâfir fakrda senden ahvecdir
Sakın bel bağlama ihsânına iman züğürdüdür
Büyük lûtfu sana zünnârdır gelsen ya bir mecdir
Eğer dirsen gazâdır maksadım dön bu hevesten kim
Sana halkın kulûbun yıkmamak çün rûze vü hacdır
Garaz tar ı bısât ı işret itmekse Stanbul'un
Kemin meyhânesci reşkâver-i meyhâne-i Bec'dir
Heman balyozların tertib-i bezmin gör kanaat kıl
Bunun da revnak ı sermeclisi mâhi vü yengecdir
Hele cehl-i mürekkeb olduğun bundan ıyan oldu
Ki emr-i dinde kangı nüshanın nâmı kebikecdir
Dimâğın var ise telheylemiştir hanzal-ı bedkâm
Dimişsin ki tezek reşk i murabbâ-yı helilecdir
Frengî ağız ile kim yedi bu helvâyı
Ki efrencin gıdâsı nûşdârû ile emlecdir
Kadîm-i dûnhimmet eskicisin olsa da lûtfun
Pedermande köhen bir kutnu ya bir köhne berzecdir
Meğer Sâkıb gibi devlet ümidi sende muzmerdir
Sana noldu hele ol mu'vecin her kârı mu'vecdir

Bırakmış şâiriyyet dâ'vi-i bihûdesin şimdi
Mükellef bir ağadır bindiği har old da kevkecdir
Aceb nebekıyefet turfa bir kanbur-ı bedgûdur
Misal-i hat-tı ter ya harf-ı eş'arı kec-ü mecdir
Başında âftâbe deyu isnad ettiğin mahzâ
Mürîd-ı Şeyh-i Aydın Dede'dir şimdi mütevecdir
Ne hâsıl anı hecvitmekle teşhir itmeden bicâ
Ki ol bir şâir-i deryâdil-ü bilecdir

★

NABİ HAKKINDA:

İtmedim bir amel-i hayr deyu
Nabiyâ olma sakın giryekünan
Yâdidüp rûhunu senden sonra
Hayrine çok amel eyler yâran

TARSİ İLE GÜMRÜKZADE HAKKINDA:

İbn-i Gümrük ile bizim Tarsi
Hayli eğlence idi yârâne
Hazzı var idi olmasaydı eğer
Biri çengi birisi çingâne

KÜFRİ BAHAİ

— I —

Zâhidin her ne kadar ta'nı firâvan olsa
Ana gam çekmez idik zerrece irfan olsa
Rafz-u ilhâd nedir anlarsa iz'an olsa
Sıdk ile mezheb-i islâmda pâyan olsa
Dahlden dinimize bâri müselman olsa

Ta'nidip zümre-i yârâna güruh-ı hazele
Nâseza sözler ile bâis olurlar kesele
Ne bilür kadrini erbâb-ı kemâlin cehele
Cümleden geçtik idik her ne belâ ise hele
Bize mülhid diyenin kendide iman olsa
Dahlilden dinimize bâri müselman olsa

Câhil-ü bâtıl-u bimezheb iken bir ebter
Kendi ef'âlini ehl-i dile isnad eyler
Ardımızca ne kadar gıybetimiz eyleseler
Ana vallâhi elem çekmez idik zerre kadar
Bize mülhid diyenin kendide iman olsa
Dahliden dinimize bâri müselman olsa

Gerçi kim nefse uyup itmedeyüz sehv-ü hatâ
Bilirüz cürmümüzü itmezüz inkâr aslâ
Gam değil aybımızı söylese dâim a'da
Kaailüz söze biz gerçi Bahai amma
Bize mülhid diyenin kendide iman olsa
Dahliden dinimize bâri müselman olsa

— II —

Küfrî Bahai'nin, Nef'înin meşhur gazelini tanzir ederek yazdığı hicviye:

Yâvegû zâg-ı siyâhım dir isen lâf değil
Tûtiyem dime ki mir'ât-ı dilin sâf değil
Ulemâ düşmeni bir hâin-i bidinsin sen
Ehl-i dildir dinlürse sana inşâh değil
Dehr tutmazsa nola yâve kelâmın makbul
Beli harmühre pesendide-i sarrâf değil
Girdi miftâh-ı der-i genc-i halâ çün eline
Âleme herzeni bezleylesen itlâf değil
Doludur nüsha-i hecv ile derûn-ı Nef'i
Tab'-ı yâran gibi dükkânçe-i sahhâf değil

NÂBİ

Bâğ-ı dehrin hem hazânın, hem bahârın görmüşüz,
Biz neşâtın da, gamın da ruzigârın görmüşüz.
Çok da mağrur olma kim meyhane-i ikbalde,
Biz hezârân mes-ti mağrurun humarın görmüşüz.
Top- âh-ı inkisara pâydar olmaz yine
Kişver-i câhın nice sengin hisarın görmüşüz.
Bir huruşiytle eder bin hane-i ikbali pest,
Ehl-i derdin seyl-i eşk-i inkisarın görmüşüz.
Bir badeng-i cangüdaz-ı ahtır sermayesi
Biz bu meydanın nice çâbüksüvarın görmüşüz.
Bir gün eyler destbeste pâygâhı câygâh
Biadet mağruri sadr-i itibarın görmüşüz.
Kâse-i dreyuzeye tebdil olur câm-ı murat,
Biz bu bezmin, Nabiyâ, çok bâdeharın görmüşüz.

★

KIT'A

Çok görmüşüz zevalini gaddar olanların,
Hengâmı fırsatında dilâzar olanların,
Zillettedir kararı eğer sağ olursa da;
Kütâh olur hayatı sitemkâr olanların.

NABİ'NİN GAZELLERİ

Bir gün **Nabî**'yi hapse atmışlar. Koca şair zindanda da şiir okumaktan geri kalmazmış. Ve ne zaman ağzından mısralar dökülmeye başlasa mahkûmlardan birisi ağlamıya koyulurmuş. Nabî içinden sevinir, bizim gazeller hapislere bile tesir ediyor; herhalde şu adamcağız çok içli olacak dermiş. Bir akşam sormuş:

— Baba; ben şiir okumıya başlayınca niye ağlıyorsun?

Ah, hiç sorma; sonra kızarsın.

— Yok a canım, niye kızayım...

— Şey, ben memleketteyken çobandım, benim bir sevgili kösemen tekem vardı; sen mırıldanırken sakalın titriyor onu da hatırlıyorum, gözlerim sulanı veriyor; işte kusura bakma, sen yine oku!.

★

BAYRAM AYI GÖRÜNDÜ

Bir kandil günü, şair Nabi, padişahı ziyarete gitmişti. Bir köle Nabi'ye bir fincan kahve getirdi. Nabi, (Oruçluyum) diyerek kahveyi içmedi. Biraz sonra, padişahın emrile genç ve güzel bir cariye bir kâse şerbet uzatınca Nabi şerbeti içti. Padişah:

— Hani ya, oruçlu idin?

Diye sordu.

Nabi, cariyeyi göstererek:

Bayram ayı göründü sultanım... Dedi. Artık oruç kalır mı?

★

Koca Ragıp paşa, Haşmet ve Fıtnat hanım arasında şakalar

Osmanlı şairlerinin en büyüklerinden olan **Koca Ragıp Paşa** ile en ünlülerinden **Haşmet** ve kadın şairlerimizin başında gelen **Fitnat** Hanım arasında bir takım lâtifeler yapıldığı rivayet olunur ve halk arasında bu lâtifelerin muhtelif şekilleri tekrarlanır. Bu üç şair, çağdaş oldukları için aralarında böyle lâtifeler geçmiş olması pek muhtemeldir. Esasen halk arasında söylenen lâtifeler ne kadar mübalâğalı ve yanlış olsalar da bir asılları olduğu muhakkaktır.

Üçü de Türk ırkına ve yüksek ailelere mensup ve İstanbullu olan bu şairlerin edebî değerleri üzerinde duracak değilim. Hikemî gazelin en büyük üstadı olan ve mısraları darbımesel haline gelen Râgıp Paşa (1699 1673) şair, bilgin ve devlet adamı olarak pek mü-

him bir şahsiyettir. Muhtelif resmî vazifelerle Van, Tebriz, Bağdat, Erzurum, İsakçı, Mısır, Aydın, Rakka ve Halepte bulunmuş, 1744 te vezir olmuştur. Üçüncü Osman ve Üçüncü Mustafa devirlerinde iki defa sadrâzam olup devleti barış içinde muvaffakiyetle idare etmiştir. Sultan Mustafanın kız kardeşi Saliha Sultanla evlenmiş olan Koca Râgıp Paşanın dairesi, sadrâzamlığı zamanında, bilginlerin ve şairlerin toplandığı yer olmuştu. Anadoluda ve Halepte birçok hayrı olduğu gibi İstanbulda, Koskada da, bugün dahi mevcut olan güzel bir kütüphane kurmuştur. Mezarı, kütüphanesinin yanındadır. Râgıp Paşanın mükemmel bir hattat da olduğunu üstat İbnülemin Mahmut Kemal Beyin himmetiyle neşrolunan «**Tuhfe-i Hattâtîn**» den öğreniyoruz.

Haşmet, Kazasker Abbas Efendinin oğludur. Müderrisliklerde bulunmuştu. Lâtifeciliği hiciv derecesine vardığından 1762 de Bursaya sürgün gitti. Sonra Rodosa gönderildi. 1769 da orada ölerek meşhur Murat Reisin türbesi yanına gömüldü.

Asıl adı Zübeyde olan Fitnat Hanım ise Şeyhislâm Mehmet Esat Efendinin kızı ve ilmiyyeye mensup Derviş Efendinin zevcesidir. 1780 de ölen Fitnat Hanım irticalen şiir söylemeğe kadirdi. Zerafeti dolayısiyle devrin zarif şairi Koca Râgıp Paşa ile karşılıklı nükteler yapmış olması tabiîdir.

Belki bazı letaif kitaplarında ve başka yerlerde bu üç şairin aralarında geçen nüktelere dair mevsuk ve tarihî malûmat bulunabilir. Ben burada yalnız halk arasında şifahî olarak dolaşan rivayetleri kaydedeceğim. Bu rivayetler birbirine karışmış ve hattâ bazılarının varyantları bile teşekkül etmiştir. Bilhassa Koca Râgıp Paşa ile Haşmet, halk arasında, tıpkı Nasrettin Hoca, Bekri Mustafa, İncili Çavuş ve Bektaşi tipleri gibi mizah kahramanı haline gelmiştir. Hattâ bazen Bektaşiye isnad olunan hikâyelerin bunlara mal edildiği de vakidir. Halk bu üç şairi o kadar benimsemiştir ki bazı rivayetlerde Fitnat Hanım, Koca Râgıp Paşanın zevcesi olarak gösterilmektedir.

Şimdiye kadar bu üçü arasında geçen lâtifelere dair yirmi kadar fıkra topladım. Fakat bunların çoğu müstehcendir. Hattâ bazılarının müstehcen nüktelerinde, fazla olarak, bu şairlere yakışacak zekâ eseri de yoktur. Bunların sonradan uydurma isnadlar olduğu muhakkaktır. Böylelerini bir tarafa bırakarak neşrolunabilecek mahiyette olanlarını aşağıya sıralıyorum:

★

1) Boğaziçinin yüksekçe bir yerinde oturan Râgıp Paşa, sıcak bir yaz günü evine giderken yorulup bir taşa oturmuş. Çok susamış

olduğu için ötede oynıyan çocukların birinden su istemiş. Sekiz dokuz yaşlarında bir çocuk (müstakbel Haşmet) paşaya büyücek bir kâsenin içinde turşu suyu getirmiş. Paşa içtikten sonra: «Oğlum, ben senden su istemiştim. Neden turşu suyu getirdin» diye sormuş. Çoruk da cevaben: «Annemin yaptığı lâhana turşusuna sıçan düştü de gelene geçene dağıtıyoruz» deyince paşa öfke ile kâseyi yere vurup kırmış. Çocuk ağlamağa başlamış. Paşa, çocuğun ağladığını görünce, biraz yumuşıyarak niçin ağladığını sormuş. Çocuk: «Elbette ağlarım ya. Köpeğimin kâsesini kırdın. Şimdi ben ona neyle su vereceğim» demiş. Çocuğun zeki ve nükteci olduğunu anlıyan paşa onu yanına almış.

★

2) Bir gün hanımı kızdıran Haşmeti, paşa evinden kovmuş. Haşmet: «Peki amma, ben şimdi ne yapayım» diye sorunca paşa «İt sürü de para kazan» diye cevap vermiş. Haşmet çıkarak Boğaziçi iskelelerinde yedekçiliğe başlamış. Bir gün Râgıp Paşa sedaret kayığı ile sarayın bulunduğu iskeleye yanaşmış. Yedekçilik sırası Haşmette olduğu için paşanın kayığını yedeğine alarak sürüp iskeleye bağlamış. Paşa, Haşmeti görüp tanıyınca: «Ne o Haşmet? Ne yapıyorsun» diye sormuş. Haşmet de: «Emriniz mucibince it sürüyorum paşa hazretleri» diye cevap vermiş.

★

3) Koca Râgıp Paşanın güzel bir halayığı varmış. Haşmet, Râgıp Paşaya misafir geldikçe bu halayık kahve getirir. Haşmet de ona sulanırmış. Bir gün Haşmet yine Râgıp Paşaya misafir gelmiş. Zaten işin farkında olan Râgıp Paşa halayığı çağırarak yine kahve götürmesini, fakat çok naz ve işve yaparak Haşmet sulandıkça parasını, değerli eşyasını ve en sonunda teslim olmak için dinini, imanını istemesini tenbih etmiş. Halayık, paşanın dediği gibi yaparak Haşmeti bir bir soymuş. Nihayet halayık demiş ki: «Ben sana teslim olurum amma cahil bir kızım; dinden, imandan haberim yok. Ölürsem imansız gitmiyeyim. Bana dinini, imanını ver!» Bunun üzerine Haşmet heyecanla ayağa kalkarak «Vallahi de yok, bil'âhi de yok» demiş. Kapıdan dinlemekte olan Râgıp Paşa içeri girerek «Ne yaptın Haşmet?» diye sorunca Haşmet «Ne yapalım Paşa Hazretleri? Var desem onu da alacak. Onun için yok dedim» demiş.

★

4) Haşmeti bir şehre kadı göndermişler. Bir müddet sonra dönüp gelmiş. Bir gün bir kalabalık bağırıp çağırarak meydana çıkmışlar. Râgıp Paşa sormuş. Ahali: «Falan şehrin ahalisiyiz. Yolladığınız kadı bizi soyup sovana çevirdi. Şikâyetçiyiz» demişler. Râgıp

Paşa, Haşmete bu nedir diye sorunca Haşmet: «Paşam merak etme, yalandır. Bu muhakkak beni sevmiyenlerin uydurduğu bir şeydir. Ben onları öyle bir soyup sovana çevirdim ki İstanbula değil, bir saatlik yola gidecek halleri kalmadı» demiş.

★

5) Rakının yasak olduğu bir devirde Haşmet bir mezarlıkta bir kafatasıyla rakı içiyormuş. Kılık değiştirerek gezen padişah onu görüp ne yapıyorsun deyince Haşmet irticalen şu beyti okumuş:

Ezelde câm ı Cemşidi sîfâle saymıyan serler
Felek sâkisi destinde gezer peymânedir şimdi

Padişah beyti mütemadiyen tekrarlamıya başlayınca Haşmet bir korku almış ve belki beni idam ettirir diye düşünerek padişahın ayaklarına kapanmış. Padişah: «Şair değil misiniz? Hepiniz korkak olursunuz. Beyit çok hoşuma gittiği için her tekrarına bir altın verecektim. Kendin bu kadarla iktifa ettin» demiş.

★

6) Koca Râgıp Paşa bütün vezirleri, ricali, maiyetindekileri çağırarak rüşvet almadıklarına dair yemin teklif etmiş. Herkes yemin etmiş; yalnız Haşmet sesini çıkarmamış. Paşa, niçin yemin etmediğini sorunca Haşmet: «**Paşam, beş dakika bekle. Bunlar çatlamazsa ben yemin ederim.**» Demiş.

★

7) Türkiye ile İran arasındaki her türlü rekabet şiir ve edebiyat sahasında da devam ettiği için İran elçilerini şiirle mat etmek de âdetmiş. Yine bir Acem elçisinin geleceği sırada Râgıp Paşa onu karşılamak için Fitnat Hanımı ve başka şairleri kayıkçı kılığına sokmuş. Kendisi de aynı kılığa girmiş. Kayığa güzel bir nargile getirmiş. İran elçisi Üsküdar tarafından kayığa binmiş. Sandalcılar kürek çekmeğe başlamışlar. Elçi bir yandan İstanbulun güzelliğini seyreder, bir yandan da muhteşem nargileyi çekiştirirmiş. Manzara ve nargile hoşuna gittiği için irticalen:

Beni mest eyledi bu reffe (?) den çıkan sayha-i af'af

deyince, sandalcı kılığında olan Râgıp Paşa da derhal:

Bu bir âb ı musaffâdır sürer gam leşgerin saf saf

diyerek elçiyi hayrette bırakmış.

★

8) **Fitnat Hanım** Kurban Bayramı için kurbanlık bir koyun alacakmış. Koyunları seyrederken tesadüfen orada bulunan Râgıp Paşa: «Arzu ederseniz kurbanınız ben olayım» demiş (veya biri va-

sıtası ile dedirmiş). Fitnat Hanım da: «Teşekkür ederim. Bu yıl boynuzlu almıyacağım» diye cevap vermiş.

★

9) Kapalı çarşıdan Fitnat Hanımla hizmetçisi gidiyor, arkalarından da Koca Râgıp Paşa ile uşağı (veya Haşmet) geliyormuş. Kocakarı soğuğu (berdel'acuz) zamanı olduğu için hava pek soğukmuş. Râgıp Paşa, Fitnat Hanıma lâf atmak için: «Bu kocakarı da ortalığı dondurdu» demiş. Fitnat Hanım arkasına dönmüş. Kocakarı fırtınasından sonra gelen öküz fırtınasına (sitte-i sevr) telmihen: «Arkasından da öküz geliyor» demiş.

Bu halk rivayetlerinden çıkan netice her üç şairin de pek nüktedan ve şakacı olmalarından ibarettir. Tarihî ve edebî vesikaların iyi bir incelenmesiyle bu şakalara ait tarihî malûûmatın bulunması da ihtimal dahilîndedir. Üç şakacı şairimizin şakalarının ve nüktelerinin daha ziyade aydınlatılmasını kendi de büyük bir nüktedan olan Türk tarihçilerinin reisi, üstat İbnülemin Mahmut Kemal Beyden bekleriz.

11 Ağustos 1941. Maltepe ★ **Nihal ATSIZ**

XIX. ve XX. yüzyıllar

KEÇECİZADE

İzzet Molla

KİTA

Desti kûtahımızı etmemiş Allah resa
Membaı lûtfunu yoksa ellmizle kaparız
Bize versin mi Huda abıhayatı tevfik
Hızırı bulsak rehi zulmette külâhın kaparız
Yâsinizâde vü Hâlet badaşup
İkisi milleti bu hâle kodu
Birisi hâlet-i nez'a getirüp
Diğeri üstüne yâsin okudu

★

İZZET MOLLA ve BİRKAÇ FIKRASI

Aslen Konyalı olan Keçeci zade İzzet Molla, ince ve ateşin zekâsı, heyecanlı, enerjik tabiatı, derin bilgisi ve Türk dilindeki yüksek kudreti ile on dokuzuncu asır Türk büyükleri arasında güzide bir yer almıştır.

Babası Kazasker Salih Efendi öldüğü vakit, genç yaşında büyük sıkıntıya düşen İzzet Molla, bir gün kendisini denize atmak suretiyle intihara karar vermiş iken, Kuruçeşmedeki yalısının penceresinde oturur ve bu korkunç kararını keşfeden Hançerli Beyin müdahalesi ile intihardan vazgeçmişti. Hançerli Bey Arapça, Türkçe ve Farsçaya ana dili olan Rumca kadar vâkıf Fenerli Rum zenginlerinden ve ekâbirindendi. Yalısında ve konağında haftanın muayyen günlerinde ilmî ve edebî toplantılar hazırlar, devrin şairlerini, âlimlerini, yüksek simalarını bu toplantılara dâvet ederdi. İzzet Molla ile tanıştıktan sonra, onu da meclislerinin daimî dâvetlileri arasına koymuştu.

★

HAKETTİ...

Keçecizade İzzet Molla, Boğaziçinde bir tanıdığının yalısına misafir gitmişti. Yalıda kendisinden başka bir kaç misafir daha vardı. Bir ara, denizden, iki kayıkla, Hançerli beyin geçtiğini gördüler. Mecliste hazır bulunan, hoca kılıklı, cehaletiyle tanınmış biri ortaya bir lâf attı:

— Süphanallah, dedi, şu hristiyan zat Arapça bilirmiş, acemce bilirmiş, tefsirden anlarmış, diyorlar. Nasıl oluyor da bunca ilmiyle müslüman olmuyor?

Dilini tutmasını hiç bilmeyen Keçecizade hemen atıldı:

A efendi, ya siz bu kadar cehlinizle niçin gâvur olmuyorsunuz? diye mukabele etti.

★

İZZET MOLLA ve KARISI

1800 de sürgün olarak gittiği Sivasta ölen İzzet Molla, divan edebiyatının son büyük artistlerinden biri idi.

İzzet Molla, çok sevdiği karısı ölüm döşeğinde iken: «Eğer sen benden evvel ölürsen konağı yakarım!» diye yemin etmiş. Kadıncağız ölünce de yemini yerine getirmek için mangala bir tekme vurup ateşleri ortalığa saçmış, evinin eşyasını da hizmetçilerine, uşaklarına yağma ettirmiş. Fakat on beş gün sonra da yeniden evlenmiş! Bu sefer de eski karısından bahsederken: «Merhume keşke altı ay evvel vefat etseydi!» demeğe başlamış.

ŞİNASİ

TENASÜH HİKÂYESİ

Yapma bir feylesof-ü nameşhur
Kendini zannederdi Fisagur.
İtikadı, tenasüh-i ervah,
İtimadı; tefessüh i eşbah»
Dedi kim Kuyruğu diken hayvan
Bulur elbette suret-i insan
Dinleyip bir sühanver ol öküzü
Ağzına tıktı ot gbli şu sözü
Nasıl etmem bu mezhebe iman
Sen olurken nümûne vü bürhan!..

★

ŞİNASİ MERHUM VE TORUNLARI

Türk gazeteciliğinin babası sayabileceğimiz Şinasi merhum Tasviri Efkârı çıkarırken devrin padişahı Sultan Aziz gazeteye abone olmak ister ve bir yaverile Şinasiye 500 altın gönderir. Şinasi ile yaver arasında şöyle bir konuşma geçer:

Bu para nedir?

— Abone ücreti.

Abone ücreti için bu çok fazla.

Böyle gönderdiler.

Hakkım değil alamam.

İhsam şahaneyi red mi ediyorsun sen?

Yaverin sesi tehditkâr bir ton alınca Şinasi merhum boynunu büker ve altın keşesini alır, fakat on parasına dokunmadan fukaraya dağıtır.

Bugünün resmî ilân goygoycularının kulakları çınlasın. !

★

Abdülhak MOLLA

RIZA PAŞA HAKKINDA

Bu meseldir denilir elveled serabiye
İşte Destan Bey'in oğlu prodestân oldu
Fâris-i bildi Acem Paris'i gördü kâfir
Oldu şâyeste-i lâ'n âleme destân oldu.

Yusuf Kâmil Paşa

İMAMZADE VEHBİ EFENDİ'NİN HACDAN AVDETİNE DAİR

Kâbeden gelmedi Hacı gibi Vehbi Molla
Arafattan sürülüp hemdem-i hüsran geliyor
Han-ı ihsan-ı şerifi yemiş içmiş amma
Gözü açtır herifin ni'mete küfran geliyor
Kâ'beye gittiğine oldu peşiman, zemzem
İçmedi, neş'e-i konyak ile sekran geliyor
Atmayıp barı günahı orada artırdı
Vizrü isyanını, âzade-i gufran geliyor
Burnuna sivrisinek sataşıp çöllerde
Baş açık, yalın ayak, elde mekesran geliyor
Geçti germabe-i Fi'ravnu meşakkatle fiele
Bahre gark olmadı müstağrak-i buhran geliyor
Cidde'den şehr-i Süveyş'e oradan Kahire'ye
Uğradı kahrolası sersemü hayran geliyor.
Kendi gelsin gelecek çare nedir müşkülü bu
Ta'n-ü teşhir verasınca hezaran geliyor.
Çıkdı muhlisleri karşuda görünce dediler,
O değildir bu gelen, Kadı-ı havran geliyor.

Musa Kâzım Paşa

KIT'ALAR

Rub-u hams-u südüs-ü cümle maaşın kesilip
Şimdi de geldi üçün birini kat'a növbet
İkide birde bu hamyazeyi çekmekten ise
Bari vaktiyle olunsaydı dibinden sünnet

(HOCA TAHSİN HAKKINDA)

Şimdi âsar-ı terakkidi bozuldu eskiler
Mösyö Tahsin namını Petro'ya tahvil ettiler
Sen de göster kendini baş kaldırıp eyle kıyam
Ey... endazeyi metroya tahvil ettiler.

★

Münif Paşa

K I T ' A L A R

SULTAN HAMİD'İN CÜLUSUNA

Halkın muradı Hazret-i Sultan Murad idi
Hakkın muradı Hazret-i Abdülhamid imiş
Her işde mülk-i millet için hayr-ı mahz olan
Elbette mayürad değil mayürid imiş

ÇAY HAKKİNDA

Ne keşakeşte kalırdık o kaş-ı yay ile biz,
Düşmesek hançer'i ebrusuna ger rây ile biz...
Bir zaman Rûm'da deryakeş idik ey sâki,
Şimdi İran'da kanaat ederiz çay ile biz.

★

MANASTIRLI NAİLİ

«Son asır Türk şairleri» ne göre; 1923 de Manastırda doğan Naili, 1876 da Mısırda ölmüştür. Hicivde ileri giden bu şair zamanının vükelâsını:

Kalmamıştır içlerinde ehli din
Lânetullahü âleyhim ecmain..

nakaratlı bir manzume ile hicvetmiştir.

Mısırda bulunduğu sırada canını sıktıklarını şu beyitle anlatır:

Herbar olur elbette kişi âhara muhtaç
Mısır ehli ne hikmet serâpâ hâra muhtaç..

İsim tasrih etmeyerek bazı eşhası da hicvettiği vâkidir:

Çün balık baştan kokar, derler meseldir NAİLÎ

Heyeti mecmuaya mimağzı baş etmek abes
Bir peri peykerin aşkı ile çarpıldı Topal
Beni cin tuttu deyu aldatıyor insânı
Türlü şeytanlık ile âlemi eyler iğva
Cin mi çarpar hiç o oğlan delisi şeytanı

★

KANLICALI NİHAT BEY

Nüktedan bir şair olan **Kanlıcalı Nihat Bey**, Meclisi Vâlâ âzasının tenkihinde şu kıt'ayı söylemiştir:

Mecaliste misali lühmi zaid
Nice mümsik zevat olmuştu calis
Bihakkı muktedayi ehli sünnet
Kesildi fazlai âzayı meclis

Ricali mümtazeden birinin -sadaret müsteşarı iken- dört imza ile verilen bir arzuhalin arkasına «Dört neferi merkumlar» yazdığını Nihat işitince şu kıt'ayı yazmıştır:

Öyle cahilsin ki echeller seni techil eder
Hep sana meçhuldür âlemdeki malûmlar
Cümle eshabı mesalihle beraber dâvera
Anamı senin ol dört neferi merkumlar.

«Son Asır Türk Şairleri»

HARPUTLU HACI HAYRİ

GAZEL

Yeter bu safsata vaiz nasihat öyle değil
Tariki hakka tariki delâlet öyle değil
Salâhı halini her bahs içinde söylersin
Bilir ki ehli hakikat, hakikat öyle değil

Demi şebab ile geçdi neşatı âlemi ab
O âlem olsa da şevku şetaret öyle değil
Nedir bu vaz'ı gurur ile kelbi tekdirin
Fakir isek de efendi mürüvvet öyle değil

Beni görünce mi? hatırlıyorsun ey mehru
Rüsumu ahdü vefaya riayet öyle değil
Naziredir gazelim gerçi nazmi Naciye
Zemin bir olsa da feyzi tabiat öyle değil.

302 Dersaadet

★

FAZLI

Lefkoçalı İsmail Paşa zade Galip Bey, Mithat Paşanın maiyetinde Rusçukta bulunduğu esnada Fazlı Efendiyi, aralıkta ziyaret eder, müstefid olurmuş. Bir gün Galip Bey arkadaşlariyle bir meşireye giderler. Fazlı Efendi, âmirinin mümaneatiyle gidemez. Şiddetli yağmur yağar, teferrüce gidenler su içinde kalarak avdete mecbur olurlar.

Bunun üzerine Fazlı Efendi, aşağıdaki kıt'ayı söyler. «Fazlı Efendi, sizi hicvetti» diye Galip Beyi iğdab ederler. Bundan haberi olmayan Fazlı, bir akşam bermutad ziyarete gidince Galip Bey, kemali hiddetle kovar. Bir müddet sonra kıt'ayı görüp hakikati anladıktan sonra evvelki gibi iltifat eder:

Tolu ile o kadar yağdı bir şedit yağmur
Ki halkı sellere döktü misali mürg âbı
Girişti bağda kaz gibi yüzmeğe herkes
kilmiş ördeğe döndü teferrüç erbabı...

İki ahlâk levhası **Babıâli Caddesinde...**



D Ü Ş E N L E



K A L K A N !...

NÂZİF SÜRÛRİ

Mutlakiyet devrinde **Baba Tahir**'in çıkardığı (**Malûmat**) gazetesinde makaleler yazan **Nazif Süruri**, istibdat erkânından sayıldığı için **Allyyül Mevlevi** müstear adile yazılarını neşrederdi. Hürriyetin ilânını müteakip (İkdam) da neşriyatına devam eden **Nazif Süruri**, bilgin ve kıymetli hukukçularımızdandı. Kuvvetli hicivcileri de vardır. İki dereceli seçimin aleyhinde olduğu için o zamanlar şu kıt'ayı yazmıştı:

Mâverayi perdeden hâtun kişi pür ıztırap
Bir evetle talibi meçhule vermişti cevap,
Müntehipler ümmü dünyayı bu yolda ..... diler,
Eski tarz-ı izdivaca döndü bizdeki bu intihap!



Şair Fıtnat Hanım

İŞTE KOCA

Tanzimat Devri nüktedanlarından Fitnat Hanım'ın dul bulunduğu yıllarda ahbapları evlenmesini tavsiye etmişlerdi. Zarif kadın:

— Evlenmeğe lüzum kalmadı. Dedi; artık benim bir kedim, bir papağanım, bir de köpeğim var...

Canım; bunlar kocanın yerini tutar mı?...

Niçin tutmasın? Köpek, durmadan homurdanır!.. Papağan, nım, akşama kadar küfreder!.. Kedim de geceleri dışarıda gezer!..

★

RAGIP PAŞA ve FITNAT

Koca Râgıp paşa ile Şâir Fıtnat bir bahar günü kameriyede şarap içiyorlarmış. O gün Fıtnat beyaz dibalar giymiş. Şiirden, nükteden bahsedilirken, kadehin billûrîn sesi hoşuna gittiği için Fıtnat meyva bıçağı ile şarap kadehine vurmaya başlamış. Paşa ihtar etmiş:

Kadeh kırılacak!

Şarap içerken âdetimdir efendim.

Kadeh kırılmış ve kırmızı şarap Fıtnatın beyaz elbisesinin önüne dökülmüş. Paşa:

Fıtnat Hanım, demiş, âdetinizi gördünüzmü?

ZİYA PAŞA

ZAFERNAME'DEN

Sıcak halvet iken câriyeler ile yeri
Turfagûyalık ederken geceler bendeleri
Bisebep terkederek böyle huzûr-ı hazari
İhtiyar eyledi bu kışta şu müşkül seferi
Yoksa kim etmiş idi kendisini istiskal.

Kışla-i fikri olup ceyş-i zaferle memlû
Kal'a-i zihnine endişe-i feth etti gulû,
Kılıcın çekti kınından diyerek: Kande adû
Bu ne gayret, ne hamiyyet, ne şecaattır bu!
Hiç görülmüş mü tevarih-i selefte emsâl.

Ten-i nâzendesi ne nâzik iken pek de ne kart
Kendine mâni-i azm olmadı Kânûn ile Mart,
Ana nispetle cebandır şüc'an-ı İspart
Askere verdi kumandayı misal-i Bonapart
Gerçi kim gelmedi hiç silsilesinde ceneral!

Yirmi beş kıt'a sefine idi hükmünde fidel
Tuttu bir Rum vapurun bir sene ikdâme bedel,
Hiç Bahriyyeden agâh değilken evvel
Vermedi ablukada şan-ı donanmaya halel
İngiliz devletine olsa sezadır amiral.

Çünkü her kârda tercih olunur şerr-i ahef
Etti hükkâm-ı müsülmana nasarayı halef
Tir-i ta'na bu sebepten olamaz zatı hedef

Vâkıa haylice can, haylice mi oldu telef
Etti amma ki cezire şerefin istihsal.
Zât-ı hayder-şiyemi azmedeli bû sefere
Baş keserler kılıcı namına cümle kefere,
Vermedi ruhsat-ı tâkib-i adû bir nefere
İktifa eyledi «El affü zekât-üzzafer» e
Etmedi tâlfe-i bâgiyeyi istiysâl.

Gerçi her ferde müsellemdir, o sadrın zatı
İlm-i inşada hususi ile malûmatı,
Başka dâvada bulunmaz diyelim ispatı
Ya o takrir ki tafsil eder icraâtı
Hüsn-i tâbir-ü belâgatte bulunmaz emsâl.

Öyle takrir ki her bir sözü dürr-i meknûn,
Öyle bir nüsha ki her satrı mezâya-yı füsûn,
Gören ol mülhemeyi ya nice olmaz meftûn.
Serteser şîve-i iycaz-ü serâser mazmûn
Lüfzı pürnükte-vü her nüktesi lebrîz-i hayâl.

Gösterir kilk-i füsunkârı günü şep yerine
Arzeder şimşeği kasdeylese kevkep yerine
Saydırır bir deveyi istese merkep yerine.
Meşrebi mâreke-i rezme olunca meyyal.

Seyrine göz eremez kilk-i hüner-câmesinin
Nur-i mânâ üzerinde dolaşır hâmesinin
Oku bu beytini dikkatle Zafernamesinin
Zülf-i yâre dokunur mes'elede hâmesinin
Târ-i mânâ dökülür pâyına kangal kangal.

Ne yazarsa olur itrasına mecbûr cihan
Ne yaparsa eder elbette taaccüp insan
Ya nasıl olmasın âsarına insan hayran
Yazdığı şeylere Mümtaz-ü Fuad alkışhân
Gördüğü işlere Takvim-ü Ceride tellâl.

Az gelir sıytını târif için her ne desem
Kulunuz Avrupanın halini gerçi bilmem,
Bunu bir diplomat ağzından işittim akdem
Öyle bir şöhrete malik ki mülûk-i âlem
Namını bilse eğer elbet anar bil-ibcâl.

Bir işi yapmağı zihninde eğer peyler ise
Anı icra eder elbet ne eder, neyler ise
Oluyor haric-i imkân sanılan şeyler ise
Öyle bir kudrete malik ki muradeyler ise
Görünür sûret-i imkânda nice emr-i muhal.

Etti teshir dirâyetle şeh-i devrâni
Yaradı kendisine saltanat-ı Osmani

Zatına dense seza Şah-ı cihan-ı sâni
Kendi Sultan değil amma ki nice sultanı
Maksadı üzre eder bende gibi istimal.
Şah-i devran ile yok beynine hâil perde
Yâdolunmaz şu kadar var ki adı menberde
Yoksa ol rütbe yürür hükmü ki her bir yerde

Padişahın adı vardır yalnız dillerde
Zatıdır taht-ı hükûmette hakikî fa'al.

★

«Zafername» nin intişarı üzerine **Abdülhak Hâmid** şu mısralarla **Ziya Paşayı** takdir etmişti:

«Olanlardan biri sensin müsebbip
Cihan-ı şiirde bir inkılâba
Tamam esbabı şerhetmek ne mucip
Zafernamen muhalled bir kitaba.

FAZIL PAŞANIN ZAFERNAMEYE MUKABELESİ

Ziya Paşa'nın, Zafernâme ve Şerhi'ni yazıp İstanbula göndermesi üzerine, kasidesi kendine isnat edilmiş olan **Fazıl Paşa'nın**, (**Kâzib-i mesfurun hecv-ü hezline karşılık olarak tarafımızdan inşa ve neşrolunan reddiye manzumesidir**) başlığı altında **Ziya Paşa** için yazdığı hicviyedir

Bir köpek dişli teres hâin-i din-ü millet
Devletin nân-ü niam azgunudur ol kâfir
Eylemiş nâmıma isnad ile hecvi imlâ
Tir-i kudretle anı recmide Rab-bı kaahir
Eylemiş sirkat ile sehm-i kaza'ya taklid
Kimseye hecvini azvitmedi Nef'i mâhir
Kubhunu kendisinin bedmeniş îham itmiş
Beyt-i meşhuru musaddak kim o kıbti zâhir
Divden mâderi rahminde oluptur peyda
Andan oldu mütevellid o edebsiz mâkir
Sıfat-u tavrı tulumbacıya benzer tonuzun
Bu asırda aranılsa dahi misli nâdir
Âr-u nâmus-u hayâ cevheri yok zâtında
Şi'r-i nâpâki gibi tıyneti gayr-i tâhir
Kim bakar bezl-i rezile o kudurmuş köpeğin
Ezüp içsün anası südü gibi ol fâcir
İdeyim kâzibi ifşa ki bile halk-ı cihan
Bana söyletti bu nazmı kim o fitne sâhir
Kimsede görmedim anda görünen kizb-i cebin
Bilür ahvâlini ol bicdebin her âmir
Ba'zıları hicret iderler Haremeyn-e gerçi
O denî milletinin aksine oldu hâcir
Kangı millet ile hembezm olursa o şaki
Olur ânide o mezheb yoluna ol âbir
Kulağı kim virir ol savt-ı kerihe eşeğin
Dolaşup lâgar-u aç arar iken bir çayır

ZİYA PAŞA'DAN

İsnadı taassup olunur merdi gayyura,
Dinsizlere tevcihi reviyet yeni çıktı.

İslâm imiş devlete Pabendi terakki,
Evvelyoğidi işbu riayet yeni çıktı.

Milliyeti nisyan ederek her işimizde,
Efkârı Frenge tebaiyet yeni çıktı!

Eyvah, bu baziçede bizler yine yandık,
Zira ki ziyan ortada bilmem ne kazandık?

ADANALILARIN HİCVİYESİ

Şair Ziya Paşa, Adanaya Vali tayin edildiği zaman bazı muhalif kimseler Ziya Paşanın Adanaya gireceği gün hazırladıkları hicviyeyi şehrin göze çarpacak büyük duvarlarına kömürle ve iri harflerle yazmışlardı. Bu hicviyenin son mısraı şöyle bitiyordu

(Ziyası kalmadı mülkün, gelince paşası!)

Ziya Paşanın gözlerine ilişen bu mısra, aynı zamanda şairin Adanaya gelmesine (ebced) ile düşürülen bir tarihti!

✦ **Taha TOROS**

ZİYA PAŞANIN ÖLÜM TARİHİ

Adanalı Yusuf İzzet Kâfoğlu tarafından -biincisi Hicrî, ikincisi Rumî; 1297 ve 1295 senelerini gösterir- söylenilen tarihler şunlardır:

1 **Ziyası gitti vallahi zemanın**
2 **Ziyası gitti billahi cihanın.**

* * *

Fatin

Fatin'in Sadaret mektupçuluğu halifeliğine tayin edilen Şerif Beyzâde Rauf Bey hakkındaki hicviyesi:

Neyledi nişledi gördün mü bu çerh-i gayyur
İtti bir şahs-ı denîtab'a atâ-yı mevfur
Var iken cild-i sakilinde nice ayb-u kusur
Kalfalık nâmı ile Oda'ya oldu me'mur
Kibri var himmeti yok dîvmeniş bir kanbur

Yoğ iken zerre kadar ma'rifet-ü iz'ânı
Rütbe-i sâniyeden itme düşer mi anı
Arkasında duruyor subh-u mesâ pâlânı
Yeridir olsa eğer meskeni katır hânı
Eşek ahura gerek çünkü meseldî meşhur

NAMIK KEMAL

Namık Kemalin esaslı bir delil gösterilmeden Deli Hikmete izafe edilen, kudretli ve acı bir hicviyesi

NE UTANMAZ KÖPEKLERİZ

Edepsizlikte tekleriz
Kimi görsek etekleriz
Hak'tan da ümid bekleriz
Ne utanmaz köpekleriz.

Biz bakmadan sağ-u sola
Düşman girdi İstanbul'a
Vatan'ı sattık bir pula
Ne utanmaz köpekleriz.

Gitme vatan gavgasına
Yetiş rütbe yağmasına
Daldık dünya safasına
Ne utanmaz köpekleriz.

Dalkavuklukla irtikâp
İşte etti bizi harâp
Sen söyle ey Şevketmeâb
Ne utanmaz köpekleriz.

İnsan mı neyiz seçilmez
Bir zehiriz ki içilmez
Tavrımızdan da geçilmez
Ne utanmaz köpekleriz.

Vatanın girdik kanına
Leke getirdik şanına
Topumuzun b... canına
Ne utanmaz köpekleriz.

★

ALİ SUAVİ ve MADAMI

Mektebi Sultanî müdürü Ali Suavi, Avrupadan peşine taktığı bir güzel kadını gûya muallimesi sıfatile getirmiş ve onunla mektepte yatıp kalkmak saygısızlığında bulunmuştu. Bu hâdiseye dair Namık Kemalin (Paris yârânı) hicviyesinden bir kıt'a

Suavi dedikleri o küçük adam
Pariste oturmuş yanında madam
Biz anı adam sandık o da mı cüdam
Aman yalnız kaldı Mustafa Paşa...

Yoğ iken tab'ı sakiminde kemâlin eseri
Ne revâdır ser-i kârâ getüreler o harı
Nâbedid itti Kalem'den hele ilm-ü hüneri
Ne aceb zümre-i küttâba olursa zararı
Bu meseldir ısırır gördüğünü kelb-i akur

FATİN

ZAPTİYE NAZIRI ŞEFİK PAŞA'NIN BEKÇİLERE DÜDÜK VERDİRMESİ ÜZERİNE

Zaptiyede müş'ir olacak nâseza teres,
Çok ehli iffeti yüzüstü sürükledi.
Âfakı tuttu velvele-i sıytü şöhreti,
Bekçileri dahi yola koydu düdükledi.

★

ÂLİ PAŞA HAKKINDA

Yağmaya bağladı güz bârânı
Müjdeler teşne - dilan-ı vatana

Ger çıkıp kavl-i etibba sadık
Sadr-ı Âli geberirse bu sene

Dinleyin nutkumu ey varisler
Vermeyin pare mezar-ü kefene

Nâş-ı murdarını seylabe atın
Sürütürler köpeği öldürene.

★

ABDÜLHAMİD HAKKINDA YAZILMIŞ BİR HİCVİYEDEN PARÇA

Bünyân-ı mülke verdi hakkıyle indirâsı
Abdülhamid Hân'ın kanûn-ı bî esâsı
Mahv oldu din-ü devlet devr-i şeâmetinde
Mülkü bitirdi gitti zulmiyle kahr olası
Sancak kazâ değil bu bir mülktür giden kim
Kendi gazâya gitse mümkün değil kazâsı

★

HÜRRİYET PERİSİNİN MİLLETE HİTABESİ

(Büyük edip Namık Kemal'in meşhur Rüyasından bir parça)

«Ey sefalet alışıkları, ey esaret düşkünleri ey kahpelik zilletine tapınanlar, ey her kötülüğün mürtekipleri, gözlerinizi ancak kıyamet sabahında mı açacaksınız? Gerdanınızdaki esaret zincirini cehennem zebanilerine teslim etmek için mi saklarsınız? Bir dakika sonra bekasına emin olamadığınız hayatınız için mi, insanlığın dilinde adınızı ebedî surette nefretle yad ettirecek kadar korkarsınız Çektiğiniz hakaret yüküne, kıyamet gününün mizanında günahların ağırlığını göstermek için mi tahammül edersiniz?

Ey gaflet uykusuna dalanlar! Allah size rahmetinin eserlerini görmek üzere göz vermiştir. Siz ise hakikati görmenin o vasıtasını bağlıyorsunuz da her şeyi hayalinizle ve kulağınızla görmeğe çalışıyorsunuz. Açık gözle uyuyorsunuz. Gözlerinizi kapadıkça âdeta ölü haline geliyorsunuz. İçinizdeki en tecrübeli bir ihtiyarın görüşünde ve düşüncesinde iki gözü anadan doğma kör bir alil çocuğun rüyası



MEYVALI AĞAÇLAR

Namık Kemal merhum bir adam hakkında kötü bir dedikodu duyunca, hemen o adamı bulup konuşurmuş Sebebini soranlara şöyle demiş:

Buna emin olunuz ki hiç bir fazileti olmayan adamı, hiç bir kimse çekiştirmez.. Zem olunan adamlar, görüşmeye şayandırlar..

★

Midilli Eşeği

Namık Kemal Midilli Adasında Mutasarrıf iken, bir gün, haber verdiler:

— Azledilmişsiniz. İstanbuldan yeni Mutasarrıf gelecekmiş!..

Namık Kemal hiç oralı olmamış:

— Pek âlâ... Göndersinler eşeği. alsınlar Midilliyi!.

---

kadar bile hakikate isabet yoktur. Fikirlerinizi uyandırmak için göze aldığınız fedakârlık, çarşaflarınızı yıkatmak için sarfettiğiniz paraya bile karşılık olmaz.

Böyle giderse çok zaman geçmiyecek ki gönlünüz çalışma meydanına atılmayı istese de vücudunuzu harekete getiremiyecek, gözünüz açılmak istese de göremiyecek, fikriniz hakikati aramaya kalkışsa da bir şey anlıyamıyacak. Uyuyunuz, uyuyunuz, hayattaki gafleti ölümdeki uykuya değişmek için bundan kolay yol yoktur. Ey sefalete alışık olanlar!, Tanrı herkesi dünyaya ve ahirete ait her türlü saadete mazhar olmak istidadında yaratmış. Siz karnınızı doyurmak için evlâdınızı aç bırakmağa tevekkül namı veriyorsunuz... Sürününüz, sürününüz, çok sürmez ki siz de süründüğünüz yerler gibi toprak olursunuz.

Ey esaretin kayıtlarına kapılıp gidenler! Sizler âdet veya menfaat namiyle boynunuza takılan esaret zincirine tapınıyorsunuz! Yüzünüzü okşayan temiz elleri ısırmak, başınıza pençe vuran murdar ayakları ise yalamak sizce makbul hâssalardan olmuş. Çekiniz, çekiniz, tâ ki boynunuzdaki ağır yük sizinle mezara kadar gitsin, çünkü çocuklarınız artik o kayıtlara katlanamıyacaktır! Hapsedilmek korkusu ile, baş dediğinizi bir avuç kemik, vicdanınızı gönül dediğiniz bir parça et, natıkanızı dudak dediğiniz bir kaç damla kan

ZAPTİYE NÂZIRI HÜSEYİN HÜSNÜ PAŞAYA

Altındaki gerdune-i râna da ..... de
Üstündeki kâşane-i ziba da ... de

Hürriyetimi gasp ile selbetmedi kimse;
Ben hür yaşarım, mahpes ü menfa da de

Menfâları tâyin edemezler bu çocuklar,
Kıbrıs da, Rodos da, benim Akkâ da de

S..... sı..... sırmalı esvabına gaddar,
Göğsündeki cevherli çellpa da de

Haksız yere câriyken o hunabe-i mazlum
Pişinde dursa seyf-i mücellâ da de

Gel kadir isen ağzıma sen bir de kilit vur:
Ben söylüyorum, nefy-i Sibirya da de

Namık KEMAL



Eski Zaptiye Nâzırlarından bir tip

arasında «esiri zindan» ediyorsunuz. Duvarda gölgenizi görseniz azanızın her biri bir başka yolda titriyor. Titreyiniz, titreyiniz, uzuvlarınızın darmadağınık olması için böyle bir eziyete lüzum var.

Ey her türlü mezelleti irtikâb edenler! Derecesine göre küçüğünüz büyüğünüze, o da kendinden bir büyüğe omuzlarını basamak etmeyi tabiî bir hal sayıyor. Eziliniz, eziliniz vücutlarınızı yerin dibine geçirmek için öyle bir baskı gerek. Daha ne zaman uyanacaksınız, ne zaman saadetinizi düşüneceksiniz, ne zaman iradenize kendiniz sahip olacaksınız, ne zaman murada ereceksiniz, ne zaman kudretinizi anlıyacaksınız?

Dünya, bir yüce hedefe doğru koşup gidiyor. Siz oturduğunuz yerleri, adını başkasından sakınan vahşî hayvanlar gibi, dişlerinizle, tırnaklarınızla bulunduğu yerde alakoymıya çalışıyorsunuz. Bu hakir aczinizle mukadder olan gelişmeyi durdurabileceğinizi mi zannediyorsunuz?

Bu ne garip haldir ki içinizden kiminle konuşulsa yarı sohbeti halden şikâyettir. Yine hiç biriniz halinizi muhafazadan başka bir şey düşünmezsiniz! Zannediyor musunuz ki bu hâdiseler cihanı, sizin için hep böyle durgunluk merkezi olup alacak?... Ayağınızın bastığı yeri gözünüz görmüyor...

Düşününüz ki geçmişe bakmak lâzım gelseydi yaratan görme uzvunu sırtta yaratırdı. Geçmişte aradığınız ne? Kaybettiğiniz bir hayat mı, heyhat!...

Ecdadınızın mezarlarına gidiniz, arayınız bakalım, çürümüş kemikten başka ne bulabilirsiniz? İnsansınız, insan yetiştirmeye memursunuz, o şöhretleri, o faziletleri, kendinizde, evlâdınızda yaratmıya çalışınız ki siz o yücelerdeki ecdadın haline acizle, miskinlikle hayran kalacağınıza, onlar bu fâni dünyadaki yüceliklerinize gökleden bakıp şaşsınlar! Düşünmez misiniz ki siz ne kadar eski lere bağlı kalırsanız, seleflerinizin kadrini o kadar küçültmüş olursunuz. Bu dünya, bir ilerleme dünyası iken, oğlunu kendinden üstün yetiştiremiyen baba, değil hayranlığı, hayır ile yâd olunmayı bile hak edemez!

Niceye dek bu gaflet uykusu? Bu kadar zamandır gözü açık uyudunuz, gördüğünüz rüyaların hangisi doğru çıktı? Yaşadınız, yaşamaktan başka ne kazandınız Dedelerinizin büyük eserleriyle övünüyorsunuz, ya oğullarınız sizi hangi eserlerinizle ansın Adınızı yalnız mezar taşlarında mı bırakacaksınız? Demiryolları dağları deliyor, maarif bütün tabiat sırlarını ortaya döküyor, telgraf yerin damarlarını büzüyor Yeni silâhların sesi musallat olduğu devletin başına İsrafil sûru hükmündedir Hâlâ mı uyuyacaksınız, yoksa Mahşer gününde mi uyanacaksınız? Nedir bu sefalet alışkanlığı?

Haydi boyunuz iki karışken ananızın kucağında oturdunuz, şimdi üç arşın boy attınız, isteyen başınıza çıkıyor. Bastığınız topraklardan çıkan otlar boyunuzla bir oluyor, siz hâlâ doğru dürüst durup da kendinizi boyunuzca göstermeğe muktedir olamadınız!

Sevip beğendiğiniz ecdat, eğilirse Allaha secde etmek, yahut kılıcı kavramak için eğilirdi.

Sizin ise işiniz gücünüz, hakikatte şeytandan beter saydığınız bir takım kimselerin, âdet veya menfaat icabı, ayağını öpmek için secdeye kapanmaktan başka bir şey değil!

Ecdadınız mezarlarında doğru yatıyor; siz, dünyada boynu eğri geziyorsunuz. Medeniyet, hayvanların ön ayaklarını el yapmıyor, bellerini düzeltmiye çalışıyor; maymundan insan peyda etmek istiyor; siz mevcut olan ellerinizi ayak haline getirmeyi âdet haline getirip maymunlaşıyorsunuz! Hâlâ böyle eğri büğrü mü gideceksiniz, başınız bir kere kalkmıyacak mı, gözünüz hep yere mi bakacak? Aklınız bir kere olsun ulvî şeylere meyletmiyecek mi? Ne vakte kadar esaretin zebunu kalacaksınız? Şu parça parça zincirlere bakın; onlar benim saçlarımdan ziyade mi gönül çekici? Ne tuhaftır ki bana bir kere bakmıya tahammül edemiyorsunuz da bu kadar okka demiri boynunuzda, elinizde, ayağınızda taşımaya katlanabiliyorsunuz? Zincirin rengi benim yüzümden güzel mi? Yoksa onun acı sesi kadar benim sesimde letafet mi yok? Beni ruhunuza Allah vermiş, zinciri cisminize insan bağlıyor! Bilmem ki kulun zulmünü Hakkın inayetinden nasıl üstün tutuyorsunuz? Hep vehminizle mi mukayyet olup kalacaksınız? İstikbalde de mi elinizi, kolunuzu sallıyarak bana doğru koşup gelemiyeceksinin? Neden korkar durursunuz, ölümden mi? Korku ne vakit ebedî hayatı temin edebilmiş. Eziyete katlanmaktan mı çekiniyorsunuz, dünyada kime esaret zincirinden ağır bir yük yükletilebilmiş? Ne şekilde yaşarsanız yaşayınız, nihayet bir gün ölmiyecek misiniz? Neden iyi bir isim bırakmak aklınıza gelmiyor?...

Solucan her zaman yerlerde sürünür, hiç birini kaldırıp da kafeste besliyeni gördünüz mü? Kimin eteğini öptünüz de ağzınıza tad geldi?...

Yâranma ve sızlanma namına ağzınızdan çıkan kör dilenci ilâhilerini kim dinledi? Yalvarma ağlayışı diye gözünüzden döktüğünüz namus cevherleri kaç para etti? Daha ne vakte kadar masum bir çocuk edasiyle isteğinizi yapamadıkça ağlıyacaksınız? Daha ne vakte kadar bunamış ihtiyarlar gibi isteğiniz oldu zannettikçe şükran secdesine kapanacaksınız?

Toprağa karışmadan zelil olduğunuzu anlamanız kısmet olmu-

yacak mı? Rüzgâr toprağınızı savurana kadar yükselmekten nasibiniz olmıyacak mı?

Sübhanallah! Meğer ne kadar hakaret görmiye alışkınışsınız! Mertliği, yiğitliği, şecâati, hamiyeti, fazileti, mürüvveti, zorlukları hiçe sayması, teşebbüs kabiliyeti, tehlikeleri göze alması dillere destan olmuş millet siz misiniz? Bunlar yersiz bir şöhret mi, asılsız bir dağdağa mı yoksa?...

★

NAMIK KEMAL'DEN

Sıdk ile terkedelim her emeli her hevesi,
Kıralım hâil ise azmimize ten kafesi;
İnledikçe eleminden vatanın her nefesi,
Gelin imdâda diyor, hak budur Allah sesi!

Bize gayret yakışır merhamet Allahındır;
Hükmi âti ne fakirin ne şehinşâhındır;
Dinle feryâdını kim terceme-i âhımdır;
İnledikçe ne diyor bak vatanın her nefesi...

Mahveder kendini bülbül bile hürriyet içün?
Çekilir mi bu belâ âlem-i pür mihnet içün?..
Din içün, devlet içün, can çekişen millet içün
Azme hâil mi olurmuş bu çürük ten kafesi?.

Memleket bitti, yine bitmedi hâlâ sen, ben
Bize bu hâl ile bizden büyük olmaz düşmen;
Dest-i a'dâdıyız Allah içün, ey ehl-i vatan,
Yetişin terk edelim gayrı hevâ vü hevesi!...

★

— MAGOSA'DAKİ YERİ HAKKINDA —

Faresi zümre-i küttâb gibi nâmahdut.
Piresi leşker-i küffar gibi bipâyan...

MUALLİM NÂCİ

ŞATHİYAT

Keşf-i makusunu tevil edemezsin şeyhim
Oldu mağlûp olur elbette muzaffer dediğin
Sen de bul çaresini pare kazan mes'ud ol
Deme menhus yahudide de var zer dediğin
«Beni tasdik edin evlâd» diyorsun amma
Bakalım doğru mu ey söz ebesi her dediğin
Toplanıp ehl-i hava her biri bir saz çalar
Çelebi, böyle olur bizde de konser dediğin
Yedi yüz kerre yanılmak ne demek bir cüzde
Böyle olmaz a benim hâfızım ezber dediğin.

★

BİR MÜTEŞAİRE DAİR

Meal olur mütevahhiş anın makalinden
Mekalinin oda agâh değil mealinden
Benimsemiş bizim üç beyti bir neşide - füruş
Anın tebessüm gelir cihana bu halinden
Benim mi, yoksa değil mi tereddüdünde henüz
Demek ki yok haberi kendi intihalinden
Nasıl sükût ile kat'i cevap vermiyeyim
Lâkırdı anlamıyor anladım sualinden
Çekinme akil isen itiraf-ı noksandan
Emin olan delidir aklının kemalinden.
Ne bu nevzemin bükalar, ne bu ateşin dualar
Sanırım ziyade üşmüş başına bütün şeyatin,
Sana bir sözüm var amma bilmem olur mu makbul
Bu kadar uzun duaya ne desen denilmez âmin.

★

EŞREF

Yirmi yaşına kadar zeybek kıyafetiyle gezdikten sonra kılık değiştirip kâtip olmuştu. Bir çok kaymakamlıklarda bulundu. Hazır cevap, özü sözü doğru bir adam, aynı zamanda son derece kudretli bir hicivci olduğu, padişah İkinci Abdülhamitle de geçinemediği için hapislere, sürgünlere gitmiş, sonra Avrupaya kaçmıştı. Ancak 1908 inkılâbından sonra memlekete dönebildi.

İçki yüzünden vücudünü, tok sözlülüğü yüzünden hayatını mahvetmiş, müstesna zekâlı bir şairdir. 1847 senesinde Kırkağaçın Gelembe köyünde doğdu. 1911 de yine Kırkağaç'ta öldü.

EŞREF'TEN FIKRALAR

Sadrazam Kâmil Paşa daima çenesini oynatırdı. İzmirde Vali bulunduğu sırada Gümrük Müdürü olan zatında bir sinir bozukluğu ile durmadan sağ gözünün üst kapağı oynarmış. Vali ile Müdürün karşılıklı oturup gümrük işleri hakkında konuştukları bir günde Eşref, Kaymakam bulunduğu Kırkağaç'ın bazı ihtiyaçlarını Valiye söylemek üzere odaya girer. Fakat hemen geri dönüp kapıdan çıkar

Kapıdakiler sorar:

— Neye çıktınız efendim?

Eşref cevap verir:

— Paşa ile Gümrük Müdürü iskambil oynuyorlar. Biri dağlı, öteki beykoz işareti veriyor. Hele bir oyunu bitirsinler, yine girerim

EŞREF HAPİSHANEDE

Eşref, Kâmil Paşa hakkında çok saygı ve sevgi gösterir, sıkıştığı zamanlar onun himayesine sığınırdı. Paşanın Valiliği zamanında çok rahat yaşadı. Eğer Kâmil Paşa korumasa muhakkak Fizanlara sürülür, zindanlarda çürüyüp giderdi. Bununla beraber, koca şair, bir zamanlar Tevfik Nevzat ve Hafız İsmaille beraber, Abdülhamit aleyhtarlığı suçuyla (!) İstanbu'a gönderilerek Yıldızda yargılanmış ve bir sene kadar hapis yatmıştı.

Eşref, hapishaneye girerken şu beyti söylemiştir:

Huda şahit, bir haksız verilmiş hükme kurbanız,
Açıl ey bâbı Mehterhane biz de mihmanız!

EŞREF VE KÖPRÜ PARASI

Memurların maaşı çıkmadığı zaman bağıran, köprüden geçenlerden para alınmasının ilk defa aleyhinde bulunan Eşreftir. (Hasbihal) adlı kitabında köprü parasından şöyle şikâyet ediyor

Ahali köprüden on para vermezse geçirmezler,
Ne feyz ummaktayız böyle dilenci hükûmetten?.

Vaktiyle İzmirde Şakir Efendi isminde malûmatı pek noksan bir belediye tabibi vardı. Eşref bu zat için şu kıt'ayı söylemişti

K I T ' A

Gitse bir hastaya doktor Şakir
Kurtulur ani, o saatte alil.
Çıkmadan doktor efendi kapıdan,
Bacadan çünkü girer Azrail!.

★

Bir gün Eşref'le merhum Nevzat Bey kavga ediyorlardı, bir arkadaşları içeriye girdi. Eşref, bu gelen zata sordu:

— Nevzat neye derler?

— Yeni doğmuş çocuğa!

Bu cevabı alınca, hemen Nevzada döndü:

— Gördün mü, yalnız Nevzat sen değilsin! dedi.

Nevzadın zaten kırmızı yüzü al al olmuştu. Meğer Eşref şu kıt'ayı söylemiş

Âdemle mukarın oldu Havva
Biz eylemedik bu fiil icat
Sorsam dahi bir cevap alınmaz.
Kimdir babası biliyor mu Nevzat.

★

EŞREF VE KÂMİL PAŞA

Kâmil Paşa, İzmirde Valiyken vilâyete bağlı kazaları teftişe çıkmıştı. Bu arada (Kırkağaç) a da uğradı. Kaza kaymakamı da şair Eşrefti. İstasyonda Valiyi karşılayan Eşref, bir gece misafir kalmasını Paşadan rica etti. Kâmil Paşa kabul etmedi:

Eşref, oğlum, dedi. Senin misafirin olmak isterim, fakat vaktim yok. Teftişi tamamlıyayım, dönüşte kalırım.

Paşa, dönüşte de trenden inmedi. Yorgunluğunu bahane ederek İzmire dönmek istediğini söyledi.

Trenin kalkmasına bir çeyrek vardı. Bu zamanı geçirmek için, Kâmil Paşa, kazanın asayişi, idare işleri hakkında Eşrefe bazı şeyler sordu. Aldığı cevapları not etti. Bu arada Kırkağaçtaki nüfus sayısını da öğrenmek istedi. Ve bunların ne kadarı Türk, ne kadarı hıristiyan olduğunu sorup öğrendikten sonra:

— Yahudileri unuttun. Dedi. Onlardan ne kadar var?

Paşanın bu suali sormaktan maksadı, Eşref'in vaktiyle söylediği birkaç kıt'ada kendisini Yahudi olarak tasvir ettiği için, şairi mahcup bir vaziyete sokmaktı.

Eşref bunu anlamakla beraber istifini bozmadı, gayet ciddî ve soğukkanlı taşı gediğine koydu:

— Bilmem efendimiz, dedi. Burasının suyundan mı, havasından mı, yoksa vaktiyle bedduaya uğradığından mı, nedendir, memlekette Yahudi oturamıyor, hemen gelip geçiyor!

★

Eşrefin Kâmil Paşa hakkında yazdığı kıt'alardan biri şudur:

Hazır cevap satıcı kavmi yehuddan
Bana bir kaşkariko oynadı külliyetle.
... çarım ben anın ecdadına amma nideyim,
Sadrazam darılır gayreti milliyetle!...



ŞAİR EŞREF

Senelerce durmadan, dinlenmeden etrafiyle alay eden, etrafı âleme gülünç yapan, zalimlerin hicivden, hırsızları yerin dibine geçiren Eşref göçtüğü zaman bir arkadaşı şöyle demişti:

Baktı dünyayı deniye hicvine lâyık değil,
Âkıbet Eşref dahi attı kapağı cennete!

★

Kabrimi kimse ziyaret etmesin Allah için
Gelmesin reddeylerim billâh öz kardaşımı
Gözlerim ebna-yı âdemden o rütbe yıldı kim
İstemem ben fatiha. tek çalmasınlar taşımı.

EŞREF

Bir gün Süleyman Nazif, benden Eşrefin nasıl yazı yazdığını sormuş. Ben de dalgınlıkla ve farkında olmaksızın :

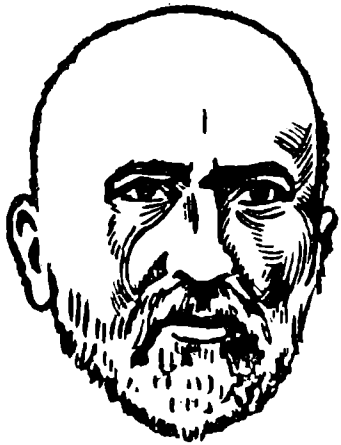
— Ben Eşrefin elinde hiç para kesesini görmedim! demişim.

Mecliste bir kahkahadır koptu. Ben bu gülüşmelerden bir şey anlıyamadığımdan alık alık bakınmaya başlayarak onları daha ziyade güldürmüşüm. Nazif bunun üzerine:

— Biz sana Eşrefin kalemini sorduk; sen ne cevap verdin? diye sordu.

Görmedim, dedim.

— Fakat kalemini değil, para kesesini görmedim dedin de ona güldük.. Cevabını verdi. Bunun üzerine:



Süleyman NAZİF

Vallahi onu da kalemi gibi az gördüm.

Dediğim zaman, bu defa ben de dâhil olduğum halde daha ziyade güldüktü.

★

HÜSEYİN RİFAT

RÜTBESİZ ŞAİR EŞREF

Mutlakiyet devrinde bir teşrifat, bir rütbe usulü vardı: bâlâ, ulâ, mütemayiz, saniye, salise ve ilâh gibi rütbe sahiplerine yazılan resmî tezkerelerle hususî mektuplara -derecelerine göre- elkap kullanırlar, bazılarına devletlû efendim hazretleri, utufetlû beyefendi, bazılarına da izzetlû efendim ve ilâh diye yazarlardı.

Şair Eşref, mülkiye kaymakamı olduğu halde rütbesi yoktu. İkinci Abdülhamit onu sevmediği için, bir çok defalar inha edildiği halde rütbe verilmemişti. İzmir Valisi Kâmil Paşa, rütbesi olmadığı halde, şair hakkındaki takdirkârlığına müsbet bir şekil vererek. vilâyetten kazaya, yâni Eşrefe yazılacak resmî evrakın elkabını «izzetlû efendim» şeklinde yazmalarını alâkalı kimselere emretmişti. O günden itibaren, Eşrefe gönderilecek resmî evraka «izzetlû efendim» diye elkap konulmaya başlandı.

Kâmil Paşanın makamına gelmediği ve mektupçu Hayri Beyin Valiye vekâlet ettiği bir gün, Eşrefe gönderilmek üzere bir tahrirat yazıldı. Mektupçu mahza bir muziplik olsun diye tezkerenin başındaki «izzetlû efendim» sözünü kırmızı kalemle çizerek şöyle düzeltti: «Rif'atlû efendim!» Sonra imzalıyarak öylece, Eşrefin Kaymakam bulunduğu Kırkağaca yolladı.

Şair tezkereyi alınca, ilk evvel silinti ve ilâveyi gördü. Alt tarafını okumadan, hemen aşağıdaki kıt'ayı yazdı, evrakı, evvelce

Geldi duydum sizlere eyyamı id,
Hayri bey çalsın, sen oyna Kürt Salt!

beyti ile çingeneliğine telmih ettiği mektupçuya iade etti. Eşref'in kıt'ası zudur:

Etme izzetlâ efendim suizan,
Sanma ben her ferdi, her dem haşlarım!
Sen bana «rif'atlû!» yazsan tenmem.
Ben sana «izzetlû» der de başlarım! (*)

Haber: 23-11-941 **LAEDRİ**

★

ABDÜLHAMİD'E HİTABI

Padişahım bir dırahta döndü kim gûya vatan,
Dalma bir baltadan bir şahı hali kalmıyor
Gam değil amma bu milkin böyle elden çıkması,
Gitgide zulmetmeğe elde ahali kalmıyor.

★

Abdülhamid'in bomba suikasdından kurtulması üzerine:

Muktezâ-yı hükm-ü kanun-u tabiat böyledir
Düşmek üzre yıldırımı ekser muallâ tâk arar
Çok mu namerdin felâketten selâmet bulması
Herkese gitmez belâ, erbab-ı istihkak arar

★

EŞREF VE MEŞRUTİYET İNKILÂBI

Oldu 10 Temmuzda palyaço gibi bir maskara;
Giydirildi çıngıraklı bir külâh hürriyete!
Bizden alâ mı boyar eşşek acep Kayserililer?
Eski istibdadı soktuk rengi Meşrutiyete!

Hâni sabık ile Sultanı zaman beyninde,
Bilmiyorduk, var imiş meslek-ü meşrepte tezat!
Farmason zümresine hasmı anûd idi Hamid,
Câhı fetvayı acep farmasona verdi Reşat?

(*) Birine kızdığımız ve ona karşı içimizi boşaltmak istediğimiz zaman: «Senin izzetli» anandan babandan başlarım!» şeklinde bir tehdit başlangıcı yapmak o devrin kabadayılık icapları, hattâ umumî münsebetsizliklerindendi. Eşref buna telmih ediyor.

«HÜRRİYET KASİDESİ» NDEN

Hepsinin âmali mülk-ü millete etmek madik
İsterim her fırkanın menfası olsun Müntefik
Bir muhalif sanma kim millet içinde münhemik
Mesele: onlar da yesin bunlardan artarsa kemik
Ortada yok başka edille, başka dâvanın adı.

★

EŞREFİN MEZAR TAŞI

Şair Eşref'in mezar taşını çalmışlar...
İhtimal, hırsız, Eşrefin hayranlarından biriydi. Şairin:
«Gözlerim ebnayı cinsimden o rutbe yıldı kim;
«İstemem ben fatiha tek çalmasınlar taşımı!»
Dediğini biliyordu.

Her sözü doğru çıkan Eşrefi öldükten sonra utandırmak istemedi. Baktı ki: Onun dediği gibi hakikaten adını anmıyorlar. Mezarına gelip de bir fatiha okuyan yok... Mezar taşına ait düşüncesinin de doğru çıkmasını istedi. Onun için bu taşı çaldı.

İhtimal insaflı bir adamdı. Nef'î mezarsız, Baki kimsesiz, Şeyh Galip unutulmuş, Şinasî bir apartman temeline sıkışmış yatarken bu taşı ona fazla gördü ve usulcacık oradan kaldırdı.

İhtimal bir âsarı atika meraklısıydı! Kimsenin dikkat etmediği bu kıymetli taşın bir gün büsbütün kaybolacağını düşündü. Ne Müzeler idaresine, ne Evkafa, ne Belediyeye emniyet edemedi. Taşı kendi alıp sakladı.

İhtimal bir edebiyat okuyucusuydu! Gençlerin tenkidlerini gördü, yeni çıkardıkları edebiyat tarihlerini karıştırdı. Nasılsa unutulan Eşrefi rahat bırakmak istedi. Bir gün, bu gençlerden birinin gözüne rastgelince bu taşın nasıl bir tehlike olacağını düşündü. Şaire bir hizmet olmak üzere onu oradan kaldırdı.

Herhalde bu hırsız, Eşrefi bizden çok tanıyan ve çok seven biridir. O, şairin mezarını arayıp bulmasaydı biz onun nerede yattığını hâlâ bilmeyecek ve bir mezar taşı olduğunu asla öğrenemiyecektik!...

Akbaba: 22-1-937 **ORHAN SEYFİ**

★

BİZDE HİCİV VE EŞREF

Hicvi, mizahtan ayırd etmek her zaman kolay değildir. Bilhassa eski edebiyatımızda yermek, şiirle birinin ayıplarını saymak anlamına gelen hicivle lâtife, şaka demek olan mizah, çoğunlukla,

içiçe girmiş gözükür. Bununla beraber Şeyhî gibi hicve kaçmayan mizahçılarla Nef'î gibi hicivden ayrılmayan şairler de vardır. Divan edebiyatında övmek de, yermek de mübalâğalıdır. Ölçü çok geniş ve acemanedir. Şair överken göklere uçurmaktan, kötülerken karanlık kuyulara daldırmaktan çekinmez.

Bizde eski hicivciler arasında Nefî'den sonra en çok şöhret kazananlardan (Büyükçe bir kısmı mizahçı olmakla beraber) şunları hemen hatırlayabiliriz:

Emrî, Kesbî, Tıflî, Osman zade Taib, Nabî, İzzet Molla, Sürurî, Havayî, Vehbî... Dikkati çeken noktalardan birisi de Şeyhülislâmlığa yükselmiş olan **Yahya** ve **Bahayî** gibi zatların da küfre veya hiciv ve mizaha ara sıra da olsa kendilerini kaptırmış olmalarıdır ki, bu: Hiciv ve alayın ne kadar yaygınlaştığını da belirtebilir.

Tanzimattan sonra hiciv ve mizah üstadları da yetişti. Şüphesiz **Satirik** nev'in en usta adamlarının başında bu devirde **Ziya Paşa, Rıza-yı Tâlibani, Fazıl Paşa...** gibiler de bu çağda hiciv ve mizah örnekleri vermiş olmakla beraber edebi mânada ilk safa geçmiş değillerdir. İşte eskiden sürüp gelen bu zincirlerin halkaları arasında İzmirli şair **Eşref**'in kendine has bir yeri, değeri vardır.

O çoğu zaman kendinden evvelkilerin yaptığı gibi yalnız şahıslara yüklenmekle kalmamıştır; yerine göre şahıslara çatarken sosyal dertlere de dokunmuş, istibdadı kötülemiş, küfür ederken de sevimli kalmış ve zamanının kollektif şuurundaki ıztıraba da dikkat etmiş, siyasi ve sosyal yaraları güzelce alaya almasını bilmiştir.

O hiciv sanatının çarıklı kurmayları arasındadır.

Tasvir: 8 Mayıs 1945 ★ **Dr. Abdülkadir KARAHAN**

Cenâb-ı Eşref'in âdâb-ı hecvini okudum
Ricâle silic-i te'dibdir bu aşk olsun
Şu kavm-i mürdede bir ber hayât Eşref imiş
İlahi bin yaşasun ağzı dürr ile dolsun

★ **Damat Mahmud Paşa**

MEŞHUR BİR BAŞMUHARRİRİMİZ HAKKINDA:

K I T ' A

Ferzend-i bihayâsı Cibali imâmının
Sermâye-i şenâati Şengül Hamâmının
Fâillerinin onbin'i ta'dâd olunmada
Allah bilir hesâbını artık tamâmının.

★

(Abdullah Cevdet hakkında)

O suretten hayâyı, dest-i Hak tırnakla yolmuştur.

Süleyman NAZİF

İbnülemin Mahmut Kemal İnal

Mahmut Kemal İnal (12) cildlik (Son Asır Türk Şairleri) ve (Son Sadrıâzamlar) adlı eserleriyle şöhret bulmuştur.

K I T' A

— I —

ESKİ BİR MÜRTEKİBE

Etme tazyi-i nefse beyhude
Dinlemez demdeme-i tenziri
Öyle bir mürteklbi müthiş kim
Kuyruğundan yutuyor hınziri

— II —

BİR BALODA BİR DANSÖRE

Şu hödük maskaraya sövmez de
Aklına malik olanlar neyler?
Doğru yolda yürümek bilmezken
Matmazellerle gider, danseyler.

★

HERSEKLİ ÂRİF BEY VE BİZİMKİLER

Bu konuşma bana **Hersekli Arif** Beyin bir fıkrasını hatırlattı.

Bu Hersekli Arif Bey, edip, nüktedan fevkalâde bir adam imiş. 70 80 sene evvel yaşamıştır. Bir gün adliye memurlarından ve — eski tâbirle — muacciz gürûhundan yani saygısız ve herkesi rahatsız eder takımdan **Halil Efendi** adında birisi ziyaretine gelmiş. Saçma sapan konuşmaya ve kendisinin memuriyetinden nasıl azledildiğini uzun uzadıya anlatmaya başlmış. Mecliste olanlar sıkılmışlar. Adama kaş gözle lâfı kısa kesmesini anlatmak istemişlerse de beriki vurdum duymaz... Habire traş... **Arif Bey** de pek sıkılmış, kızmış ve hemen şu kıtayı söylemiş:

Cevrü cefâsı dehrin bitmez Halil efendi
Bu çilleye tahammül etmez Halil efendi
Lûtfeyleyip de bârî burdan Hudâ gidersin!
Kendiliğinden aslaa gitmez Halil efendi.

Ve herifin kolundan tutup:

— Kalk def ol, kerata! diye kapı dışarı etmiş imiş.

Bizim Halil efendiler de böyle oldu..

B. FELEK

Abdülhak Hâmit Tarhan

TELGRAF TELLERİNDE HİCİV

Muallim Naci kadar temiz bir insan örneğinin Recaizadeye «Demdeme» de yazdığı sözler de Midhat Efendinin bastonundan daha ince ve dayağından daha terbiyeli değildi. Burnundan kundurasına kadar beyefendi olan Recaizadenin Naciye yazdığı şu kıt'ayı da vezinsiz ve kafiyesiz söylemek, Recai zade kadar ince bir insan için en öfkeli zamanında, en son düşmanına karşı bile mümkün değildi.

Boşdur ol natıka perdâzi-i ahlâk-ı hasen;
«Ehl-i mizan seni bilmez mi, ne akrepsin sen!
«Hiçsin, hiç fazilette... denâette fakat.
«İliş istersen eğer kafiyeye, hepsin sen!»

Tenkidlere, hattâ makul tenkidlere karşı bile, en zeki vaziyeti takınan şair **Abdülhak Hâmid** oldu. Hiçbir münekkide cevap vermedi. Ona münekkitler sövdüler, o münekkidlere arkasını çevirdi, masasına eğildi, eser verdi. Yalnız Lâstik Saidin (Kemal Paşa zade Said'in) çok fena bir tenkidine karşı, Avrupadan, telgrafla şiir yazdı. Telgraf tellerine ilk ve belki de son giren şiir.

Şiir telgraf şudur

«Mir-i Said bâhsde nâehl imiş meğer;
«İbn-i Kemâl sandık Ebûcehl imiş meğer.»

Tenkid her zaman kalemle başlıyor, fakat her zaman kalemle bitmiyordu. Başka neyle mi biter? Diyeceksiniz. Söyliyeyim: Sopa ile!... Kendisini tenkid eden Lâstik Saidi (Kemal Paşa zade merhum Said Beyi) Ahmed Midhat Efendi, meşhur kalın bastonu ile Sirkecide, caddede dövmüştü.

Son Posta 2-11-945 **Midhat Cemal KUNTAY**

★

BİR VÂİZE MEV'İZE

Ey beşer çehreli hayvan, heyhat
«İbn-i Kemâl sandık Ebülcehl imiş meğer.»
Onu hiç kullanamazsan, nâdân
Neye vermiş sana nutku yezdan?.
İlm-ü irfân iledir zevki hayat
Düşünüp durmak için mi böyle?
Kimseye faiden olmaz şunda
Ya niçin mâiden olsun bunda



Maksadın görmedeyim azm-i cenan,
Ya niçin eylemedin terki cehan?
Vatan-ü milleti bilmem dersin,
Ya niçin kendine âdem dersin
Halk için hubb-ü vatan imandan,
Sence ser'î değil hubb-ü vatan,
Neye dersin o diğer mânadır
Yâni mazmunu vatan ukbâdır:
Vatanı zahiri sevmezsen sen
Ne demek hubbu mahall-ü mesken?
Bunda her şeyi desem şayandır
Yaradan haksa yapan insandır,
Medeniyyet ne diyorsun bilmem,
Medeniyyet yaşamaktır, sersem!...

★

DİNLE EY DERVİŞ

Dinle gel ey rehlevi gaflet refik
Şimdi temeddün yolu eslem tarik
Bilki inadındaki ısrara hep
Âlemi seyretmediğindir sebep
Ferdi kıyas eyler isen devlete
Söylediğim ait olur millete
Milleti teşkil kılan ferddir.
Merd ise o kavmi dahi merddir.
Faidesiz yolda olursa musirr
Hem mutazarrırdır o hem bir muzir.

Tekyede can atmadasın hizmete
Var mı bunun menfaati ümmete
Kendin için var diyelim menfaat
Milletine etmemiş hiç merhamet.
Memlekete savlet ederse adüv
Def'ine kâfil mi olur hay-ü huy
Hizmet ise, milletine hizmet et!...
Şeyhine de söyle, bunu himmet et.
İşte bu yol hem sana gayet müfid
Hem de vatan senden olur müstefid
Cayi karar eylediğin tekyegâh
Hayrin için sandın ise vah, vah...
Söylediğim hayrin içindir heman
Bunda delilim benim ancak zaman.

Abdülhak Hâmit

Hasan Âkif

Söz verip aldatmanın mânası var mı, anlamam
Merd olan dönmez sözünden böyledir bizde şiar
Erkeğim dersen niçin vâdinde durmazsın beyim
Yok eğer kancık isen bul kendine bir başka yar.

* * *

Sahibi ilmü hüner, ehli kemal olsa bile
Yeri yoktur bu cihanda, yok ise beş parası
Genç iken gündüze kat ta geceni durma çalış
Kocayınca oluyor kurd, köpeğin maskarası.

★

Sâbir

(Tahir zade Ali Ekber)

Büyük Azerbaycan şairi **Sâbir**, 1861 de Şamahi'de doğmuş, 1913 de ölmüştür. Hicivleriyle devrinin ruhunu büyük bir kudretle aksettiren, Sâbir, Bakû'de çıkan «Molla Nasreddin» gazetesinde bir çok yazılar yazmış, bilâhare bunları Hophopname adı ile yayınlamıştır.

Sanma ezdikçe felek bizleri viranlık olur!
Un temennâsı ile buğday değirmanlık olur!
Karışıktır helelik (1) milletin istidâdı
Elenirse safı bir yan, tozu yanlık olur!

Çalkalandıkça bulundukça zaman nehre (2) gibi
Yağı yağ üste çıkar, ayranı ayranlık olur.
Kimki insanı sever, âşık-ı hürriyet olur!
Belli hürriyet olan yerde de insanlık olur!

★

ÂMÂLİMİZ NEDİR?...

«Serhaddiimize kal'a bizim hâk-i bedendir»
«Amâlimiz efkârımız ikbâl-i vatandır» **Namık KEMAL**

Âmâlimiz, efkârımız ifnâ-yi vetendir.
Kin-ü garez-ü hırs bize ruh-i bedendir
Ef'al yok ancak işimiz lâf-ı dehendir,
Dünyada esaretle bütün kâm alırız biz,
Kafkaslılarız, yol keseriz, nâm alırız biz.

---

(1) Helelik «şimdilik»
(2) Nehre «yayık»

Akrep gibi neşter gücü var tırnağımızda
İslâm, susuz olsa su yok bardağımızda
Her künçde min tülkü yatıp çardağımızda

Min hile kurup rütbe-vü ikrâm alırız biz
Kafkaslılarız, yol keseriz, nâm alırız biz.

Kafkaslı adı âleme ikrâhı resandır
Kuldur, kocumuz zulmü de meshûr-i cahandır
Kim derse terakki ederiz, mence yalandır

Buklu hesede âdet edip, kâm alırız biz
Kafkaslılarız, yol keseriz, nâm alırız biz.

Biz hoşlamanıh dersi ki, min mektep açılsın,
Ger min de mearif sözü dünyaya saçılsın
Mektepte ne hürmet ki, o sâmanak açılsın

Meykhanede (votka) vurarık, kâm alırız biz
Kafkaslılarız, yol keseriz, nâm alırız biz.

Avrupalı öz milletin ehya eder' etsin
Şan-ü şeref-i kavmini âlâ eder, etsin,
İnsanlık adın dehre ibkâ eder etsin.

Gafletde yatup ad batırıp nâm alırız biz
Başa yumruk zolladırız, kâm alırız biz

★

Reşid Âkif Paşa

MUHAMMES

Devri sabıkta neler yaptık adalet namına,
Milleti mazlumeyi soyduk siyanet namına
Hak-i zillette süründürdük adalet namına
Mülkü tahrip eyledik zevk-i riyaset namına
Adli yıktık, halkı mahvettik siyaset namına

Zalimi affeyleyip, mazlûmu istintak ile
Uğraşırdık sanki biz bir mürdeyi intak ile
Mest olurduk iktidarın verdiği ezvak ile
Cism-i hürriyet kefen berduş olup ahlâk ile
Defnolunmuştu mezar ye'se devlet namına.

Milkimizden çıkmalı evvelce erbabı fesad
Emri kanuna eğer lâzımsa zerre inkiyad
Müstebitler olmasın âlemde artık bermurad
Sâi zati, fikri istikbal ve ilmü ittihad
Münceli olmak gerek bilcümle millet namına.

Eskidir fikrim benim, zannetmeyin fikri cedit
Ağlatırdı didei vicdanımı devri Hamid
Germ-ü serdi âlemi çekmekte oldum müstefit
Zevk malı, neş'e ikbali çok gördüm (Reşid!)
Cümlesinden geldi istiğna kanaat namına.

★

Eski Dahiliye Nazırı olan Reşid Akif Paşanın Sivasta Vali bulunduğu sıralarda, onun edebî sohbetlerine devam eden kıymetli şair Rahmi, Reşid Akif Paşanın yukarıki muhammesine şu nazireyi yazarak samimî bir dille hazin itiraflarda bulunuyor:

Bir düzen icad edip her dem adalet namına;
Âlemi yıktık, harap ettik imaret namına,
En ufak devletlere mağlûp olup harp etmeden,
Başladık teslime bu milki selâmet namına.

Aklımız mı yoktu, biz insan değil miydik ki hep,
Bekledik kaydı esarette itaat namına.
Devri menhusunda hep Abdülhamidi meth için,
Bin yalan söylerdik âlemde hakikat namına.
Syei şahanesinde çok hüner kesbeyledik.
Cehli etmiştik kabul, ilmü fazilet namına.
Padişahın zulmü de (RAHMİ) adalettir deyu,
İltizamı fısk ederdik şeniyyet namına!

★

K I T 'A

Devri âlem eylesen de merkezinde sabit ol,
Dönme mevlâne mukaddem verdiğin ikrardan
Desti gaddarı felekte daire olsan bile,
Yüz çevirme yırtılınca sillei idbardan.

İzmirli HÂFIZ İSMAİL

★

K I T ' A

Feleğin lûtfu cahilü nadan olana:
Yağdırır derdü belâ kâmilü irfan olana.
Anladım zerre kadar rahata rağbet yok imiş.
Bu fena âlemi kâşanede mihman olana.

Kıbrıslı KÂMİL HOCA

İSMAİL ŞAFA

SULTAN HAMİDE

Topladın etrafına bir kaç deni ahaddan
Anların reyile hâli kalmadın bidaddan
Bir nifak âvâzesi çıkmaktadır efraddan
Kardeşi kardeşten ettin vâlidi evlâddan
Bağrı yandı milletin artık bu istibdaddan.

Mürtekip, cahil, hamiyetsizler ikdâr eyledin
Millete casusluğu sermaye-i kâr eyledin
En büyük âdemleri menfâda gamhâr eyledin
En büyük bir zâtın idamında ısrâr eyledin
Ey halife söyle farkın var mıdır cellâddan.

Haksız icraâtı ihbar ettiler aldırmadın
Bendegânın ızrar ettiler aldırmadan
En büyük bir zâtın idamında ısrar ettiler aldırmadın
Dostlar her şeyi ihtar ettiler aldırmadın
Sence evlâ geldi jurnal hutbe-i irşaddan.

Taşra memurini vahşilerle hemhâlet bugün
Kaldı birkaç hırsıza sermaye-i devlet bugün
Âdeta etti taammüm fakr ile zillet bugün
Memleket viraneler hâlinde aç millet bugün
Fazladır hâlâ sarayın masrafı iraddan.

Aylık almaz her kalemde yan gelir seksen kişi
Birçok erbâb-ı mesâlih toplanır erkek, dişi
Kurtarır evrakını her kim verirse bahşişi
Pâresiz bikeslerin Allaha kalmıştır işi
Zevk alan yok hasbetenlillâh olan imdaddan.

Yirmi yıldır ettiğin elverdi âlemden sıkıl
Ehline terk-i serir et bir saraya var tıkıl
Böyle bir masûm kavmin hâline insaf kıl
Devleti yıktın behey Allahtan korkmaz yıkıl
Düştüğün gün halk için mâbâd olur âyaddan.

Bil ki mâtemdir sonu pürneşe-i sûr olma pek
Hep mükedderdir kulub-ı nâs mesrûr olma pek
.....
Ey Süleyman-baht tâc-ü tahta mağrur olma pek
Elhazer her sû çıkan vâveylden feryaddan.

ZİYA GÖKALP

ALİ KEMAL'E (*)

Ben Türk'üm diyorsun, sen Türk değilsin!
İslâm'ım diyorsun, değilsin İslâm!
Ben, ne ırkım için senden vesika,
Ne de, dinim için istedim i'lâm...

Türklüğe çalıştım sırf zevkim için,
Ummadım bu işden asla mükâfat!
Bu yüzden bin türlü felâket çektim,
Hiçbir an esefle demedim Heyhât...

Hattâ ben olsaydım : Kürt, arap, çerkes,
İlk gayem olurdu Türk milliyeti!
Çünkü Türk kuvvetli olursa mutlak
Kurtarır her İslâm olan milleti...
Türk olsam, olmasam ben Türk dostuyum,

Türk olsan, olmasan sen Türk düşmanı!
Çünkü benim gayem Türk'ü yaşatmak,
Seninki öldürmek her yaşatanı...

Türklük hem mefkûrem, hem de kanımdır;
Sırtımdan alınmaz, çünkü kürk değil!
Türklük hâdimine Türk değil diyen,
Soyca Türk olsa da, piçtir, Türk değil!

Ziya GÖKALP

(*) Ali Kemal'in mütarekede Gökalp'ın Türk olmadığı hakkındaki garazkârane neşriyatı üzerine Malta'da yazılmıştır.

★

DAMAT FERİD'İN ÖLÜMÜ İÇİN

Kendisinde yok idi kayd-i vatan
Onu sıhriyyeti etmişti vezir
Gitti o şah-ı belâhat aradan
Oldu tarihi de «matelhınzir»

ABDÜLKADİR ERDOĞAN

(1339)

Değilken kesmeğe kadir hususa bir tavuk başı
Kesildin herkesin başında bir sahip kıran paşa
Görür bir faide amma çeker yüz bin ziyan paşa
Yakışmaz irtikâp, işin bitmiş, zaman geçmiş utan paşa.

ESKİ BÂBI - ÂLİNİN MEŞHUR SİMALARI

HOCA HAYRET EFENDİ

Devrine yetişmediğim için kendisini şahsen tanımam. Fakat Hoca Hayret'i görmüş gibi biliyorum: Nafi bir vücut... Buruşuk bir alın... Çöp gibi bir boyun... İki bükük kulak... Sırtında daima kirli, rengi belirsiz bir cübbe... Başında kalıpsız bir fes üzerine geçirilmiş düzensiz bir sarık... Gözler, hemen hemen körlüğe yakın bir kıpkırmızılıkda... Konuşması hiç de hoş değil. Hımhım gibi, burnundan söyler. Fakat azameti çekilir gibi değil. Sinirli mi sinirli... Aksi mi aksi... İddialı mı iddialı... Kitaplar içinde yatıp kalktığından üstübaşı toz toprak içinde... Kimseyi beğenmez. Tanıdıkları içinde hicvetmediği yok gibi...

Bütün yeniliklere şiddetle muarız. Meselâ bir gün mikroskopa kızıp şöyle söylenmiştir:

Keşfeyledin hakayikı de iş mi eyledin?
Dünyayı cahil eyledin, -ey hurdebin, utan!

Meziyetlerinin anlaşılmamış olduğu kanaatinde idi:

Kimseler farketmese, Hayret, acep mi şiirimi;
Ben garibim, sözlerim de böyle sertâpa garip!

diye dert yanardı.

Sultan Abdülhamid devrinde uzun yıllar «Teftiş ve muayene encümeni» âzalığında bulunduğu halde zamane ricali aleyhinde fırsatı buldukça atıp tutar, bir takım cahiller arasında kaldığından acı acı şikâyet ederdi.

Bir gün, Hersekli şair Arif Hikmetin yanında fazileti ve ilmi ile böbürlenmek istemiş, Arif Hikmet, birdenbire parlamış:

— Canım, Hayret Efendi, neye küfrediyorsun? İlmim var dersen, senden daha büyük âlimler mevcut...

Malım var dersen, ayağındaki çoraba bak!... Cemalim var dersen senin benim gibi heriflerin yüzüne sadaka olarak bakarlar! Hayret Efendi, yüzüne karşı böyle sözler söyliyebilecek bir adamın mevcut olabilmesine hayret etmiş gibi, Arif Hikmete, ağzını açıp tek kelime ile cevap verememiş.

Şiirlerinden birini okuduğu zaman, herkesin camide Kur'an dinler gibi, huşu içinde başlarını eğerek dinlemelerini ister, hürmette her ne kadar kusur edenleri fena halde haşlarmış.

«Yüzü, gözü, özü, sözü, gülüşü, yürüyüşü, yemek yiyişi, hâsılı her şeyi kendine mahsus olup» başkalarına benzemezmiş. Yani Hayret, tam mânasile «Nev'i şahsına münhasır» denilen bir adammış.

«Teftiş ve muayene encümeni» nde iken, maaşının arttırılması için Sadrâzama yazdığı dilekçede şöyle diyor:

«Meclis-i Mearif'e reis ve âza olmak için devletçe bir müsabaka imtihanı usul ittihaz buyurulmamış, bir dalleri de o imtihana gireyim de, şu hâl-i zaruret ve ataletten halâs olarak hem devlete hizmet edeyim, hem de refâh-ı hâl nasıl şeymiş ben de göreyim.»

Sorulan şeylere kitaba bakıp cevap verenlere, Hayret, son derece kızarmış.

Hürriyet âşıkı olduğunu, açıkça söylemekten çekinmiyen Hoca Hayrettin Efendinin muayene edilmek üzere «Kendisine bırakılan Namık Kemal'in tarihi üzerine «Tab'ı caizdir» yerine «Tab'ı caiz değil, müstahabdır» ibaresini yazması meşhurdur.

Bir gün, Hayret Efendinin de hazır bulunduğu bir mecliste, güzellerden bahsolunuyormuş. Bir aralık içlerinden birisinin, «Ben, namussuz güzelden hoşlanmam» demesi üzerine Hayret hemen atılmış:

— Ben de o kadar namuslusunu sevmem! Bir başka gün de; «Mersiye» lerin iyisinden; kötüsünden söz açılmış Hayret; demiş ki

— Ben, ölülere mersiye söyliyenlere şaşarım. Mersiyeyi ölüye değil; gençlik çağları geçen güzellere söylemeli, ki söyleyen de; dinleyen de müteessir olsun!

Hayret, bir aralık Girid vilâyetinde vazife almıştı. Kandiye'de yapılan bir cami minaresi için yazdığı dört «Allahuekber» den mürekkep bir tarihi, İstanbula dönünce, Adliye Nâzırı Cevdet Paşaya okumuş, Paşa tarihin bazı noktalarına itiraz edince Hayret Efendinin hiddetle ayağa kalkarak:

— Paşa... Paşa... Bu tarihi beğenmeyen kâfir olur!

Diye bağırmış.

Hoca Hayret, kadınlardan hoşlanmazmış. Şarabı, adına «Üzüm kızı» dedikleri için içmediğini iki mısra ile şöyle anlatır:

Sevmem o rütbe zenleri, hattâ şarab-ı nâbı da,
Nûş eylemem kim ismine bintülineb derler deyu

Bu kanaatte olmakla berabre, ömrünün son yıllarında evlenmiş, bir de, kendisine hiç benzemeyen güzel bir çocuğu olmuş!?...

Hoca Hayretin, eserlerine karşı ileri sürülecek en küçük itiraza dahi tahammülü yokmuş. Ömrünün son yıllarında tasavvufla uğraşmağa koyulmuş. Bir ara simya ilmi ile de meşgul olarak altın yapmak sevdasına düşmüş.

Hayret, gençliğinde bir mektebin yatılı kısmında okuyan Bedri isminde bir çocuğa gönlünü kaptırır. Çocuk, hafta başlarında mektepten çıktıkça, Hayret kapıda bekler; onu uzaktan seyrederek hasretini giderirmiş.

Bir akşam; gene kapıda beklemiş. Fakat bütün arkadaşları çık



— **Akıl hastahanesine yatmak istedim almadılar...**

— **Ankaraya istida mı yazıyorsun?.**

— **Hayır, yeni şiirlerden bir tane yazıyorum... O zaman alırlar belki...**

---

tığı halde, o çocuk görünmemiş, Hayret, merak ederek öğrencilere sormuş, dört hafta izinsiz olduğunu söylemişler...

Hemen oracıkta, şu iki mısra, dudakları arasından dökülmüş:

Bir ay kala mektep içre bir ay...

Hay bedrine yandığım felek hay...

Hoca Hayret Efendi, bir aralık Vefa semtinde bir konağa misafir olarak orada aylarca yatıp kalkar. Konak sahibinin yetişmiş oğulları, zamanki terbiye icabı, kendisine hizmet ederler. Fakat Hayret, sanki aylıkla tutulmuş uşakmışlar gibi, bu delikanlıların hizme-

tini beğenmez, çocukları ikide bir azarlayıp, kendilerine ağır şeyler söylermiş!...

Meşrutiyet ilân olununca, neşredilen «İslâm» gazetesinde, 31 Mart ihtilâlini takdir eden bir yazı neşrettiği için örfî idare tarafından beş yıl müddetle Rodos'ta ikamete memur edilmiştir.

Bu son darbe, Hayret'e pek ağır geldi. Affa uğrayıp İstanbula dönünce de, büsbütün çöktü. Çok geçmeden de, ahreti boyladı.

Hoca Hayret Efendi, bir zamanlar Babıâlinin en şöhretli simalarından biri idi. Hayranları, etrafında öbek öbek toplanırdı. Fakat Hoca; bunların hiçbirine iltifat etmezdi. Biri söze karışacak olsa, hemen sust'rurdu.

Hele kendi konuşurken, mecliste hazır bulunanlardan birinin başka bir işle meşgul olmasına son derece canı sıkılır, bu küstahlığı yapanın derhal «Terbiyesini» verirdi.

Ölümüne düşürülen tarih, şudur:

Şâir-i zi fazilet etti rıhlet,
Vermişti kemali dehre cidden hayret,
Tab'ında nümayan idi herdem şiddet,
Sığmazdı cihana, sığdı kabre Hayret...

Yeni Çağ: 24-6-953 **Selâhaddin GÜNGÖR**

★

HOCA HAYRET

Hiciv ve hezlde kudret gösteren **Hayret efendi**, Damat **Mahmut Paşa**'nın oğullarına hocalık etmiş ve her nedense Hayrete kırılan paşa şaire hitaben şu kıt'ayı yazmıştır:

Seni ödem sanıyordum mütekebbir Hayret
Anladım ben de senin olduğunu kör şeytan
Hakka küfretmek içinmiş yediğin nanü nemek
Vâkıa meşrebi iblise gerektir küfran.

Damat **Mahmut Paşa** bu beyti de **Hayret** için yazmıştır

Hayret olmuş, mayret olmuş lânet olsun istemem
Zühdü barid, şugli fasid ehlini erbabını...

Hoca Hayret'in şiirleri (**Eş'arı Hayret**) namiyle bir deftere kaydolunm'ştur. Beyazıt umumî kütüphanesinde mahfuzdur.

Muallim Cudi Efendi derdi ki

«Hayret mücehhez bir gemi idi, Fakat dümeni olmadığından nereye gittiğini bilmezdi. Hayatı öyle orsa boca geçti.» (S.T.Ş.)

KIT'A (*)

Vakti hürriyette, HAYRET, dendi namın (mürteci),
Bir zaman yanımda, istibdada, derken, düşmanım;
Mutlaka bir sehve mebnidir bu mahkûmiyetin,
Nefye sen lâyık değilsin çünkü isbatın benim!.

(*) Bu kıt'ayı mabeyn başkâtibi Halid Ziya Beye gönderen Eşref, haksız olarak Rodosa nefyedilen Hayret Efendiyi kurtarmıştı.

HOCA HAYRET EFENDİ

Divan edebiyatı ile Servetifünun arasında sıkışıp kalanlardan biri de Hoca Hayret efendidir. Bütün kusuru 19 uncu yüz yılda dünyaya gelmekten ibaret olan bu zat, çok geniş bir medrese kültürüne sahipti. Zamanında Arap edebiyatını onun kadar bilen olmadığı söylenir.

Hayret efendi, bir şiirinde ne kadar ilham ile dolu olduğunu anlatmak için:

Üstüm başım oldu hep maai

demiştir. Onun şairlik gururunu bilenlere, bu söz pek hoş ve güzel gelir. Bakınız kendini nasıl medh ediyor:

Bir nükte-tıraz şair olsam,
Endişeyi resme kail olsam!...
Olsam, ne demek a tab'ı çalâk,
Şairliği etmedin mi idrak?
Parlarsa dahi güher, kül olmaz.
Ârif bu kadar tecahül olmaz!.

Siz onun, hececilerden önce bu vezinle şiir yazdığını bilir misiniz? İşte bir kıt'ası:

Ağlayım dinle gönül!
Dinleyim inle gönül!
Gel, beraber yanalım,
Yine seninle gönül!

Tasvir 1/7/1945 **Orhan Seyfi ORHON**

★

HOCA HAYRET'TEN BİR KIT'A
ALİ RUHİYE

Şair-i ateş zeban filânım ben deyu
Şimdi bir zırlak zuhur etmiş gezer pek lâfzen
Bikri mazmundan dem urmuş bakın divaneye
Bikri mazmun nerde sen nerde behey eşşek...

★

ADANALI İKİ HİCİV ŞAİRİ

Adanalı iki hiciv şairi şunlardır: On dokuzuncu yüz yılın başında ölen Sürurî Efendi ve yirminci yüzyılın başlarında ölen Hayret Efendi.

Sürurî, hiciv şairi olduğ' kadar vak'aların tarihlerini ebcet hesabile yazmak sanatının üstadı olarak tanınır. Meselâ, bir mektebin tavanının yıkılması üzerine yazdığı bir tarih mısraı «Hezliyyatı Sürûri» ismindeki hicivler kitabının bir çok sayfalarına, kıymetçe üstündür.

Mısra şudur

Yıkıldı mektebin sakfi, yapıldı gönlü sıbyânın

«Sürurî» kelimesi bu şairin ismi değildir, eskiden âdet olduğu üzere edebiyattaki mahlasıdır ve bu mahlası da, kendisine Adanadan İstanbula geldiği zaman, şeyhislâm Tevfik Efendi verdi. Bunu, bizzat Sürurî, şu kıtasile söyler:

Mukaddem, altı yıl «Hüznî» tahallus eylemiştim ben,
Bihamdillah, meserretyâb kıldı hayy-i bi-enbâz
İşittim bana hâtif didi kim: yaz bi-nuhat târih;
Sürurî, sana mahlas verdi Tevfik-ı suhanperdaz.

Şairin bu kıtasından anlıyoruz ki, Sürurî edebiyattaki mahlasını evvelâ kendisi kendisine vermiş. Fakat bir hiciv şairinden ziyade, Fuzulî gibi bir hicran şairine daha çok yaklaşan bu mahlası, zamanın zarif şeyhislâmı onun bazan güzel tebessümler bazan çirkin kahkahalar şeklindeki hicivlerine daha uygun bir mahlasla değiştirmiş.

Sürurînin hicivlerinden bir çoğu, tenhada ve kendi kendimize bile okuyamıyacağımız kadar pistir. Fakat bu türlü hicivleri istiskal etmiyen devrini düşünürsek; ve duvar şairlerinin, nükteyi pis lâkırdılarla aradıklarını unutmazsak, Sürurî'yi Nef'îlerden Küfrî'lerden daha çirkin bulamayız. Fakat şunu da unutmamalıyız ki, Sürurî, bir tebessüm kadar ince, zarif nüktelerle manzum şakalar da yazdı. Bu şair bir aralık bir başka şairin Sünbülzade Vehbî.nin konağında kâhya idi. Ve Vehbi Efendi, Eski Zağra naibi iken, Sürurî onun maiyetinde bulunuyordu. Eski Zağralılar, bazı sebeplerle, nâib Vehbi Efendiye kızmışlar ve kâhyası Sürurî ile beraber ikisini hapsetmişlerdi. Fakat Sürurî, bir müddet sonra hapisten çıkarılmıştı. Sürurî'nin bu müzip mısraları, bu vakanın zarif bir hikâyesidir.

Kodular hapse, sizinle beni de ey Vehbî;
Ağlaşırdık, silerek çeşmimizi yağlık ile
Çünkü yoktur günehim, işite vilâyetli beni,
Geldi kurtarmaya, siz bunda kalın sağlıkla.

Adananın ikinci hiciv şairi Hayret Efendi de, pis hicivler yazmakta, bazan Sürurî'ye benzer. Fakat hicivleri, bazan, içtimaî tenkidlerdir ve çok güzel, çok temizdirler. İkinci Sultan Hamid zamanında Maarif Nezaretinde «Encümeni Teftiş-ü Muayene» diye bir sansür heyeti vardı ki, basılacak kitaplar burada incelenir, padişahın vehmine dokunacak satırları ve hattâ sayfaları çıkarılır ve eserlerin, böyle, burunları ve kulakları kesilmiş bir halde basılmalarına izin verilirdi.

Abdülhamit devrinin fenalıklarını şifahen hicv etmekten korkmıyan Adana şairi Hayret Efendi, «hakkı sükût» olarak, bu encüme-

ne âza tayin edilmişti. Fakat bu hicivci şair, bu encümende padişahın arzusuna hürmet edecek yerde, Namık Kemal'in bile eserlerini müdafaa ediyor, basılmalarına izin veriyordu. Kendisinin bulunmadığı bir gün bu encümene şair Halil Edib Beyin şiir mecmuası gelmiş, birçok yerleri mevcut âzâ tarafından çizilmişti. Hattâ bu hâdiseyi, şair Eşref şu kıtasile hicvetmişti:

Çizerler her eserden, bi mühâbâ, bir takım yerler,
Edib'im sanma kim yalnız senin Divânı çizmişler
Geçen gün encümende yok iken (Hayret) bütün heyet
Arabca bir suhan zan ey'eyip Kur'anı çizmişler!

Eşref'in bu kıtası Adanalı Hayret Efendinin bu sansür heyetindeki temiz hüviyetini gösterdiği gibi, bizzat Hayret Efen'inin söylemekten korkmadığı bazı sözler de, bu hiciv şairinin medenî cesaretine bir delildir. Ve bir hiciv şaheseridir. Bunlardan biri şudur: Hayret Efendi eski Darülmuallimînde (Öğetmenler okulunda) edebiyat hocasıdır ve talebesine, bir gün, edebiyatın «berâatı istihlal» ini anlatmaktadır. O sırada Maarif Nazırı olan zat Erenköyü taraflarındaki köşkünün kapısına, tahnit edilmiş bir yı ölüsünü ayakta olarak koydurmuştur.

Hayret Efendi talebesine şöyle der:

«Bir şeyden başka bir şeye intikal etmektir. Meselâ, köşkünün kapısında ayı cesedini görenler, içerde Maarif Nazırı Paşanın oturduğunu anlarlar.»

Bu sözden birkaç gün sonra, mektebe yine ders vermeye gittiği zaman, Hayret Efendinin eline bir kâğıt veriliyordu: Bu kâğıtta muallimlikten azledildiği yazılıydı. Fakat Hayret Efendi bundan müteessir olmuyordu, bilâkis neşeleniyordu; söylediği hiciv hedefine varmıştı.

(Son Posta, 25 Ocak 1951) **Midhat Cemal KUNTAY**

★

Üsküdarlı Talât

Divan edebiyatının son temsilcilerinden olan ve birkaç yıl önce Tanrının rahmetine kavuşan Üsküdalı Talât Beyi eskiler pek iyi tanırlar. Hazret, zarif ve gene eski bir tâbirle refik-i şefik, enis-ü celisti. Güzel gazel yazardı, iyi bir kalbi vardı. Eski edebiyatı bütün incelikleriyle bilirdi. Nükteli konuşur, bulunduğu meclisi tatlı sohbetleriyle süsler, şenlendirirdi. Büyük şair Nedim Ahmet Efendinin Karacaahmet'teki mezarı daha çok onun himmetiyle bulundu. Talât Bey Üsküdar'da otururdu, tabiî bir kira evinde... Zaten bizde şair, san'atkâr, muharrir maddî sıkıntıdan bunalan, mesaisi de kiralanan insan demektir! Rahmetli de bir kira evinde doğru, bir dem-ı

huzur görmeden kira evinde yaşadı ve gene kira evinde öldü. Şu kıt'a onundur:

Rahat yüzü görmedim ve görmem
Bir lâhza bu gamsera evinde,
Varken bu kadar güzide beytim
Kaldım yine bir kira evinde.

R. Necdet EVRİMER

★

Üsküdarlı Talât, çok velûd bir şair olup, en heyecanlı zamanlarında yazdığı nefis şiirleri ve kütüphanesi eviyle birlikte yanıp kül olmuştur. Değerli şair, muhteşem evinin yandığına aldırış bile etmemişse de kıymetli eserlerinin mahvından çok üzülerek şu kıt'ayı söylemiştir:

O ne âlemler idi ah ne âlemler idi
Eski yurdumda geçen demleri hâlâ anarım
Yalnız muhterik olsaydı evim yanmaz idim
Yandı bin beyti metinim ana çok yanarım.

Ramazanda dostları Üsküdarlı Talât'a; (Üstad oruç tutacak mısın?) diye sorduklarında hazır cevap şair şu kıt'ayı söylüyor:

Mahı Ramazan geldi sebu yok mey yok.
Sarf eyleyecek nukudu peyderpey yok.
Ey ruze cehennem ola yoksa yerim seni
Evde yiyecek hüda, bilir bir şey yok.

Üsküdarlı Talât 1926 yılında kansere yakalanmış, doktorların bütün gayretlerine rağmen hastalık durdurulamamış ve mâneviyatı çok bozulan şair ümitsizliğe düşerek yeisinden doktorlara şöyle atıp tutmuştur:

İ S T İ M D A T 'tan

Yok mu bir başka ilâcın gayri ey doktor yeter
Altı aydan fazladır aldım gece gündüz eter
Kalbimi bir dinle çarpıntım geçen günden şedit
Nabzıma bir bak bu gün halim geçen günden beter
Doğrusu senden hicabımdan sıkıldım terledim
Aldığın tedbirlerle gelmedi bir damla ter
Vermedi sadra şifa daruların göğsüm yine
İşte öksürdükçe bak sesler verir güm güm öter
Yat seririyatına Talât hakimi mutlâkın
Bak nasıl âcil deva gökten iner yerden biter
Sen uzat desti şefaet perveri ihsamnı
Bende yok, biçâreyim, dil hastayım, tabi sefer
Kalbi zarımda görüldü matemi şehrülharam
Ey nebiyyi muhterem ey şafiyi yevmi nedem.

Ravzai pâki nebiden bir avuç toprak getir
Üstüme ört çeşmi üm'idim seni gözler, süzer
Yaresülallah kabul et reştei müjgânına
(Talât) zarın senin için luluû terler dizer.

★

Ferit Kam

Eski darülfünun müderrislerinden merhum Ferit Kam'a Dünya, öküzün boynuzunda mı durur? diye sormuşlar. Üstad şu cevabı vermiş:

Ne taaccüp ediyorsun buna dünya derler
Duyulan herzelere onda nihayet yoktur.
Yerin altında öküz var mı dedi bir meczup
Onu bilmem dedim, fakat üstünde pek çoktur.

KIT'ALAR

Ne kadar olsa da eshab-ı saadetle bekâm
Olamaz kimse bu âlemde elemsiz bir an
Elemim yok diyen erbabı tecellüd varsa
Ya bu âlemden uzaktır, ya değildir insan

★

O kadar müşkülpesend olmuş ki ebnâ-yı zaman
Defterinde en büyük bir âlimin ünvanı kof
Pâye vermez şahsına tezyif eder âsârını
Çıksa bugün yerden Volter gibi feylesof

★

Arkadan dil uzatan itlere verme kıymet
Yedikleri herzeyi göm toprağın altına
Her havlayan köpeğe bir taş atarsan eğer
Taşın dirhemi çıkar gitgide bin altına.

★

Bu elem yurdu deni dünyanın
Derdine mihnetine gaayet yok
Bir çürük diş gibidir bence bu can
Çıkmadan sahibine rahat yok.

★

Nuri Demirağa ithaf ettiği rubaîlerinden:

Yaşadan memleketi köylümüzün gayretidir,
Olmayan var mı onun sa'yine bilmem muhtaç?
İki lâger öküz ile gece gündüz didinip,
Doyurur âlemi biçare fakat kendisi aç!

Ferit KAM

FERİT KAM'DAN HÂTIRALAR

Profesör üstad Ferid Kam hem ilim, hem felsefe, hem de edebiyat cephesinde memleketin seyrek yetiştirdiği bir mütefekkirdir. Aynı zamanda hicviyeleriyle şöhret bulan rahmetli üstaddan bir kaç hâtıra sunuyoruz.

* * *

Yazılan bazı değersiz «tezler» için «kâfi bir tez» derdi. Ve «kef» li tez, yani tezek mânasını kasdederdi.

* * *

Beylerbeyinde ikameti esnasında bir gün camiin önündeki bahçeli kahvede oturuyor ve müshil olarak kullanılan «kara helile» çiğniyormuş. Biri ne yediğini sormuş, kara helile çiğnediğini öğrenince, kara helilenin ne hassası vardır, demiş.

Ferid bey de, onu Belediye Çavuşu Osman efendiye sor, demiş.

Osman efendinin halilesi, yani zevcesi siyah olduğu için kara halilenin, yani siyah zevcenin hassasını o bilir, demek istemiş.

* * *

Süleymaniye medresesinde kelâm, felsefe ve tasavvuf şubesinde bulunduğumuz sırada, arkadaşlarımızdan birisi, tasavvuf hocasına sorduğu bir suale tatmin edici cevap alamadığı için, bir defa da Ferid beye soralım, dedi. Rahmetli derse girer girmez: «Âyin-i dinî esnasında tef ve ney gibi çalgıların çalınması caiz midir?» diye sordu. Üstad kürsüden indi, baş ve salavat parmağını sağ yeleğinin cebine götürdü; bir iki defa dershanede dolaştıktan sonra, yazınız, diyerek şu kıt'ayi söyledi:

Sır-ı nây-ü semâi anlamıyan
Kafana dümbelek desem yeridir
Aynı mebhaste şâk idi sofi
Sana ondan eşek desem yeridir.

Ve «eşek», «şek» kelimesinin ism-i taftilidir, şeddelidir diye ilâve etti.

Şükran EREN

★

Galiba Mehmet Akifin Küplüce, Havuzbaşı, Çengelköy gibi Beylerbeyine komşu yerlerde uzunca oturması, yâr-ı canı Ferid'in Beylerbeyili olmasındandı.

Mehmet Akif Mısırda iken İstanbulda ölen annesini de Küplüce mezarlığına, yani Beylerbeyi topraklarına gömmüştük. Ferid bey bu ölüm hâdisesine kadar ihmalcilik etmiş, yakın arkadaşı Akife hiç mektup yazmamıştı. Fakat bu cenazenin arkasından bir başsağlığını dilemek lâzım gelmiş yazdığı mektuba Mısırdan gelen cevapta nüktedan Mehmet Akif şöyle demişti:

FEYLESOF RIZA TEVFİK

OLUR MU YA?



Gel oğul!. yerinme felâketine; (*)
Yanmayınca, cevher kâl olur mu ya?.
Acıma boş geçen şu zahmetine,
Çile çekmeyince hâl olur mu ya?.

Bir avuç arpaymış diyetin senin,
Bilinmedi yazık, kıymetin senin.
Ne işe yaradı niyetin senin?.
Bal dimekle ağız bal olur mu ya?.

Kemankeş değilsin; ne ok atarsın!.
Yabani dikensin, göze batarsın.
Ebeedi bilmezsin hikmet satarsın!.
Elif ba, ba cim, cim dal olur mu ya?

Ömrün heder oldu: Kitap okudun!
Bir tutam aklını dolaba kodun!.
İpliğin çürükmüş, ne bez dokudun!.
Paçavra parçası şal olur mu ya?.

Ne umdun küçükten, hattâ büyükten?
Gün doğar mı sandın, odada yükten?.
Çıyanlar yuvası kuru kütükten,
Filiz türeyip te dal olur mu ya?..

Hak!. Dedin, bakmadın dosta, hatıra,
Bismillâh yazılı, yağlı satıra!.
Böyle bir uğursuz sersem katıra,
Karpuz kabuğundan nal olur mu ya?.

HOCA HAYRET EF.

Yahu, sizden ses seda çıkması için bizim evden cenaze çıkması mı lâzımdır?

Biz çocukken üstad, Beylerbeyi iskelesine, Küplücede, Havuzbaşında ve Çengelköyündeki dostlarına ziyarete giderken _ o zaman Ford otomobili henüz icat edilmemişti Canlı bir taşıt üzerine binerdi. Galiba tanıdıklarından bir herifi hicvederken o zavallı canlı taşıttan ilham almıştı:

Öyle eşşektir ki hâlâsındaki teşdidinin
Âlet-i timara benzer lâyuad dendânı var.

Nureddin ARTAM

(*) Bu manzumesinde üstad, kendi takip etmiş olduğu mesleği, hatta istihdaf ettiği gayeleri tenkid ve istihfaf ediyor.

Onlar deryaya pösteki sermiş;
Dağ, deniz aşarak murada ermiş.
Yüzme bilmeyenler çayda gebermiş,
Çamaşır teknesi sal olur mu ya?.

Sen Turan ilini engin mi sandın?.
Zaloğlu Rüstemi dengin mi sandın?.
Hey müflis!. kendini zengin mi sandın?
Tatlı mâlihülya mâl olur mu ya?.

Boş yere başını hülyâya salma!.
Abdessiz, ağzına Fatiha alma!.
Dönüp baktığın o kızıl elma,
Güneş görmedikçe al olur mu ya?.

(Küp) ünde pekmezin tortuymuş meğer!.
(Uçan, turna!) dedin, martıymış meğer!.
(Yarın, bayram!.) dedin, Yortuymuş meğer!.
Böyle çingenece fal olur mu ya?.

Hey Rıza âlemi kasdın, kavurdun.
Saçma düzdün amma hikmet savurdun!..
Kâh çivisine, kâh nalına vurdun.
Yabani katıra nal olur mu ya?.

★

RIZA TEVFİK BEYE CEVAP

Felâket... gaflettir, gafil gocunsun
İrfan cezasına, âr olur mu ya?
Cahil deyulere, çok yaptın efsun
Tehlikeli işde, kâr olur mu ya?

Küçüklükten bilirim, aziz oğuldun,
Çok denizler geçtin, çayda boğuldun.
Cennette idin, nereden koğuldun,
Haramzade sana, yâr olur mu ya?

Davulu zurnayı, sen saz mı sandın?
Kargaları yoksa, şahbaz mı sandın?
Bu bendeki cehli, pek az mı sandın?
Bakkal çırağından, çar olur mu ya?

Sun tantal kilisesinden, tek bade isterim, (1)
Kızıma doğmayacak, şehzade isterim.
Ben ankamı rütbesiz, âzade isterim.
Dağ üstünde lekeli, hiç kar olur mu ya?

---

(1) Bunlar on üçlüdür.

Cebeli mübahta, yasak olur mu?
Kâbe yollarında, tuzak olur mu?
Gördüğüm tepeler, uzak olur mu?
Semai kahvesi (bar) olur mu ya?

Dokuduğun bezler, âyet değil mi?
Bağlangıç saydığın, gayet değil mi?
Paçavra sandığın, râyet değil mi?
Doğrunun yüzünde, zar olur mu ya?

Tılsımlı okların, hedefi tuttu.
Dağları artık, ferhad unuttu
Ufacık yılanlar, bir fili yuttu.
Nar olmıyan yerde, âr olur mu ya?

On kantar altın mı, diyetin senin,
Bin kere yüksektir, kıymetin senin,
Vücut bulsaydı, niyetin senin;
Ya ne güzel düşeş, zar olurdu ya.

Kahkahalarda güldüm, büyüğe küçüğe,
Güneşleri doldurdum, odamdaki yüke,
Eşek arısı dolu, bu battal kütüğe,
Bal çıkmıyor diye, azar olur mu ya?

Gayri artık doktor, nefes tükendi.
KURTDERELİ'yi bir, çingene yendi.
Semaini bütün, yâran beğendi.
Şairlere meydan, dar olur mu ya?

Mehmet BAKİ

Edebiyatı Umumiye Mecmuası: 23 Mart/1918

★

BEN BİR ÇETİN KAYAYIM

Süleyman Nazif Beye ithaf —

Bir çetin kayayım, bu vahşetgehde
Bana çarpan poyraz yelle kırılır,
Dizime çıkmadan dağılır gider,
Çirkâbı zilletin seli kırılır.

Beni dişliyemez yılanlar bile
Sürtünür, kaşınır, geçer hergele
Yumruk, şamar vuran küstahın hele
Demirden olsa da eli kırılır.

Fikrimi sarmadı şimdiyedeğin
Arsızca sözleri bilmem ne (bey) in
Bana çifte atan şaşkın eşeğin
Kendi çiftesile beli kırılır.

Bendedir şivesi âşık ağzının
Ona sesi uymaz yaban kazının
Öyle hödüklerin bozuk sazının
Namım anıldıkça teli kırılır.

Rıza TEVFİK

★

Feylesof **Rıza Tevfik**, uzun yıllar yurt dışında kaldıktan sonra Kudüse, Kıbrısa kadar gelmiş ve orada memlekete ettiği fenalığı itiraf ederek kendisini şu şiiriyle hicvetmiştir:

Sen en bedbahtısın insanların!... Mel'unu menfisin!
Uzak düştün, yazık, Darüsaadet asitanından,
İnad ettin, cüda düştün vatan bağı cinanından,
Delil olmaktı şanın halka irfanınla, ilminle,
Zelil oldun gururundan, koğuldun hanımanından.

Buna karşı bulduğu cevap şudur:

Kusurun varsa ancak bir hatayı içtihadidir,
Vatandaşlar emindirer hulûsü bigümanından.

★

RIZA TEVFİK BEYDEN HALİL NİHAD BEYE

Ey oğul, hiddetin vız gelir bana,
Vaktile söyeldim: ben bir kayayım!
Düşmanım arttıkça hız gelir bana,
Kolayca ekşimem, eski mayayım!

Kimseden korkum yok, açıktır işim,
Şimdi tam gidiştir benim gidişim,
Bazı mister Rıza, bazı dervişim,
Bazı süvariyim, bazı yayayım!

Haydi itiraf et ey Lâz şairi,
Var mı Rıza gibi bir saz şairi,
Hele bana çatan o kaz şairi
Adam sırasında nasıl sayayım?!...

AYDEDE: 9/Ocak/1922 **ÇİMDİK**

BİR AHLÂK HOCASININ OĞLUNA

Tanırım bir yüce üstadı faziletti Baban,
Sen onun yaptığı mihrabı temelden yıkdın.
Kabri merhuma gidüp gûsunu versen, der ki:
«Atmadım böyle tohum, hergele nerden çıktın!»

NEME LÂZIM?

(Zenbilli) ye sormuş biri: «Ey müftü âlim
Eşrat-ı kıyamette nedir en mütekaddim
Bir şartı mühim?» der ki çekip hat cevabın:
Allahü taalâ bilir amma, «Neme lâzım!»

16-9-1938 **Hasan Basri ÇANTAY**

Onlar gibi

SAKALA DAİR

Filozof Rızayım kâinat tanır;
İki bin cild eder ilmî eserim!
Bana dil uzatan çabuk utanır:
Kızarsam kara yel gibi eserim!

Hem sevap işlerim, hem günahım var,
Hem fesim, hem şapkam, hem külâhım var,
Hem kolumda kuvvet, hem silâhım var,
Boksör Jak Dempseyi bile ezerim!

Ne yapsam âleme hemen yayılır,
İsmim Londrada bile sayılır,
Ben sarhoş olurum, gönlüm ayılır,
Geceden yarınki günü sezerim!

Sakalım üç günde nam verdi dehre,
Bak işte, bayraklar asıldı şehre,
Ne sırıtıyorsun behey bibehre:
İster uzatırım, ister keserim!

Ey oğul, arifsen, önümde eğil,
Geçici rüzgâra ben etmem meyil,
Kimseden korkum yok, sakalsız değil
İstersem bıyıksız bile gezerim!...

Müstensihi: ÇİMDİK

Aydede: 30 Ekim 1922.

MEHMET EMİN YURDAKUL

BİLİNİZ Kİ EY GADDARLAR!...

(10 Temmuz fâtihlerinden muhterem Halil Beye)

Şiir yasak!... öyle olsun, varın şiir yazdırtmayın;
Şu millete can verecek bir sahife bastırtmayın;
Vahşet tamam olmak için her mektebi kapattırın;
Buharii şerif gibi Kur'anı da toplattırın!...

Eğer bundan âmidiniz fikirleri körletmekse,
Karanlıklar içerisinde korkusuzca zulmetmekse,
Şunu iyi biliniz ki ey gaddarlar,
Bugün sizin karşınızda feryat eden bir millet var.

O millet ki kuru toprak üzerinde zelil, sefil;
Ettiğiniz zulümlerden bir dakika rahat değil;
Arkasında ağır bir yük; yakasında demir pençe;
Zavallıya hayat demek en acıklı bir işkence.

Sorarım ki hangi millet bu hayata katlanmıştır,
Esareti kendisiyçin bir mukaddes hak sanmıştır,
Zulme karşı kahramanca durmamıştır,
Tekmesini kanlı tahtlar üzerine urmamıştır?..

Bu âlemde insanları hür yaratan Cenabı Hak,
Her millete zincirini kırdırtmıştır; kırdırtacak;
Bunun için haksızlıklar cahillere fikir verir,
Zalimlerin kendileri mazlûmlara yol gösterir.
İşte sizin zulmünüzün kudurduğu şu toprakta,

Bu millet de inkılâp tarihini okumakta;
Her bucakta yanık yanık inildeyen mazlûm sesi,
Onun için en ateşli bir ihtilâl manzumesi!...

(Yaralar ve Sargılar) dan

★

TÜRKÜCÜ VALİ

Mehmet Emin Yurdakul, vaktiyle Sivas valisi iken şaire hitaben, Sivas'ın meşhur şairlerinden Külhaş zade Rahmi'nin bir hicviyesi elime geçti. O zamanlar şiir denince akla aruz geldiği için, koşma yazanlara türkücü derlerdi. Çünkü halk duyuşlarını türkü ve koşmalarla anlatır. Mehmet Emin de hece şiirleriyle türküye yakın bir durum gösterdiği için, şair vali yerine (türkücü vali) adını al-

mıştır. Sivas'ta aziz şairi bu adla tanırlar. Biraz noksan olan hicviyeyi aynen yazıyorum:

Gelmeden mayıs otuz bir gidiyormuş bu ne hal
Vermeden mi gidecek yoksa hesap türkücümüz

Şuaranın da büyük namını berbadetti,
Bu hususta hele şayanı itab türkücümüz.

Miri mektubînin ibkasını aldıkta haber,
Edecek kaçmağa elbette şitab türkücümüz.

Millete hizmet ise kasdı umuru mülki
Terkedüp örmeli evvelce çorap türkücümüz.

Yıkılıp gitmelidir çünkü yeter çektirdi
Sekiz aydır bu ehaliye azap türkücümüz.
Tercümandır en iyi dostu onunla çevirir
Ümmetin başına her lâhza curab türkücümüz.

Kilisalarda gidip cam ediyor inliyerek
Müslümanım diye eyler mi hicap türkücümüz.

Bir namaz kıldığını var mı gören mescitte,
Feylesoftur tanımaz din ve kitap türkücümüz.
O kadar çeşmi açıktır görürse denizi
Zanneder çölde görünmekte serap türkücümüz

Maksadı yapma iken tecrübesine başlıyarak
Kıldı bir kat daha Sivas'ı harap türkücümüz.
15 Kânunuevvel - 1326 **RAHMİ**

Bu parçadan evvelâ üstadın Sivas'ta sekiz ay valilik yaptığını, yeniliğe olan temayülünü öğreniyoruz. Zaten en zor meslek, idarecilliktir. Ne yapsan halkı memnun edemezsin. Hele üstadın valilik yaptığı zamanlar, bir taraftan softa güruhu, diğer taraftan şehrin eşraf geçinenleri insanın her türlü icraatına engel teşkil ederlerdi. İdarecilerden istenen (idarei maslahat) çılık politikası idi.

Bu hicviyenin de baştan ikinci beyti şairin hececiliğine bir hücum teşkil etmektedir.

Yapı: -5 - 3 - 942 **Vehbi Cem AŞKUN**

YUSUF ZİYAETTİN (Muallim)

EFENDİLER BİRAZ HAYÂ

Şarab ile rübab ile geçen hayat-ı şûlever
Yalancının mumu gibi sabaha varmadan söner
Şu halinizden olmada garik-i şerm Bülbeşer
Efendiler biraz hayâ, biraz hayâ efendiler

Bakın şu Sirkeci istasyonu civarına bakın
Gurubâ pek yakın iken sokak dolar akın akın
Sizin vazifeniz bu mu? Düşünmeyin hemen çakın
Efendiler biraz hayâ, biraz hayâ efendiler

Adım başında meykede geçilmiyor teraneden
Müdavimin öbek öbek masa önünde şadü şen
Merâsim-i muayede, sürur-u sûr der gören
Efendiler biraz hayâ, biraz hayâ efendiler

Yetişmiyor mu zemzeme değilmiyiz şiketse bâl?
Nedir görmüyorum cebinizde cin-i infial
Kızarmıyor mu veçhiniz, nedir akan o hun-i âl
Efendiler biraz hayâ, biraz hayâ efendiler

Felâketin şu şekline müsadif olmamış idik
Bakın vucüdü milletin nasıl didik didik
Şu kanlı sahne-i vegadan ahz-i ibret etmedik
Efendiler biraz hayâ, biraz hayâ efendiler

Bu mahşer-i hizmetin bulunmuyor mu gayeti
Kapandı mı füadımızdaki vatan cirahati
Gurur saf bildimi damarda yokmu âyeti
Efendiler biraz hayâ, biraz hayâ efendiler

Bakın fezaya ufku kaplıyor zaman zaman duman
Bir inhidam olmasın o sinsi sinsi yaklaşan
Cihatı erbaa diyor bize utan uyan aman
Efendiler biraz hayâ, biraz hayâ efendiler

Cihana karşı biz okur iken neşaid-i zafer
Değil idik bu mertebe rezilü pest ü bihaber
Şu ahd-ı (*) zillet - âverin hacaleti bize yeter
Efendiler biraz hayâ, biraz hayâ efendiler

(*) Sevr muahedesi.



TEVFİK FİKRET

TEVFİK FİKRET'TEN HÂTIRALAR

«Servet-i Fünün yıllarında Tevfik Fikretin mizacı başkalaştı. Titiz ve hırçın oldu. Bunu ben bile farkediyordum. Babamla matbaaya ekseriya beraber giderdik, Ben bir köşede, ele geçirdiğim mecmuaları karıştırırken onlar, ikisi konuşurlardı. Her seferinde Fikretin bir şikâyeti, bir tezallümü olurdu. Babam da kendisini teskine, teselliye uğraşırdı. Çok defa üstad galebe, eder, tilmizin de yüzü nihayet güler, mes'ele de kapanırdı.

Lâkin bir defasında kapanmayıverdi. Servet-i Fünuncular ikiye bölündüler. Ayrılıp ta kısmen Baba Tahirin (Malûmat) ına geçenleri düpedüz istiskal etmişti. Haklı mı idi? Haksız mı? Bu pe-

rakende hatıralar bu cihetin münakaşasına müsait değildir. Şu var ki Tevfik Fikret daha düne kadar arkadaşlık ettiği onları hicvetti.

«Ayn Nâdir hakaret gördü gitti
«Ha Nâzım başka hikmet gördü gitti
«Sezai fazla hörmet gördü gitti
«Hela Tâhir beyin ahvali malûm:
«O, Tâhirle Karâbet gördü gitti».

Bu hicviye onlarla Tevfik Fikretin arasında tâ Meşrutiyete kadar süren bir dargınlığa sebep oldu.

★

Servet-i Fünun kapandıktan sonra Fikret Rumelihisarına göçmüş, babasının yalısında inzivaya çekilmişti. Her biri Abdülhamidin istibdadını hedef tutan ve birer bomba gibi patlıyan manzumelerinin çoğunu orada yazdı. Hemen hiç kimse ile görüşmüyor, en sık bize geliyor veyahut babam ona gidiyordu.

Hırçınlığı büsbütün artmıştı. Ayni zamanda pek te alıngan olmuştu. Ufacık bir hareketten, bir ihmalden, hoşuna gitmiyen bir sözden o saat rencide oluyor ve bunu belli ediyordu. Nazarında herkes az çok şaibeliydi. Ölüler bile...

«Milyonla barındırdığın ecsat arasından,
Kaç nâsiye vardır çıkacak pâk ve dirahşân?»

Hasta idi, şüphesiz. Şeker hastalığı onun benliğini sinsi sinsi kemiriyordu. Önce asabı, sonra ciğerleri bu illetin zebunu oldu. O vakit şeker hastalığının tedavisi perhizden ibaretti.

Fikret perhiz ettikçe zayıfladı. Zayıfladıkça umumî ahvali daha da bozuldu. Çok sevdiği **Mekteb-i Sultanî**'den uzaklaştırılması da mâneviyatını ziyadesiyle sarsmıştı. Dünyaya bütün bütün küstü. **«Millette ümit ettiği feyzi»** de kendi telâkkisine göre, göremeyişti. Meşrutiyet memlekete hürriyeti getirmemiş, bilâkis tamamiyle selbetmişti.

Plânlarını bizzat çizdiği ve yapısında bir ırgat gibi çalıştığı «Aşiyan» ında, o kocaman vücut verem mikroplarının zebunu olarak 19 Ağustos 1915 te öldü.

19 Ağustos... Bu tarih dikkate şayandır, çünkü Abdülhamidin cülûs günü de böyle ağustosun on dokuzuna rastlar. Hürriyetin en büyük âşıkı Tevfik Fikretin, hürriyetin en büyük düşmanı bir padikahın cülus gününde ölmesi garip bir tesadüf sayılmaz mı?

Ercüment Ekrem TALÛ

FİKRETİN YALISI

Şair Tevfik Fikretin Rumelihisarı'nda bir yalısı vardı. Yalı bir aralık uzun müddet kiracısız kalmıştı. Fikret, nadir görülen keyifli zamanlarının birinde hem yalının kirasını ayda on liradan sekiz liraya indirdi, hem de şu kıt'ayı büyük harflerle bir kâğıdın üzerine yazarak yalının camına astı:

Gel beri varsa cebinde para;
Verilir işbu yalı icara.
Evvel on altın idi, şimdi sekiz
Sahibi bakmıyor artık kâra!

★

HÂN-i YAĞMA

Bu sofracık efendiler-ki iltikama muntazır
Huzurunuzda titriyor-şu milletin hayatıdır,
Şu milletin ki muztarip, şu milletin ki muhtazır;
Fakat sakın çekinmeyin yeyin, yutun hapır hapır.

Yeyin efendiler, yeyin, bu han-ı iştiha sizin,
Doyunca, tıksırınca, çatlayıncaya kadar yeyin!

Pek açsınız, efendiler, bu çehrenizde bellidir.
Yeyin, yemezseniz bugün, yarın kalır mı kim bilir?
Şu nadii naam bakın, kudumunuzla müftehir,
Bu hakkıdır gazanızın, evet o hak da elde bir.

Yeyin efendiler, yeyin, bu han-ı iştiha sizin,
Doyunca, tıksırınca, çatlayıncaya kadar yeyin!

Bütün şu nazlı beylerin, ne varsa ortalıkta say:
Hasep nesep, şeref şataf, oyun düğün, konak saray
Bütün sizin efendiler, konak, saray, gelin, alay
Bütün sizin, bütün sizin, akın akın, kolay kolay,

Yeyin efendiler, yeyin, bu han-ı iştiha sizin,
Doyunca, tıksırınca, çatlayıncaya kadar yeyin!

Verir zavallı memleket verir, ne varsa mâlini
Vücudünü, hayatını, ümmidini, hâyalini,

Bütün ferağ-ı hâlini, olanca şevk-i bâlini,
Hemen yutun düşünmeyin hârâmını, helâlini

Yeyin efendiler, yeyin, bu han-ı iştiha sizin,
Doyunca, tıksırınca, çatlayıncaya kadar yeyin!

Bu harmanın gelir sonu, kapıştırın giderayak;
Yarın bakarsınız söner, bugün çatırdayan ocak,

Bugün ki mideler kavi, bugün ki çorbalar sıcak;
Atıştırın, tıkıştırın, kapış kapış, çanak çanak!

Yeyin efendiler, yeyin, bu han-ı iştiha sizin,
Doyunca, tıksırınca, çatlayıncaya kadar yeyin!

Tevfik FİKRET

★

ALİ ŞÂDİ

Bizde yok başlıca sermaye riyadan başka
Elimizden ne gelir küflü duadan başka
Belki üç yüz sene var natıkamızdan bir gün
Cereyan etmedi söz çonü çıradan başka
Arzın üstünde de altında da rahat arama
Yeri yok akledenin takı semadan başka
Düşmüşüz bir çukurun ka'rına kurtulmak için
Bilmeyiz başka şey Allaha recadan başka
Umma tıphanei cem'iyyetimizden daru .
Ne ararsan bulunur derde devadan başka

★

MEHMET ÂKİF

Aşağıdaki parçayı Mehmet Âkif merhum, kendisinin aleyhinde vaktiyle İstanbulda verilen bir konferansta, onun hakkında «kör, beyinsiz, sağır» diye bağrışan bir zümre için yazmıştır. **«Safahat»** ında yoktur. Millî Mücahedede Balıkesir milletvekili olan Âkif'in vatanperver ve âlim dostu Hasan Basri Çantay tarafından mecmuamıza gönderilmiştir. Merhumun «hayâ» kelimesiyle başlayıp «hayâ» ile biten peygamberâne hitapları neslimize en değerli ders olmalıdır. Onun ruhaniyetini fikir ve ahlâk kurumlarımızın başında görmek isterdik.

Hareket: 1948

«Ne yapsam, neyi kurtarsam şu yatmış inleyen halkı»
Deyip, ezberde olsun, gezdiğin vaki midir şarkı?

Benim beynim sağır, yahut gözüm körmüş. Peki lâkin,
Senin görgün yolundaymış da keskinmiş te idrâkin,
Ne gördün söyle evlâdım, ne duydun, lütfen izâh et?
Hayır, hâcet te yok izâha, pek meydanda mâhiyet,
O mâhiyet fakat iğrenç, o mâhiyet fakat çirkin,
«Niçin» dersen, sıkılmak hissi insanisi yok ilkin.
Evet, beynim sağırdır. Kâinatım çünkü hep feryat,
Gözüm görmez, evet zira muhitim hep karanlıktır.
İşitmem başka bir ses milletim eylerken istimdat.
Fakat sinemde imanım müebbet fecri sadıktır.
Kör olmaz ağlayan gözler, sağırlaşmaz tutuşmuş beyn,
Yaşarmaz gözle yanmaz beyni hilkat addeder bir şeyn.
Geçilmez kahkahadan her taraf yangın içindeyken...
Yanan bir sineden, lâkin ne istersin? Nedir öfken?
Beraber ağlamazsın, sonra kör dersin, sağır dersin.
Bu hissizlikten insanlık hem iğrensin, hem ürpersin.
Ne ibret! yok mu bir bilsen kızarmak bilmeyen çehren?
Bırak tahsili, evlâdım sen ilkin bir hayâ öğren!...

★ Mehmed ÂKİF

NEYZEN VE MEHMET ÂKİF

Neyzen Tevfik, asıl hocası Mehmet Âkifi de hicvetmiş; onun baytar oluşuna telmih ederek şu iki kıt'ayı yazmıştır:

Herkes gibi sen de tosunum s... (safahat) a,
Baytarlığı öğren ameliden, nazariden,
Hayvanlığı teşrihe özen, kaz gibi durma,
Geç esfeli âzaya amudu fıkariden.

★

Âşık Ömerî, Dertliyi, Köroğlunu belle,
Al felsefei şiiri müverrih Taberiden
Ruhunda eğer var ise senin millete hizmet,
Hem cinsini kurtar şu vebayı bakariden!

★

HASM-I HAKİKÎ

Yıllarca, asırlarca süren uykudan,
Silkin de; muhitindeki zulmetleri yak, yık!
Bir baksana; gökler uyanık, yer uyanıktır;
Dünya uyanıkken uyumak maskaralıktır!
Eyvah! Bu zilletlere sensin yine illet...

Ey derd-i cehalet, sana düşmekle bu millet,
Bir hale getirdin ki; ne din kaldı, ne namus!
Ey sine-i İslâma çöken kapkara kâbus,
Ey hasm-ı hakiki, seni öldürmeli evvel:
Sensin bize düşmanları üstün çıkaran el!...

K I T A

Kur'anı Kerim'in Türkçeye çevrilmesine karşı kıyamet koparanlara :

Gölgesinden bile korkup bağıran bir ödlek
Otuz üç yıl bizi korkuttu «Şeriât!» diyerek
Vahdeti muhlisiniz elde aca çıktı heriyf,
Bir alay zabiti kestirdi, sebep «Şer'i şerif!»

★

ÇOCUKLARIMA

Ne odunmuş babanız, olmadı bir baltaya sap
Ona siz benzemeyin, sonra ateştir yolunuz...
Meşe halinde yaşanmaz, o zamanlar geçti,
Pek te incelmeyiniz, sade biraz yontulunuz...

★

İSTİBDAT

Otuz milyon ahali üç şakînin böyle mahkûmu
Olup çeksin hükûmet namına bir barı meş'umu
Utanmaz mıydınız bir soysalar zalimle mahkûmu
Siz ey insanlık istidadının dünyada mahrumu,
Semalardan da yüksek tuttunuz bir zıllı mefhumu.

O birkaç hime halkından cihangirâne bir devlet
Çıkarmış bir, zaman dünyayı lerzan eylemiş millet
Zaman gelsin de görsün böyle dünyalar kadar zi!let
Otuz üç yıl devam etsin başından gitmesin nikbet
Bu bir ibrettir amma olmayaydık böyle biz ibret

Semapeyma iken rayatımız tuttun zelil ettin
Mefahir bekleyen abadı evlâdı hacil ettin
Ne âli kavm idik hayfa ki sen geldin sefil ettin
Rezil olduk, sen ey kâbur bunu sen rezil ettin

Mehmet ÂKİF

AHMET KEMAL AKÜNAL

Ahmet Kemal Akünal, istibdat hükûmetine karşı menfi bir cephe alarak siyaset âlemine atılmış, Ahmet Rıza ve İsmail Safa gibi hürriyet âşıkı şahsiyetlerle Taşkasaptaki evinde toplantılar yaparak tertibat almağa başlamıştı.

Hükûmet bunu haber alarak Ahmet Kemali tevkif etmişse de şair hapishaneden kaçarak bir Fransız vapuru ile Pireye gitmiş ve oradan Abdülhamide şu telgrafı çekmişti:

«Sayei şahanede salimen Pireye muvasalat ettim.» Bir müddet sonra Mısıra giden Ahmet Kemal Akünal oradan Padişaha şu manzumeyi göndermişti:

Yıkmadık ev, yakmadık can koymadın ey şahs-ı dun
Memleket virâneler hâlinde şimdi sernigûn
Sıklet-i rûhunla meşhedler bile zâr ü zebun
Sen işitmezsen biri bir gün duyar Rabb-i şüun
Bir gün Azrâil hakkından gelir ey Fir'avun

Yıktığın ev yaktığın can içtiğin kandır bugün
Hilkatinden Hâlik-i zişan peşimandır bugün
Zâtına küfr eylemek ayniyle imandır bugün
Cismini Allah ede Fir'avun'ı yakmakçün odun
Bir gün Azrâil hakkından gelir ey Fir'avun

Pâdişâhım eyleme etme yazıktır millete
Bir belâ-yi âsümânisin bu din ü devlete
Şeyndir nâmın bile târihi insaniyete
Görmemiştir mislini görmez derim hattâ kurûn
Bir gün Azrâil hakkından gelir ey Fir'avun

Bülhüdâ'dır pâdişâh-ı devr sen bir sâyesin
Böyle bir çok eşkıyâ-yı beldeye sermâyesin
Hiç gücenme pâdişâhım doğrusu dun pâyesin
Büldahâ'dır İzzet'e Tahsine subbh ü şâm okun
Bir gün Azrâil hakkından gelir ey Fir'avun

Heykel-i şânın dikilse Bâyezid meydânına
Her geçen bir fiske vursa enf-i vâlâ şânına
Ben de bir kerre tükürsem çehre-i şeytânına
.....
Bir gün Azrâil hakkından gelir ey Fir'avun

Pâdişâhım pür vehâmettir bu gün ahvâlimiz
Devleti te'mine ancak münhasır âmâlimiz
Kanlı bir târih teşkil eyler istikbâlimiz
Pâdişâhım sen daha etmez isen terk-i cünun
Bir yed-i kahhâr hakkından gelir ey Fir'avun.

★

KIT'A (*)

Men'edersin kahveden, çaydan, tütünden, bâdeden
Ey tabip, hiç lezzet almam ben hayatı sâdeden
Bir kuru ekmekle bir sudan ibaretse hayat
Geçtim artık böyle tahsisatı fevkal'âdeden.

VEHBİ (Afyonlu)

(*) Adanalı şair **Ziya** için yapılan mezara, şairin hayatında çok sevdiği **Vehbi** gömülmüş ve **Ziya**'nın da evvelki mezarından çıkarılan kemikleri bir torba içinde **Vehbi'nin** yanına konulmuştur. Şair bu kıt'ayı hastalığında söylemiştir

★

TOKADÎ ZÂDE ŞEKİP

DERDE YUF, DERMANA YUF!...

Hakperestiden; faziletten doğan husrana yuf
Merdi, namerdana tezlil ettiren devrana yuf

Bin musibet çektirir bir lokma ekmek âdeme
Hilkatin pürcut elinden aldığım ihsana yuf,

Ağlıyor mutlak gören gözler bu matemhanede
Ben demem, ilkin telehhüfler veren im'ana yuf

Arzı temyizile, kıymetsiz bulur bir zerreden
Der hakikatbin olan virana âbadana yuf.

Nâmurat ensalımız olmuş bu yüzden berdevam
Keştli marufu garkap etmiyen tufana yuf,

Hastalar inler, durur, sağlar didinmekten biter
Çok mudur nefretle dersem derde yuf dermana yuf

Lânet olsun âbıru dökmekle kaim nimete
Mülki istiğnaya sultan olmıyan insana yuf.

Aç kalır zillet kabul etmez azlzünnefs olan
Bir kemik gördükçe kuyruk sallıyan dûnana yuf,

Ey olup evhama tâbi, aklı istihfaf eden
Bir büyük cür'etle tecviz ettiğim küfrana yuf,

Herdem inerken semanın hükmü kahharile sen
Saffetinde yükselen âvazei şükrana yuf,

Hakkıdır erbabı takdirin tabii red, kabul
Reddi, red kastile irad ettiğin bürhana yuf,

Affa lâyıktır diyenler ye'si takatsüz ile:
İlme yuf, irfana yuf, namusa yuf, vicdana yuf.

★

AH EŞEKLİK!

Haberdar olmıyan yerden, semadan
Kalır âzâdeser elbet ezadan,
Nasibin yoktur ey âkil safadan,
Doğar korkunç teessürler zekâdan,
Felekten kâm alırdın sen de bişek,
Eğer olsaydın eşşeklerden eşşek.

Eşektir en büyük tebrike elyak
Eşeklik lütfü talidir muhakkak
Meserretsiz kalır zannetme ahmak,
Ne nimettir, ne nimet humku - mutlak;
Onun meftunuyum candan yürekten,
Saadetler doğar hissetmemekten.

Eşek bihis bakar yaksan cihanı,
Telâş etmez, düşünmez inü ânı,
Tutuşdursun da hattâ âsümanı,
Şikâyetsiz kalır mutlak lisanı;
Eşektir, zevki aşkındır başından,
Ne anlar kâinatın göz yaşından.

Şu eşk âlûdü - matem âşiyanlar,
Verirken kalbe suzişler, figanlar,
Olur ta arşa vasıl «elâman» lar,
Fakat merkep kadar mes'ud olanlar;
Telehhüften, tezallümden cüdadır,
Eşeklik lûtfu mahsusu hüdadır.

Eşektir zevki bikaydiye timsal,
O âli zevki bir şey etmez ihlâl,
Yaşar endişeden âzâde, hoşhâl,
Onundur bence en revnaklı ikbal;
Neşat, ümmit, emel, ârâm onundur,
Onundur en mübeccel nâm onundur.

Tefekkürlerle olmaz ömrü kûtâh,
Değil zâlim hakikatlerden âgâh,
Bakar ferdaya emniyetle hergâh,
Bulur pek çok hayali ilticagâh,
Bu matemgâhta kalmaz bir teselli,
Keder bilmez ne parlak bir tecelli.

Uyup idrâke nevmit olma bir ân
Eğer mümkünse en boş va'de aldan,
Ölümden sonra her nimet, senin san,
Yaşarken muztarip, makhurü giryan;
Yarat bir gizli hikmet, müsterih ol,
Bırak şekvayı şükret sen de bol bol.

Şu süfli yerde ben, kalmakla cahil,
Biraz ârâma oldum belki nail,
Bu fikrimden rücuum gayri kabil,
Derim, olsam da bir nihriri kâmil;
Değersiz bence insanlık, meleklik,
Eşeklik, ah eşeklik, ah eşeklik.

Tokadi zade ŞEKİP

★

BU DA ŞİİR

Tesadüfen elime eski bir mecmua geçti ve onda şu iki mısralık şiiri gördüm.

Taştan mantar tarlası
Çok yaşasın ölüler

Bana bu eksik gibi geldi ve onu şöyle tamamladım.

Şairlik iflâs etti
Şiir yazdı deliler.

Zafer ARIKBAĞ

Dr. SAMİ MORTAN

Hiciv vâdisinde usta bir kalem olan ve (Çerçöp) namiyle şöhret bulan Sami Mortan, hicivlerini (Çerçöp) adlı eserinde toplamıştır. 1876 da Şumlu'da doğan ve 1902 de Tıbbiyeden doktor yüzbaşısı olarak çıkan Dr. Sami muhtelif hastahanelerde çalışmıştır.

★

BİR MAHALLE İMAMI İÇİN

Girmem günahına deyemem aklı tamdır
Zeyyi Ebu Hanife de bir şerri âmdır.
Durmaz mahallemizde eser hâdi samdır
Sarmak sarık o kelleye billâhi haramdır.
Bilmem bizim imam nasıl bir imamdır.

Efsûn yapıp nücuma bakıp püflüyor sizi
Arttıkça hubzu tıynetinin artıyor hızı
Eyler nikâh üç ere rüşvetle bir kızı
Dercep eder semaya eli erse yıldızı
Bilmem bizim imam nasıl bir imamdır

Sürter matai fitneyi bey'a pazar, pazar
Eshabı sayi gösterüp ölmüş, çukur kazar
Emvata der; hayatta, ilmühaber yazar.
Sık, sık; cenaze olmazsa hiddetlenir, azar
Bilmem bizim imam nasıl bir imamdır

Şer'i şerif şerri için elde âleti
Mangır dedin mi her işe eyler delâleti
Eflâke çıkmış olsa da fartu rezaleti
Mal eylemez o üstüne asla hacaleti
Bilmem bizim imam nasıl bir imamdır.

Her yazdığında bir sürü imlâ hatası var
Noksan kıraatinde de nâhoş edası var
Eşşek anırdı zannolunur bir sadası var.
Halkın başında bak ne sarıklı belâsı var
Bilmem bizim imam nasıl bir imamdır.

TAHİR OLGUN

BOB-STİL ŞAİR'E

Â çocuk kalmışsın ilimde sıska
Ne ilâç kâr eder sana ne muska

KIT'ALAR

Musa Kâzımın şeyhülislâm olması üzerine

Avdeti'ler ile hükûmetimiz
Benzedi devlet-i (Yahuda) ya
Emir-i fetvayı da çıfıtlık edip
Verdiler en nihayet (Musa) ya

★

İnhisara nasıl duyurmalıdır ki
Petroller yanmıyor alan yanıyor
Bakın gazı yakan yoksul ahali
Kokusundan batum gazı sanıyor.

★

CEMAL NÂBEDİT

KAZAN KALKARKEN

Yeniçeri ustası söyler, «İstemezük» sözüne bütün yeniçeriler büyük velvelelerle iştirak eyler. Bazı canlı kelimeler ve kafiyeler tek tük akisler uyandırır.

Cihan değişmiş imiş!.. biz değişmesin demezük;
O sivri akla baş eğmez, furenge benzemezük,
Bu kelle pirimizin; kestirir, yok eylemezük;
Teceddüt öz canımız olsa dirhem istemezük!

Cerihamız var imiş!. olmasın mı hep ceriyiz;
Hudutta olmaz ise.. nerde olsa harp eriyiz;
Keser, yarar, yakarız; belki tıpta çok geriyiz;
Budur hekimliğimiz başka merhem istemezük!

Nedir o soytarı kuyruklu pis kızılbaşlık?
Boyunduruk yaka bumbar bacak, çekirge, çarık...
O zübbe cubbe, pabuç giymiş el... ne maskaralık!
Biz öyle hoppa, gâvur çullu âdem istemezük!

Zahirimiz Hacı Bektaş yürüttü bir divar,
Onun nişanını saklar bu sineler, kollar;
Yürürse kal'a bedenler bütün cihanı yıkar;
Ne isterük, demeyin! fazla bilmem istemezük!

Dualıdır bu ocak, ey ocaklılar! yürüyün!
Köpürdü kalktı kızanlar, körükleyin! kürüyün!
Şu lâşe ömrü ip ilmek sürülmeden sürüyün!
Vurun, kırın, tepinin, bağırışın gem istemezük!

Nedir bu dehre çöken kahpelik, bu dert, bu eza;
Kıyamımız bizim azdır bu hale karşı ceza;
Bizimle bir isen ey Zülcelâl! odur ki seza;
Kopar kıyameti biz böyle âlem istemezük!

3 Mayıs 1918 **Cemal NÂBEDİT**

★

ABDÜLHALİM GALİB PAŞA

Müstehcen ile müstekrehin beraber yürüdüğü meşhur **Türki** divandan bahsetmek istiyorum. Divanın iki kötüyü, kelimeyi bilerek söylüyorum, bir arada haiz olmasından ötürü olacak, edebiyat kitabları hep meskût geçer dururlar, sanki mutlaka ayıbmış gibi.. **Galib Paşanın** kendisi de işin farkındadır, şair divanları söyliyeceklerini söylemiştir, bana da böylesi düştü der, kendi kendini mazur görmeğe çalışır. Doğrusu da budur. Sade bu sütunlarda değil ahbap meclislerinde bile, mahcub olunmadan okunabilecek yerleri pek yoktur. Türkî divan yalnız açık saçık değildir. Çirkindir. Hayâyı bir tarafa koymadan bir satırı bile okunmıyacak haldedir. O kadar mutena kitabında bile Nihad Sami Banarlı da galiba bir şey söylemez Evet öyle de olmakla beraber eski edebiyatımızdan hangi gazeli çocuklarımıza ezberletebilir, okutabilir, sıkılmadan izah edebiliriz! Aşk telâkkilerinin yanlış yollara sevkedilmelerinden birer ağır nümunelerinden başka onlarda nelere tesadüf edebiliriz sanki?... Kala kala bir Evliya Fuzuli kalıyor, o da evliyadır. Diğerleri baştanbaşa hicabı davet eder. Oğullarımıza, kız'arımıza tercüme edebileceğimiz noktaları bile satırlar, manalar, telmihler atlamayı icab ettirir. Hepsi de, eski bir tabirle, perdebirunlukta yarış halindedirler. Edebiyat hocaları kürsülerinde ne güç durumdadırlar, tasavvur bile edilemez.

Türkî divan bütün berbadlıklarının kepazeliklerinin ortasında bile, fakat gene tektir, bir tanedir, bir büyük sanatkârdır. Bir ruh haleti, bir manzarayı tasvir eder ki onun derecesine varmak güçtür, işte misali:

Gayfelerde garibün haldaşıdır sivrü sinek...

Bir köyden gelip geçmeye mecbur zavallı garib yolcu, yaz sıcağının üstünde yapırdıyan güneşten kaçar, evli evinde, köylü köyündedir. topraklar ateş içinde yana yana, damar gibi atarken, öğle üstü, kahveci bile semaverinin başında uyuklar dururken, garib, ku-

laklarında vızıldayan sivrisinekle ancak haldaştır. O bitmez, tükenmez hüzün, yalnızlık, ayrılık, bu mısrada nasıl yaşıyor... Hangi romancı bir bu tasvir için ömrünü koymaz...

Sultan Azizin gazabına uğramış mabeyncisi Kastamonuya vali diye sürgün gidince bize böyle harikulâde bir sanat eseri vermiş oldu. Bir başka dilde bu ayarda şey var mıdır pek bilinmez. Şehnâmedeki bazı satırları, bir ehline, kendiniz çevirtirseniz, Galib Paşaya pek diyeceğiniz kalmaz sanırım:

Telâkkilerizden, hele gün geçtikçe, iyice fedakârlık etmemiz icab edecek galiba...

Yaz geldi, şükür, bak, yine çillendi Höyükler.
Fır fır ötüşürler, uçuşurlar ibübükler...
At eşşeke, eşşek ata garman garuş oldu.
Gökkubbeyü gümlettiriyor dağda kütükler...
Sesle Bicugez, cangulaguyle ne gıyaktur:
Can koymadu gövdemde davullarla düdükler...
Gar gurduna benzer, rogugu eslemez Emmi:
Gışta otururlar çadur altunda Yürükler...
Ayan çagurınca, hele bi varma da gör bak:
Halka dakarak boynuna it denlü sürükler...
Gundak buragurda araya ayen aga hep
Yanguncu gibi sonra döner hem de körükler...
Varsun yimesün Niğdelü Galüp garamanca
Ağzın dadunu heç ne bilür öyle hödükler...

Galip Paşanın meşhur Divanından ancak şu gazeli almak mümkün olabildi.

Sıcak bir yaz günü... Köy fırın gibi yanıp tutuşurken yabancı yolcu nereye gider.? Nerede... vakit geçirir?.. Kahvede, yalnız... çırak bile öğle uykusundadır.

Kayvelerde garibün haldaşıdır sivrü sinek...

Diyen Abdülhalim Galib Paşa bir küçücük mısrala dünyanın en sanatkârane tasvir ve tavsifini yapıyor. Onun bu ustalığı kimsenin harcı değildir.

★

F. Celâl GÖKTULGA

GAZEL

Bak, sevdüceğüm Kazban'ın on dört yaşı vardır;
Guzgunu siyah benleri, hem de gaşı vardır.
Gerdanluğunu boynuna tahmış, mavu boncuh,
Gan gırmızı barnahta yüzüğün daşı vardur.
Han denlü açuhtur gapusu eyan ağanın,
Dünya yise bitmez, berekâtlu aşı vardır.

ŞAİR HASIRCIZÂDE

Şair Hasırcı zade Hafız **Mehmet** ağa aslen Gazianteplidir. Elhaç Abdullah ağanın oğludur. 1218 Antepte doğmuş, 1304 yine orada ölmüştür. Yüksek tahsilini Halepte, Şamda en nihayet Mısırda yaptığı halde kendisine ağa denilmesi münhasıran tevazuundan ileri gelirmiş ve kendisine ağa denilince niçin memnun olduğunu soranlara (efendi ünvanile maruf olup da kendinden intizar edilen mesailde aciz gösterip mahcup olmaktansa ağalık ile şöhret bulup gayri me'mul fazilet ibraz etmekliğin insanî bir şeref olduğuna kanîim de onun için) cevabını verirmiş.

Ağanın ölümünden yirmi dört saat evvel Gaziantep kaymakamı o zamanki Rüstem Beyin öldüğünü söyledikleri zaman irticalen şunları söylemiştir:

Veda etti dünya nice erlere
Ne Daraya kalır, ne Rüstemlere

cevabını vermiştir.

Bir gün bir toplantıda ağa da hazır bulunuyormuş. Yeni Müslüman olmuş birisine iane toplanıyormuş; ağa iki adet o zamanki altını uzatırken:

Müslüman oldu bir kâfir
Şehit oldu iki gazi.

mısraını söylemiştir.

Ağanın Keçeci zade meşhur Fuat Paşa ile görüşmesi daha hoş bir surette vâki olmuştur.

Hasırcı zade her hangi bir iş için İstanbula gider ve bir aralık berayi ziyaret Fuat Paşanın makamına da uğrar, ağa, Fuat paşanın huzuruna girer girmez:

Haki paye ferşi ru etmek için âmâdeyim
Muktezayı tuynetimdir ben Hasırcı zadeyim

Beytile kendini takdim edince:

Keçeci zade **Fuat Paşa** — İşittiğime göre zatıâliniz İstanbula geleli kırk gün kadar oluyormuş sizinle gıyabî tanışmaklığımız şöyle dursun keçe, hasır münasebetile de bir karabetimiz olduğu halde görüşmekliğimizin bu vakte kadar tehiri caiz midir düşününüz bakalım kabahatinizin affolunacak bir ciheti var mıdır? Demesi üzerine

---

Heç böyle gonuh dertlüsü yohtur bu şehürde,
Ekmek yir evünde gatı çoh oynaşı vardır.
Bir top bezi sarmış, goca bi püskül oğarmış.
Galib kirizin gubbe kadar bir başı vardur.

TÜRK GALİP PAŞA

ZAMANE GENÇLERİNE

Ey benim, şiveli, postal yavrum,
Benden en doğru sözü al yavrum.

Şimdi dünya «pozitif» dünyadır,
Kendine yapmalıdır mal yavrum.

Her ne suretle nasıl olsa hemen,
Ne kadar kabilse çal yavrum!

Rüzela gel der ise koş, durma.
Sonra git derler ise kal yavrum.

Nerde çirkâb-ı rezalet görsen,
Umku nâpakine dal yavrum.

İncelik taslıyarak B... yersen
Yuttururlar sana kangal yavrum.

İftira menbaına sok elini,
Herkesin çehresine çal yavrum.

Ya iş et kendine jurnalcılığı,
Yahut işler sana jurnal yavrum.

Böyle ol, yoksa bugün âlemde
Olamazsın bile hammal yavrum.

Ali Ekrem BOLAYIR

Hasırcızade — Allah size çok ömürler versin zatıâliniz keçeyi sudan çıkardınız. Bendeniz, ise hasırı çamurdan kurtaramadığım için sürünmekten hâlâ kurtulamadım. Bu cihetle zamanın müsaadesine nail olmadan ayağınıza yüz sürmeye nasıl cesaret edebilirim cevabını vermiştir.

O zamanlarda yaz mevsiminde Antepten Halebe kar gönderilirmiş. Antebin kar kuyuları da mezarlığın yanında imiş. Haleplilerden biri ağaya lâtife yollu mezmun furuşluk yapar.

Ağa da — Hiç sorma evlâdım.Bu hususta epeyce de zahmet çekeriz. Biz kendi karımızı kendimiz bastıktan mada sizin karınızı da orada basar. Halebe göndeririz, cevabile mukabelede bulunmuştu.

Ferit ÖZALP

İKİ FIKRA

Gaziantepli şair ve nüktedan Hasırcızade Mehmet Ağayı, İktisat Vekillerinden merhum Ali Cenani Beyin babası Antepli Rasim Paşa günlerden bir sabah kaymak yemeğe davet eder. Tekarrür eden gün gelir, davetliler Paşanın selâmlığında toplanırlar, Hasırcızadeyi biraz beklerler, gelmediğini görünce kaymağı cümbüşlemeğe başlarlar. Biraz sonra Hasırcızade görünür, kendisini beklememelerinden son derece münfeil olur; Rasim Paşaya:

Deli mart sanki bahardan sayılır
Mir-i-Râsim de kibardan sayılır.

der ve çıkar gider.

★

Hasırcızade Mehmet ağa bir gün Fuat Paşanın yanında iken Paşanın pırlanta yüzüğüne dikkatle bakmağa başlamış, Fuat Paşa sormuş:

— Yüzüğüme mi bakıyorsun?

— Evet Paşam... Taşını merak ettim.
Elmastır...

— Güzel. Fakat faydası nedir?
Ne faydası?

— Yani size ne irat getirir?
Ne getirecek? Hiç...
Yazık. Benim de babadan kalma bir çift taşım var; bana senede elli altın getirir.

— Amma yaptın ha... Ne taşı bu?

— Değirmen taşı!

★

KERKÜKLÜ ŞEYH RIZA

Asılları Türk olan ve ana dilleri de Türkçe olan, Bağdad ile Musul arasında bulunmak, İrana mücavir olmak dolayısiyle Arab ve Fars dillerine aşinâ olmıyan Kerküklü hemen yoktur. Mektebe hacet kalmaksızın öğrenilen bu diller herkesi divan edebiyatımızla alâkadar olmak kolaylığını vermiştir. Bize su getiren saka bir gün elimde Ziya Paşa Divanını görünce Paşanın terci' bendini bana ezber okuduğunu söylersem bu alâkanın derecesi anlaşılır.

İşte Şeyh Rıza bu memleketin edebî kültürünü yapmış, Arab, Fars lisanlarına hakkı ile vukuf peyda etmiş bir zattı. Fakat hicve pek meyyal olduğundan ciddî manzumelerinden ziyade, ağızdan kulağa intişar eden bu nev'i yazıları olmuştur.

Bununla beraber, lâyık gördüklerine kasideler, medhiyeler yazmaktan da fariğ değildir. Meselâ, hakikaten medhe, sitayişe lâyık olan İran Şahı Muzaffereddin Şaha takdim ettiği şu: «Nur-ı mah ez afitab-ü nur-ı mahra» beyitinden dolayı (Şah-ü mah) (1) kasidesi İran şairleri arasında Şeyh Rızaya mümtaz bir mevki vermişti.

Kadirî dergâhına mensup olan şairin tekkedeki odasında şöyle bir Farisî kıt'ası asılı idi:

«Ya Resulullah!... Çi başet çün sek-i Eshab-ı kehf
Dahil-i cennet şevem der zümre-i eshab-ı tü?
O reved der cennet-ü men der cehennem key revast?
O sek-i Eshab-ı Kehf-ü men sek-ü eshab-ı tü. (2)

Abdülâziz devrinde bir aralık İstanbula gelmiş, o devrin vüzerasına çatmış, Âli Paşaya takdim ettiği bir kaside ile teveccühünü kazanmış, Yusuf Kâmil Paşanın en baş nedimi olmuş, fakat bir türlü kabına sığamıyan şair bir kıt'a ile Âli Paşayı hicvettiğinden fukara tertibinden beş yüz kuruş maaşla Kerkük'e teb'id edilmiş.

O zamandanberi Kerkük'e gelen memurlardan idaresizlik, cehil, irtikâb gibi bir malûliyeti olanlar Şeyh Rızanın tiş-i hicvinden kurtulamamışlardır.

Bir tarihte ser derhevâ yaşıyan (Zenge) ismindeki bir aşiretin rüesasını tutmuş hapsetmişler. Kendilerinden bir kız almış olmaları dolayısiyle Şeyh Rızaya karabetleri olduğundan, şeyhi hapishaneye davet etmiş ve afları için mutasarrıfa iltimasta bulunmasını rica etmişler. Hatırlarından çıkamadığı için mutasarrıfa gitmiş, ricada bulunmuş. Paşa «Şeyh efendi, sen tekkene git, duanı et, siyasî işlere karışma» ihtarı ile Şeyh Rızayı savmış. Fakat konaktan çıkarken kendisini takip eden paşanın kâhyasından «otuz lira verirsen paşa hapisleri bırakacak» havadisini alınca meseleyi Zenge'lere söyleyerek aldığı otuz lirayı kâhyaya teslim etmiş. Bir kaç gün bekledikten sonra Zenge'lerin tahliye edilmediğini görünce tekrar kâhya efendiye müracaatinde «Paşa senin atı da istiyor» cevabı ile karşılaşınca nâçar Rehvar ismindeki doru atına da vermiş. Fakat yine bir ayı mütecaviz bir zaman geçip de tahliyeden haber çıkmayınca: «Verin bana şu kalemi» diyerek şu manzumeyi yazmış:

---

(1) Beytin tercümesi: Mahın ziyası güneştendir, şahın ziyası kendinden. Hakikatte mah ile Şah arasında çok fark vardır.

(2) Kıt'anın tercümesi: Yâ Resulullah ne olur Eshab-ı kehfin köpeği gibi ben senin eshabının arasında cennete girsem. O cennete gitsin, ben cehenneme, revâ mıdır? O ehab-ı kehfin köpeği ben senin eshabının köpeğiyim.

«Vâcib oldu edelim derd-i dilin izharı,
Çünkü dil illetine müncer olur ızmarı,
Salıver zengeleri, ya geriver Rehvarı,
Badheva verememben esb-i sabareftarı.

Va'de i tahliye güz mevsimken oldu şita;
Görmedim böyle tuhaf va'de-i maderbehata;
Atımı aldı, yayan koydu beni, bak!... Hattâ
Seyisin sırtına giydirmedi bir entarı.

Kimi yüzü mütecaviz, kimi der ki, yüz imiş,
Kimi insafı kor elden de der ki dokuz imiş;
Kimse bilmez doğrusun ben bilirim otuz imiş,
Zenge'lerden alınan liranın miktarı.

Devlet-ü millete billâhi, ziyandır bu teres,
Fitne-i can, belki âşub-ı cihandır bu teres,
Hep bizim kanlarımızı akıtandır bu teres...
Nice kandırdı cenabet, koca bir hünkârı!...»

Bu murabba manzumeden sonra mutasarrıf hem parayı hem atı iade etmiş, hem de hapisleri tahliye...

Bir tarihte Kerkük'ü Musuldan ayırarak vilâyet yapmışlar ve ilk meb'usan meclisinde Haleb meb'usu bulunan Nafi Efendiyi de Vali göndermişler. Şeyh bu havadisi duyunca şu beyti söylemiş:

«Kerkük velâyet oldu, Nafi efendi vali
Veylün leküm ra'yye, kül başına ehali.» (3)

Filhal şeyhin dediği gibi bu vaziyetin yürümediği bir zaman sonra anlaşılınca tekrar livaya tahvili ile Musula bağlanmış ve bir mutasarrıf tâyin etmişler. O devirde azlini düşünen evliya-yı ümur fırsat elde iken beş on para tutmak sevdası ile işbaşına geldiklerinden, yeni gelen mutasarrıfı müsait bulan mahkeme heyeti bazı mevkufları bırakarak biraz para almışlar. Bunu duyan Şeyh Rıza şu manzumeyi yazmış:

«Haberin var mı, alındı. Ne alındı? Rüşvet!
Alınan şey ne imiş, alan kim? Heyet.
Heyetin adı nedir? Dairei Adliyye... (4)
Onu icat edenin ruhuna yüz bin lânet!

---

(3) Müellifin notu: Bu beyit **Agâh Sırrı Levend**'in (Divan Edebiyatı) adlı eserinde şöyle gösterilmiştir:

Mûsul vilâyet oldu Nâfi' Efendi vâli
Vâveyle-tül-vilâye vâveyle-tül-ahâli

(4) Bu mısra ile Şeyh Rızanın şer'î mahkemelere taraftar olduğu görülüyor.

Kaç adet lira alınmış acaba? Yüz elli;
Lira-i halise. Üstünde yazılmış: Duribet.
Belli mi kimler imiş rüşvet alanlar?
Hay hay!... Gidişinden bilinir hain-i mülk-ü millet.
Biri müstantik efendi, biri çingâne reis,
Diğerin söyliyemem... Söyle, babana rahmet.
Hazret-i daver-i Ekrem mutasarıf paşa,
Eşeğin başını tut. Hamzaya geldi növbet...
En büyük hisse o aldı, yine hoşnut değil,
Hepsini almadığından çeker an-ı hasret!
Otuzun Ragıp alıp yuttu yirmisin Emin,
Yüzünü, söylediğin zat-i veliyyül-nimet,
Hisse vermek bana da lâzım iken hakkı sükût,
Vermedi, ağzımı zannetti kapatmış zommet. (5)
Adı defterde, özü haib-ü hasır, biri ben,
Bir de Musulda olan vali-i âlihimmet.
Söyle mafatı tedarikte bulunsun yoksa
Onu ibret ederim hicvile, amma ibret.
Acaba aldı Komandan dahi bir şey? Hâşâ!...
Var mı dünyada Komandan gibi sab'iffet?

Edebiyat Âlemi 20-10-949 **Kemal Emin BARA**

---

(5) Gûya (Şeyh Rızanın vergiden zimmeti vardır, onu istemez isek susar) demişler.

★

ASAYİŞ BERKEMÂL!

Musul vilâyetinin her tarafında cinayetler vukubulduğu halde her hafta Vilâyet gazetesinde «Saye-i asayişvaye-i Padişahide vilâyetin her tarafında emn-ü asayiş berkemaldir» yazıldığını gören Kerküklü Şeyh Rıza şu beyti yazdı:

Katl-ü-nehbi eşkıyadan millet oldu payımal
Emn-ü asayiş yine elhamdülillâh berkemal!

★

MEŞHUR HİCİVCİ ŞAİR:

HÜSEYİN KÂMİ

1878 de Kafkasyada Dağistanda doğan Hüseyin Kâmi birinci dünya harbinde sürgün edildiği Karamanda, 1912 de ölmüştür. (Son Asır Türk Şairleri) nde İbn-il Emin Mahmud Kemal İnal diyor ki:

«Babıâlide matbuat kalemine memur edildi. Bilâhare Keraci şehbenderliğine tayin olundu. Beş altı sene orada kaldı. Yunan

harbinde Evlâdı Şüheda ianesinde suiistimalde bulundu denilerek azledildi. İstanbula geldi. Bir müddet sonra Mısıra savuştu. Meşrutiyetin ilânında avdet etti. 31 Mart vak'asında 18 gün tevkif edildikten sonra divanıharpçe beraatine karar verildi. Bebekte Gaffarof'a damat oldu.

Tab'ındaki zarafet ve kalemindeki kudret, manzumelerin her beytinde görülüyor. Meşrutiyetin evailinde «Sabah-ı Hürriyet» namındaki piyesi, tiyatrolarda oynanarak halkın rağbetine mazhar olmuştu.»

«Divançe-i Dehri» adlı hiciv eserinin muharriri bulunan, Hürriyet ve İtilâf Fırkası mensuplarından **Hüseyin Kâmi** o zamanın iktidarı ile mücadele etmiş ve başından geçen vak'alar ibrete değer bir mahiyet almıştır. Hüseyin Kâmi, (**Dehrî, Donkişot, Baba, Tırnağı Karıncalı, Sudan Geçmez**) müstear adlariyle **Baba Tevfik**'in çıkardığı (**Eşek, Yuha, Kibar** ve **Malûm**) gazetelerinde bir çok hicviyeler neşretmiştir.

Kalemini dâvası hizmetinde kullanan hicivcilere karşı o zamanki iktidar daima şu üç yolu takip etmiştir:

1 — İktidarı tehzil ve hicveden san'atkâra para ve mevki vererek susturmak,

2 — Bu tecrübe muvaffak olmazsa, tehdit yolu ile, tevkif, mahkeme, sürgünlerle, işsiz ve aç bırakarak susturmak.

3 — Bunda da muvaffakiyet hasıl olmazsa, o san'atkârın iktidar partisinden para aldığını, hafiyelik ettiğini yayarak, halk nazarından düşürmek ve kendi mücadele arkadaşlarından ayırmak.

«Alemdar gazetesinde Pertev imzası ile şöyle bir yazı çıkmıştı:

«Azizim Hüseyin Kâmi Bey,

Dün Alemdar'da o zarif manzumenizi okudum. Tebriklerim... Müsaade ederseniz sizden kafamda üzücü bir şüphe halinde kalan bir meselenin, artık zamanı geldiği için, hallini rica edeceğim.

Bundan bir zaman evvel, bazı arkadaşlarla konuşurken söz siyasete, o vesile ile de umumî ahvalimize geldi. Meselâ «Hak» gazetesinin o pâyansız muharrirrlerinden bahsedilirken, yine bu mesele üzerinde bazı kiralanmış vicdanlardan da lâf açıldı. «Hak» dan ziyade para etrafında el bağladıkları muhakkak olan o nasibsiz zavallı gençler gibi bir çok zevatın da mahut tahsisatı mestûre etrafında yer aldıkları söylendi. Hattâ size de bu şahsiyetler arasında oldukça mühim, fakat dostlarınıza ıztırap veren bir isnat yapıldı.

Doğrusunu söyliyeyim, bu sözler karşısında dondum. Fakat temin ederim inanmadım, inanamadım. İşte şimdi sırası geldi, dostlarınıza karşı o sözlerin mahiyetini, hakikatini gösteriniz, o fena endişeyi bertaraf ediniz. Bu sâyede tabiatiyle siz zan altında kal-

maktan kurtulursunuz, dostlarınıza o türlü zanların verdiği ıztıraptan kurtulur. Hürmetler.»

Bu mektup üzerine Hüseyin Kâmi Bey Divançe-i Dehri isimli kitabında kendini şöyle müdafaa etmektedir:

«Yedi ay evvel Divançe-i Dehri'yi bastırmak istedim. Fedakâr bir insan olan Kürdî Zade Ahmet Râmiz, bendenize müracaat ederek, bu teşebbüsün ne kadar hatır kırıcı olduğunu anlattı. Halbuki ben; Divançeyi bir hususî fikir üzerine bastırmak istiyordum. Fikrim şu idi: Nesir olarak yazılan en parlak makaleler unutulur, fakat nâzım olarak söylenen sözler bilâkis ezberlenir.

Sadareti zamanında, millet fertlerinin tırnakları söküldüğü halde, adaletten dem vuran zatı şerife karşı yazdığım manzumelerim hemen herkes tarafından ezberleniyordu. Halk, gözlerinde büyüttükleri umacılar hakkında böyle şeyler yazılabilir diye şaşıyorlardı.

Ahmet Râmiz efendi düşüncemi anladıktan sonra, öyle ise dedi, ben de vatanıma bu suretle bir hizmette bulunmak için, sizi aradan çıkararak «Divançe-i Dehri» nin neşrinden doğan mesuliyeti üzerime alırım. Çünkü sizin vatana lüzumunuz vardır.

«Nefaset matbaası» henüz kitabı basmıştı ki, Polis Müdürlüğü matbaayı basarak «Neşredilmemiş eserler hakkındaki kanunun açıklığına rağmen» kitapları almıştı. Ben ertesi gün tevkif edilince vak'ayı öğrendim. O zaman anladım ki, «Dağistanlı Dehrî» adının bir takma isim olduğunu, hürriyet devrinin hafiyeleri jurnalleriyle yazmışlar. Divanıharbe gönderildiğim zaman fedakâr Kürdî Zâde Ahmet Râmiz efendi, benden evvel yetişmiş ve Divançe ile benim alâkam bulunmadığını ve kitabın kendisinin olduğunu söyliyerek beni kurtarmış ve kendisini ateşe atmıştı. Bunun üzerine Kürdî Zâde Ahmet Râmiz Kastamonu'ya sürülmüştü.

4 Şubat 328 de «Rehberi İttihadı Osmanî» mektebi menfaatine verilecek bir müsamerede benim de konferans vereceğim ilân edilmişti. Mektep müdürü, müsamere için, polisten izin alacağı sırada, ismimin silinmesini isterler. Müdür Raif bey (Raif Ogan) bunu kesin olarak reddeder. Meşhur vatanperver Lûtfî Fikri Beye Selânik'te yaptıkları gibi, konferansımı durdurmak için, tiyatroya bazı rezilleri gönderirler. Daha söze başlar başlamaz «Halt etmişsin!» diye bir tecavüze uğradım. Bütün tiyatro ahalisi, mütecavize karşı «Sen haltetmişsin, istemiyorsan dışarı çık!» diye bağırdılar. Fazla bir şey yapamıyacaklarını anlıyan mütecavizler, mektebi nasıl mahvedeceklerini yanındaki localara işittirecek surette birbirlerine söylemekten çekinmemişlerdi.»

Bundan sonra Hüseyin Kâmi bey, maili inhidam bahanesiyle ve polis kuvvetile, mektebi nasıl boşalttıklarını ve bu işe âlet olan

Maarif Nezaretinin aynı binada başka bir mektebin açılmasına nasıl ses çıkarmadığını uzun uzun anlatmaktadır.

«Benim yüzümden hâsıl olan bu feci cinayetler karşısında vicdanım pek ziyade muztarip oldu. Kürdî Zâd'nın hemşerileri biçarenin kurtulabilmesi için teşebbüste bulunmamda ısrar ediyorlardı. Bazıları Bebek'e gelerek (Muharrir Bebek'te oturmakta idi), Köprü'de bekliyerek benden medet umuyorlardı. Fakat hafiyeler beni adım adım takip etmekten geri durmuyorlardı. Her yere yaptığım müracaatlar boş çıkmıştı. En sonunda Dahiliye Nezaretine müracat et, dediler. Mektebin halini, Kürdî Zâde'nın felâketini, hafiyelerin rezaletini anlattım. Divanıharbe müracaat et, dediler. Orası da biz hükmederiz; fakat affetmek hükûmete aittir. Polis Müdürlüğüne müracaat ediniz, dedi. Nihayet bu rezaletlerin meydana çıkması için bana üç teklif yaptılar. Bu teklifleri düşünmek için de onbeş gün mühlet verdiler.

Bu üç teklif şunlardı: **Birincisi Talât bey aleyhine yazmış olduğum üç hicviyeyi iptal edici bir methiye yazmak, ikincisi: «İttihat Terakki» ye karşı nesir ve nazım olarak hiç bir şey yazmıyacağıma dair Kur'anı Kerim ve namusum üzerine yazılı senet vermek, Üçüncüsü hükümet tarafından bana verilecek maaşı kabul etmek.**

«Bu teklifler karşısında şaşırdım. Muazzam bir hükûmetin bu gibi küçüklüklere düşeceğini hiç düşünemiyordum. Akşam hasta bir halde Bebek'e geldim.»

Hüseyin Kâmi Bey kitabında bu teklifleri kendi parti arkadaşlarına anlatmak için yaptığı teşebbüsleri anlatıyor. Bu arada (öldürülmek tehdidi altında bulunduğumdan ezandan evvel mutlaka evime girip kapanmak mecburiyetinde idim) diyor. Nihayet parti ileri gelenleri ve Hüseyin Kâmi beyin arkadaşları, yemin teklifini reddetmesini fakat 10 Temmuzda (Hürrtyet ilânının doğru yıldönümü) ilân edilecek af listesine **Ahmet Râmizi** de sokmak için diğer teklifleri kabul etmesini söylüyorlar. Bu suretle Hükûmetin Hüseyin Kâmi Beye vereceği maaşı, sürgünde bulunan ve sıkıntı çekmekte olan Ahmet Râmiz'e göndermeğe karar veriyorlar.

Hüseyin Kâmi bey diyor ki: «Fakat ben medhiye meselesini bir türlü hazmedemiyordum. Arkadaşlarım «senin maharetin, diyorlardı, işte burada anlaşılacak, öyle bir methiye yaz ki, herifler kimsenin yanında okuyamasınlar. Bunun üzerine olanı biteni, Kürdî Zâde Ahmet Râmiz'e bildirdik. Aldığımız cevabın sureti şudur:

«Ya hazreti Dehrî!

Mektubunuzu aldım. Selâmetinize memnun oldum. Mütegallibenin yaptığı zulümler bizim gözümüzü yıldıramaz. Asıl beni meyus eden hal, zavallı mektebi kış kıyamette sokaklara dökmek cina-

yetini halkın gözleri önünde alenen irtikâp edebilmeleridir. Ben sürgüne gelir gelmez, bunlar derhal yevmiye vermek istediler (1). Ben hafiye parası kabul etmem, diyerek, İstanbul gazetelerine telgrafla protesto ettim. Ben burada kitap ve gazete satarak geçinmeye çalışıyorum. Millet etinden, tırnağından arttırıp vermiş olduğu paraları vatan çocuklarına, maarifin ilerlemesi için veriyor. Bu para bana değil, asıl fukara çocuklarını parasız okutan, hattâ elbiselerini yapan o biçare mektebe verilmeli. Eğer vatan evlâtlarının yaralarını yine vatan evlâtlarına teslim ederseniz, ilerde bu mesele açıklandığı vakit, büyük milletin size ve bu âcize göstereceği takdirler bizim için en büyük mükâfat olur.»

Bütün arkadaşlar bu harikulâde himaye karşısında baş eğdik. Yemin ettirmek için ısrar etmediler, fakat methiye için acele ediyorlardı. Çağırdılar, ertesi günü gittim.»

Hüseyin Kâmi beye vadettikleri parayı veriyorlar. Hüseyin Kâmi, gerek bu parayı, gerek bundan sonra aldığı paraları makbuz karşılığında mektebe vermiş ve makbuzların suretini de kitabına almıştı.

«Ertesi ay methiye için beni sıkıştırdıkça sıkıştırıyorlardı. Tanımadığım bir takım simalar yolda nazikâne ihtarlarda bulunuyorlardı. Haziran geldi, çağırdılar. Ben artık sinirlenmiştim. Çünkü benim İttihatçı olduğum bunlar tarafından etrafa yayılıyordu. İttihatçı olmak hiç bir zaman utanılacak bir şey değildir. Fakat bu dedikodunun altında hafiyelik gizli idi ki, İttihatçıların bu gibi hallere tenezzülleri utanç vericidir.

Susma payı ile hafiyelik arasında fark göremem. Meseleyi bilmiyen arkadaşlarım bugünlerde benim ahlâkım üzerinde hâsıl olan titizlikten şikâyet ediyorlardı. Küçük bir şey için ağır lâf söylüyordum. Haziranın birinci, üçüncü günleri yapılan davetlere gitmedim. Fakat beşinci günü arkadaşlarım: «Senin bu kadar münasebetsiz olduğunu düşünemiyorduk, sürgüne gönderdiğin biçareyi ve senin yüzünden kahrolan mektebi düşünmüyor musun?» tarzında çıkışmağa başlamaları hissiyatımı altüst etti. Gittim. Bu sefer bin beşyüz kuruş verdiler. Ve methiyeyi ne zaman getireceğimi sordular. Bir kaç gün içinde her halde bitirip takdim edeceğimi söyledim. Ertesi günü mektebe giderek paraları teslim ettim.»

Arkadaşlara okudum. Beni o kadar alkışladılar ve takdir ettiler ki, burada kaabil değil tasvir edemem. Fakat ben manzumeyi götürmeğe bir türlü cesaret edemiyordum. Çünkü ben zannediyor-

(1) Abdülhamit II. zamanından Cumhuriyet devrine kadar, siyasî sürgünlere geçinmeleri için bir miktar yevmiye verilirdi.

dum ki, bunun hiciv maksadı ile yazılmış olduğunu anlıyacaklar. Artık her ne olursa olsun götürmeğe karar verdim ve götürdüm. Meğerse ben ne kadar boş vehme düşmüşüm, anlamak şöyle dursun, beni sokak kapılarına kadar teşyi ettiler. Ve ertesi günü maaşımın iki bin beşyüz kuruşa arttırıldığını müjdelediler.» Medhiye şudur:

★

TALÂT BEYEFENDİ HAZRETLERİNE

Tam geçerken geceden dün gece nısfı evvel
Çaldı birden kapımı hızlıca müthiş bir el
Titredim fez ile birdenbire hırsız sandım
Sonradan hatırıma geldi edibi ekmel
Mesned arayi kemal olduğu günden polise
Kimsenin uykusu hiç olmadı asla muhtel
İhtiyaten yine ben şöyle delikten baktım
Gündüz etmişti şebi sanki semai meşal,
Bir de baktım ki eder ah kapımda lem'an
Mâhı tâban gibi bir taze civan-ı ecmel
Fethi bâb eyledim ol dilbere derhal heman
Dedi ehlen bike yâ mühtace kalbi faddal
Girdi bin işve ile ah hıraman içeri
Müşteri olduğumu anladı derhal o zuhal
Gözleri bakmayınız, sanki nigâh-ı âhu
Lebleri sormayınız, gonçei gül darbı mesel
Gerdeni sâidi billûri gibi parlak idi
Yürüdükçe titrerdi hem o pâluzei kefel
Nim uryan soyunup mindere bir yan geldi
Rafael görse ederdi onu vallahi model
Gömleğinden görünürdü iki parlak yıldız
Bir de ukd kemeri zer gibi bir nafı emel
Sonra bir manzarai bağı behiştiki anın
Nurdan sanki meyanında açılmış cedvel (!)
Fahzı üstündeki ol tâci serini sandım
Mihritâban idi etmiş idi tetvici cebel
Düşünün şimdi benim halimi Allah için
Korkarım aklıma târı olarak belki halel
Tutmasaydım kapıyı ah düşerdim zira
Çarpışırlardı vücudumda izam-ı mafsal
Dedi birdenbire gel öp beni ol nazlı nigâr
Ola ta vahyi ilâhiye lisanın menhel
Şöyle diz çöktüm onun karşısına titreyerek
Tavrı güftarı gelirdi bana vahyi münzel

Sinei hârını ağuşuma aldıkta tamam
O da eylerdi beni kendine doğru münşel
Konçei faslı baharı gibi olduydu küşad
Desti lerzanıma her ukdei mâlâ yenhal
Leblerinden emerek buseler aldım bir çok
Dedi var mı sana bilmem ki hitabette bedel
Şiirinin âşık-ı şûridesi oldum eyvah
Ben tutuldum sana ey şiiri teri damı hiyel
Gûş edince bunu ah eyleyerek arzettim
Var mı senden acaba şimdi bu âlemde güzel
Dedi âlemde güzellik ona derler ki ola
Mir Talât gibi müstahzarı ahlâkı ecel
Durdurur âyine önünde beni çırçıplak der
Yapalım gel seni hürriyete haydi heykel
Yaz bu ahvali çabuk nazm eyle medhiye gibi
Ola her mısraı hercestesi bir reşki gazel
Sensin ol şairi mahir ki eğer atsa şafak
Feeriâti edemez nüktei eş'arını hal
Anladın mı dedi artık bana ol mah tamam
Öperek ben de dua etmeğe kaldırdım el.

★

HÜSEYİN CAHİT YALÇIN HAKKINDA DER VASF-I HÜNSA

Siyaset mülkünü yıktın Ohannes han mısın kâfir
Bütün ahrarı kızdırdın kızıl sultan mısın kâfir

«Kız oğlan nâzı nâzın şehlevend âvazı âvazın»
Aceb hünsa gibi hem kız ve hem oğlan mısın kâfir

Seni gördükçe kürsüde olurlar, gaşy sertaser
Nesin sen dilber-i gannac-ı meb'usan mısın kâfir

Nedir Rumlarla daim böyle cenge hâheşin bilmem
Aceb merdud-u aşk-u duhter-i Yunan mısın kâfir

Ne güna mezc olur semler o pek tatlı lisanında
Müzeyyen renkli cild altında bir su'ban mısın kâfir

Fransızlarla daim cenge pek meyyaldir tab'ın
Meğer perverdei sedy-i daye-i Alman mısın kâfir

Neden tarfı cüfunun pek kızarmıştır bu günlerde
Sukut-u fırkayı idrâk ile giryan mısın kâfir

Döşürdün âlemi yekdiğere buğzu beyanınla
Belây-i âsman mı, fitne-i devran mısın kâfir

Nezaret arzeyledikçe kabul etmezsin ey fettan
Sen öyle eğreti ata binen nâdan mısın kâfir

Nedir o pek zehirli handeler gizli hazırlıklar
Yakında hârib-i mülkü frengistan mısın kâfir

Nasıl üç yılda zengin oldun ey müflis muharrircik
Meğer simsar-ı işgalât-ı Hallaçyan mısın kâfir

Sinersin bazı korkundan, çıkarsın bazı satvetle
Ne hilkatsin gehi tilki, gehi aslan mısın kâfir

Cemazilevvelin parlaktı âmenna ve saddakna
Cemazilâhirinde sanki pek bi ân mısın kâfir

Ne nâzırsın, ne hâkimsin fakat nâzır ve hâkimsin
Ricalül gaybi cemiyyet ile ihvan mısın kâfir

İdaren bankalardan, her nezaretten daha işlek
Nesin tuğrakeş-i evrakı her divan mısın kâfir

Nedir bu devr-i daim mi cemal-i ruz-efzûnun
Meğer sen şârihi nuşabei van mısın kâfir

Sana kâzib demek caiz değil, sadık dahi asla
Ne niyyetle yenirse muz gibi ondan mısın kâfir

(Tanin) in ser sütununda sabah vakti tam üç yıl
Çıkup baykuş gibi ötmekle pek şâdan mısın kâfir

Tamam üç yıl harabiyi bize gösterdin ıslahat
Sihirbaz ya melek şeklinde bir şeytan mısın kâfir

Bu manzumen senin (DEHRİ) nedendir böyle pek baygın
Meğer sen de onun endamına hayran mısın kâfir.

(Divançe-i Dehri 1330) ★ **Hüseyin KÂMİ**

HÜSEYİN KÂM

Bu sıralarda Konya muhitinde yeni bir sima daha zuhur etmişti. Gayet mütenasip boy ve bosile, çok mütekâmil, güzel çehresi, parlak gözleri Vilhemkâri bıyıkları mağur ve azametli duruşu ve yürüyüşile zarif ve itinalı giyinişile asîl bir prens gibi derhal göze çarpan bu adam; Hüseyin Kâmi idi. Meclisine girilip sözü, sohbeti

dinlendikten sonra görülürdü ki onun ruhu ve mânevi yapısı da ayni tenasübü, ayni tekâmülü aynı vakar ve azameti taşıyordu. Konuşmasında, dinleyenleri sarhoş eden âhenkli bir musiki vardı.

İttihad ve Terakki hükümeti harbe girdikten sonra İstanbulda bir muhalefet havası yaratması kütleyi sürüklemesi muhtemel olan bazı adamları oraya buraya sürgün ederken Aka Gündüz'le Hüseyin Kâmiyi de Konyaya göndermişti. Fakat bir müddet sonra bunları da ayırmış. Akayı başka tarafa göndererek Kâmiyi Konyada bırakmıştı.

Ben Hüseyin Kâmi ile nasıl ve kimin delâletiyle tanıştığımı şimdi pek iyi hatırlıyamıyorum. Fakat Ragıp, Naci, Mehmet Nuri benden evvel tanışmışlar, ben o sıralarda Konyaya yedi, sekiz kilometre mesafede bulunan Sille nahiyesinde idim. Oradan döndüğüm zaman arkadaşlarımı yeni bir muhite atılmış buldum. Tabiî ben de onlarla sürüklendim.

O zaman arkadaşlar Hüseyin Kâmi ile birlikte bir Türklük derneği kurmuşlar, her biri birer Türkçe ad almış, bir nizamname yapmışlar, filân... Fakat ben bu âlimlere katıldığım sıralarda bu hareket tavsamış, toplantılar sadece bir hoş sohbet toplantısı haline gelmişti. Kâmi, Konyanın (Gazi âlemşah) mahallesinde basit bir evde pansiyonerdi. Her gidişimizde bize ayran ikram eder, şark lisanlariyle, Arapça, Farsça, Türkçe seçme beyitler, gazeller, kasideler okurdu. Kendisi bu üç lisana da manzumeler meydana getirecek kadar vâkıf olduğu gibi İngilizce ve Fransızcayı da iyi bilirdi. Türkçede çok kolaylıkla ve çok hoşa gidecek şekilde nazım yapmak kabiliyeti vardı.

Hürriyet ve İtilâf Fırkası ilk teşekkül ettiği zaman Londrada bulunuyormuş, tam açılma töreni yapılacağı gün İstanbula geliyor, bir söylev yapmak üzere hemen törenin yapıldığı salona götürüyorlar. Yolda giderken hazırladığı nutkuna şöyle bir de manzume ilâve ediyor; aslı Mevlâna Celâleddini Rumînin (mesnevî) sinden alınmış olan bu manzume fırkanın prensibini çok iyi ifade ettiği için pek çok takdire mazhar oluyor:

Üç kişiyiz yola çıktıktı: Urum, Ermeni, Türk!
Anlamazdık üçümüz her ne disek yekdiğer
Yola bir yerde oturduk, bir ağaç altında
Yorgun insan yiyecek şöyle biraz şey ister
Bir kuruşcuktan ibaretti bütün servetimiz
İştiha hep de züğürtün başı üstünde gezer
Ben üzüm istedim almak, Karabet derdi havuç
İstafilya diyerek Kosti de ısrar eyler
Ben havuç ağzıma almam diye Kosti bağırır

Ben dè derdim: İkiniz de def olun miskinler
Karabet Kostiye, Kosti bana ben de kızarak
Çektim artık bu iki düşmana birden hançer
Mir efendi koşarak geldi bizim yanımıza
Dedi; yahu, bu ne kavga, ne gürültü, ne haber?
Bize üç dille sorup anladı efkârımızı
Gitti aldı bize bir okka üzüm tâze ve ter
Karabet: (As!) dedi, Rum (afto!) dedi ben dahi (bu!)
Üçümüz bilmiyerek ayni şey isterdi meğer
Adını sorduk efendi gidiyorken derhâl
Dedi, Osmanlıların hâdimi: Antant liberal

Hüseyin Kâminin büyük bir hitabet kabiliyeti vardı. Gerçi ben onun hiç bir hitabetinde bulunmadım, fakat bu, meclislerdeki konuşmalarından pek iyi istidlâl olunabilirdi. Bundan başka Yakup Kadrinin mütareke yıllarında (İkdam) gazetesinde (Tahlil ve terkip) genel başlığı altında yazdığı yazılardan birinde bunu şu tarzda bir anlatışı var:

«Bir zamanlar ortada kâh şairlik, kâh aktörlük, kâh siyasî gazete muharrirliği, kâh hitabet yapan Hüseyin Kâmi adında bir genç vardı. Bir gün şehrin (İstanbulun) tiyatrolarının birinin geniş salonunda büyük bir toplantı oldu. Orada tanınmış bazı hatipler parlak nutuklar irad ederek coşkun heyecanlar meydana getirdiler. Daha sonra Hüseyin Kâmi çıktı, ben hayret içinde kalmıştım. O kadar büyük ve tanınmış hatiplerden sonra bunun ne yapabileceğini düşünüyordum. Fakat netice düşüncemin tamamiyle aksi oldu. O koca tiyatro salonu sanki yerinden kalktı, oturdu. Dinleyenler baştanbaşa kendilerinden geçmişler, derin bri vecd haline gelmişlerdi. Birkaç gün sonra kendisini ziyaret ederek bu muvaffakiyeti nasıl temin ettiğini sordum:

— Çok basit, dedi, her cemaatin bir heyecan merkezi vardır, ben ilk onu yoklar, keşfeder, sonra mütemadiyen o merkezi bombardıman ederim.

Filhakika o gün de yaptığı bundan başka bir şey değildi. Bir takım parlak cümleler söyledikten sonra onları (Kur'an da beraber, Rahman da beraber, Sultan da beraber...) gibi bir takım secilerle bağlıyordu.»

Yakup Kadrinin biraz pejoratif tâbirlerle anlattığı bu şahsiyet bir parti, bir cemiyet için çok mühim bir kuvvetti. Zaten öyle olmasa **İttihat ve Terakki Cemiyeti** bütün kuvvet ve iktidarı kendisinde toplamış olmasına rağmen onları merkezden çok uzak yerlere sevk ve orada ikamete mecbur etmek lüzumunu duyar mıydı?

Nitekim o Konyada da vilâyet erkânını, memleketin münevver

zümresini gençleri birdenbire tılsımlı bir kuvvet gibi kendine bağlayıvermişti.

Ben ve arkadaşlarım siyasî cereyanlara ve ihtiraslara tamamiyle bigâne olduğumuz için onunla münasebetimiz tamamiyle hasbî bir sanat ve edebiyat zevkinin tatmini içindi. Biz, onun niçin orada bulunduğunu bile düşünmeksizin büyük bir heyecanla onun inşat musukisine koşardık. Yavaş yavaş onun ismini hatırlar gibi olmuştum. Balkan harbinde büyük bir miting yapılmış orada bir şair çok heyecanlı bir manzume okumuş, milleti coşturmuş, Sultan Reşat da ona altın saatini hediye etmiş, diye gazetelerde okumuştum. O zaman biz mektep sıralarında idikk Bu manzumeden iki beyit hatırımda kalmış:

Bulgarları gördümdü eminol yazılmış
Alnında bütün askerinin nahnülebanız
Biz kullarıyız Hazreti Sultan Reşatın
Şahinşehi devranla dahilhem galeyanız

İşte bu genç şair meğerse (Hüseyin Kâmi) imiş. Kendisi aslen Dağistanlı olan Kâminin (Dehri) eğreti adiyle divan edebiyatının meşhur gazel ve kasidelerini tehzilen ve zamanın siyaset sahasında at oynatan tanınmış adamlarını Hicv etmek için bir çok manzumeler yazdığını da öğrendikten sonra onunla daha evvelden aşina çıkmış oldum. Bu yazıların baş tarafında anlatmıştım. Dayımın oğlu Niyazinin İstanbuldan gönderdiği işe yaramayan kitaplar arasında yalnız (Divançei Dehri) adındaki bir kitap beni hayli eğ'endirmiş ve bunun için makbule geçmişti. Bu kitabın başında siyah sakallı, heykel gibi, bektaşi babalarına benzeyen bir resim vardı. İşte o Dehri, bizim Vilhelmkâr bıyıklı, sakalsız, zarif bir prens biçiminde gördüğümüz Hüseyin Kâmi oldu.

Hüseyin Kâminin bırakmış olduğu yazılar arasında en yükseği muhakkak Konyadaki dostları arasında bulunan genç bir müfettiş için yazmış olduğu kasidedir:

Dün gece uykuda gördüm ki kurulumuş mahşer
Almış ümmetlerini ardına her peygamber
Sağ yanı eyledi işgal, güruhi suleha
Sol yanı fasık olan biz gibi ebnai beşer
Sağ cihet sol cihetin yok idi milyarda biri
Sol cihet ma haşerallahü tealelekber
Az zamanda bakılıp sağ tarafın işlerine
Açtı ırmaklarını onlara havzı kevser
Kaldı meydan bize baştan başa âvarei zünup
Yani erbabı degâ, mürtekibi her münker

Diye başlıyan uzun 50 - 60 beyitlik bu kasidenin divan edebi_

yatı sahasında bir şaheser olduğuna hiç şüphe yoktur. Fakat gerek şekil, gerek mevzu itibarile bugünkü nesli alâkadar etmez.

Arkadaşlarla birlikte Hüseyin Kâminin odasında geçirdiğimiz saatlerin müstesna zevki hiç unutulmıyacak zevklerdendir. Sanki bin bir gece masallarının esrarlı âlemlerine ait bir hayat imiş gibi hatırımızda izler bırakan bugünleri bir daha tatmak için neler feda edilebilir? Fakat ne yazık ki ne o günlerin, ne de Kâminin geri gelmesine imkân vardır?...

Bize selis ve ahenkli bir eda ile Hafızdan, Saibden, Kaaniden, Ubeydî Zâkâniden şiirler okuyan, edebiyat âlemlerine ait fıkralar, hikâyeler nakleden Kâminin, o günler son günleri imiş.

Ben 1915 yılı Eylülünde Afyonkarahisar idadîsi tarih ve coğrafya muallimliğine tâyin olundum. Konyadan ayrıldıktan bir müddet sonra da bütün arkadaşlar başka başka sebeplerle oradan uzaklaşıyorlar, tamamiyle hasbî olan o zevk ve sanat cemiyeti ebedî olarak perişan oluyor. Naci Fikret, Ali Ragıp, Mehmet Nuri asker oluyorlar, Hüseyin Kâmi de Konyadan Karamana, oradan da Bozkıra gönderiliyor. Sebep de şu:

Konyada bir askeri misafirhane yapılıyor. Hüseyin Kâmiden tarihî bir kıt'a istiyorlar, o da yazıyor. Misafrhanenin açılma töreni yapılırken kendisini de davet ediyorlar. Törende vali ve kumandan birer söylev yapıyorlar. Kâminin hatiplik damarı kabarıyor. O da birkaç söz söylemek için kumandandan izin istiyor. Minnetle kendisine söz veriyorlar. Orada çok heyecanlı sözler söylüyor ve söz arasında bir münasebet getirerek kendisinin gurbet illerinde ikamete memur edilmesinden de şikâyetle bahsediyor, halkın üzerinde derin bir teessür bırakıyor. Bunun üzerine kendisinin Konyada kalması da tehlikeli görülerek Karamana kaldırılıyor. Orada bir hastahaneye memur ediliyor. O sıralarda memleketin her tarafında (Tifüs) (İspanyol nezlesi) gibi hastalıklar korkunç tahribat yapmaktadır. Hüseyin Kâmi de tifüsün kurbanı olarak memleket için, sanat ve edebiyat için en verimli olduğu bir çağda, hastane köşelerinde bu fânî hayata veda ediyor.

Naci Fikret, Konyada tesis ederek yıllarca yaşattığı (Yeni Fikir) mecmuasının Eylûl 1928 tarihli nüshasında bir münasebetle 1915 de Konyada geçen hayatımızdan bahsederken sözü bu iki şahsiyete, Rasim Haşmetle Hüseyin Kâmiye naklederek diyor ki

«O vakit bizim için Konyada iki nur ve fikir menbaı vardı: birisi, o vakit Konya lisesinde edebiyat ve felsefe muallimi bulunan merhum Rasim Haşmet, diğeri ittihatçıların zulüm ve gadrine uğrayarak Konyaya nefyedilmiş olan merhum Hüseyin Kâmi.

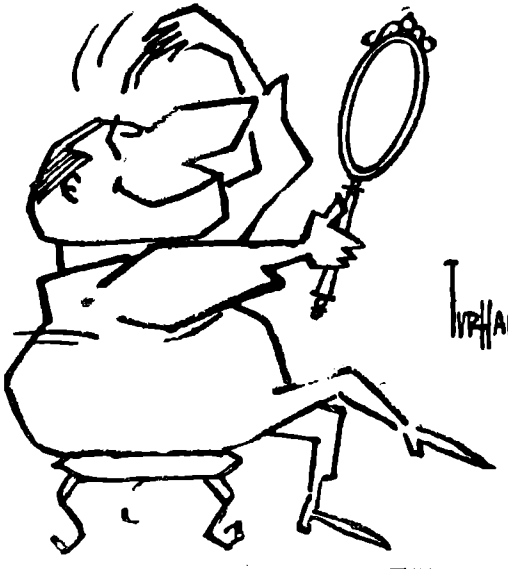
Evvelkinden fikir, ilim ve felsefe ihtiyacımızı, ikinciden şiir ve bedayi ihtirasımızı tatmin ederdik. Evvelki burada ciddî, vakur ve mantıkî garbî, ikinci şuh ve lakayt, rind ve zevkperest şarkı canlandırırdı.

Evvelki sade elbisesiyle, sık ve sarî cümleleriyle ve ayni tarzdaki yürüyüşile, müfekkire ve muhayyileye hitap eden sözleriyle meselâ Fransayı göz önüne getirirse ikinci parlak ve müşaşa elbisesiyle, elmas yüzükleriyle, ağır mutannan ve âhenktar cümleriyle ve daima hissiyat ve muhayyileye hitap eden fıkralariyle bir (Hindûsitani pür zehep İranı batarap) idi.

Evvelki Andre Lö Fevr'den, Löturnodan, Tarddan, Dürkeymden, Ribodan bahsederse ikinci bize Hafızın, Kaanînin, Ubeydi Zakaînin, Saibin şiirlerini okurdu. Evvelki gözlerimizi kamaştıran kuvvetli bir elektrik lâmbası ise ikinci kalplerimizi ısıtan mütebessim bahar güneşi idi. Evvelkinin kütüphanesinde göze çarpan ilk şey lârus cildleri. İkincininkinde müzehhep ve tâlik yazılı divanlardı.

Şimdi her ikisinin de maddî mevcudiyetlerini toprağa inkilâp etti. Fakat her ikisi de ruhlarımızın amâkında birer necmisabit gibi parlayıp duruyorlar. Meslekleri başka başka olan bu iki şahsiyette müşterek bri hassa vardır ki bizi asıl cezbeden, prestiz ettiren o idi: Samimiyet ve aşkı hakikat!

KİTAPLARIMIN HİKÂYESİ 1952 **Namdar Rahmi KARATAY**



ORHAN

CIMBIZLI ŞİİR

NE ATOM BOMBASI
NE LONDRA
KONFERANSI;
BİR ELİNDE CIMBIZ,
BİR ELİNDE AYNA;
UMURUNDA MI DÜNYA!

ORHAN VELİ

TAHİR NADİ

Erzurum kıbtisi hörmetli, fütuvvetli Cevad
Hubs-u tıynette Sabah sahibi Mihran gibidir.

Bir fedai sayılırdı o da öz milletine
Bu hayâsız ise milliyete düşman gibidir.

Mün'akıs tıynetinin gılzeti bed suretine
Şahsı menfuru hahamhanede derban gibidir.

Bir çiçek bahçesidir dense maarif farazâ
İçimizde bu uğursuz ısırgan gibidir.

Dekovil hasıl eder Ankaradan Erzuruma
Yediği lerin âdâdı bir orman gibidir.

İlmi tezyif ederek cehle sehabet edişi
Aslı piç olduğuna höccet-ü burhan gibidir.

★

Hiciv yazmakta gerçi hadden efzûn şöhretim vardır,
Sebebsiz eylemem şâkki şefe ciddiyetim vardır.
Görüp zâhirde sâkit halimi zannetme gafletten,
Belâgat mülkünü teshire kâfi kudretim vardır.

Vekil olmak ümitsiz, mebus olmak muhtemel amma,
Ne yüksek acz ü cehlim, ne ricâle nisbetim vardır.

Semadan hâke düşmüş mihr-i alemtâb-ı irfanım,
Hecâgû Tahir-i Nadi denen bir töhmetim vardır.

★

K I T ' A (*)

Bir zamanlar mehdi hürriyette aram saz iken
Talii nâsazım attı şimdilik engür yere
Bir harab enkaz zan eyler temaşa eyliyen
Şehre dahil olduğunda çıldırır birden bire

★

Tahir Nadi

Eşref, hapishanede iken **Tahir Nadi** hocaya
Sanma Divrik yalnız sail-i mâhir çıkarır
Kâh olur Tahir Nâdi gibi şair çıkarır.
diye iltifatta bulunmuştu.

(*) Selânikten Ankara'ya edebiyat muallimi olarak tâyin edildiğinde yazmıştır.

TAHİR NADİ'YE MUZİPLİK

Bazı günler ders aralarında farisî muallimi Tahir Nadi ile arabî muallimi Meki Efendinin karşılıklı kasidelerini dinlerdik. Aynı zamanda avukat olan bu Meki Eefendi hem sarık, hem kıravat takan çok şık ve zarif bir adamdı. Tahir Nadi onu çok severdi ve bilhassa o günlerde kime yazdı ise onun hakkında yazdığı hicviyelerini her mısraı üçer kere tekrarlıyarak en ziyade bu dostuna okurdu.

Bir gün bana bazı arkadaşlar

— Yahu, dediler, Tahir Nadi sana gücenmiş, aleyhinde bir hicviye yazmış, Sultanahmetteki Küllük'te (meşhur kahvenin son divan şairlerince adı) okuyup duruyormuş.

Canım sıkıldı, ertesi gün Tahir Nadiye rastlayınca bunun sebebini sordum. Bana

«— Hakkımda alaylı yazı yazmışsın. Karikatürümü de yaptırmışsın!»

Dedi.

Bence mesele anlaşılmıştı. Bizim şair Yusuf Ziya, bilmem hangi gazetede böyle bir kıta mı, yazı mı ne yazmış, bir de karikatür yaptırmıştı!

Bildiğimi söyledim. Tahir Nadi hemen benden mazeret diledi. Arkasından da iki gün sonra benim için yazdığı hicviyeyi tadil ederek Yusuf Ziyanın aleyhine çevirdi. Bana da bir medih kasidesi yazdı.

Meğer, Yusuf Ziya, muzipliğinden Tahir Nadiye rastladığı zaman, kendi yaptırdığı karikatürle yazdığı yazıyı benim üstüme atmamış mı?!

Bu suretle bir hicviye de iki kişiye yazılmış ve top gibi birinin başından ötekinin başına sıçramış oluyordu.

Halit Fahri

★

K I T ' A

Her biri yekdiğere etmekte bi perva hücum,
Sahn ı matbuat şimdi mâcera sahrasıdır,
Hatt-ı butlana sezadır eldeki ruznameler,
Her muharrir ihtirasın hâmi-i yektasıdır.

★ **TAHİR NADİ**

(TAHİR NADİ İÇİN)

Yıkamaz çehre-i menhusunu bayramda bile,
Dehre Tahir gibi bir kirli musîbet gelmez!.

ABDÜLBÂKİ FEVZİ

YİNE KADININ CAZİBESİ

Bu mes'ele halâ gazetelerde münakaşa ediliyor ve halâ herkes bir türlü söylüyor. Kadının hangi yaşta daha cazip olduğunu dün **Tahir Nadi** ef. üstadımıza sorduk. Üstat önce bize cevap vermek istemedi, fakat bir saat sonra bu mes'eleye dair kaleme almış olduğu şu uzun şarkıyı getirip mecmuamıza bıraktı:

Anayurt: 21-12-1933

KADININ CAZİBESİ

Kadın denilen mahlûk, zannetmeyin, caziptir...
Bence her hatun kişi cazip değil, kâziptir!
Kim demiş: her erkeğe bir kadın münasiptir?
Bence her hatun kişi cazip değil, kâziptir!

★

Tevfik Fikret buyurmuş: «Kadın benzer denize!»
Bu fikir pek muvafık geliyor bendenize...
Cennette ters giydirdi külâhı dedenize:
Bence her hatun kişi cazip değil, kâziptir!

★

Dedemizi cenneti âlâdan attıran o,
Zavallıya firdevsin bir pula sattıran o,
Erkeklere cehennem azabı tattıran o:
Bence her hatun kişi cazip değil, kâziptir!

★

Yaşı ister kırk olsun, ister kırkın yarısı,
Her kocanın başında harman döğer karısı!
Bir beyazı, penbesi, kişmirisi, sarısı:
Bence her hatun kişi cazip değil, kâziptir!

★

Fatması başka çile, Ayşesi başka çile,
Yakamam ben başımı ateşe bile bile!
Evlenirsem sürmeli gözyaşım kimler sile?
Bence her hatun kişi cazip değil, kâziptir!

★

Nene gerek ey hoca, senin böyle dırıltı,
Yetmezmi nargilenden çıkan tatlı hırıltı?
Gelin de bir mırıltı, kaynana da zırıltı...
Bence her hatun kişi cazip değil, kâziptir!

TAHİR NADİ

Daktilo eden: OSMAN CEMAL

ÜSTAD REFİ CEVAD'IN ÜÇ FIKRASI :

1 — YAPRAK DÖKÜMÜ

Şair Bâkî'nn ne güzel hazan ve kış tasvirleri vardır. Meselâ hazan için

Gülşene altın varaklar zeyn idüp bâd-ı hazan
Gûyiyâ zerkûblar dükkânı oldu gülistan

Yâni «Hazan rüzgârı gül bahçesine altın varaklar dösedi. Sanki Gülistan «altın dökücü dükkânı oldu» der. Kış için de

Zemine bâd-ı havadan çok akça düştü yine
Pür etdi dâmen-i-sahrâyı doldu cîyb-i-cibal

Yani «Yeryüzüne bâd-ı havadan yine çok akça düştü. Sahranın eteğini, dağların cebini doldurdu» der.

Bizim Babıâli gülistanına da evvelâ bir bâd-ı-saba esdi; bazı cepleri doldurdu. Arkadan bir de «Gün doğusu» fırtınası patladı. Öyle bir yaprak dökümü yaptı ki son kalan yaprakları dahi dallarında tirtir titriyor.

Gün doğusu deyince «Büyük Doğu» ya bir rahmet okumamak elden gelmiyor. Dinî bir programla çıkan bu gazetenin sahibi «Kısakürek» olduğu için pek kısa bir müddette kısa bir ihtilâftan sonra kısalıverdi.

Tek kürekle mehtaba çıkılamaz derler. Kısa kürekle bu havada mehtab safası olur mu?

Zarar eden bir gazetenin havası teneffüs edilir şey değildir. Ortakların hepsinde surat bir karış... Bütün kusurlar açılır, dökülür. İlk zamanlarda «Ah üstadım! Ne idi o makale?!» gibi iltifatların yerine: «Böyle uyku macunu yazılarla gazete satılmaz» tarizi fırlatılır.

Muaraza, münakaşa, ayrılık, gayrılık başlar. Nihayet ortağın biri ikisi safra olarak atılır, gazetenin ismi değişir. Hani yaşasın diye bazı çocuklara «Yaşar» adını koyarlar. Onun gibi gazeteye de ümitli bir isim aranır. Büyük Doğu «Hilâl» olur. Bundan güzel ad olur mu? Hilâl, gün geçtikçe (Bedir) olacak. Nasreddin Hoca: «Çocuğunuzun ismini tosun koymayın, büyünce öküz olur!» dermiş ama bu teşbih burada kullanılmaz.

Yalnız şu var ki Hilâlin lûgatta başka mânaları da vardır. Hattâ teşbih misâli olarak: «Hilâl-i fener, şimdi de söner!» de derler.

Hilâl de ne Bedir oldu, ne Hilâl... İsli bir fener gibi rüzgârla söndü gitti.

Şimdi gazetede kaleminden feyiz beklenenler de âvâre kaldı.

«Dimyate pirince giderken evdeki bulgurdan oldular.» Yani Musa ile araları açıldı, İsayı darılttılar, Muhammedle de barışamadılar. Şimdi köşe kapmacada ebe vaziyetinde bulunuyorlar.

Gazete çıkrmak kolay iş eğildir. Biz bu Bab-ıâlide:

Ne ahûveş bakışlı gonca femler görmüşüz!

★

İknci yaprak dökümü «Hakikat» gazetesi oldu. O zavallı da nihayet hayata gözlerini yumdu. İleride yazılacak mersiyeye mahsuben şimdilik merhumun mezar taşına yazılmak üzere bir tarih yazdık.

Bu mücevher tarih şudur:

Dağıldı Şirket-i-yaran «Büyük Doğu» «Hilâl» oldu.
Bitince asl-ı-tahsisat, «Hakikat» bir hayal oldu.

2 — KÖPEĞE DAİR

Haşmetlû İbnis Suûd Hazretlerinin veliahtları Emîr Faysal memleketimizden dört tane çoban köpeği getirtmek istemiş. Hayvanlar gidecekleri yere tayyare ile nakledileceklermiş. Köpek sadakatine, efendisine olan muhabbetine rağmen, bizde hâkir görülen bir hayvandır. Namık Kemal bile:

Küpekdir zevk alan sayyâd-i-bî insâfa hidmetden

Diyor. Hattâ dört mezhepte Şâfiîler, köpeği temas edilmeyecek kadar necis telâkki ederler Mâlikî'ler biraz daha müsaadekâr bulunurlar. Bu içtihad farkı Nef'î'yi «Kelb» diye tahkir eden Tabir efendi hakkında şaire şöyle bir kıt'a söyletmiş:

Tâhir Efendi bize «Kelb» demiş
İltifatı bu sözde zâhirdir.
Mâlikî mezhebim benim zirâ,
İ'tikadımca kelb Tâhir'dir.

Yine köpek hakkında şair Ebû Deliâme ile halife Mehdî arasında şöyle bir vak'a geçmiştir:

Ebû Dellâme, Abbasî hükümdarına bir kaside takdim eder. Halife kasideyi pek beğenir.

— Sana bu kasiden için ne câize vereyim?

Şair:

— Efendim, der, bendeniz bir av köpeüi isterim.

— Bu kadar güzel bir kasidenin caizesi bir av köpeği olur mu?

— Efendim... Kulunuz böyle istiyorum.

Halife Mehdî:

— Peki... der... İstediğin gibi sana bir köpek versinler.

— Fakat efendim. Bendeniz ava neyle gideceğim?.

— Hakkın var. Bir de ât versinler...

— Ata nasıl bineceğim?
Doğru... Güzel bir eyer takımı da versinler.
— Efendimiz, ata kim bakacak?
— Haklısın. Bir de köle versinler.
— Aman efendim. Ben atı nerede barındıracağım?
— Bir de ahır versinler.
— Köleyi nerede yatırayım?
— Bir ev versinler.
— Eve kim bakacak? Yemeğimizi kim pişirecek?
— Bir de cariye versinler.
— Bu kadar halkı neyle doyuracağım?
— Bin altın da harçlık versinler...
— Efendim...
Mehdî, şairin sözünü kesmiş:
— Eğer masrafı idare etmeğe bir kethüda, hesapları tutmağa bir kâtip istersen, köpeği geri alırım ha...

★

İSTEFENAKİ...

Recai efendi bugün artık tarihe intikal eden İstanbul efendilerindendi. Hayatına ait bazı malûmattan gayet titiz hattâ sert bir karakter sahibi olduğu anlaşılıyor. Mizah çeşitli beyitleri de vardır. Boğaziçinde oturur, lüfer avına meraklı imiş. Evindeki tiryaki mizaçlılık son zamanda torunu Ercümend Ekrem'e de intikal eylemiştir.

Temizlik meraklısı olduğu için. resmî hayatında beraber çalıştığı İstafanaki efendinin nezafete itina etmemesine karşı şöyle bir hiciv söylemiştir:

O kadar pis kokuyor mendeburun üstü fena ki,
Ne zaman meclise gelse kaçarım İstefenaki!

Ref'i Cevad ULUNAY

★

MÜELLİFİN NOTU

Bu fıkra «Türklük» mecmuasında şöyle çıkmıştır:

Abdülhak Hâmid'in babası Hayrullah Efendi Tahranda sefir iken, sefarethaneye Türk tebeasından İstefanaki isminde bir halı tüccarı gelirmiş. Bu halı tüccarı hem zengin, hem de hasis olduğu için gören dilenci zannedermiş. Hayrullah Efendi, bu pis herif için şu beyti söylemiş:

Ol mertebe murdar kokuyor üstü fena ki,
Midem bulanır geldiği gün İstefenaki!

NÜKTELER VE FIKRALAR

YILDIZ BÖCEĞİ

Bir çok Nazırlıklarda bulunmuş olan Münif Paşa 1882 de «Mecmuai Fünun» isimli mecmuasını ikinci defa çıkarıyordu. Bir makale yazmasından dolayı (Yıldız Sarayı) nda oturan, ikinci Abdülhamid tarafından mecmua kapatılmış ve Münif Paşa sarayda sorguya çekilmişti.

Köse Raif Paşa Vezir olunca, Münif Paşa şu kıt'ayı söylemiştir:

Üç tuğlu vezir olurmuş evvel,
Üç tüylüsü şimdi oldu peyda
Üç tuğ ile üç tüyü kıyas et
Devlet ne imiş, ne oldu hâlâ.

(Türk Meşhurları Ansiklopedisi) nden

★

Abdülhak Hamid'in ağabeysi ve Hamitten evvel ölen Nasuhi Bey de şair ve zarif bir zattı. Şu beyti Abdülhamid için yazmıştır:

Hükmün sürdükçe böyle hükm-ü keyfe mayeşâ
Mahvolur elbet bu devlet Padişahım çok yaşa.

★

Nasuhi beyi, babası Elçi bulunduğu Tahrana çağırırmış. İstanbulda bulunan annesi de bırakmazmış. Nasuhi bey şöyle yazmış:

Bir taraftan babam kılar davet,
Bir taraftan anam komaz gideyim.
Söyle Yarabbi ben ne haltedeyim?

Şair Adanalı Sürurî, devlet dairelerinden birinde çalışırken, maaşından fazla olarak elli kuruş almış, geri vermek zorunda kalmış. Bunun üzerine aşağıdaki kıt'a ile yanık yanık bir tarih düşürmüştür:

Maaşabımdan bana zaid olarak elli kuruş,
Geçmiş idi geri reddolan gerek bes belli.
Şimdiden ferti teessürle dedim tarihin:
Düştü Hayfa Sürurinin elinden elli!

(1200)

★

Muallim Naci, kendi adına izafeten bir lûgat kitabı hazırlıyordu. Fakat tamamlamaya ömrü vefa etmedi. Müstecabî zade İsmet tamamladı. Büyük hiciv şairi Eşref Muallim Naci'nin bu eseri hakkında irticalen şu kıt'ayı söylemişti:

Maksadın hizmetse ger mevcudu ıslah et yeter.
Uğranıp telif ile bahsetme okyanusdan.

Merhamet himmet fütüvvet, atifet, gayret gibi:
Bir takım elfaz-ı bî manayı sil kamûsdan!

★

Şairin, bütün serveti. yarı, güzellik ve tabiat zenginliğidir. O. bu zenginlikle yaşar, şairlerden büyük zenginler çıktığını hiç işittiniz mi? Ticaret yapmak isteyen şairler, yüzlerine, gözlerine bulaştırmışlardır. Ve şair, her zaman yoksul kalmış bir insandır.

Üsküdar'lı Safi bu durumu ne güzel anlatıyor:

Diyemez adem eyleyüp tayin.
Bu da darım. şu da diyarımdır,
Varsa malik olduğum bir şey:
Yeri meçhul olan mezarımdır.

★

İkinci Abdülhamid, 31 Mart vak'asından sonra İstanbuldan Selânik'e götürülmüştü. Selâniğin meşhur zenginlerinden birinin köşkü olan ve adına (ALATİNİ) denilen yer mahlû padişaha. tahsis edilmişti.

O zamanlar, bu hâdise mizah gazetelerine mevzu oluyor. Abdülhamid'den bahsedilirken Alâtini köşkü de araya sokuluyor, espriler nükteler yapılıyordu. Aşağıda okuyacağınız kıt'a bunlardan biridir O günlerin mizah gazetelerinin birinde (ATEŞ) imzasiyle çıkmıştır

Mevsim-i hac'da Selânikten isen yoksa işin,
Neşvenâk ol, o güzel beldede et keşt-ü güzer,
Alatin köşküne uğrarsa yolun at yedi taş,
Çünkü şeytan yeridir kâbe-i ahrare civar.

★

Sadr-ı âzam Hüseyin Paşa istifa etmişti. Yerine Roma Sefiri Hakkı beyin getirileceği söyleniyordu. Fakat paşalık rütbesi verilerek değil, taşıdığı rütbe ile. yani «Bey» ünvaniyle...

Sadr-ı âzamlık ve Şeyhülislâmlık mevkilerine tâyin edilenlerin sakallı olmaları protokol icabından idi. Osmanlı imparatorluğunda bu, kökleşmiş bir âdetti, bir an'aneydi. Demek bu âdet bozuluyordu.

Roma sefirinin Paşa olmadan «Rütbe-i haliye» siyle Sadaret makamına getirileceğini duyan ve Ebced hesabiyle tarih düşürmek merakında olan şairin biri aşağıdaki tarih kıt'asını söylemiştir. Tarih, «Sadr-ı âzam bey» cümlesinden çıkmaktadır:

Var ola nimeti müsavatın,
Beyi paşadan eylemiştir yey,
Hakkı Bey sadr-ı âzam oldukda
Oldu tarih (Sadr-ı âzam bey).
(327)

★

Meşhur Maliye Nazırlarından Agop paşa bir gün aklına esip ata biner. Bir sokaktan geçerken at önüne çıkan bir köpekten fena halde ürker ve sırtındaki Agop paşayı yere vurur. Yere düşen paşa beyni patlayıp ölür. Bu münasebetle devrin şairlerinden birisi şu beyti yazar:

«Bir kelbini bir kelbine mahvettirir Allah
Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh.»

★

Giritte bulunan Kalaylıkoz Ahmet Paşa İstanbul kaymakamlığında bulunmuş, avampesendane bazı hareketleri itibarile halkın sevgisini kazanmış, hakkında «vezir olunca böyle gerek», «Kalaylı paşa sadra gelmeyince bu devlet nizam bulmaz» gibi sözler söylenmiye başlanmıştı. Halbuki paşanın İstanbul kaymakamlığında yaptığı işler ancak cahil ve mutaassıp kimseleri memnun edecek şeylerdi. Bunun içindir ki, sadareti umumî bir hayreti mucip oldu ve aşağıdaki hicviye söylenildi:

Nagihan bir gün Kalaylıkoz gelip oldu Vezir
Her gören dedi vezaret ırzım eyler şikest
Ben dedim uslandı zira çarh tedip eyleyip
Terbiyet kılmak gerektir anı bunca sergüzeşt
Dedi bir danayi kâragâhı sahip tecribe
«Terbiyet naehlira çün girdigân berkünbedest...

XIX. asır vak'anüvislerinden Derviş Mehmet Edib, devrinden şikâyet yollu bazı şiirler yazmıştır. «Şeyh Müftü oğlu Köse Yahya»nın mel'anet ve hiyanetlerinden tafsilâtiyle bahseden bir hicviyesinde şöyle demiştir:

Gerçi görmemiştik cihan mülkünde bir vafir köse
Görmedik amma bu denlü bihayâ kâfir köse...

★

Deli Nüzhet Divan-ı Hümayuna tayin edildiği zaman bir şair şöyle bir tarih söylemiş:

Şair sözünde haklıdır
Tarihi pek revnaklıdır
Bir eksiği var; aklıdır
Divana geldi, zır deli.

★

EDEBİYATTA MEDRESE VE TEKKE

Divan Edebiyatı, en çok, üç binadan çıktı. Medreseden, tekkeden, saraydan.

Medreseden çıkan Divan Edebiyatı olgun kültürlü olmakla beraber kurudur. İslâm dini, İranla temas ederek, o milletin mitoloji-

sini almadan evvel, realite dini idi ve bütün realiteler gibi kupkuruydu. Eğer, müslümanlık. İrandan mitolojiler almasaydı ve camilerde kalıp tekkeye girmeseydi Divan Edebiyatının, dinî tarafı, bir şiir güzelliğinin cevherlerinden mâhrum kalırdı. Divan Edebiyatının en büyük medrese mümessili olan Baki bile «Nakus» deyince daima «Ezan» ın zıddını düşünür, ve:

Nakus yerlerinde okuttun ezanlar,

Der. Halbuki, «Nakus» a bir mutasavvıf gözü ile bakan İran şairi «Çan» an başka sesle uyar ve:

Bank-i isyan mizend nakus-ı ıstıgar-i mâ!»

Der. Müslümanlığa tekke girmeseydi, Hüsn-ü aşk şairi çıkamazdı.

«Giydikleri afitâb-i temmuz,

«İçdikleri şu'le-i ciğer-suz,

Diyebilmek için bir Mevlevî tekkesinin manevî külhanında yanmak lâzımdır. Muhakkak ki medreseler, mazideki kültürümüzü yapan yerlerdir. Fransızların bir çok büyük adamları _ meselâ Renan gibi _ seminerlerden çıktığı gibi, bizim Tanzimat şairlerimiz de medreseden çıkmamışlarsa bile, medrese kültürü olan «cami dersleri» nden yetişmişlerdi. Hattâ, değil şairlerimiz, fikir ve devlet adamlarımızın müslüman olmıyanları arasında bile «cami dersi» ne devam etmiş olanlar vardı.

(Burada, antr parantez olarak, bir vak'a anlatacağım. «Namık Kemal» adındaki eserimin kaynaklarını tetkik ettiğim sırada, Kemal'in bir mektubunda Çamiç Ohannes Efendi ismindeki devlet adamının elinden öptüğünü görmüş ve hiç kimsenin eline eteğine eğilmeyen âsî inkılâpçının bu tevazuunu kendi kendime izah edememiştim. Fakat Çamiç Ohannes Efendinin şahsı hakkında, Namık Kemale izafeten, araştırmalar yaptığım sırada eski Babıâlinin son mümtaz ricalinden olan Beylikçi Nasır Beyin oğlu Haşim Beyden şunu dinledim: İkinci Abdülhamid zamanında maliye işlerini düzeltmek için toplanan bu komisyonda Beylikçi Nasır Beyle Çamiç Ohannes Efendi de üye olarak bulunmuştur. Maliyenin varidatını tetkik ederken, komisyon, «Yemen vilâyetinde kat vergisi» diye bir kayda rastlamış. Kat ne demek olduğunu birdenbire anlamamış. Çamiç Ohannes Efendi.

— Nasıl hatırlamazsınız demiş, vaktile cami dersine berabe. gittiğimiz zaman Muallakatı Seba'nın (Yedi Askı) nın ikincisinde «Kat» kelimesi geçer. Bu, Yemende çıkan bir ottur ki, Yemenliler çiğnerler; ve âdeta tütün gibi mükeyyifattandır.

Bu, hem medresenin nerelere kadar girdiğnii, hem de Çamiç Ohannes'in şahsında Namık Kemal'in hangi kıymetlere hürmet ettiğini gösterir.)

Eski irfan hayatımızda medresenin yeri hiçbir zaman görememezlikten gelemiyecek kadar meydanda olmakla beraber Şeyh Galip tasavvuf neşvesi içinde yetişen bir şairin payesine medrese mahsulü olan bir şairin yetişemiyeceğini anlatmak isterken, kendine mahsus olması ve hakikatın hacmi kadar kalması icap eden bir fikri kocaman ve umumî bir dava haline koyarak şu beyitle söyler:

«Olmaz hele suhtevât şâir,
«Etmem o güruhü bahse dâir.

Kendisini medrese edebiyatının, belki biraz da haklı olarak en son şâiri sayan Adanalı Hayret Efendi, Şeyh Galibe, hemen bütün hücumlar gibi hem güzel olan hem güzel olmıyan şu rübaîleri yazar:

«Geh şevka gelir vecd-ü-tarab söylersin;
«Geh rast tutar, gâh da çep söylersin
»Şâirsin elhasıl, amma gâhî,
«Şehrûliğin tutar da acep söylersin.

★

«Olamaz hele suhtevât şair!» dersin.
«Etmem o gürûhu bahse dair!» dersin.
«Hiddetle gözün mü yoksa kararmış bilmem,
«Böyle neye sen subha mesâdır dersin?

★

«Kız, kızma demem: fıtratta çünkim var bu;
«Amma ki ko insâfı, büyük bir ar bu;
«Âyin iken ekser size râst âyin,
«Bak eylediğin lahne Dede karçıgar bu.

★

«Cübbeyse eğer sen dahi gel bir gey Şeyh;
«Gör kisve eder mi zâta tesir ey Şeyh;
«Bak, ney kuru bir kamış, figanı cansûz,
«Hiç ney de mi güş eylemedin sen hey Şeyh!

★

«Eflâk-i cihan-i ilme kevkeb: suhte;
«Dershâne-i âlemde muhatâb; suhte;
«Fahr eylediğin, şi'r ise ger, onda dahi
«Piş âmedegân-ı şuarâ heb suhte!

★

«İn hinde bak ki Feyz-i Hindî suhte;
«Hârzeme çık, Kemal-i Hocendî suhte.
«Hallâk-ı meânî de sözün red eyler,
«Etsin ya nasıl kabul; kendi suhte!

«Gel Ruma, bütün pişuyan suhte,
«Yahya gibi üstad-ı suhandan suhte!
«Sâbit gibi hep nâdire-güyan suhte,
«Baki gibi şairlere sultan, suhte!

★

«Bunlar hep işte ocâğıdır suhtelerin;
«İnşâ dahi hep bag-u râgıdır suhtelerin;
«Bunlardır şâir, varsa başka tek tük,
«Onlar da bütün çırâğıdır suhtelerin!

★

«Olmaz hele suhtevât şair» diyelim;
«Etme o gürûhu bahse dair» diyelim;
«Ey! bunları biz saymayalım da şair,
«Müştâk ile Esrar'a mı şair diyelim?

★

«Şâir ki değil suhte, şâir değil o;
«Kuş kapsa da ağzı ile, tâir değil o;
«Tab'ile ilim, kuvvet ile fen gibidir;
«Ger bizde ki fen yok sar'a kadir değil o.

Son medrese şairi Adanalı Hayret Efendi, düşmanlarının bile inkâr edemedikleri medrese kültüründeki kuvvetile Osmanlı edebiyatına manzum ve mansur güzel eserler vermiştir.

Fakat bir tekke kadrosuna girmemekle beraber ehemmiyetli bir tasavvuf terbiyesi aldığı için Osmanlı edebiyatında tekke edebiyatının son seğlam şairi olan Hersekli Arif Hikmetin:

«Yok kayd-ı mâsivâ dil-i kudsî cenabda,
«Olmaz hatâ sahife-i umm-ül kitâbda

Beytine benzeyen bir beytin, Adanalı Hayret Efendi tarafından söylenebileceğine, bir zevk meselesi olduğu için, ihtimal veremiyorum. Adanalı Hayret daima medresede arar. Ve Kur'anı ezber bilenlerin bile hâfızalarından değil de, yüzünden okumalarındaki medrese an'anesinden şiir ilhamı alarak şu beyti söyler:

«Ben ey kitâb-ı cemâl ezber eyledim de seni,
«Sevâbı çok diye, gönlüm döner yüzünden okur.

En son tasavvuf şairi olan ve bir tekke kadrosuna girmiş olmamakla beraber tekkeyi derin bir mizaç hususiyetle tatan Muallim Cûdi Efendinin şu beytini, medresenin son temsilcisi Adanalı Hayret Efendide bulamayız:

«Per-i urûca tuvansûz olunca berk-ı eclâl,
«Revân-ı pâkimi refref-süvâr-ı âh ederim.

Son Posta: 16-8-945 **Midhat Cemal KUNTAY**

TAŞLAMA'LAR

Halk ve saz şairlerimizin, şahıslara, hâdiselere karşı duydukları nefret ve kini ifade eden, eski devirleri hırpalayıcı manzum hicivlerine «Taşlama» adı verilmiştir. İçlerinde ağır ve kaba örnekleri bulunan ve mânalı bir tâbir olan bu taşlamalardan bir kaç örnek veriyoruz:

— I —

Sana bir destan söyliyem
Şaşasın Seyyit efendi
İntizar bilmem ki diyem
Şişesin Seyyit efendi.

Uçtun özeni özeni
Bana ettin bu düzeni
Mekânın katran kazanı
Eşesin Seyyit efendi.

Babanı saymam sayıya
Seni benzettim ayıya
Kendi eştiğin kuyuya
Düşesin Seyyit efendi.

RUHSATİ'ye emin kuldun
Bir kaz buldun iyi yoldun
Şeytanlıkta bir sen kaldın
Yaşasın Seyyit efendi.

RUHSATİ

— II —

Ben senin aslından aldım haberi
Âşıklık bilmezsin, densizlenirsin;
Nafile söyleyip usta eş'arı
Geçip de üst yana şehbazlanırsın.

Bir yerde kurarlar bezmi divanı,
Ararsan görünmez mahbub zamanı,
Kimden ezber ettin sen bu yalanı
Güzeli sevdikçe elfazlanırsın.

Yudabilir misin sen bu lokmayı,
Öğretirler sana ders okutmayı,
İncecik eğirüp sık dokutmayı,
Gider kahvelerde kurnazlanırsın.

DERTLİ'YE, gevherden çekme hesabı,
Âşıkın yanında var mı cevabı,
Okuyabilmezsin İncil kitabı,
Hemen Aynarozda papazlanırsın.

DERTLİ

— III —

Harabe kul olduk bezmi âlemde
Âbâd olsak ta bir olmasak ta bir
Düştük, çare nedir dâme âlemde,
Âzâd olsak ta bir, olmasak ta bir.

Aşk ödüne yanmış ciğer kebabımız,
Hicrile giryanımız, dide pür âbız,
Yapılmış, yıkılmış, hâne hârabız,
Bünyad olsak ta bir, olmasak ta bir.

Varlık dağların deldik te geçtik,
Bir şirin elinden aşk şarabını içtik,
Hak ile batılı farkedüp seçtik,
Fehad olsak ta bir, olmasak ta bir.

Ey Derdli, âlemde bir şahı-diliz,
Haktan, hakikatten egâhı-diliz,
Tariki esrara ervahı-diliz,
İrşad olsak ta bir, olmasak ta bir...

DERDLİ (Bolulu İbrahim)
(1772 — 1847)

— IV —

Kaba cahilden eğer beklersen iş,
Nur yerine sana kav çakmak ister.
Binbir diyardan sürülüp de gelmiş,
Bu diyarda herkese çatmak ister.

Bahçelerde olur armut, kayısı,
Bolluk yıllarda sayılmaz sayısı,
Ormandan inen bayırın ayısı,
Şehirde medeniyet satmak ister.

Seyyah olan dolaşır dört köşeyi,
Tas, topraktır onun kaba döşeği
Boyanmamış Kayiseri eşşeği
Kendini Kırklarda boyatmak ister.

Ey (Vahit) sen şaşma hiç bildiğinden,
Söyle en son sözünü en ilkinden
Böyle cahillerin tutup ... kinden
Tezekli duvarlara çarpmak ister.

Vahit Lûtfi SALCI

— V —

Toplanıp toplanıp gelmen yanıma
Zati yürek yaralıca güzeller
Hakkı severseniz girmen kanıma
Gam yükümüz kiralıca güzeller.

Bir yanık âşıkım kel hoca sanma
Gönlümüz alçaktır hiç yüce sanma
Adımı duyup da pek (koca) sanma
Daha közüm çıralıca güzeller.

Bak yine açılmış yolu bağların
Misafir alıyor başı dağların
Yeni gelmiş sarılacak sağların
Öpülmemiz sıralıca güzeller.

Ne yapayım, yeşilim yok, alım yok
Sana lâyık şekerim yok, balım yok
(RUHSATÎ) yim, mangırım yok, pulum yok
Ararsınız paralıca güzeller.

★

SULHİ'YE DAİR HÂTIRALAR

Balkan Harbinde İstanbulda idik. Bulgar Ordusu Çatalca'ya dayanmış istihkâmları zorluyordu. Top sesleri çok yakından işitiliyordu. Zayıf kalpliler akşama, sabaha düşman ordusunun İstanbula gireceğini bekliyorlardı. Hele bizim asırlarca (raya) lığımızı yapmış olan Tatavla palikaryaları, o Bizans piçleri Bulgar ordusuna buketler, ve kumandanı Sayof'a çelenkler hazırlamışlar her gün kâhatanın sırtından halâskârları (!) bekliyorlardı.

Biz, Sulhi ile her gün Unkapanı, Balat, Hasköy ve Langa meyhanelerinde buluşuyor, hem kendimizi zehirliyor, hem de dertleşiyorduk. Sulhi'nin imam çok sağlamdı. «Bu gâvur buraya giremiyecek!» diyordu. Sebebini sorduğum zaman kalbini gösteriyordu. Hakikaten Sulhi'nin eskiden «hissikablelvuku» dediğimiz «olacağı önceden sezmek» meziyeti vardı. Onun mademki kalbi şahadet etmiyordu; öyleyse Bulgar ordusu da İstanbula giremiyecekti. Hattâ nun için bir büyük (destan) da yazmıştı. O destan şöyle başlıyordu

İsa'nın değildir yeri burası,
Türkün kâbesine gâvur giremez.
Top sesi değil, köpek uluması,
Köpek sürüleri insan süremez.

Hakikaten de böyle olduğunu herkes bilir.

Vahit Lûtfi SALCI

— VII —

«Sadettin Nüzhet» tarafından (Bektaşi şairleri) nde **Edip Harabî'ye** mal edilen bu şiir, Lüleburgazlı şair **Salih Sulhi'nin** güzel bir taşlamasıdır:

Ey sofi cenabı halikı mutlak
Bu şarabı bize en'am eylemiş.
Çok methetmiş Kur'anında aç ta bak,
Mümin olanlara ikram eylemiş.

Vaktı saadette rezalet eden,
Muhammet aliye adavet eden
Evlâdı resule hiyanet eden,
Münkir münafıka haram eylemiş.

Biz içeriz lâkin etmeyiz isyan,
Helâl etti bize anınçün süphan,
Namaz kıldırmıya bize her zaman,
Bir piri muganı imam eylemiş.

Zemzemi terkedüp geçelim deyü,
Haramı helâldan seçelim deyü,
Mukaddes şarabı içelim deyü
Allah bize mahsus selâm eylemiş.

Ey hoca bu sırra değilsin agâh,
Anınçün şaraptan edersin ikrah,
Şu kalbi (Sulhi) ye Hazreti Allah,
Bu doğru sözleri ilham eylemiş.

★

BİR TAŞLAMA'DAN

Eş'arımızı şair-i meydan olan anlar
Esrarımızı ehli sühandan olan anlar
Dil mektebi içre okuduk Mantık-ı tayrı
Güftarımızı debre Süleyman olan anlar.

CESARÎ

★

HALK ŞİİRİNDE TENKİDÇİ RUH

Halk şairlerimiz arasında, şahısları, fikirleri ve hâdiseleri tenkidenlere, Halife ve Padişahlara hakaret edenlere, halkın şikâyetlerini cesur bir dille anlatanlara da tesadüf edilmektedir. İşte bunlara güzel örnek:

(**SEYRANÎ**), eski şer'iye mahkemelerinin fecî berbadlığını şöyle anlatıyor:

— I —

Mahkeme meclisi icat olduğu
Çeşmei rüşvetin ahmaklığından!
Kaza, belâ ile âlem olduğu
Kazların kadıya uçmaklığından!

Selefin rüşvetle hüccet yazması,
Halefin anlayıp hükmün bozması,
Yıkılan binanın birden tozması
Asıl sermayenin topraklığından!

Asıl sermayei niyabetleri,
Emvali eytamdır ticaretleri!
Daveti rüşvete icabetleri
Sıdkile gönlünün alçaklığından!

Bülbülün aşkıdır dalda öttüğü,
Çobanın sütedir koyun güttüğü,
Toprağın Hâbili kabul ettiği
Şüphesiz yüzünün yumuşaklığından!

Dünyadan Ahrete gidip gelmemek
Olmasa iktiza eder ölmemek
Balık baştan kokar, bunu bilmemek,
SEYRANİ, gafilin ahmaklığından

— II —

Bir vakte erdi ki bizim günümüz
Yiğit belli değil, mert belli değil,
Herkes yarasına derman arıyor
Deva belli değil, dert belli değil.

Fark eyledik âhır vaktin yettiğin
Merhamet, çekilip göğe gittiğin,
Gücü yeten soyar gücü yettiğin,
Papak belli değil, Kürt belli değil.

Adalet kalmadı hep zulüm doldu,
Geçti şu baharın gülleri soldu,
Dünyanın gidişi acaip oldu,
Koyun belli değil, kurt belli değil.

Başım ayık değil kederden, yastan,
Ah ettikçe duman çıkıyor baştan,
Haraba yüz tuttu bizim gülüstan
Yaylâ belli değil, yurt belli değil!...

RUHSATİ

— III —

K O Ş M A

Zulmünden vekili âli Rasulün
Hicabtan sikkenin kızılı çıktı.
Şer'in ahkâmında zevil ukulün
Reylerinden halk usanıp bıktı.

Varsa söyle zulmün boyun bükmezin,
Bul ehli irfanın çile çekmesin.
Adalet küpünün dolup pekmezin
Bu zulüm sirkesi küpünü sıktı.

SEYRANİ mazlumun malın yiyenin
Mertebem Tanrıdan yüce diyenin
Dünyada Tanrılık tacın giyenin
Hak derya çamurun ağzına tıktı.

— IV —

ZAMANIN HÜKÜMETİNE KARŞI ŞİKÂYETNAME

Bu nasıl hükümet bu nasıl gidiş
Yarım kıl bütünü soraeak Allah
Semaya çekildi insaf adâlet
Bir dahi hükümet kuracak Allah (1)

Böyle mi gönderdi hükmü Kur'anı
Böyle mi indirdi emrü fermanı
Böyle mi severler dini imanı
Ne yüz ile sana verecek Allah.

Yaradanı hiç aldın nu zikrine
Devamı varmıdır ecap şükrüne
Bir kez de ölümü getir fikrine
Verdiği bu ruhu alacak Allah.

Kul eyledi nefis seni Şeytana
Taptırdı liraya sime divane
Soyunup çıkarsın yarın meydana
Bak ne muamele kılacak Allah.

Çıkarırsın ardı gelmez nizayı
Kendine gel tahsil eyle rızayı
Ruhuna verirler türlü ezayı
Adalete hükmü verecek Allah.

---

(1) Şairin nüfuzu nazarını göstermesi itibariyle bu yazı çok enteresandır.

Hazır edüp cehennemi cenneti
Kabul etmez beşibirlik minneti
Âdil kullarına verüp rahmatı
Zalimi Nirane sürecek Allah.

Haram helâl demez seçmezdin yerdin
Ebet kalır şandın mekânın yurdun
Zulmile bu kadar devlete erdin
Hak Mizan terazi kuracak Allah.

Hele fikret nere varacak halin
Gün begün dolmakta yakın zevalin
Bir top bezden fazla var mıdır malın
Yarattığın rızkın verecek Allah.

Daim yanar gider Ruhsati şekil
Sıdkile diyvana ihfaye çekil
Her bir umuruma eyledim vekil
Benim dâvalarım görecek Allah.

★

Trakyanın meşhur folklör üstadı Şair Vahid Lûtfi Salcı'nın son şiiri 2-2-950 tarihinde Lüleburgaz'ın «Özdilek» gazetesinde (Ey Koca Yargıç) adı ile çıkmış ve kendisi de 75 yaşında olarak 3-2-950 tarihinde vefat etmiştir.

Son yıllara kadar acı çeken, sefalete düçar olan rahmetliyi isyanına rağmen Ulu Tanrı «Yüz bir seneye mahkûm» etmediğini tebliğ eylemiştir.

EY KOCA YARGIÇ

Bana vermiş olduğun mahkûmiyet,
65 yıldır hâlâ bitmedi mi?
Ne kadar acı imiş bu esaret
65 yıldır sonu yetmedi mi?

Ne i'lâmı, ne tebliği belli,
Ne kararı, ne de temyizi belli,
Ne ay, ne gün, ne de saati belli,
Hiç (mucibe), tasdika gitmedi mi?

Şu hapishanede sürünüyorum,
Uçan gölge gibi görünüyorum,
Gece gündüz, ağlayıp inliyorum,
Sağır mı kulağın, işitmedi mi?

Dün okurken şair Ahmet Haşim'in bir şiirini,
Eylédim gaip tamamen aklı da iz'anı da!

Bir zamanlar saklıyordum câmı bir cânân için,
Aldı lâkin şimdi açlık câmı da cânânı da!

Kırk kuruş verdim dün akşam bir kavun aldım, düşün,
Kırk kuruş versem alırdım eskiden bostânı da!

Dinleyen yok, muttasıl söyler durursun ey Nihat,
Sen okursun yazdığın mâniyi de destânı da!

★

AKBABA İÇİN TARİH

Ah idüp derdi maişetle Ziya ve Seyfi
Koşuyorlardı bu kış günleri kısmet peşine
Geldi bir karga şu tarih ile gak gak diyerek
Dediler «Aydede» nin «Akbaba» konmuş leşine.

Halil Nihat BOZTEPE

★

Allah rahmet etsin, Halil Nihad Boztepe, Trabzon'da Askeri Rüştiyede Arapça okurken hocasının bir öfkesini anlatırdı: «Kale Resulullah» sözünü, Peygambere hürmeten «Rasulullah buyurdu ki...» diye tercüme eden hocafendi, kitapta sıra şaire gelince, çocukların: «Kaleşşair...» i de «şair buyurdu ki...» diye tercüme ediş-lerine sinirlenmeğe başlamış. Bir, iki sesini çıkarmamış. Ama, bir başkası daha kalkıp: «şair buyurdu ki...» dediğini duyunca kendini tutamamış. Kürsüden öfkeyle bağırmış:

— Ulan, dedi de, dedi, de! demiş. Senin şair dediğin peygamber değil! O da senin gibi sersemin biri!...

Orhan Seyfi ORHON

★

(AĞAÇ KASİDESİ) NDEN

Zayıflamak modadır şimdi kız ne yer ne içer?
Bir iğnenin deliğinden murad ederse geçer!

Bakınca anlamaz insan güzel mi, çirkin mi?
Bu gölge canlı mı cansız mı, in mi, ya cin mi?

Uçardı tüy gibi bir an içinde şüphen mi var?
Ayaklarında eğer olmasaydı karyokalar!

Vücuda nisbeti yoktur, o bir hayalettir!
Fakat neler biliyor, bak, ne der Cemal Nadir:

Kavalyeler hep onun... Çünkü dansı bir san'at!
Eliyle yaptığı koktel... Sunarsa iç, bir tat!

Olur mu baş kuvaförsüz? Ya, olmuyor gerçek!
Nasıl gezer pedikürsüz ayakla? A, ne demek?

Onun kadar yüzecek varsa bir balıklarmış!
Tütün fena ise bir tek nefeste anlarmış!

Kızın mahareti olmuş mesel oyunlarda.
Durur mu, her gece oynar, büyüğünü oynar da!

Bezikte bâzı yaparmış ki öyle kombinezon,
Üç elde hasılını olmuş görürsünüz Rübikon!

Rölansı müthiş imiş, yok pokerde bir dengi!
Çekince resti atarmış rakibinin rengi!

Biriçte bir eşi yok. Öyle deklârasyonlar
Yapar ki şaşmak için... Türlü sürprizleri var!

Merakı hep de Şilem'dir, Gran değilse Pöti!
Kulüpte herkesi kıskandırır bu marifeti!

Kızın bayıldığı civcivli bir oyun da Frap!
Olur Asist diyenin karşısında hali harap!

Oyun mu istediniz, çok. Fakat şu var ki para,
Kazandıran üç oyundur: Kolon, Koşu, Bakara!

Zamane görmedi, görmez de böyle sanatkâr!
Dilerse kız sırık atlar, dilerse gülle atar!

Bütün bu şeyleri bilsin de varmasın kocaya,
Ve kurmasın yuva hâlâ... Yazık, bu oldu mu ya?

İlâhi, bunca hünerlerle kalsın evde bu kız!
Bu hale yanmalı âlem, yürekler etmeli cız!

Desin zavallıya tekmil mahalle halkı kalık!
Üzüntüden ölecek kızcağız, bakın, ne yazık:

Başında saçtan eser yok... Ya var mı kaştan eser?
Bıyık denen şeye oğlan da düşman oldu... Keser!

Halil Nihad BOZTEPE

ABDÜLBÂKİ FEVZİ ULUBOY

Eski tarz şiirde, yani Divan edebiyatında çok kudretli bir şairdi. En kudretli şiirleri Aydede, Akbaba, Zümrütanka gibi eski siyasî mizah gazetelerinde çıkmış. okuyucular arasında da bunlarla şöhret yapmıştı.

Bu şiirleri sureta şaka tarzında, bazı tezyif ve tehzil kılıklı olur, ekseriya da bu şaka kıyafeti altında şiddetli tenkidleri ihtiva ederdi. İnsan bunlara bir taraftan gülüp geçerken, bir taraftan da düşünmekten kendini alamazdı. Hoş, zarif, görünüşte yumuşak ve lâtife yoluydu ama, hakikatte, günün mevzu ve icaplarına göre oldukça şiddetli, hattâ bazı da, mâruf tabiriyle yenip yutulamıyacak şeylerdi. Zaten hoş tarafı da burasında, böyle olmasındaydı.

Onun târizerine, tenkidlerine hedef olanlar kızarlar, fakat kızarken gülmekten de kendilerini alamazlardı. Onun şiirleri, kadife eldiven içindeki demir yumruk gibiydi: görünüşü hoş, zarif, tüylü, süslü, fakat hedef olmak korkunçtu. Ama, o korkunçluk içinde de bir letafet, bir zerafet vardı.

Abdülbaki Fevzi merhumun başından bin bir türlü macera geçmişti. Fakat her zaman ayni sakin ayni efendi adamdı. Kimseye ne halinden şikâyet eder, ne de gık derdi. Pek yakınlarına mı? Onu bilmiyorum.

Son zamanlarında, son günleri sayılması lâzım gelen günlerde, geçen sene, Cağaloğlunda eski Eminönü Halkevinin önünde rastladım.

Nasılsın üstad? dedim.

— Çok şükür, iyiyim! dedi.

Fakat ben bir görüşte hissettim ki, pek de iyi değildi. Elinde baston, ağır, ağır sallana sallana yürüyordu. Etrafına bakınıyor. Halkevi önündeki ilânları okur gibi yapıyor, karşı tarafa, merhum tütüncü ve bayi Niyazinin dükkânına doğru bakıyor, karşıdan bakanlara, yürüyüşünü mecalsizlikten değil de, hani, etrafa bakma merakından gelme gibi göstermeğe uğraşıyordu; fakat, belliydi ki, bakınışını yürüyüşüne göre ayarlıyordu.

Edebiyat muallimi idi. Hem de edebiyat muallimlerinin en kudretli ve ehliyetlilerindendi. Maarifteki dosyasında şerh neydi, ne kadar taltif, ne kadar takdir kazanmıştı, onu bilmem ama, ben, sözü geçen, alâkalı bir adam olsaydım, ona taltifnameler, takdirnameler vermek değil, dosyasını Güzel Sanatlar Akademisi altın varak hocası Hüseyin Efendiye varaklattırıp yine ayni Akademinin

teclit ve tezhip hocası İsmail Hakkı Beye ciltlettirir. Vekâlet Zat İşleri dairesinin en mutena bir yerinde bir köşe ayırtır, merasimle oraya koydururdum.

Mütevazi, efendi bir adamdı. Sözünde sohbetinde gayet nazik, gayet efendi, gayet nüktedan, fakat bazı da alaycı ve târizciydi.

Galiba mütareke içinde, Sirkecide bir müskirat deposu açmıştı. O zaman şimdiki gibi Tekel, mekel yoktu. Rakılar gerçi daha evvelden olduğu gibi Sakız adasından filân gelmezdi ama, âmiller tarafından yapılan yerli rakılar da epey iyi rakılardı. Kapalı şişe meçburiyeti de yoktu. Rakılar fıçılardan şişelere doldurulup okka ile satılırdı. Abdülbaki Fevzi merhum, deposunda, gelen eşine dostuna doldurup doldurup ikram ederdi.

Abdülbaki Fevzi merhumun mahlesi (şiirde namı müstear demek) Râsid'di. Kadîm tarzda şiiri ne kadar tabiî, ne kadar kolaylıkla kaleme aldığı verilen örneklerden pekâlâ anlaşılır.

Ne yazık ki, dünya işlerine pek akıl erdirememiş olan bu sanatkâr da, sessiz sedasız, bir kaç ay evvel aramızdan elini eteğini çekip gitti. Hayatından şekva etmeden... Ama, öyle mi dersiniz? Kim bilir?

Allah rahmet eylesin!

Hüvel _ Hallâk - el bâki!

Türkiye Haftası 1954 **Hüseyin ŞEHSUVAR**

★

Divan tarzı söyleyişle, günün olaylarını karikatürize eden bir başka mizah şairi de **Abdülbaki Fevzi**'dir. Bu imzanın, mütareke yıllarındaki mizah mecmualarında **Be-tarz-ı Kudemâ** başlığı ile yayınladığı manzumelerinde kuvvetli ve zevkli bir söyleyiş görülür.

(Türk Edebiyatı Tarihi) **Nihad Sami BANARLI**

★

BETARZ-I KUDEMÂ

BU MENZİLLERDE KERVAN BULMANIN İMKÂNI YOK ŞİMDİ,
SOĞUK BİR KÂSE AYRAN BULMANIN İMKÂNI YOK ŞİMDİ.

Sadâkat-pişe canan bulmanın imkânı yok şimdi
Garazdan sâlim insan bulmanın imkânı yok şimdi.

Görürler müstahak her çevre efrâd-ı ahâliyi,
Muvafıklarda vicdan bulmanın imkânı yok şimdi.

Suratlar simsiyah olmuş, kızarmaktan müberrâdır,
(Cebîn-i pâk-ü rahşan) bulmanın imkânı yok şimdi.

Etekler bûs edilmekten serâpa salyalanmıştır,
Temiz bir tane dâman bulmanın imkânı yok şimdi.

Temâmen yurdu lâyüfhemler etmişlerdir istilâ,
Beş, on erbâb-ı iz'an bulmanın imkânı yok şimdi.

Bakanlar zevka dalmışlar, müdiran hâb-ı gaflette.
Şikâyet dinler erkân bulmanın imkânı yok şimdi.

Dirîğaa! tâ esâsından bozulmuştur bugün âlem,
Nizâm-ı dehre imkân bulmanın imkânı yok şimdi.

Adem âbâda dönmüş memleket, eyvâhlar olsun,
Tehî ev yâ apartman bulmanın imkânı yok şimdi.

Geçim derdiyle her kes tatlı cânından usanmıştır,
Velev bir şahs-ı handan bulmanın imkânı yok şimdi.

Bugün yüz binle oynar çerçidir zannettiğin tâcir,
Beş, on binlik bezirgân bulmanın imkânı yok şimdi.

Ne alsan mutlaka eksik çıkar tartınca hânende,
Yazık, bir doğru mizan bulmanın imkânı yok şimdi.

Hemen her kes tarik-ı istikaametten uzaklaşmış,
Külâh etmez müsülman bulmanın imkânı yok şimdi.

Emin ol, arkadaş, bir hayli meydan var bu illerde,
Fakat bir tek küheylân bulmanın imkânı yok şimdi.

Sakın bir kimseden - bir nebze olsun - sen hulûs umma,
Hakikat-perver ihvan bulmanın imkânı yok şimdi.

Nazîr-i şûrezâr olmuş edeb gülzârı vâhayfâ,
Tecemmû'gâh-ı irfan bulmanın imkânı yok şimdi.

Var ammâ hayli pars, kaplan, çakal, şempâze, kurt, tilki,
Bu ormanlarda aslan bulmanın imkânı yok şimdi.

Ne zannettin, behey câhil, behey gaafil bu (Râsid) la,
Boy ölçer bir suhandan bulmanın imkânı yok şimdi.

★

TELEHHÜFÜ FEYLESOFANE

Rıza Tevfik lisanından

Yuf çarhı cefapervere, edvarına hem yuf
Etvarına yuf, meşrebi mişvarına hem yuf
Âyana geçirdiyse de güldürmedi bir gün
Eşvakına yuf, savlet-i ekdarına hem yuf
Giydirmedi asla sana bir sırmalı came
Kaftanına yuf, aslına astarına hem yuf

Yuf hanei himmarına kim badesi semdir
Minasına yuf sagar-ı serşarına hem yuf
Karbon gibi yandırdı edüp kils ile hembezm
Kimyasına yuf, hâmız-ı tartarına hem yuf
Bir saati bir saatinin aynı değildir
Eyyamına, âvamına, âsarına hem yuf
Yok anda haridarı metaı hünerin hiç
Çarşısına yuf küçe ve pazarına hem yuf
Karpuzları ikbal-i saadetle eder şâd
Mizanına yuf okka ve kantarına hem yuf
Bostanını berbad-ı semum eyledi berbad
Şalgamına yuf lâhna ve pancarına hem yuf
Yuf (vakt) ine (akşam) ma (ikdam) ve «sabah» a
Yuf sahib-i (tevhid) ine efkârına hem yuf
(Dergâh) ına girdim ne güler yüz ne de söz var
Şairlerinin sazına, eş'arına hem yuf
Çok cezrimi almakta varakpare-i (cezrî)
Sahiplerinin dide ve enzarına hem yuf
Bir gün dili şâd eylemeyen (çeşm-i siyah) ın
Bilcümle haridar-ı füruhtarına hem yuf
(Mahfel) de gezinmek beni iz'aç ediyor pek
Bânisine yuf, sakfına, divarına hem yuf
Daldırdı (Rıza) aklımı derya-i cûnuna
(İspenser) e yuf, eşher-i âsarına hem yuf

Abdülbaki FEVZİ

★

ALİ RAGIP'TAN HÂTIRALAR

Yalvaçlı Ali Ragıp bizden bir yıl sonra Konya idadisinden mezun olan bir arkadaştır. Fakat o sınıftaki diğer üç arkadaşiyle birlikte onlar kolaylıkla mezun olmamışlardı. İlk önce isyana benzer bir hareketle itham edildikleri için mektepten kovulmuşlar, sonra Maarif Nezareti umumî müfettişlerinden Kâzım Nâmi tahkikata memur olarak gelmiş ve onun çok adilâne, içi ve özü gören kültürlü görüşü sayesinde tekrar mektebe alınarak diplomalarını elde etmişlerdir. İşte, galiba ben Ali Ragıbı bütün Konyayı işgal eden bu hâdise münasebetiyle tanıdım. İdare basit ve dar bir zihniyetle, sınıflarının en seçilmiş talebesi olan dört çocuk için tard kararı vermişti. O zaman bu dört genç bütün zekâlarını, bilgilerini, cerbezelerini faaliyete geçirerek mücadeleye girişmişlerdi. Ragıp çok kuvvetli kalemiyle kendilerini müdafaa ediyordu. Bu münasebetle yazılmış bir

iki manzumesini görmüş, teknik mükemmeliyetine ve lirik kuvvetine karşı hayran kalmıştım. Şekil itibariyle divan edebiyatına meyli fazla idi.

Ben divan tekniğini ve zevkini Ragıptan aldım. Destan ve koşma şeklinde de o, bana rehberlik yaptı. Ben o zamanlar (Fecriâti) üslûbunun tesiri altında idim. Belki yeni cereyanlara onu biraz yönelten de ben olmuşumdur. Fakat o, doğuştan şair denilecek kadar coşkun ve kuvvetli idi. O zaman gördüğüm yazılarından bir iki beyit hatırımda kalmıştır:

Bir gedayım mesnedi bâlâya etmem serfüru
Levsile mâli olan bir câya etmem serfüru
Şöyle girdabı kazada çarpışub emvac ile,
Garkolur da mevcei deryâya etmem serfüru

Sonra diğer bir beyti:

Lâşei ümmide değmez tiği pertev bârımız
Korkarız çirkâbden yoksa belâlardan değil

Ragıbın yüksek, hiç bir kaba sığmayan ruhunun taşkınlıklarını anlamayanlardan birisi gıyabında ona «serseri» demiş o da derhal (Serseri) redifli bir manzume yazıyor:

Ben değil yalnız bütün âlem seraser serseri
Serseriler kim bakıp her şeye derler serseri
Bir karanlık hilkatin mevlûdi bi iz'anıyım
İftira etmez bana asla diyenler serseri
En basit bir serseridir kim o bazan zanneder
Kendisinden başka her kim varsa ekser serseri
Ben neyim hem âlemin, hem kendimin bazîcesi
Ben miyim, âlem midir yahut ki yekser serseri
Görmedim, fevkinde bir idrak ve hikmette eser
Arz kopuk, Hurşit sersem, neemi hâver serseri
Hangi sersem der ki bu mesut, bu menhustur
Kise nâdaran mı bilmem, yoksa banker serseri.
Serserilik bir müebbet hassa mevcudiyete.
Zihnimi tahrik eden her fikri hoşter serseri.
Serseriyim, serserilik bir meziyettir bana,
İtiraf etmez bunu zira bugün her serseri...

(Kitaplarımın Hikâyesi: 1952) **Namdar Rahmi KARATAY**

Namdar Rahmi Karatay

Halk ağzında dolaşan ata sözlerinden birini ele alıp onun üzerine bina ettiği beyitlerle cemiyetin bütün hususiyetlerini ortaya koyan zarif ve gevrek birşeyler söylüyor zannını uyandırarak hiciv neşterini yaranın tam ortasına batırmasını bilen usta filozoftu.

Onu, ilk, defa, geriden geriye, Maarif Cemiyetinin Bursa Kız Lisesinde edebiyat hocası iken tanımıştım. İki hafta sonra almak üzere verdiği tahrir vazifelerinden kızkardeşime ait olanı ta Londradan görür, tashih eder ve onun beğendiği hale sokrdım. Nihayet bir defasında farketmiş ve bana sitemle birlikte selâm göndermişti. Arada bir yazdığı mizahî manzumeler, hafif ve kıvrak edaları altında derin ve usta hicivleriyle herkesin alâkasını çekiyor; hele nakaratında halk mesellerinden birini ele alıp vezne koymuş olması, çok eski bir şeyi tekrar etmek ve ezberlemek hissi ile ağızdan ağıza dolaşıyordu. Onları ben de zevkle okuyor, ibretle tekrarlıyordum. Günün birinde Ankarada karşılaşmamız kısmet oldu. Hemen birbirini çoktan görmemiş eski ahbaplar gibi kaynaştık. Düşüncesinin binde birini bile yazılarına koymuş değildi. Bizde müstakil fe'sefî görüşü olan üç beş münevverden biri idi. En karışık ilmî meseleleri bir hikâye sadeliğiyle anlatmasını, içe sindirmesini biliyordu. Neden sonra, Karacaahmede yakın bir yerde satın aldığı bir ahşap eve sığındığı hastalık zamanında, onu kızkrdeşimle birlikte ziyaret etmiştik. Dili, ağzının içinde zor dönüyor fakat yine nükteli mazmunlu konuşmaktan geri kalmıyordu. Şu bu hayranından şu bu talebesinden zaman zaman haberini alıyordum; dilinin çözüldüğü, bacaklarının doğru dürüst kımıldadığı oluyor, fakat atak ruhu coşup da bu zorla iyi olmuş sarsak vücudü zorlayınca yeniden eve kapanmaya hatta yatağa düşmeye mecbur oluyordu. Nihayet geçenlerde o yüce ve hırçın ruh o sarsak ve bitkin vücudü bir silkeleyişte yere serip başını aldı gitti!... Dünyanın bu boş zahmetlerine yuf borusu çeken bir şiirini şimdi kulaklarımıza fısıldar gibidir:

Kırk gün taban eti bir gün av eti.
Avcılıkla başlar tarihi beşer
Öyleyse durmadan avlanmalıdır
Lâkin bu iş bir az yorulmak ister

Kolay iş değildir çoktur zahmeti
Kırk gün taban eti bir gün av eti.

★

Canın keklik ister ördek vurursun
Bıldırcın sanırsın leylek vurursun

Bir sürü içinden bir tek vurursun
Bazı av bulunmaz gezer dursun

Fakat sağlam tutmak gerek niyeti
Kırk gün taban eti bir gün av eti.

★

Bin türlü avcılık olur koruda
Kimisi günlerce yatar pusuda
Kimisi avlanır bulanık suda
Kiminin ömrü de geçer uykuda

Çile dolduranlar bulur himmeti
Kırk gün taban eti bir gün av eti.

★

Her alanda olur türlü avcılar
Şakşakçılar tuzakçılar tavcılar
Yavru baz taşıyan göz bağıcılar
Gözleri sürmeli nice hacılar

Hepsi de sabırla bekler kısmeti
Kırk gün taban eti bir gün av eti.

★

Avcılıkta bazan yürünmek gerek
Yerinde bir posta bürünmek gerek
İcabında yerde sürünmek gerek
Bazan da şahlanıp görünmek gerek

Çoktur sürünerek bulan nimeti.
Kırk gün taban eti bir gün av eti.

★

Durur durur bir turnayı vurursun
Bazı ceylân ister ayı vurursun
Fırsat düşer bir kurt dayı vurursun
Şansın varsa arslan payı vurursun

Hiç bir şeyde yoktur avın lezzeti
Kırk gün taban eti bir gün av eti.

İnsanda ilk içtimaî hayat ve medeniyet alâmetinin avcılık olduğunu, bu suretle başkasının sırtından geçinmek, başkasını yiyerek kendi hayatını sağlamak tabiatının ta o zamandan başgösterdiğini bir basit felsefî hakikat olarak belirtmekle işe başlayıp; cemiyetin son günlerindeki iltimasa, dalkavukluğa kadar bütün devirelre yer

yer, cımbız cımbız dokunarak geçen bu manzumeyi zevkle bir daha okumak arzusunu duymuyor muyuz? Çiçeği burnunda yeni şairlerden bazıları, yakaladıkları bir espriyi evirip çevirip bir kocaman tekerleme haline sokmakla gerçek yeni şiire başarılı bir örnek verdiklerini zannediyorlar, halbuki mizah her zaman için edebiyatın en makbul en revaçta şubelerinden biri kalacaktır. Mizahî şiir ayrıdır, ciddî şiir ayrıdır. İlle ciddî olacak diye saça kar yağmaktan, ciğere kan oturmaktan bahsetmek hiç de şart değildir; bütün bunları tekrarlaya tekrarlaya dilimizde tüy bitti. Yeni şiirin samimiyetine hayranız fakat lâübaliliğinden de o kadar bezginiz. Neyse, bunlar sözün gelişi; biz yine Fazıl Ahmetten sonra, şiirimize mizahı getirmekte eşsiz olan Namdar Rahmiyi anmakta ve tanıtmakta devam edelim.

Karatay soyadından da belli ki Namdar Rahmi Konyalıdır ve Konyanın en şanlı ve san'atlı türbesi Karataydan bu ismi bulmuştur. Bu zeki ve hassas Anadolu çocuğunu bâkir ve verimli bir toprak gibi keşfeden bir Maarif müsteşarı, bir kaç arkadaşiyle beraber felsefe tahsil etmek üzere Fransaya göndermiştir. «Paris mektupları» isimli kitabında, sessiz sadasız, o günlerini anlatırken, orada müstesna kürsülerden edindiği bilgilerini, yerli ve derin, bize o değilden nakletmesini çok iyi başarmıştır. En acayip zevklere düşkün çağında saatlerinin çoğunu kitaplar arasında geçirmiştir. «Kitaplarımın Hikâyesi» isimli eserinde şöyle söyler:

«Ömrümün mühim bir kısmı kitaplar arasında geçti. Bunu övünmek için değil, belki dövünmek için söylüyorum. Nitekim halk arasında her nedense pek yayılmış olan bir destanımda bundan bahsederek:

Bilmem ki ne olmaktı, senin gayen, maksadın?
Fare gibi kitaplar arasında yaşadın.
Ne dans ettin, eğlendin; ne de sevdin kız kadın
Kim dedi hey serseri gençliğine kıy diye
Geçti Bor'un pazarı sür eşeği Niğdeye.

Demiştim. Hakikat de bu! Fransızlar kendini bütün bütün ilme vererek hayatını kütüphanelerde geçiren adamlara «Kütüphane faresi» derler. Ben bu adamlara hâlâ imrenirim...» Kitaplarının arasında gömülü yaşadığı günlerde cemiyeti ihmal etmez, onun dertleriyle dertlenir, onun seviyesizliklerine yanar, inkılâplarına sevinir ve söylenir dururdu:

Başta kavak yelleri esdiği günler hani
Umduğumuz neşeler, şerefler, ünler hani?
Beklenilen alaylı, şanlı düşünler hani?
Servi gibi ümitler döndü birer iğdeye
Geçti Bor'un pazarı sür eşeği Niğdeye.



Eski şair — Şair Pertev Paşa, bir şiirinde:
«Gelmişiz ölmek üzre vâ hayfâ!» diyor.

Bob-stil şair — Çok güzeeel... Hayfa bombardımanı hakkında mı yazmış üstad!...

Hasanın böreğine vaktinde yetişmeli
Hiç durmadan gövdeye atıştırıp şişmeli
Yanıp da kavrulmadan mükemmelen pişmeli
Sonra seni almazlar hiç bir yere çığ diye
Geçti Bor'un pazarı sür eşeği Niğdeye.

Bu güzel ve kıvrak söyleyişin öyle nükteleri vardır ki ancak şairi tarafından ilk ve son defa kullanılmıştır. İşte meselâ, resmî büro anlamına daire ile, bildiğimiz hendese şekli daire arasında güzel bir kelime oyunu:

Sende cevher var imiş herkes onu ne bilsin
Kimler böyle züğürdün huzurunda eğilsin,
Şöyle bir dairede müdür bile değilsin
Ne çıkar öğrenmişsin mesahası piy diye
Geçti Bor'un pazarı sür eşeği Niğdeye!

Nedim, gazellerinden birinde, benim şair tabiatım o kadar coşkun ve cömerttir ki, der, bir gül istesem, bana bir gül tarlası verir. Namdar Rahmi Karatay'a da yüz yılların mahsulü, gerçek halk görüşü, bir tekerleme verin, size kocaman bir manzume versin ki içinde Türk halkının bütün hayat telâkkisi, bugünkü cemiyetin bütün aksak tarafları, billûr sürahideki su gibi parıl parıl görünsün:

Eloğlunu bilmezsin o ne hinoğlu hindir
Pamuk gibi görünür granitten çetindir
Arkandan kuyu kazar dibi yoktur derindir
Açılma el oğluna anlamadan soyunu
Karamanın koyunu sonra çıkar oyunu.

Ne dişisine inan ne de erkeğine kan
Dişisi erkeğinden olur bin kat afacan
Yüzüne güle güle damarlarından çeker kan
Önce koklatır sana gülünü şebboyunu
Karamanın koyunu sonra çıkar oyunu.

Senin aybını arar abbabın bir iş gibi
Arkanda dolaşırlar sanki müfettiş gibi
Bırakırlar ortada seni bir ibiş gibi
Öğretirler dünyanın körfezini koyunu
Karamanın koyunu sonra çıkar oyunu.

Doğruyu görsen de sen ulu orta anlatma
Bağır çağır nağra at fakat sakın taş atma
Elini uzat amma boyunu hiç uzatma
Ölçünü alırsın ha uzatırsan boyunu
Karamanın koyunu sonra çıkar oyunu.

Ne tilkiye eğri bak ne de kurtlarla barış
Ne etlisinden bahset ne de sütlüye karış
Ne ağzı açık koyarlar sonra seni bir karış
Nene gerek elin üç keçisi beş koyunu
Karamanın koyunu sonra çıkar oyunu.

Granit, koy gibi kelimeler olmasa; Seyranî gibi, Ruhsatî gibi bir usta ve hâkim halk şairinin yazdığı destan sanacağız. O kadar candan, o kadar bizden... Ah ne fayda «Namdar Rahmi Karatay'a

yüzyılların mahsulü bir tekerleme verin de size kocaman bir manzume yaratsın» diyemiyeceğiz artık. Halep burada amma arşın yerin altında... Onun kolay kolay ölçülmez derin bilgisine ve mükemmel hicvine artık sadece hasretiz!

Yirminci Asır: 17-9-953 **Behçet Kemal ÇAĞLAR**

★

GEÇTİ BORUN PAZARI

BAŞTA kavak yelleri estiği günler hani
Umduğumuz neşeler şerefler ünler hani?
Beklenilen alaylı, şanlı düğünler hani?
Servi gibi ümitler döndü birer iğdeye,
Geçti Borun pazarı sür eşeği Niğdeye!

★

Sende cevher var imiş, onu herkes ne bilsin?
Kimler böyle züğürdün huzurunda eğilsin,
Şöyle bir dairede müdür bile değilsin,
Ne çıkar öğrenmişsin mesahası piy diye,
Geçti Borun pazarı sür eşeği Niğdeye!

★

Bilmem ki, ne olmakdı senin gayen, maksadın?
Fare gibi kitaplar arasında yaşadın,
Ne dansettin eğlendin, ne de sevdin kız, kadın,
Kim dedi hey serseri gençliğine kıy diye,
Geçti Borun pazarı sür eşeği Niğdeye!

Gönül ne çalgı ister ne eğlence, ne de dans,
Ne güzel kadınların önlerinde reverans,
Kapandıkça kapandı bunca yıldır kahpe şans,
İhtiyarlık gölgesi perde çekti dideye,
Geçti Borun pazarı sür eşeği Niğdeye!

Fırsatı iyi kolla sakın olma dangalak.
Genç iken vur partiyi, durma, ye, keyfine bak,
Sonra iç şampanyalar, viskiler, bardak bardak,
Dokunuyor üç kadeh şimdi bizim mideye,
Geçti Borun pazarı sür eşeği Niğdeye!

★

Hasanın böreğine vaktinde yetişmeli,
Hiç durmadan gövdeye atıştırıp, şişmeli,
Yanıp da kavrulmadan mükemmelen pişmeli,
Sonra seni almazlar hiç bir yere çiy diye,
Geçti Borun pazarı sür eşeği Niğdeye!

1933 — Namdar Rahmi KARATAY

Geçti Bor'un Pazarı

NAMDAR RAHMİ'YE NAZİRE

Gece gündüz demeden, pusulara yatardık;
Bıldırcınlar, keklikler, güvercinler tutardık,

Bazan hapı yutturur, bazan hapı yutardık,
Taş gibi lokmaları çiğnemeden yutardık,

Birden bir hazımsızlık ârız oldu mideye:
Geçti Bor'un pazarı, sür eşeği Niğdeye.

Yaz görmeden eridi, dağların karı, buzu,
Uyuz koyuna döndü sürümüzdeki kuzu,

Hiç bir baytar tedavi edemez o uyuzu,
Soframızda daima bulundururken muzu,

Şimdi fitiz bir çürük muşmullaya, iğdeye;
Geçti Bor'un pazarı, sür eşeği Niğdeye.

Şanssızlıkta bizlerin yer yüzünde yok eşi,
Hepyek, dubara attık, atamadık düşeşi,

Çok gözledik, doğmadı bahtımızın güneşi,
Ancak Millî Piyango söndürür bu ateşi.

Son ümidimiz bağlı kaldı son keşideye;
Geçti Bor'un pazarı, sür eşeği Niğdeye.

Şebabet kisvesine bürünmek istiyoruz;
Genç kızlara karşı genç görünmek istiyoruz,

Ayakları altında sürünmek istiyoruz.
Bir atımlık barutla öğünmek istiyoruz.

Yüzümüze bakan yok artık kartlaştık diye,
Geçti Bor'un pazarı, sür eşeği Niğdeye.

★

NECDET ATILGAN

(Geçti Bor'un pazarı) tâbirinin mânası

Çoğumuzun «artık iş işten geçti», yahut ta «ne çâre ki fırsatı kaçırdık. Başka fırsat ara» mânasına kullandığı «Geçti Bor'un pazarı, sür eşeği Niğde'ye...» tâbiri, sade halk diline değil, Türk edebiyatına da mal olmuştur.

Bu tâbirin nereden meydana çıktığı hakkında çeşitli rivayetler ve izahlar vardır. Fakat hemen hepsi de birbirine yakın şeylerdir.

Her hafta Pazartesi günleri Bor'da pazar kurulur, civar köylerden gelen halk burada mallarını satar ve mal satın alır. Mallarını Bor pazarında satamıyanlar, yahut ihtiyaçlarını sağlamıyanlar salı günü kurulan Niğde pazarına yetişirler.

Pazar, kurulacağı günün arifesine o bölgede Deri denir. Deri Türkçede toplantı, müşavere mânasına gelir.

Bir gün eşeğiyle yola çıkan köylü Bor'daki Deriye yetişmek arzusundadır. Fakat son derecede yorgundur. Eşeğini bir ağacın dibine bağlıyarak uykuya dalar. O kadar çok uyur ki gözlerini açtığı zaman günlerden pazartesi olmuştur. Fakat o, bunun farkında değildir. Bor pazarına yetişmek arzusundadır. Pazar yerine geldiği vakit, toplantının dağıldığını görür, eli böğründe kalır. O zaman kendisine üzülmemesini, mallarını satılması için bir imkân daha mevcut olduğunu söylerler.

«Geçti Bor'un pazarı,

Sür eşeğini Niğde'ye!...»
derler.

★

AL KAŞAĞI GİR AHIRA

Ey hakikat, sen ki bana el âlemden yakınsın,
Hiç kimseyle sözüm yok, haksız olan sakınsın,
Ben yazayım doğru bir söz, her mecliste okunsun,
Niçin seni yolsunlar da eller sorguç takınsın?

Zülf-ü yâra dokunurmuş, dokunursa dokunsun,
Al kaşağı, gir ahıra, yarası olan gocunsun.

Demokratız gerçi bugün, fakat bundan ne fayda,
Kimi yaşar kulübede, kimi yaşar sarayda,
Kimi ekmek nafakası kestiriyor urayda,
Kimi alır oturduğu yerde beşyüz bin ayda,

Hem de vardır içlerinde aygır, eşek, at tosun,
Al kaşağı, gir ahıra, yarası olan gocunsun.

Hep paradır her tarafta yaptığımız hak diye,
Bu kuvvetle gösterirler karayı da ak diye,
Emretseler yakacağız Beytullah'ı yak diye,
Uzatırız boynumuzu, kelepçeyi tak diye.

Hakkı dahi vuracağız, yeter densin, vurulsun,
Al kaşağı, gir ahıra, yarası olan gocunsun.

Jurnalcilik, riyakârlık geçer akça mal gibi,
Namusu da yemişlerdir çoklarımız bal gibi,
Kahbeliği bürünmüşler üstlerine şal gibi,
Bilâperva eğilirler her kuvvete dal gibi,

Sen milletin derdine yan, onlar kına yakınsın,
Al kaşağı, gir ahıra, yarası olan gocunsun.

Boklarında mücevher mi bulunmuş bu itlerin?
Bu milletin ensesinde çullanan ifritlerin,
Bir keyf için boğdurulan, ezilen yiğitlerin,
Vatan, millet bayrağında can veren şehitlerin,

Herkes memnun durumundan bize kimler acısın?
Al kaşağı, gir ahıra, yarası olan gocunsun.

Her çağında böyle midir bu dünyanın düzeni
Eloğlu bak yutturuyor lüfer diye sazanı,
Millet bir gün zora gelip kaldıracak kazanı,
Seyreyleyin siz o zaman devrileni, sızanı.

Ey dünya sen ne maskara, ne dönek bir acunsun?
Al kaşağı, gir ahıra, yarası olan gocunsun.

★

Bursa — 1939

SİZİNKİ TATLI CAN DA BİZİMKİ PATLICAN MI?

Görmüyoruz sanmayın iç yüzünü işlerin..
O doğru duruşların o iğri gidişlerin..
Neler çiğnediğini hiç durmadan dişlerin..
Ne yolda dolduğunu o yaldızlı fişlerin?
Biliriz yenileni kuzu mudur, tavşan mı?
Sizinki tatlı can da bizimki patlıcan mı?

Maroken koltukların çıkardınız tadını..
Yokladınız güzelin evcilini, yadını,
Şu ince belli kızı, şu fıkırdak kadını.
Ne dediniz olmadı bir yosma mı, civan mı?
Sizinki tatlı can da bizimki patlıcan mı?

BESİM ATALAY İBRAHİM ALÂEDDİN GÖVSA ARASINDA

HİCİV DÜELLOSU

3 Ekim 1932 tarihli Son Posta gazetesinde **Besim Atalay'ın** rahmetli **İbrahim Alâeddin'in** ağzından yazdığı kaside, bazı cinaslı tarizleri ihtiva ettiğinden İbrahim Alâeddin de kendisine cevap vermiş ve bu iki edib arasında bir ay devam eden bir manzum hiciv düellosu olmuştur. Bunları karşılıklı olarak aynen naklediyoruz:

★

MERSİYEİ ALÂÎ
BERAYİ LİSANI OSMANÎ
— İbrahim Alâeddin Bey ağzından — «Şaka»

Ey lisanı üdebayı eşher
Vey beyanı şuarayı eş'ar
Ey nigârı suhanarayı edep
Vey perii çemenistanı hüner
Habbezâ goncel gülzarı kemal
Habbezâ membaı feyzi ezher
Habbezâ natıkai sihri helâl
Levhaşallahü tealel'ekber
Elveda bülbülü bağı bülega
Elveda tutii şirü şekker
Elveda aksi heyahayi cenan
Elveda gulgul huldü enver

★

Ey benim şaaalı, şanlı dilim
Vey, bana sevgili mirası peder
Nice yüz bin üdebayı kudema
Bu dili söyliyerek etti güzer
Nazmü nesrü gazelü methiyye
Hep seninle yazılırdı yer yer
Sen düzelttin dilini etrakin
Sen ki vermiştin ana revnakü fer
Bilmedi kadrini asla bilemez
Bir alay derbederi ilmü hüner
Sen o hallâkı meanisin kim
Sana eclâf edemez hiç zarar
Bu senin ulviyeti şanındır
Seni Türk anlamıyorsa ne keder
Ruh idrak olunur mu, nitekim
Künhü bariyi hiç anlar mı beşer?

Sana yıllarca emekler verdim
Bilmeden aslını ettim ezber
Bu kadar cehdü cidale rağmen
Yine ben anlamadım sertaser.
Sana merbut bütün irfanım
Sana matuf bütün güsisler.
Seni yıllarca okuttum okudum
Şimdi olsun mu mesaim ebter
Milketi nesre hükümran idim
Vadii şiirde açmıştım per
Sevemem hiç avam lehçesini
Olamaz şivei (Türkî) de eser
Hepsi üçyüz kelime Türkçe denen
Kim bulur fikrini takrire zafer
Kim eder şiirde tasviri hayal
Kim açar ufku beyana şehper
Hiç alır mı sokak ağzı âyâ
Gülşeni nazmü nesirde bir yer?
Anladım ki edeceksin hayfa
Benden evvel öte dünyaya sefer
Belki ben de gelirim arkandan
Bana sensiz çehi zindan her yer
Söyle ukbada bulup ta babamı
Ne ki geçmişse başından yekser
Harf beharf nokta benokta kıldını
Seni kurtarmağa cehdi evfer
Ne yazık dinlemedi zalimler
Seni berbadü harap eylediler
Gûy'ya oldu musallat dilime
Bürci bağdadı yıkan ceyşi Teter
Bunca âsarı güzini üdeba
Bir inat uğruna olsun mu heder?

★

İki ishak gelüptür dehre
Biri nezzamı mesanii dürre
Biri cellâdı izafatı beyan
Kastı kılmak dilimi zirüzeber
O kızıl çehreli türkmanı yaban
Lehçemi cehline kurban eyler
Bir belâdır ki lisana (Atalay)
Sanki tahripte badı sarsar

Saylеti kahrı Hulâgûya şebih
Nesli bi şüphe ki Cengize değer,
Bir yörük oğlu, boğon bir softa
Atası bir göçebe kıllı kaçer.
Belki deccalı kıyamettir bu;
Belki pişdarı cünudi asfer
Bir taraftan dahi Mösyö Masaroş
Dilime başkaca bir tarz ister
Almalı hayli Lâtince kelimat
Bozmadan şeklini hemçü efser
Dokunulmazmış anın tek telinc
Bu da püsküllü belâyı diğer
İki ceryan da muzırdır dilime
Hepsi birdir; se lâmem şoz monşer
Kara sırtlan gibi azgın, azılı
Yarıgarıu o (Nazif) etti güzer
Şimdi (Ekrem) le benim meftunun
Kalmadı âh o ateş, o şerer
Ne onun nuru süyünmüş kafası
Seni bu badireden hıfzeyler
Ne de bu harcı zayıf kullarımın
Pek yaman saldırır âdayı eşer
Sen ölürken de dokundu lûtfun
Nankörüm tutmaz isem matem eğer
İl lûgat yaptı ben imza attım
Çektim üçyüz papeli sanki poker.

★

Ey benim kimsesiz, öksüz lehçem
Sanekallahü anilmüsted ber
Sen idin bülbülü Sa'dabadın
Sen idin neş'edili sertaser
Nerde ol devri mutarra nerde?
Esiyor şimdi yerinde yeller.
Ah o demler ki hayali i'şi
Bin cihanı tarbebzaya değer.
Ol zamanlar yaşanırmış bunda
Şevkü şadli bihiştl enver,
Söylenir namı anın dillerde
Devr kıldıkça semavatı kamer
Dinle tasvir edeyim gör ne imiş
Neş'esi cana değen âlemler
Allah Allah o nasıl âlemdi

Göremez gayri anı çeşmü beşer
«Oynaşır havada simin tenler»
«Huru gılman-sunar kevserler»
«Açarak cümlesi de şehperi nur,
«Uçuşur anda periler yeryer».
«Kimi billûr gibi sertapa»
«Kimi fevvarei nura benzer»
«Kimi palûze gibi naimüter»
«Alacak olsa birinden buse»
«Ömri Cavit bulur fâniler»
Kiminin mayei aslı nurdan
Kiminin dayesidir ebriseher
Kimi bir hârei ebri nisyan
Kimi bir hâlei nevvarı kamer
Duyulan handei lebrizi tarap
Sürülen zevki leyali muzmer
Görünen manzarai cennettir
Yaşanan ömrü hayatı ezher.
Çınlatır kubbei minafamı
Lâhını canbahşi sürurü evfer.
Akseder künkürei eflâke
Nağmei cuşu huruşi dilber
Çağlayanlar dökülür her yerden
Ötüşür şamüseher bülbüller,
Fer verir tarha çırağanı safa
Sanki yer yer dolaşır bin ahter
Süzülür sakfı zerendeduden
Renk renk şâşâayi dürrü güher.
Her kucak sineye bir büt basmış
Her dudak yepyeni bir buse emer.
Kılıyor herkesi sermesti safa
Neşvei camü humarı kevser
Belki cennet dediğin işte budur?
Belki bu kıt'ai dünyai diğer?
Bir zamanlar şuarayı kudema
Sürdüler böyle hayatı ekser
Çöktü birdenbire zulmet edebe
Şimdi biz çekmedeyiz derdü keder.

★

FAHRİYE

«Bir gazel tarh ede görkim olsun»
«Cevdeti sanihanızdan bir eser»

«Hâkipayinde kabul olmak için»
«Kudreti harikanı sen göster.»
«Kıldın ihya selefin mesleğini»
«Oldun asrında Nedimden eş'ar!»
«Ki unutmuştu bu tarzı çoktan»
«Ukalâ dümbeleği şairler»
Şiri de şairi de asrımızın
Dai efrence tutulmuştu meğer
Menem ol şairi şirin güftar
Kalemimden dökülür dürrü güher.
Menem agâhı ulûmu şetta.
İbnisina bana şakirtlik eder
Çıksa eslâfı da, ahlâfı da hep
Edemezler bana izharı hüner
Şarkın irfanına garbin fennin
Kim bulan bencileyin mezce zafer?
Ben de eyvah ki oldum eslâf
Gibi amaçgehi kahrükader.
Bilmedi kadrimi hâlâ bilemez
Hayf kim dehrde ebnayı beşer
«Kim ki nadanü müraise eğer»
«Yükselir, nahveti ta arşa erer»
Böyledir Şarkta teamül ekser
Kırılır nura uçan her şehper

GAZEL

Handei canbahş o mehrunun lepbiharındadır.
Neşvei dil camının lâ'li güherbarındadır.
Gör ne âfettir ki bir ma'budu müstesna gibi
Misli varsa âşıkın yalnız dili zarındadır
Hüsnü miktarınca artarmış güzeller zulmü de
En güzel ahu cibalin şahiki tarındadır.
Zevki yoktur vuslatın bimi firakı yar ile
Zevki aşkın mihnetile eşki serşarındadır.
Hayf kim geldi (Besima) hat izar aline
Liyk hâlâ gönlümüz keysıvyü zertarındadır.

★

Besim ATALAY

ŞAKAYA KARŞILIK!

Besim Atalay Beye -

Osmanlı diline benim ağzımdan
Mersiye yazmışsın Atalay hocam,
Ezgiler dürmüşsün gûya ağzımdan
Bu dostluk ödenmez pek kolay hocam.

Ben eskiyim, özün yenisin aman,
Köpürüp bağır ki vardır inanan.
Doğuştan sagucu, ıskatçı olan
Koparır ölüden bile pay hocam.

O dil ne esenin, ne kösenindi,
O dil tekkenindi, medresenindi,
Yâni benim değil, elbet senindi.
Sorsalar böyle der kurultay hocam.

İbrahim ALÂEDDİN

★

ALDI ÂŞIK ATALAY!

İbrahim Alâeddin Beye
Şakadan cevap

Değnekten bir ata binerek yine
Şahlanmış, gidiyor haşarı çocuk.
Saldırır dört yana, bakmaz dizgine;
Yine put kırıyor uçarı çocuk.

Osmanlı dilini öğen sen idin:
«Türkçe üç yüz lûgat!» diyen sen idin;
Bin türlü naneler yiyen sen idin
Sanma ki unuttuk bunları çocuk!

Zannetme çaldığın rebap senindir.
Yalnız perdeü hicab senindir.
Yüzlerce yanlışlı kitap senindir.
Beş yüzü bulmuştur tutarı çocuk!

Ben haksız kimseye çatamam oğlum
Ölsem de imzamı satamam oğlum
Paraya taklalar atamam oğlum
Uslu dur! Yersin ha şamarı çocuk

★

Besim ATALAY

ŞAKAYA KARŞILIK

— 2 —

Besim Atalay Beye

Lisanın kâfiri deyişin bana
Softaca şakadır Atalay hocam,
Türkçeyi korumak düştüyse sana
Vay bu bahtı kara dile vay hocam.

«Tartüf» lük yaparak etrafı yakma (1)
Sözüne kanamam kusura bakma,
Senin adın bile sonradan takma,
Gümüştür denemez o kalay hocam.

Çömezken «Emsile» çektiğin zaman
«Çocuk şiirleri» bellemiş olsan
Türkçede kalmazdın böyle pek yavan
Vermezdin bu kadar bana pay hocam.

Dilimiz tatlıdır, hem de engindir,
Değerli ellerde güzel, zengindir.
İşin çirkinliği ancak senindir.
Bulutlar çekilsin doğar ay hocam.

İbrahim **ALÂEDDİN**

★

CEVABA CEVAB

VARDI VARAN ÜÇ!

Alâeddin Beye cevap -

Boş kalmış; «oyuncak oyuncak» diye
Çırpınır o imza tüccarı çocuk
Dağıldı derneğin «dah» de Niğdeye
Geçti artık Borun pazarı çocuk

Korkulmaz açıkça karşı alandan (2)
Korkulur doğrusu sinsi olandan
İğrenir mert olan adam yalandan
Zıplama aşağı yukarı çocuk

Bilirim çocukça şiirlerini
Bilirim her şeyi; bilirim seni
(Yanlışlar kaynağı) gel üzme beni!
Okursun yakında bunları çocuk

Ne lûgatin lûgat, ne şiirin şiir!
Hepsi de yanlıştır; hepsi de bir
Bunların topu da iyi bil; gelir
Bilgiden, duygudan dışarı çocuk

---

(1) Tartuffe, Moliere'in malûm bir kahramanı.
(2) Karşı almak, cephe almak.

Öz türkçe sözlerle alay ederdin;
«Köy dilinde tezek kokuyor» derdin
Eski lisan idi bütün gün derdin
Şimdi de öğütme zavarı çocuk (2)

Hocam Besim demiş: ben de Atalay
Dedim Türklüğümü duyunca; hay hay
Duymaz bu duyguyu yavrum şinanay
Yüzün yok isteme astarı çocuk

Besim ATALAY

★

ŞAKAYA KARŞILIK

3 üncü cevap

Küfredip gene çam devirdin hocanı
Ağzında zem değil, sena bozulur
Şakayı kakaya çevirdin hocam
Sen bezme gelince safa bozulur
Şiveni dinlerken eda bozulur
Yanından geçerken hava bozulur

(Besim) in türkçesi nedir deseler
Sence (sırıtgan) dır, bence (gülümser)
Mazurum lehçeni sevmezsem eğer
Yeni dil kalırsa sana paslanır
Cemalin vurunca ayna paslanır

(Şiri de, ilmi de fena) demişsin
Elbet bu hükmüne memnunum senin
Bedbahtım beklersem senden aferin
Kendini bilenler şakşak istemez,
Hele Atalaydan taklak istemez.

Mollaydın belki de namaz bilirdin
Derviştin elbette niyaz bilirdin
Köşede bakkaldın piyaz bilirdin
Cübbeyi, külâhı, yağlığı attın
Çatlasan yakışmaz bu işe adın.
Hem (lügat yazmadan imzaladın) der
Hem (yanlışlar senin) diye halteder.
Bana imza tüccarı diyen derbeder

(2) Boş lâf etmek, çene çalmak.

Pul etse kendini çektan satardı
Para için göbek bile atardı
Marifet diyerek satar (Ebced) i,
Softanın paradır dini, milleti
İşte (Cinci hoca), işte (Vahdeti)
Kıyafet değişir yobazlık değil
O köhne kafayla düzelmez bu dil.

★

İbrahim ALÂEDDİN

SON CEVAP VE BİR TEKLİF

Ben usandım ve bıktım saymaktan yanlışını
Sen bıkmadın sövmekten.
Havanda su dövmekten.

★

O titreyen başını
Saran örümceklerden
Kurtul (Alâeddin) sen!..

★

Eseri aynasıdır kişinin fikrediniz
Beş yüz elli yanlışlı (talebe lûgati) niz
Meydanda duruyorken
Susar mıyım buna ben.

★

Yirmi bir bin kelime varken o kitabında
«Yirmi beş bin» diyerek yazıyorsun kabında
Bu doğru bir iş midir?
Buna başka şey denir...

★

Bana övünmüştün (çocuk şiirlerinle)
Dün kıydım yirmi beşe yazıktır bile bile
Bir de ne göreyim ki ne mâna var; ne vezin.
Her sayfada bir yanlış. Böyledir her eserin:
Güeenme yavrucuğum, soruyorum ben sana;
Övünmek mi yaraşır böyle kitap yazana?
Varsın eller söylesin buna ne yakışırsa;
Herşey yazılır mı ya, söz gerek biraz kısa

★

Sözünden belli olur bir adamın değeri
İşte yazılarınız; işte benimkileri!...
Terbiyem bıraksaydı sövüp saymıya eğer
Neler işidirdin sen; neler duyardın neler
Çok doğru söylüyorsun alaycı arkadaşım
Gün olur toz içinde kalmıştır üstüm, başım.

Neyzen Tevfik



Kıt'alar

İhtiyarlık ile gençlik diyerek
Şu hayatı ikiye böldürme!...
Ey büyükten de büyük Allahım;
Benden evvel ..... mi öldürme!...

★

Karşında Koraltan duruyor işte paşam bak.
Halâ o eğilmez başı dim diktir efendim...
Bir ses ver Atam, şanlı izinden sana geldim:
Bir ses duyulur kubbede: (Hass.....tir efendim!)...

★

Kime sordumsa seni doğru cevap vermediler;
Kimi alçak, kimi hırsız, kimi deyyus! dediler...
Künyeni almak için, partiye ettim telefon:
Bizdeki kayda göre, şimdi o mebus dediler!...

★

Batum'un benzeri oldu midem,
Her nefeste boyuna gaz saçıyor...
Tekelin nerde o gümrükçüleri
Gizlice taşralara mal kaçıyor.

★

Demokrasinin ilk günlerinde :
Kim demiş bizde bir demokrat idare yoktur.
Ne demek, olmasa elbet dışarıdan alırız...
Sırr edip karne usuliyle o gümrük malını
Karaborsaya verir, biz bize benzer kalırız.

NEYZEN TEVFİK

Pantolonum ütüsüz, papuçlar boyasızdır.
Parmaklarımda nasır
Yer yer şişer kabarır.
O gün belki ark açtım; belki tarla suladım
Dalgınlıkla üstümü belki toza buladım
Bunlar kir sanılır mı?.
Bunlar kınanılır mı?.
Hem kazma hem de kalem kullanan bir el beyim.
Tam bu asrın elidir, sana ne söyliyeyim?

İKİ BEYİT

Metelik girdiği anda cebe ten oldu çelik
Doğru meyhaneye gittik kafayı tütsüledik

★

Kahve buhranı bu gün Avrupayı mâmur etti,
Yarın ol rütbeyi bulmaz mı saman belli değil...

Neyzen TEVFİK

Üç yıl olmamıştır ki çok geçmedi arası;
Üç yüz altmış kişilik muallim kongrası
Huzurunda bağırıldın.
Söyliyemem; bilirsin bir kaftan giydin evet:
(Bilgi tarihimiz) de unutulmaz bu elbet.
İşte kir buna denir:
Kişi böyle kirlenir.
İyi bil oğlum bunu;
Bu kirin yok sabunu!...

★

Sen alay ediyorken Türklüğümle orada
Ben anayı, bacıyı şehit verdim burada
Yeni harf aleyhine yazı yazmış bir adam
Beni softa diyerek - her gün ediyor reklâm

★

Benim yüksek dileğim iş haline girmiştir.
Senin eğri düşüncen ölmüştür; gebermiştir.

★

Sana son bir teklifim vardır, beri gel, dinle!
Binbir çeşit yanlıştı bütün eserlerinle.
Bir (bilgi mahkemesi) önüne biz gidelim:
Her ikimiz davayı orada serdedelim!
Haksız çıkan kalemi kırsın; buna ne dersin?
Namusuna bıraktım; elbet kabul edersin!

★

Teklifimi kabul et, böylece yaklaşalım:
Yanlış kitapları yak; gel de kucaklaşalım!

★

Yalnız, sana bir öğüt vereyim e mi oğul
Ey terbiye hocası biraz terbiyeli ol!

Besim ATALAY

NEYZEN TEVFİK İÇİN

Neyzen Tevfik, Mutlakiyet idaresinin zulmüne ve istibdadına isyan ederek Mısıra kaçmış ve orada Şair Eşrefle arkadaşlık etmişti. Eşref bu satırları Mısırda yazmıştır.

Kimseler (Tevfik) e alnı yere gelmiş diyemez,
Doğduğundan beri g.....nü dönmedi şeytana bile.
Çok cevamide, mesacitte dolaştı amma,
Koymadı alnını secdei rahmana bile,
Hacı yatmaz gibidir sanki köpek oğlu köpek.
Ayak üstünde durur düşse de mizana bile.

EŞREF

★

«EŞEĞİN EŞEĞİ» ve NEYZEN

«Eşek» gazetesinde **A. Rıfkı** «Eşeğin Eşeği» takma adı ile **Neyzen Tevfik** hakkında şu kıt'ayı neşretmişti:

Ona çektirmişti kahr-ı musibeti devran
Hâfızın hittai mısr içre lekası soldu...
Çanına ot tıkanıp ötmedi artık düdüğü.
Geldi İstanbula biçare duagû oldu!.

★

Hüseyin Rifat Işıl

G Ö K A Y ' A

Hocalık yaptığın yıllarda, hakikat, Gök-ay,
Haylice zır deliyi etti tedavi, tanırım... (!)
Çok sürerse eğer İstanbula Valiliği de
Neredeyse şu fakir halkı delirtir sanırım!

Bu kıt'ayı, halk arasında fukara babası diye anılan içki düşmanı Valimize, tenkidlere karşı müsamahasını hesaba katarak okuduk. Hazırcevap Vali gülerek:

— **Hüseyin Rifat** yanılmış, dedi; maalesef herkesi tamamen tedavi edemediğimi bu kıt'asile isbat ediyor!

Mizah 21-7-1950

★

Günün ilhamları :

KIT'ALAR

Halk fırkasından olmayan insan sayılmadı;
Bir tehlikeydi millete hürrüm demek bile...
Kurduktu altı ok ile tek fırka sistemi
Mehtaba çıkmışız gibi tek kürek ile...

1-6-1946

Seçimlerden zaferle çıktı halkçılar güya RİFAT,
Bütün milletle bu hale gülmeden bittim...
Görünce câmilerde kimsesiz sandıkları tenha
Musalla taşında bir fakir tâbutu zannettim...

★

Görmedim âlemde hiç rahat yüzü,
Hep itişmektir köpeklerle işim;
Şöyle dursun hârici düşmanlarım,
Bir belâdır o da, ağzımda dişim.

★

Her ne öğrendim ise hepsi de alt üst olmuş,
Kara cahil gibi kaldım bu yaşımda heyhat...
Eskiden altın anahtardı açan her kilidi
Kapıyor her ağzı şimdi de bir deste kâğıt...

★

Öyle hayretle bakıp ta şaşırıp kalma sakın,
Bir yeşil saha yapılmakta diye her bayıra;
Ekmeğin arkası şayet kesilirse bir gün,
Lütfi Kırdar sürecek bizleri bir gün çayıra!...

★

Çünkü valilik ile her gelenin,
Kimi dağdan kimi kırdan geldi. **Hüseyin RİFAT**

Ağız ve çene rotatifiyle basılıp dağıtılmış olan yukarıdaki mısraların sahibini herkes **Neyzen Tevfik** zanneder. Halbuki **Hüseyin Rifat**'tır. İşin garibi, eski İstanbul valisi Lûtfi Kırdar, hiç de ilgilenmesi gerekmiyen bu mısraların **Neyzen Tevfik**'e ait ve hedefin kendi şahsı olduğunu kabul edip, biçarenin İstanbul Konservatuvarından aldığı 40 lira tahsisatı kestirivermiştir!

★

Şehirde men olundu gezmesi eşşeklerin amma,
Bunun tatbiki mümkün mü diye her keste bir şek var,
Kolaydır dört ayaklı cinsi men etmek lâkin,
Ben insanım diyenlerden yularsız pek çok eşşek var...

★

Ellerinde yükselir her şey kadın mahlûkunun,
Göz göre göre inkâr edenler hep günah altındadır...
Fazladır bence kadından asker almak doğrusu,
Yirmisinde her kadın zaten silâh altındadır.

★

(Ağralı) verginin ıslahına kalkmış yeniden,
Vergi ıslahı işi, doğrusu eksik gibidir.
Pek karıştırmasın Allah için olsun bu işi;
Ele aldıkça büyür, vergi dahi **gibidir**

Sevemem parmak hesabı şiiri,
Lâfz-ı mevzunu ise kıskanırım.
Okudukça o yavan eş'arı,
K..... parmak atarlar sanırım.

★

İhtiyaç arzeyledi kırk yılda bir,
Dûş-u uryanım benim de hırkaya...
Hakka tefviz eyleyip nâmusumu,
Ben dahi girsem mi bilmem fırkaya?...

★

Çıkmadım Dârülfünundan, görmedim Oksfordu hiç;
Sanki şâir loncasında ben züğürt bir tâcirim
Hakkı yok irfanımın yükselmesinde kimsenin;
Kendimi kendim yetiştirdim, alaylı şâirim!...

★

O kadar çöktü züğürtlük başa kim
Ne rakım kaldı evimde ne meze
Şimdiden sonra mekânım elbet
Ya tımarhane ya darülaceze.

SIRAT KÖPRÜSÜ

Üsküdar köprüsünü kurmaya kalktık eyvah,
Sırtımızdan atacakken yaşayış törpüsünü;
Bir cehennem gibi madem ki «Boğaz» meselesi,
Kuracaklar demek üstünde Sırat Köprüsünü!...

İSTANBULLULARA

Halkı onbir sene çıldırttı yeşil saha diye;
Ali'ye kaç der iken tut dedi -Kırdar- Veli'ye,
Çok şükür hayr-i halef oldu ona Fahreddin,

★

İntihapta uyalım, uyalım Avrupaya,
Seçelim doğru yolu kendimize:
«Benzeriz biz bize!» dersek halâ,
Benzemez kimse bu dünyada bize!...

★

GEBERENDİR KATİL

«Türk adliyesinde jüri teşkiline lüzum var mıdır?» anketine üstad Hüseyin Rıfat şu kıtasile cevap vermiştir:

Düşünün ey jüriyi istemiyen doktorlar
Hiç de mi aklınıza gelmedi Habil, Kabil?
İşletirler adama öyle cinayetler, ki
Öldüren kimse zavallı, geberendir katil!

Necdet Atılgan

«Küçük Eşref» nâmiyle mâruf bulunan ünlü hiciv şairi Necdet Atılgan hâlen Kasımpaşa nahiyesi müdürüdür.

BASINA KIT'A

Sanki azmış gibi omzundaki yük,
Üstelik bir de gelip çöktü (Baban!)...
Bu ağır sıklete bel vermek güç:
Ey basın! vâlidenin hâli yaman!...

★

ORHAN SEYFİ ORHON'A

Paşaya, partisine o kadar dil uzatma,
İki gözden olursun ey Orhan Seyfi Orhon!.
Tazyik neticesinde yırtılmamış olsaydı,
Halk partisi malıydı halâ kıçındaki don!.

★

KIT'A (*)

Bir cevap vermedi tebrikime, mahzun etti;
Dil-i nâşâdımı, şâd eyleyecekken üstâd...
Hem teessür duyarım, hem onu mâzur görürüm:
Bilirim çün bunu idrâk edemez (Nevzâd!.)

(*) İstanbul Emniyet müdürü sayın Nevzat Emrealp'ın yılbaşı tebrikine cevabı geciktirmesi üzerine.

★

Müslüman olmanın evvelleri beşken şartı,
Koca bektaşiye sordum, dedi; şimdi altı;
İnsanın kendilisni bilmesi altıncısıdır,
Her kim kendini anlarsa yemez bir haltı.

ŞÂİRİ PEDERZÂT FALİH RIFKI ATAY'IN
NEFİS BİR GAZELİNDEN

Bilsin ne kadar varsa muhâ'if ukalâsı
Hoş geldi bana Londra'nın âbu havâsı;
Baştan başa gezdim ve dolaştım otolarda;
Gördüm ne kadar varsa «helâ» siyle «melâ» sı
Duş, banyo yapardım sabah erken uyanınca;
Yok burda fakat bildiğimiz «kurna» safâsı.

Aslına mutabıktır.
Hüseyin RIFAT

KIT'A (*)

İktidara bağlılığı
Hem amelde, hem niyette...
Top sökemez mevkiini :
Kemâl Aygün (Emniyet) te (!...)

(*) Emniyet Umum Müdürü olması üzerine. (1953)

★

KIT'A

Dürüst mebus seçimi bizde bir emr-i muhâl
Tâ kıyamete kadar sürüp gidecek bu hâl...
Her seçimin altından bir (Çapanoğlu) çıkar: (*)
Ödemiş hâdisesi buna yeni bir misâl!...

(*) Emekli Vali Cevat Çapanoğlu'nu Ödemiş kaymakamı iken demokratların şikâyeti üzerine yazılmıştır.

★

RAUF ONURSAL'A

-Sayın İnönü'nü yurd dışı edelim, demesi üzerine-

Yanar dağ misali ateş saçmakta
Sağına soluna Rauf Onursal!...
Kendisi ne kadar celâlli ise,
«Şamlı Melek» (*) hanım o kadar uysal!...

(*) Tepecikte oturan Şamlı Melek hanımın Rauf Onursal'a olan yakınlığını İzmirde bilmeyen yoktur.

★

BEHÇET KEMAL ÇAĞLAR'A

— I —

Behçet Kemal Çağlar deyüp geçmeyin,
Br dostu bir dosta, satar götürü...
Bile bile onun ile ülfetim,
Pastırmayı sevdiğimden ötürü...

— II —

Fren'enemez üstad Behçet Kemal Çağlar'ın
Şairliği, duyguları ve heyecanı...
Ustalıkla bir konuyu ele almasın:
Mis kokulu bir muz eyler bir patlıcanı...

KIT'A (*)

Birleşip seçime katılmak olmaz,
Hayâl kırıklığı bu fikrin sonu...
Şüphesiz ya dardır, ya boldur durmaz:
(Ali) nin kıçında, (Veli) nin donu...

(*) 1957 de müşterek liste ile partilerin seçime girmeği arzula maları üzerine.

★

KIT'A

Başkalarının zevki benim zevkime uymaz;
Hiç şüphe yok ki bunda, şairlik duygum sâik...
Çoklarının işinde hissi hayvani üstün,
Benim ise s.....dc hissi bedii, fâik!...

★

KIT'A (*)

Selâm sabahı kesti diye Necmeddin Kurdeş,
Yüreğimde şüpheler belirdi düğüm düğüm...
Onu tanıyanlardan birine sordum, dedi:
— Kusuruna bakmayın vali oldu düdüğüm!...

(*) Bitlis Valiliğine tayini üzerine çekilen tebrik telgrafına cevap vermemesi üzerine.

★

Vâli Paşa Destanı

FELEK HAYRAN OLDU (!)...

İlk önce gösterdi bana boyunu,
Birdenbire değiştirdi huyunu,
İçti nâmerd çeşmesinin suyunu,
Sonra etti malûm olan oyunu...

Kolayca sırtımı getirdi yere,
Felek hayran oldu bay Yetkiner'e...

Eremedim ben bu işin özüne,
Nasıl kandı fâsidlerin sözüne,
Ciğerimi şikâr etti közüne,
Pire kadar görünmedim gözüne...

Böyle bir gazanfer görmedi küre,
Felek hayran oldu bay Yetkiner'e...



Fazıl Ahmet Aykaç

DEHALETNAME!

- İsmail Hakkı Paşaya

Dediler ki şimdi yürek dağlayan
Nafile yorulur, hem aç kalırmış;
Fakat huzurunda bir el bağlayan
Kem yağ bulabilir, hem gaz alırmış

Şu sebeple sana olup da bende
Deryayı cûduna dalmaya geldim
Yâni dağıtılan erzaktan ben de
Ölmiyecek kadar almaya geldim

Avutuldumsa da hoş yalanlarla
Akına gitmedim boş plânlarla
Ve bugün bir sürü aç kalanlarla
Birleşip kapını çalmaya geldim!

İşler iyileşti ama gitgide
Ne un bulabildim ne de bir pide!
Binâenaleyh ben devlethânede
Birkaç ay misâfir kalmaya geldim!

Fazıl Ahmet Mart 1917

★

İKİ BEYİT

- Süleyman Nazif Bey için

Ziyüfer vermek için devleti Buhtunnasara
Gitti Bağdada fakat bâde harabülbasra!

- Celâl Muhtar Bey için

Güneşin kalbini versen ona kör kandil eder!
Nura boğdurmak için zulmeti iskandil eder!...

Fazıl AHMET

Sürüye saldıran kurtlar misâli,
Yuvamı dağıttı, aldı vebâli...
Merhamet, mürüvvet kesesi hâli:
Böyle mi olmalıydı bir vâli?.

Yeğitliği destan oldu dillere,
Felek hayran oldu bay Yetkiner'e...

Ne nefes kaldı, ne ses can kafesinden bezdim.
Hani ey dest-i ecel bâde-i zehri ezherin?...
Aksırıp öksürerek geçti canım amma,
Vechi murdarına bir hayli tükürdüm dehrin.

Emin Hâki

★

Meratip ehlini Abdülhamidin etseler tasnif,
Eşek ulâ, katır balâ, öküzdür Mirmirani...

EŞREF

★

Terk edip küfr-i inadı ihtida etti Ziya,
Hazreti İsa sevindi, hiddet etti Mustafa...

Zileli Avukat REMZİ

★

İlm-i irfan paradır, nafile yalvarma baba,
Kim.....er yoksa paran sen gibi divâneleri...

Baba HÜSNİ

★

Şu siyaset denilen arsada at koşturanın,
Sağlam olmak gerekir faytonunun dört tekeri...
Nice bel bağlasın insan ki bu korkunç gidişe,
Uçurumdan tepe taklak atıverdi Peker'i!...

Etem KIRKIL

★

ÜSKÜDAR'LI TALÂT'TAN
ÜSKÜDARLI SÂFİ'YE

Bir b..... yemedik gitti şu dünyayı denide.
Sen ben ikimiz işte sufuf-u şuaradan...
Sen tab'ı melinle demâdem müteessir,
Ben kabzı muannidle dil âzarı veradan...

Eskiden verirdi bana pek değer,
Nerde o bildiğim Ethem Yetkiner?.
Sanki bu o değil, bir şahsı diğer:
Bu kadar yanmazdım bilmesem eğer...

Beni yerden yere vurdu hiç yere,
Felek hayran oldu bay Yetkiner'e...

İzmir 1957

1957 seçimleri arifeşinde demokratların şikâyeti üzerine Ali Ağa nahiyesi müdürlüğünden uzaklaştırılan Necdet Atılgan bu destanı yazıp Ethem Yetkiner'e göndermiştir.

İKİ KIT'A

Kerbelâ yolculuğu bence müraccah, herkes
Küpünü, testisini dolduruyorken dereden
Kendi ibdaım olan tali-i menhusumla
Bir musibetzedeyim kurtulamam cendereden

Tevfik Nevzat ÇAĞDAŞ

★

Hâdisat-ı dehre şöyle bir nazar kılmak yeter,
Üp uzun tasvire hâcet var mı izmihlâlini...
Oldu defterdar nihayet çağlayanlardan bile,
Var hesab et âsiyab-ı devletin sen hâlini...

Abdullah ÇAĞLAYAN

★

Şairlere dair

ABDÜLHAK ŞİNASİ'YE

Var mı şairler içre çıkacak bir nâsiye
Meydan okumak için Abdülhak Şinasiye!...

Gerçi sazı eline kırkından sonra aldı
Fakat Faruk Nafizden bile mükemmel çaldı!

Bir kere veede gelip şöyle dedi mi: hey, hey!...
Yanında yaya kalır Türk şairi Emin bey!

«İleri» yi «Yarın» ı geldi haraca kesti,
Şair olmak beyimin nerden aklına esti!

Bir meydana çıktı ki, altüst oldu işimiz,
Yay düştü elimizden, kırıldı kirişimiz!

Geçende Nihad ona galiba «rostan» demiş,
Bir küçücük saksıya yanılıp bostan demiş!...
Aydede: 19 Ocak 1922

KANBER

★

KIT'A

Şairim, der de, tufeyli yaşatır gövdesini,
Dayanıp köhne, Nedim artığı bir kaç satıra...
Nice yıldanberidir aynı sakız, aynı geviş,
Nice yıl var ki, doğursun diye baktık katıra...

İbrahim Alâeddin GÖVSA

Hüseyin Suat Yalçın

MÜSLÜMAN OLANLARA

«İnmemiştir yere Kur'an, bunu hakkile bilin
«Ne mezarlıkta okunmak, ne de fal açmak için.»
MEHMET ÂKİF

Ne kadar doğru bu söz, hey gidi cahillik hey!
Okunup üfleniyor türbeye hâlâ bir şey.

Okunur mu bilmem bir çürümüş kabre dua?
Ne zaman kahrolunacaktır bu cehalet acaba?

Acaba, hep acaba?... İşte kabahat burada.
Ne fesat kaynayacaktır bu gidişle arada.

Böyle zulmette gidersek yine biz orsa boca,
Bakarız çıkmış uzaktan yeni bir Mehdi Hoca.

Kara Kuvvetten, evet, Mehdi çıkar, Cinci çıkar.
Bu bataktan ne bir elmas, ne de bir inci çıkar.

Okuyup taşlara, din bilmiyen insanlar için,
Ne kadar varsa hurafat, o mu sermayei din?

Yeter artık yeter, ey ehli ibadet uyanın,
Yanmasın sonra nedametle, nedametle canın.

Türbe yok, tekke de yok, başka tarikat dahi yok,
Müslümanlıkta hidayet yolu zira pek çok.

Vatanın dini bugün, hakka ibadet yalnız.
Bunu öğrenmeliyiz hasılı cahil kalırız.

Ne demiş, bak, koca Âkif, koca dindar şair,
Okudukça okurum, ruhuma bir cezbe gelir.

«İnmemiştir yere Kur'an bunu hakkile bilin
«Ne mezarlıkta okumak, ne de fal açmak için.»

Bizi irşad edecek işte ilâhi bir söz,
Oynatıp durmıyalım perde de artık karagöz.

Diyelim şekli hurafata çekilsin de yekûn,
Arayan kalbi seliminde Hüdayı bulsun.

İşte din, işte hidayet bize, hergün Yasin
Okuyup kamdedelim kıblede, Allah bilsin.

★

16 MART, OĞLUM SAFFETE

Bugün İstanbulu keyfince ezip çiğneyerek
Hurdahaş eyledi bir süngülü küffar alayı
Kimse bir şey demedi vâcib iken hep ölmek
Hepimiz olduk o gün kâfir-i bîâr alayı

Beni affet çocuğum, affını bekler gönlüm
Duymak isterdin o gün sen babanın öldüğünü
Sana bir nam-ı beka bahşedecekti bu ölüm
Senk-i kabrimde yaşardı bu cihadın da günü

Babanın kabrine ömründe sakın atma adım
Ben bu yevm-i elimin şahidi oldum, yaşadım!

★

GAZEL

Vatanın boş yeri yok kabr-i kazadan gayri
Kazma bir şey bulamazsın şühedadan gayri

Her köyün her kadını böylece feryad ediyor:
«Kimse açmaz kapımı bâd-i sabadan gayri»

Sana ey nazlı vatan söyle ne yaptık bizler
Bunca yıl kahır ve belâ, cevr-i cefadan gayri

Hangi bir mahkeme affeyleyecek cürmümüzü
Ruz-i mahşerdeki eltaf-ı hüdadan gayri

Yurdu kurtar da ilâhi bizi sen ateşe yak
Ne gelir başka elimden bu duadan gayri

Gâve Destanı: 1923

Gâve-i Zalim
(Hüseyin Suad YALÇIN)

Adanalı Ziya

İSTİBDADA HİCVİYELER...

Posta yok, gelmez sefine, telgraf âsarı hiç!
Bir haber varmı deyü, herkes bütün gün lerzede
Ağlanır Bingazinin- elhak şu bahtı şûmune
Yer değil; sanki zevallı keştil sâhilzede.

Telgrafı, vapuru, postası, yokmuş! Kime ne?
Fikri ummanı hükûmet bu; görünmezki dibi
Bize Bingaziyi tarif ise maksat, nice gün
Yaşadık biz de efendi! Küreden ayrı gibi.

İnsan denen şu yırtıcı hâin denilerin
Gördükçe şeyyiatını ben, lânet eylerim
Ettim teneffür! Öyleki çirkin o levhadan
Daldıkça şekli hilkatime: nefret eylerim.

Evlilere, bahusus derdi maişet bela
Yüklenemez barını, olsa kişi evliya
Sarfı nefes eyleyüp, pâre kazansa ne var
Şeyhi kerametfüruş, evlimidir? Evli ya.

Çekemem minneti izzetşikeni yük çekerim
Süfeha dergehine halimi iş'ar etmem
Elmei savmi zaruri ile can servem eğer
Lokmei minneti dunan ile iftar etmem.

★

Bırakıp gayreti, her zevk-ü sefaya daldık.
Şufen-i himmeti derya-yı hevâya saldık;
Cîb-i millette ne bulduksa tamamen çaldık.
Âkıbet, bak ne yaman hufre içinde kaldık.
İşiden yok, başa püsküllü belâlar aldık...
Yazık eflâkı tutan sıytımıza, şanımıza;
«Kâfir ağlar bizim ahval-i perişanımıza!»

Gündüzün cerr-i menafi, gece, sâki bol sun!
Kime ne, ehl-i elem matem edip saç yolsun!
Gül-ü sadberk-i vatan ister ise hep solsun!
Durmasın tek, kasa, sandık, sepet, anbar, dolsun!
Elimizden ne gelir, çeşmi sitem kâr olsun!
Yazık eflâkı tutan sıytımıza, şanımıza;
«Kâfir ağlar bizim ahval-i perişanımıza!»

Milki tahribe koyuldu bir alay bînamus;
Neş'e yok ortada her cana çökmüş kâbûs.
Edilen mel'anete söz bulamazken kamus,
Bir de asayiş ile sözde memalik mahrus,
Hande, asayişe, bu hıfzı belâda, efsus!
Yazık âflâkı tutan sıytımıza, şanımıza!
«Kâfir ağlar, bizim ahvali perişanımıza».

İstiklâl Harbinde Afyonkarahisar'ın işgali esnasında Ziya'da bir çok kimseler gibi şehri terketmek üzereydi. Ordumuz şehre girince evvelce verilen emrin hilâfına dışarı çıkıldığından bir çok kimseler meyanında Ziya da hapsedildi. Günler geçiyor, kendilerile meşgul olunacak vakit bulunamıyordu. Dışarda Türk olmıyanların malları için komisyonlar teşkil edildiğini haber alan şair mahpeste şu kıt'ayı yazıyor:

Bir alay eşhası metrûke yatıp durmaktayız
Perperişan güncü mahpeste soran yok ya ahi!
Bir komisyon bari eylerdi teşekkül bizlere
Heşke emvali metruke olaydık biz dahi...

DEVRİ İSTİBDATTA KANARYA

Kuşcağız sendemi dilteşnei hürriyetsin
O, ufak cüsseye sığmaz, ne bu feryadı medit
Âdem oğlu seni hoş savtın için kor kafese
Suski âzâdeliğe susmada var, varsa ümit

★

Gazel

ADANALI ZİYA'YA NAZİRE

Gül soldu ise hazan utansın
Cürmü ne ki bâgbân utansın

Duysun da figanı kalbi zârım
Zâr etmeğe bülbülân utansın

Bir ahteri şu'ledâr idim ben
Düştüm yere âsman utansın

Çiğnenmedeyim cüyûşi gamla
Bu halime hâkdân utansın

Oldumsa zelil teessüf etmem
Zillette koyan zaman utansın

Şimdi siperim belâyı kahra
Bülâneyim âşiyan utansın

Fâş etmez idim bu râzı aşkı
Âfâka çıkan figan utansın

Feryadım ederse halkı bîzâr
Bundan bana ne cihan utansın

Şu haline bak utan diyorlar
Ol afeti bienan utansın

Çeşmimden akan sirişki âle
Baksın da sebep olan utansın

Bu şi'ri hazinini Nezihâ
Duysun yine şairan utansın

Yaşar Nezihe BÜKÜLMEZ

Aka Gündüz

HAFİYELER

Nâmûs u hamiyyet ile hürriyet-i âlem
Yıllarca sürüklendi, didiklendi, ezildi.
Zahmın yetişir ey kara simâlı cehennem!
Korkaklığın, alçaklığın en sonra sezildi
Vicdanları zindanlara, gayyâlara attın
En sonra da, lânet! Yine kendin, yere battın.

En sâkin ocaklar bile gölgen ile nâgâh
Bir mezbaha-i kalb ü fazilet oluyordu.
Gördükçe, düşündükçe ve duydukça da eyvâh
Erler, analar, tâze gelinler soluyordu.
Vicdanları zindanlara, gâyyalara attın.
En sonra da lânet yine kendin yere battın

Binler yaşa gayret, yaşa cem'iyyet ü millet!
En sonra çamurdan bu beyaz ufka çıkıldı
En sonra yine - ey ulu Allah ne adâlet!
Millet seni pâbende-i hürriyeti kıldı.
Vicdânları zindanlara, gâyyalara attın.
En sonra da lânet yine kendin yere battın
21 Temmuz 324 _ 1908, Bahçe No. 1

★

MEHMET ALİ ŞAHA

Kâfi.. yeter artık, yeter artık kara katil!
Bir millet-i mazlûme ki, hürriyete müştak,
İrin kusuyor, kan kusuyor, can kusuyor bak..
Gel sahne-i zulmündeki zulmetleri hep sil.

Ey kirli, kızıl nâsiye, ey hâkim cellât!
Baykuşlara meva, sana me'kel midir İran?...
Bi şüphe yarın devrilerek tac-ı fürusan,
Millet sana hâkim olacak, sen ona münkad.

Ey pençesi kan, dişleri et parçalı çılgın!
Her perde-i tahtın koparıldıkça yazılsın;
Millet ne demek, hak ne ve toprak ne demektir.

Sultanları, kartalları, esnamı yıkan kol,
Elbet vuracaktır sana da sille-i tedmir;
Lâkin o zaman sen de yıkıl, sen de geber, sen de harap ol.
Kadın mecmuası 22 Kânunuevvel 1324

Enis Avni AKAGÜNDÜZ

Mehmet Sıtkı Akozan

(Kesriyeli) ve (Çubukçu zade) Mehmet Sıtkı Akozan 1890 da doğmuştur.

Meşrutiyet yıllarında «Hayâl» gazetesinde (Şinaver) müstear adı ile mizahî manzumeler ve kıt'alar yazmıştır. Bir manzumesinde:

«Düşmedim körpe edibler gibi şöhret peş'ine,
Kimseden istemedim kartıma parlak unvan

Derken; diğer bir manzumesinde de:

Dostlar züğürt görüp bana sermaye verdiler,
Şair diye konuklayarak pâye verdiler.»

Diyerek tevazu gösteren Sıtkı Akozan, mizahî manzumelerini ve hicivlerini 1330 yılında basılan (Divançe-i Şinaver) adlı eserinde toplamıştır.

★

(DİVANÇE-İ ŞİNAVER) den

SEFAHAT PANORAMASI

Mirasyedilik cilvelerinden

Elde, avuçta... ne varsa, evde miras-ı peder:
Dört dükkân, üç hane, bir meyhane, beş yırtık aba!
Hepsini Beyoğlu uğrunda satıp etmiş heba...
Şimdi «rıhtımda» bizim «bey zade» garsonluk eder!

FIRSAT

Yazıcı zadeye Bayram zade
Dedi: «Var kârlı bir iş, hem sade;
Yağ işinden daha fevkaläde!

Derakap bankaya simsar saldır;
Altı yüz bin lira esham aldır;
Yağa nisbetle bu halis baldır,

Bunu uydurma, yalan söz sanma;
Sen de koş bankaya, al, aldanma;
Hasret-i zerle efendim yanma!

Ey kazanç ehli hemen arş ileri;
Bugün erken tutunuz vezne'eri;
Çünkü bak pirden aldık haberi.
Edebiyatı Umumiye Mec. 25/5/1918 **Tahsin NAHİD**

TUHAF ŞEY

Uzunca saçlarımdan, az buçuk çapkınca tavrımdan:
Geçen gün verdiğim bir konferansımdan usanmışlar
Katıldım gülmeden.. akşam biri anlattı lâteşbih:
Beni de fecr-i âtinni meğer âzası sanmışlar!...

★

BABAMIN NASİHATLERİNDEN

Rahmetli babam, der idi, meb'us olursan:
Iskata özenme, sakın oğlum vükelâyı...
Kürsi-i hitabette yıkıp, kır ukalâyı...
Nazır olamazsın hele mecliste uyursan...

★

ŞÜUN-U ŞİTA

Almış soğuğu dün gece bir genç belinden (!)
Müşkül düzelir bir kere insan büzülünce:
Pek tutmağa gelmez düşenin yolda elinden:
Kaymak çoğalır kış günü donlar çözülünce...

★

ESKİLER - YENİLER

Saz çalar, ümmi idi eski zaman şairleri;
Sözde etmişler bu suretle cihanda iştihar!...
Muhtasar lâl ile bir elifi vava kalbedip:
Şimdi şairler okunmuştur lehülhamd (?) söz çalar!...

★

YENİ İLTİFATLARDAN (!)

Âlemde emin ol ki cesur şair olaydım:
Lâşek seni, ben hâme-i hicvimle döğerdim!
Âlemde emin ol ki eğer şair olaydım!
Emreylerdim tardını ceffelkalem elbet;
Kanun okumaz bey (!) gibi bir nâzır olaydım...

★

MEMURLUK - MUHARRİRLİK

Ya muharrir veya bir münhale memur olsun...
Dayanan varsa mesaiye boğaz tokluğuna
Yeter ümid-i terakki ile mesrur olsun;
Kesemiz çoktan alıştı paranın yokluğuna!...

KIRACAK ŞEY BULAMADINIZ MI?

Döğmüş şu kızıl şairi, Bulgaryalı Türkler,
Hâmi O'na binlerce milis yoldaşı varken;
Irkdaşlarının elleri dert görmesin amma,
Hiç kol kırılır mıydı, o menhus başı varken?...

★

HÜSNÜ KURUNTU

Bugün Moskof denen bir kel katır mevcut ki âlemde
Sanır pespaye, menhus çiftesinden çok sinenler var!...
Fakat bilmez ki ahmak, boş ve koftur attığı tekme,
Sinen yok, zırlayan iğrenç sesinden tiksinenler var!...

Eşref-i ZAMAN

★

ŞA'İR, ANLAMAYAN MA'ŞERİNE

«Nazım Hikmet»e:

Dinledi vecd ile yalçın kayalar, ummanlar,
Bir sana etmedi te'sir nevayi 'udum;
Yağmurun münkalip oldu acı göz yaşlarına:
Ölü bir ufk üzerinde dolaşan bir bulutum.
1 Temmuz 1929 — Dr. Abdullah CEVDET

★

AKIBETİNİ BİLEN ŞAİR

Kimse baş çevirip te bakmayacak gebersem
Bilmem gönül ne cevap verecek şöyle dersem
Gayen ne bu mânasız yaşayışta a sersem
Böyle paçavra gibi ömür sürüklenir mi?
1931 — Sabahattin ALİ

★

GEBERSİN KIZIL KÖPEK

Tanımazdı ne Allah, ne Peygamber, ne din:
Şu vatansız kominist, (Marko) eu Sabahattin
Öldürülmüş kaçarken... Sanmayın ki yandım pek.
Acınmaz böylesine, gebersin kızıl köpek!...
Eskişehir — 12/Ocak/1949 — Cemal Oğuz ÖCAL

Mevlevi Şeyhi Baki

Darülfünun İlâhiyat Fakültesi hocalarından Mevlevî Şeyhi Bâki 1885 de doğmuş 1943 de ölmüştür.

MUHAMMES

- Doktor Sami Mortan için

Abu güftarın kesilmez çeşme-i Horhor musun
Vazu Reftarın tükenmez sahnede aktor musun
Bu kurumla Türkocağından a'ınmış kor musun
Şehri İstanbulda Sami garpte ya Victor musun
Söyle ruhum söyle sen şair misin doktor musun?

Kıl ayıpsız ruhi tabanın serin ey mehlika
Turu Musaya Bedel olmakta enfin runuma
Veçhi meymunun da dansetmekte asar-ı sefa
Hasta gâmı derdi aşka aksine verdin deva
Söyle ruhum söyle sen şair misin doktor musun?

Şiri de (Victor Hügo) yahut (Nedim-i nüktedan)
Fenni tıpta zatı pakin İbni Sinayı zaman
Âşıkı na-çare lûtfu iltifatın rayegân
El'aman ey gönlümün varı efendim el'aman
Söyle ruhum söyle sen şair misin doktor musun?

Bir acaip nesnesin ey ruzi-gârın safderi
Bin hava söyler Seraser zülfünün her teleri
Görse Petraki Yuvan der sen gibi mehpeykeri
Cismi namevzunun elbet panayırdır yeri
Söyle ruhum söyle sen şair misin doktor musun?

Fenni tıbba sarfedeydin hoş olurdu varını
Hicve meylettin görüp ayinede ruhsarını
Pek soğuk tuttun bu vadide fakat reftarını
Gâh yaktın gâh üşüttün Baki-i naçarını
Söyle ruhum söyle sen şair misin doktor musun?

★

Yusuf Ziya Ortaç

OLUR

Sen iskarpin giyersin; ayağında nal olur,
Ben paçavra giyerim: Hint kumaşı şal olur.
Günde yirmi dört saat talih yüzüne gülse

Bizim «Mahmut Yesarî» bile Mahmut Bal olur.
Ne zaman ismi geçse «Ahmet Emin Yalman» ın
Bay «Nadi» nin gerdanı ibik gibi al olur.
«Muhittin Üstündağ» a Donkişot gibi çatmak
«Ethem İzzet» e sorun acep neye mal olur
«Münir Hayri» ne yapsa: Beste, güfte, proje
Yüzde doksan dokuzu ancak martaval olur.
Geçende «Necip Fazıl» bir adam yarattı ki
Kaç yüz dile çevrildi : anlatsam masal olur.
Radyoda, tecvit üzre, üstadım «Ömer Rıza»
Karmen operasını söylese maval olur.
Ne gün «İlyas Sami» yi görsem Tokatlıyanda
Hatırıma ilk gelen Sarıkla sakal olur.

★

SABIK ARNAVUD KRALI ZOGO'YA

Mesti nazım kimi kaçırdı Debreden yaya seni
Kim getirdi ansızın İstanbula âya seni
Emrine tahsis kılmış bay Meteksas bir katar
Eylemiş takip işittim on vagon eşya seni.
Arnavutluk böyle bir endişei hicret ile
Kırk bin isterlinle etmiş çok şükür ihya seni
Söylerim mahzı hakikattır piyazdan yok eser
Beklemiş tâ subhedek üç bin kişi gûya seni
Her gören ağuşu şahanende bir kundak ile
Aldanır sanmış efendim eski bir kâhya seni
Park otelden, nuş edip bir viski bak enginlere
Neşelendirsin, avutsun, mavi bir rüya seni

★

FARUK NAFİZ ÇAMLIBEL

ESKİLERE GÖRE YENİLER

Zamane şairleri Yaniye Kâni derler,
İki satır dizince adına mâni derler.

Çaldıkları ıslığa saf şiir derler çoğu,
Çektikleri sıtmaya vahy-i rabbâni derler.

Altı saatlik ömrü olmayan şiire bâki,
Altı asır yaşamış gazele fâni derler.

Nazma yumruk atanlar ya dâhidir, ya şair;
Musiki, renk ve mâna koyana câni derler.

Eskilerin bir ölmez şiir perisi vardı:
Yeniler böylesini görse zebani derler.

Eskiler ilham için gezerlerdi Adada;
Yeniler, ver elini mezeci Yâni, derler.

Aynı adam sanırlar bütün sakallıları,
Abdülhak Hâmide Hamid-i sâni derler.

Devrin şiirlerinde her kim mâna ararken
Aklını oynatırsa, tesiri âni derler.

Eskiler böyle anlar yenilerin şi'rini,
Yenilere sorarsan, idraki mâni derler.

Çamdeviren sorarsa, kimdir hakiki şair,
Memleket yollarında Veyselkarani derler.

★

ÇAMDEVİREN

SON KOZU

—Bana taş atana—

İşte meydanı sühan, bak, seni erkekçesine
İki mısrada kırıp yıkmak için bekliyorum.
Beş kuruşluk kalemimden sakınan boş kafanı
Koparıp bir deliğe tıkmak için bekliyorum.

İniliyor kahrı beyanımla perişan geceler
Dikerek dağlara gerdim bu eğilmez başımı.
Korkmadım, korkmuyorum şairim elbette, adamım!...
Tuhh!... desinler ki, görürlerse benim göz yaşımı!...

Çöksün edbar bütün cilvei devrin bakalım
Nesi vardır, ne yaparlar bu serazat kaleme?...
İşte meydan okudum, pişi celâdette yine
Zorlu bir ökçe vurup her kedere, her eleme!...

Şairim, heeeey! Bana vız gelmededir hayfü rica
Yürü, gel karşıma çık, maskeni fırlat kenara,
Son kozun neyse getir, oyna da gör akıbeti
Çıksın artık bu matan da açıktan pazara

Orhan Rahmi GÖKÇİL

★

KIT'A

Düşman kapıda, biz yine bi kayıd ve mübalât:
Evvelce nasılsak yine ayniyle o meşrep:
Hep «Sen ve ben» avaz-ı harisanesi heyhat!
Öldür bizi, kahret bizi, mahvet bizi Yarap...

Süleyman NESİB
(Süleyman Paşa zade Sami)

KIT'A

O'nu hayvana teşbih, şüphesiz hayvanı tahkirdir,
O rütbe çünkü zirvh âlemin menfurudur Nâzım;
Tenezzül saydın amma hicvi sen ey âteşin Heccav,
Uyuz bir it kapunda hırlayorsa Hüşt! demek lâzım!...

Eşref-i ZAMAN

HAVAİYAT

BİLMECE

Cühelâdan biri var, armuda benzer suratı
Kulağı kepçe, geniş ağzı hamam kurnasıdır,
Teresin öyle uyuz zırlayışı vardır ki
Sanki çingen Hasanın ağzı kırık zurnasıdır,
Üşütür insanı Temmuzda mizahi yazısı
Hele ciddi yazısı çam dalı dondurmasıdır
Meyvelerden neye benzer diye asla sorma
Ahlatın hâlisidir, sanma Mısır hurmasıdır,
Eşeğin erkeği başka, dişisi başka olur
Bu eşek her iki cinsten eşeğin burmasıdır,
İşlemez kendiliğinden içi boştur kafanın
Yediği herze dahi başkasının kurmasıdır,
Gidişi, sırtı hamutlu deve vâri cünban
Duruşu, çifte koşulmuş öküzün durmasıdır,
Herkesi rengü sıfatla yaratır hazreti - hak
Fakat hallâk-ı cihanın bu bir uydurmasıdır...

İşbu evsafı bâlâda muharrer adam müsveddesinin kim olduğunu bilerek bu bilmeceyi halledene yok canımdan bir öğleyin ziyafeti borcum olduğu ilân olunur.

1981

LEYLEK
(Zeynel Besim Sun)

★

KIT'A

Bilgiden behresi yok, akl-u dirayetten uzak
Öyle timsal-i belâhat ki yaban hergelesi
Hele vicdanı ararsan o da yok cascavlak
Mel'anet heykelidir sanki o Devran teresi.

1947

Ekrem Şen OZAN



Peyami Safa'ya göre: Nazım Hikmet
GÜNDÜZ: 15-XI-1936

YİRMİBEŞ KURUŞLUK KOMÜNİZM

Konya Cezaevinde, vaktiyle Bursa Hapishanesinde bulunmuş Nâzım Hikmet'i iyi tanıyan mahkûmlardan biri anlatmıştı: Bursa Cezaevinde mahkûmlardan biri komünizmin ne olduğunun merakına düşer ve N. Hikmet'e gider, ona derdini açar. N. Hikmet:

— Sok elini cebime der.

Mahkûm çekinerek sokar.

— Ne kadar para varsa al... der.

Mahkûm alır. İki yirmi beşer kuruş.

Kızıl şair 25 kuruşun birini ona verip birini kendisi alır.

— İşte, der komünizm budur.

Bu hareket, cezalının çok hoşuna gitmiş olacak ki, ben komünist oldum, diye yine bir gün N. Hikmet'in yanına g'der. Cebine elini sokuverir. Bakar iki elli liralık. Birini Nâzım'a verir, birini ken-

di almak ister. Fakat Nâzım bu sefer kızar. Herşeyi kemiyyete irca eden komünizm ve onun Türkiye başmümessili hiddetlenir, adamı kovar ve elli lirayı zorla alır.

Bu hikâyeyi dinledikten sonra, meğer dedik, komünizm ne de ucuzmuş. Olmuşu 25 kuruş ediyor.

★ Serdengeçti — 1949

BİR PROVAKTÖR ÜSTÜNDE HİCİV DENEMELERİ

.....

Ben sadece söküp
bir fitnenin otuz iki dişini,
Ve Babıâli kaldırımlarında döküp
gelceğini, geçmişini
Aldım omzuma işte bu teşhir işini...

.....

Bir düşün ey yetimi Safa,
bir düşün ve hatırla ki, son defa:
O, takma aslan yeleli
Namık Kemal üstadın senin;
abanoz ellerinden
zenci kölesinin
som altın taslarla şarap içerek
ve «didarı hürriyet» in dizinde
kendi kendinden geçerek:
«Yüksel ki yerin bu yer değildir.
Dünyaya geliş hüner değildir!»
demiş...
Sen de yükseldin uyup
onun sesine
«La dam o Kamelya» nın fesli figüranlığından
Ahmet Haşimin «degüstasyon» daki iskemlesine...

.....

Bir düşün oğlum,
Bir düşün ey yetimi Safa,
bir düşün ve benden öğren ki son defa:
FİKİR dediğin
şeyin
Karabet ustanın uduna benzemez suratı.
O, ne şapırtılarla çiğnenen bir sakız,
ne «Vatan - Silistre» de Abdullah çavuşun tiradı,
ne de «Bir akşamdı» da müteverrim bir bayan ilâcıdır.

Aydabir mecmuası: 1935 **Nazım Hikmet**

«NAZIM HİKMETE» HİTAP EDEN BİR ŞİİRDEN

Bugünlük senin ağzını kullanacağım: Ulan
Yalancı pehlivan!
«Ölüleri rahat bırak oğlum»
Dedikten sonra bilmem kime çatmak için
Ve bir kaç afi satmak için
Bu millete milliyetini duyuran,
Zulmü, istibdadı, tahakkümü kıran
Büyük Türke, Namık Kemale sövmek,
İçtiğin Moskof şarabının neş'esinden olsa gerek!
Dünün büyüklerine bugün söven;
Yarın da bugünün büyüklerine söver...
Bayım, apaş ağziyle yalnız kendisini över!
Galiba aynaya baktın ki
Takma arslan yeleli
Aksini gördün,
Ey yetim i vatan!
O vatan kahramanı sürgünlerde çürürken bile
«Felek her türlü esbâb ı cefasın toplasın gelsin
Dönersem kahbeyim millet yolunda bir azimetten!»
Derdi

Ve...

Sözünü ispat ederdi!
Sırtlan tabiatlı nebbaş!
Ulaaan
Boynundan yaralı
Kızılı karalı
Engerek!

1935 Abdülbâki Gölpınarlı

★

HAKKI PAŞANIN BUYRULTUSU

Silivri nâibi
Şeriat haini
İ'lânını okudum
Kahkahayla güldüm
Mühr-ü müeyyidemi basarım
Seni mahkeme kapısına asarım

BEHÇET KEMAL ÇAĞLAR

Bir inkilâpçılık ruhunun coşkunluğule ve halk diliyle özlü şiirler yazan **Behçet Kemal Çağlar'ın**, yakın dostlarından başka kimse hiciv ve mizah cephesini tanımaz.

Behçet Kemal Çağlar'ın (ATATÜRK'E RAPORLAR) adı ile ATATÜRK öldükten sonra her ay bir defa nöbetçi subayın mafevkine rapor vermesi gibi bir manzum rapor hazırladığını o zamanlar duymuştuk. O eserden ve yakınlarından ele geçirdiğimiz bir iki parça:

Seni anlatmağa ne akıl erer, ne dil
Keramet izhar ediyormuş Mister Çörçil.
«O daha dünyaya lâzımdı» derken;
Ne vardı gidecek bu kadar erken?
İşte böğrümüzde kaldı elimiz
Nerdesin bizim Büyük dedimiz?
Küçük akıllılar para etmiyor!.
İrkilmez, Ata çocuğu irkilmez,
Zabt edilmez Atam zabtedilmez,
Biz varken senin kalenin burçları
Bakışlarımız kılıç uçları...
Bekliyoruz, devrimini biz;
Çökmeyeceğiz diz!.
İsterse refah kahrolsun,
İsterse hayat zehr olsun,
İsterse kurşun düşsün,
Yanımıza, belimize!.
İsterse yeni velinimetler,
Geçinmek için bir dilim kuru ekmek vermesin elimize
Yer sarsılsa yerinden,
Dünya düşse peşimize,
Ne senden vazgeçeriz,
Ne senin eserinden.

Meclis müzakereleri sırasında ikişer satırla çizdiği portreler de defterden deftere naklolunmuştur. Meselâ şiir okuyuşu bir tuhaf olan rahmetli İsmail Habib Sevük'ün büyük hayallerle konuşmasını şöyle tasvir etmişti:

Ne kadar konuşsa şu demek hepsi
Hâmidane edâ ve Burhan Tepsi!.
Rasih Kaplan hoca için
Sana ceddinden bir asil kan düştü;
Dikkat hocam; dikkat perukan düştü!.

Konuşmayıp konuşmayıp da bütçe müzakerelerinde sadece Manisa bağlarında kükürtten bahseden Yaşar bey için

Kitabei sengi mezar
Der hazretl mir Yaşar
Fikri sâbitinden mürd oldu;
Kükürt derken, kükürt oldu!

★

Refik Koraltan için

Yirmi yıldanberi öter cırcır o,
Meydanda Finten yok, Davalacıro.

Mebusluktan ayrılmağa vicdanen karar verdiği günlerde yazdığı (İki ses) adlı şiirden beş on satır

Dışarıdan herkes	**Böyle uslu yavaş..**
İçimden bir ses	**Savaş, savaş, savaş!.**
Dışarıdan herkes	**Görmemiş ol, savuş!**
İçimden bir ses	**Konuş, konuş, konuş!**
Dışarıdan herkes	**Tıkırında işin,**
İçimden bir ses	**Düşün, düşün, düşün!**
Dışarıdan herkes	**Bu güne uy, barın;**
İçimden bir ses	**Yarın, yarın, yarın!.**

★

Uzun boyu, devamlı ihtirası ve ayni zamanda bön görünüşüyle bir meşhur merhum siyasinin iki satırla portresi

Yüzünden bönlük akar, içini benlik oyar;
Ey vatan bostanında yetişen seçme hıyar!..

★

Yanında bir züppe ile bir arkadaşına hıyanet eden **Pakize** adlı bir kadının iki satırla hicvi

NATÜRMORT

Bir hıyarla diz dize
Mes'ud armut Pakize!.

★

BU ŞEHİR

Neleri gördü bu şehir, neleri;
Dâhisi, kurnazı, divanesi!
Kimi bahçe nanesi yedi, kimi yaban nanesi!
Bir tak kurmalı bu şehrin ortasına
Ve yazmalı üstüne:
Börekçi Hasan ustanın imalâthanesi!

14-4-1960 **Behçet Kemal ÇAĞLAR**

(Kanadlar ve Gagalar)

Onlar asil doğmuşlar, çocuğum bize de asil ölmek kaldı.

Şu kapı altın anahtarlarla kilitlendim, diye öğünmesin. Yumruklarla, taşlarla, baltalarla kırılacaktır.

Bu uzun gölgeyi boyun mu sandın?

Büyük adamlarla konuşmasını bilmiyor demişsin... Bu, onun suçu.. Kendini büyük adam bilmek te senin suçun.

Bu ince ağacı yapıya yaramaz diye bir köşeye bıraktılar; güzel bir bayrak direği olabilirdi.

Tekerlekleri dört köşe bir arabaya bindirdiler bizi. Bir gidiştir gidiyoruz.

Bana al dediler, mor dediler, yeşil dediler... Fakat kendileri kara'da kaldılar.

Ârif Nihad Asya

✶

FELEĞE ARZUHAL

Tamam kırk senedir tuttun yakamdan
Böyle midir sende adalet felek?
Kurtulmadım gitti elemden, gamdan
Öldürmek mi fikrin nihayet felek?

Ne rütbe verdin, ne nişan verdin;
Ne kahve, ne dükkân, ne de han verdin;
Ne fındıklık verdin, ne fidan verdin;
Nedir bu yaptığın rezalet felek?

Yoksuzluk içinde niçin solalım?
Kime yalvaralım, kimi bulalım?
Gel seninle muhakeme olalım;
Sende mi, bende mi kabahat felek?.

Trabzon Baba SALİM

✶

ŞİİRLER MECMUASI

Yepyeni bir şiir kitabı.
Otuz iki sayfa.
İki yüz yetmiş mısra;
İki yüz yetmiş mısra ama
Eş mâna?
Nurullah Ataca sormalı!

Hâmit Macit SELEKLER

Orhan Veli Kanık

Orhan Veli'nin kendini anlatan bir şiirinden şu parçaları alacağım

Ben Orhan Veli,
«Yazık oldu Süleyman efendiye»
Mısraı meşhurunun mübdil,
Duydum ki merak ediyormuşsunuz,
Hususi hayatımı,
Anlatayım
Evvelâ adamım, yâni
Sirk hayvanı falan değilim.
Burnum var, kulağım var;
İspanağı çok severim.
Püf böreğine hele,
Biterim.

Şiiri nasıl buldunuz, hoş değil mi? Evet hoş, hem veciz. Sanatını, şöhretine bais olan bir mısralık şaheserini ve hususî hayatını edebiyat tarihine bu selis ve mufassal tercümesile kendi kalemlerile geçirmek lütfunda bulunmuşlar. Mükemmel bir oto biyografi ve, ve mükemmel bir ispanaklı şiir!

Hazret de galiba ispanağın şiirlerinden daha kıymetli olduğunu anladı ki, okurlarına ancak bununla yutturmak istiyor

ZAPARTA

★

Son gelen gazetelerin birinde meşhur şair Orhan Veli'nin aynen bir şiirini okudum

TECRÜBEDİDE

Hanginiz bilir benim kadar
Karpuzdan fener yapmasını.
Sedefli hançerle üstüne
Gülcemal resmi çizmesini
Beyit düzmesini,
Mektup yazmasını.
Yatmasını,
Kalkmasını,
Bunca yılın Halimesini
Hanginiz bilir benim kadar
Memnun etmesini.
Değirmende ağartmadık biz bu sakalı!

Orhan VELİ

Şairimiz iyi şair, mecmua iyi mecmua ama, bunu dinliyen arkadaş dayanamadı da şiire şu ilâveyi yaptı

★

Bu manzumeyi yazan deli.
Basan deli.
İmza Orhan Veli.

★

Aman mahkemelik olmıyalım, şaka bu şaka.

Karikatür — 1941

★

Orhan Veli'nin

Neler yapmadık bu vatan için
Kimimiz öldük,
Kimimiz nutuk söyledik.»

Diye konuşması, Eşref'i büyülten, hattâ doğrudan doğruya bir karaktere sembol olan şu beytin tercümesinden başka nedir

«Cihadın fazlını ilân edersin herkese amma,
Kaçarsın ordudan «vız! vız!» edince daneler vâiz!»

Milliyet: 22-6-1953 **Tarık BUĞRA**

★

Kopuk nüktesi

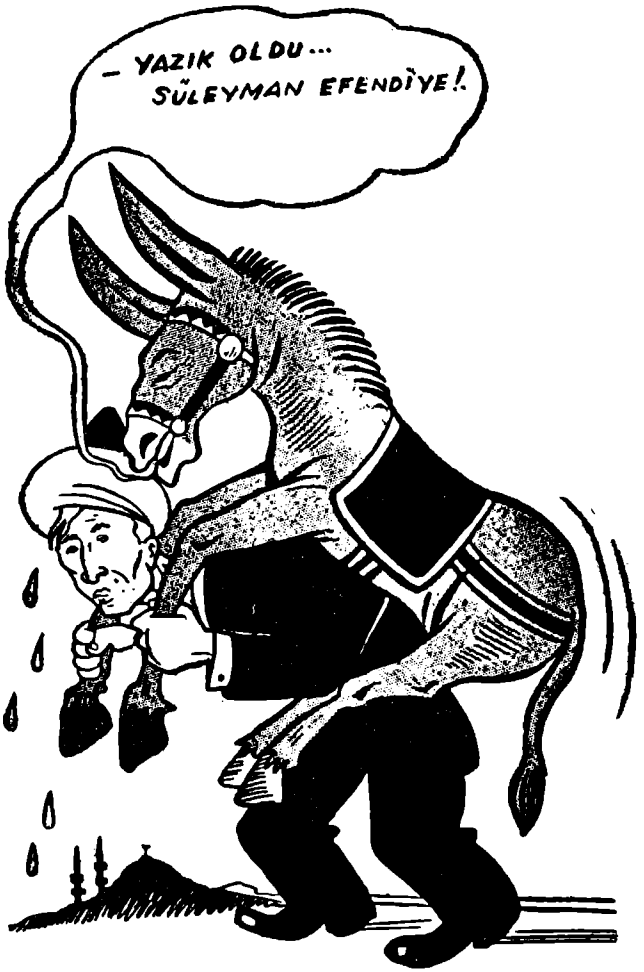
İşittiğime göre büyük tâcirlerden birinin evine bir hırsız girmiş. Yükte hafif pahada ağır ne varsa, cebine indirdikten sonra ev sahibine bir muziplik yapmak istemiş. Sağa sola bakınırken, arasında bazı politikacıların da bulunduğu bir fotoğraf geçmiş eline

Tutmuş kalemle kimine sakal bıyık, kimine boynuz takmış.

Şaka olduğunu anlatmak için de resmin altına şöyle yazmış:

— Hırsız alayı...

22-12-1958 **ÇETİN ALTAN**



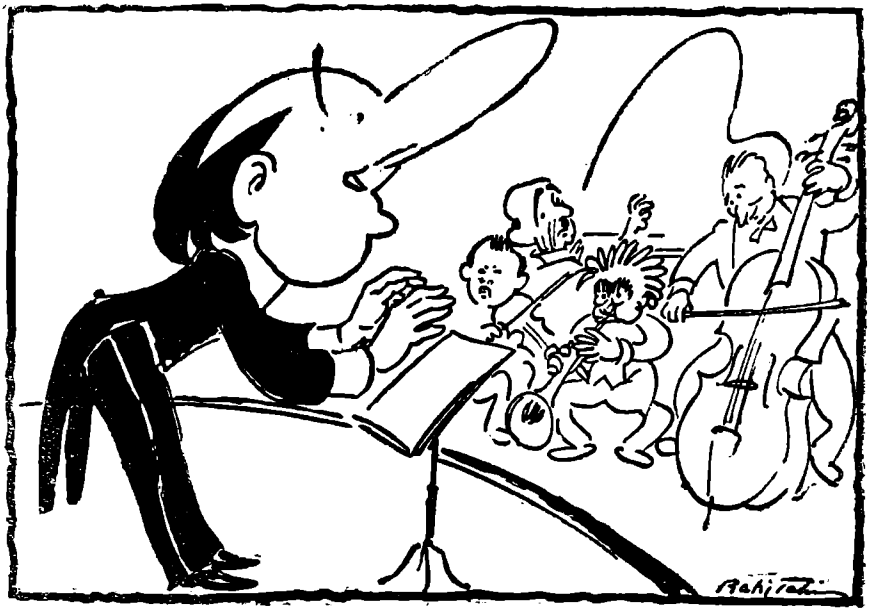
EŞEK İHRACI KARARI MÜNASEBETİLE

Eşek ihracı hükûmetçe tekarrür etmiş
Haklıyım doğrusu ben bundan esef ettimse
Bu kararın hele tatbikine geçsin millet
Korkarım kalmayacaktır ukalâdan kimse.

EŞEK İTHALİ KARARI MÜNASEBETİLE

Eşek ithali de serbest oluvermiş artık
Şimdi dört gözle o mahlûkları herkes bekler
(Kodaman) cinsi dururken bu ne zahmet bizde
Haklıdır doğrusu hem küsse bizim Eşşekler.

Hamdi AKALIN



P e s

GEÇMİŞ ZAMAN OLUR Kİ...

Bir defa daha hatırlıyorum. Sene 1950. Birinci Menderes Hükûmeti pek yeni kurulmuş. Henüz ilk iktidar günleri. Ankara Palasta tesadüfen beni gören Menderes, her zamanki nezaketile, ertesi gün için Başvekâlette bir kahve için biraz «lâf atmağa» çağırmıştı.

O gün, odasındaki alçak yuvarlak sigara masasının etrafında karşı karşıya şundan bundan konuşurken, bir aralık coşmuş, elile masanın üstündeki camı kıracakmışçasına, vurarak

Biz o sağır gibi burasını tapu ile almadık. Bugün ben varım, yarın elbette bir başkası gelir. Biz politikayı spor telâkki ederiz. Onlar gibi hayatımızı sandalyaya bağlamadık.

Demişti. Hey gidi günler hey! Şu devlet koltuğunda oturmayı bir merak ediyorum ki sormayın. Ne var bunda ki bir ilişen bir daha kımıldamak bilmiyor, Yârabbi?

Doğan Nadi

Cumhuriyet 5-12-1955

Şifre

VE

HİCİVNAME-İ ORHON'DAN

PÜFFF!...
Rastıklı
Sürmeli
Eğreti benli
Belkis!
Dürüm
Dürüm
Dürmeli
Seni fırına sürmeli
Bir ustaca üfürmeli
Püfff!...

Bir göz görüyorum karşımda
Düm!
Düm!
Düm!
Düzlük içinde
Asılmış kalmışım orta yerimden
Asmalı Mescitte,
Güm!
Güm!
Güm!
Gümbürtü içinde!

★

MAHKÛMLAR

Ekseriya sabaha karşı
Kurşuna dizilir mahkûmlar
Bir sünger taşına döner
Anne sütünden yapılan
heykel
Bâri şu trampetler çalmasa
İnsan gürültüye gitmese.

HÜRRİYET

Herşey göklere doğru büyür.
Salkım söğütün dalları müstesna

Canımız,
Cânânımız hürriyet!
Sen de büyü
Bizim tarafa.

★

DÜNYA DÖNDÜKÇE
ÜMİT FAKİRİN EKMEĞİ
YE MEHMET YE!...

Orhan Murat ARIBURNU

★

DÜNKÜ BABIÂLİDE HİCİV

Şu sekiz on senedenberi meşhur ağızları ve meşhur kalemlerin teati ettikleri küfürler yazılsa bir cild kitap olur ve zannederim ki tenkid namına onların bundan başka eserleri de çıkmaz ve çirkin sözlerinden bir ikisini hatırlayabildiğimiz kadar hatırlatalım «Mahalle piçi», «Lâğım ağızlı», «Şengül hamamının sermayesi», «Ciyfe», «Dar pantolonlu kart züppe», «Mektep kaçkını», «Âdet bezi», «İğrenç cibilliyet», «Sefil», «Hergele»...

Cumhuriyet 14/7/1928

Peyami SAFA

BABIÂLİ KORİDORLARINDA HİCİV

İKİ AHBAP ÇAVUŞLAR!...

Babıâlide iki ahbap çavuşlar vardır ki senelerdenberi dört yapraklı daracık sütunlar üzerinde Viyana hokkabazlarına taş çıkartan bir maharetle orta oyunu oynar, şaklabanlık ederler.

Meşrepleri, mezhepleri, siyasî akideleri kıbti imanı gibi karanlık, belirsizdir. Apaş tarzını şiirimize ilk aşılamak, külhanbey edasını edebiyat çerçevemiz içine almakla meşhurdurlar.

İlim ve ahlâk koridoru bu zavallılar için zindan dehlizi kadar karanlık ve can sıkıcıdır.

Yine bunlar nazarında fazilet, haysiyet, teneke bir oyuncak gibidir, birisi kırılınca diğeri alınır.

Memleket aşkı, inkılâp ülküsü bu biçarelerin ceplerinde esen havaya tâbidir.

Yıllardanberi her davulun tokmağını vurmuşlar, her sezilen menfaate fak kurmuşlardır.

Kartala kurşun attıklarını sanırlar. Dağarcıklarında çıkan siyah kargadır.

Yağlı kuyruk arkasında koşarken kuru bir kemik parçasına ferma ederler.

Cemaziyelevvel torbaları babtan mihraba kadar belli olan bu kaldırım serserileri her serbest düşünüşe muhalefet mânası verirler.

Sarayların, sultanların yıkıldığını düşünmezler de halâ jurnalcılık etmekten utanmazlar.

Yine ne oluyor? Ne var?

Akordu bozuk Lâtarna sesile parsaya çıkmış görünüyorlar.

Bu terbiyesizlere kim cesaret veriyor? Hiç kimse... Bu cesaret, fırın delen aç köpeğin kendi hezeyanıdır. Midesi kuruyan, cebi boşalan her serserinin yaptığı işe pek benzeyen bu kuduzluğu biz pek tabiî görüyoruz ve hayret etmiyoruz. Siz ne dersiniz?

★

1931

İKTİDARA ERMEK İÇİN

Koşarsın bir mitingden bir mitinge,
Olup yollarda bir Veyselkaranî!
Görün dersin görün ey iktidarım!
Gelir daim: Cevab-ı Lenterânî!...

★

MEKTEPTE!

Vaktiyle, bizim zamanımızda;
Her türlü nizama baş eğerdik!
«Sevmem bunu ben! Yemem!» denilmez;
Mektepte dayak da olsa yerdik!...

ORHAN SEYFİ ORHON

Aziz Nesin

İtalya'daki Milletlerarası Mizah Yazarları Birliğinin tertip ettiği «Dünya Mizah Yarışması» nda **«Fil Hamdi»** ve **«Kazan Töreni»** adlı hikâyeleriyle 1956 ve 1957 yılında iki defa birincilik kazanan Aziz Nesin, ayni zamanda şairdir. Kendisinden iki örnek sunuyoruz:

★

ONLARA

Zannetme ki daim bişekçesine
Siz her anırdıkça hûû çeker millet
Alkış beklerken siz eşekçesine
Verir hakkınızı yûû çeker millet!
1948

☆

D.P. iktidarının 10 uncu yıldönümünde

10. Yıl Marşı

Girdik açık gözlülükle on yılda her savaşa,
On yılda on beş milyar borç yaptık uçan kuşa!
Ne gelişme yârabbi, partimiz on yaşında,
On yılda on milyoner her sokağın başında...
Devr-i sâbıkta eğer bir varsa biz yüz ettik,
İkinci Fatih olup İstanbul'u düz ettik!
Pek sayın nutukçular meydanlardan buyurdu:
Vatan cepheleriyle doldurduk baba yurdu...
Dershanesiz, okulsuz, öğretmensiz kitleyiz,
Biz koltuğa alıştık, gitmeyiz de gitmeyiz!...

Çizerek viskilerle kalkınma hartasını,
Bir atlatabilseydik şu seçim vartasını...
Yine eski ruh olup dağdan dağa esseydik,
Tezveren Dede için yüz bin kurban kesseydik!

Biz hesapsız, kitapsız, plânsız bir kitleyiz,
Gitmeyiz de gitmeyiz, gitmeyiz de gitmeyiz...

Gitmeyiz de gitme...
Git... Gitme... Git...

21-4-1960

GÜNÜN FIKRASI

BAYAR VE RESMİ

Celâl Bayar, Çankaya'daki Cumhurbaşkanlığı Köşkünde bir aşağı bir yukarı dolaşıyor. Eli çenesinde. Ara sıra telâşla pencereye koşup uzaklara bakmaktadır.

İçi içine sığmadığı belli...

Bir ara, duvardaki kendi resminin önünde duruyor. Fotoğraf dile geliyor ansızın

— N var, diyor, ne oluyorsun?... Ne titriyorsün?...

Celâl Bayar, boğuk bir sesle soruyor

— Söyle : Ne olacak benim halim?...

Resim, yaldızlı çerçevesini çatlatan bir kahkaha ile gülüyor

Ne mi olacak? Hiç... Beni indirecekler, seni asacaklar!.

Akbaba 23-6-1960

★

ÜÇ BÜYÜKLER

Demokrat parti ileri gelenlerinden Refik Koraltan'ın gerek İstiklâl Mahkemeleri savcılığı, gerek Halk Partisi Hükûmetlerinin valisi olduğu zamanlara ait çok şeyler anlatılır.

Bursa'da sabah akşam, yaz kış, kar yağmur hükûmet konağı önündeki şehir bandosunun **İstiklâl Marşı** çalması onun icadı imiş!

Memleketimizin ve dünyanın hiç bir yerinde olmayan bu usulü ondan sonra gelenler de korkularından kaldıramamışlar.

Türkiye'de en çok veremli Bursa'da imiş! Bir arkadaş

Elbette Bursa'da olur, sabah akşam sinemizi kara yele verip, bando dinliyoruz! demiştir.

Yine Refik Koraltan, Bursa valisi iken en mühim işi Uludağa çıkıp, erkek kaz yumurtalığından yahni yemekmiş! İnsanların çok garip huyları oluyor, ne denir!...

Koraltan'a dair son duyduğum fıkra hepsinden baskın çıktı, yazmadan edemeyeceğim

Vali bulunduğu yerlerde, sık sık ziyafet, eğlence balo vesaire yapılır, Koraltan'ın kerimeleri hanımefendi de bu toplantılarda çıkıp, beybabasının kaleme aldığı bir şiiri inşâd ederlermiş! Bu şiirin her kıt'ası sonunda şu nakarat varmış

Üç büyüktür memleketi kurtaran
Atatürk, İnönü, Refik Koraltan!...

Medet 22-6-1950

DEMOKRASİ TÜRKÜSÜ

— Şeyh-ül mason F. Hulûsi'ye itnaf

Yıkıldı gitti baştan biçare demokrasi
Pabuç gibi atıldı kenara demokrasi
Kim demiş ki yakışmaz kel başa şimşir tarak
Bakın ne güzel uymuş baylara demokrasi
Kazıklı Voyvodanın ruhuna rahmet olsun
Diri diri gömüldü mezara demokrasi
Bir ölmüş eşek gibi söktüler nallarını
Sürüldü nalsız çulsuz pazara demokrasi
Siyaset harmanında öyle bir yel esti ki
Kalbur kalbur verildi rüzgâra demokrasi
Ne cürüm eyledi ki ismi cismi kalmadan
Kovuldu bir bilinmez diyara demokrasi
Taklid ettiler bir gün Atina sitesini
Duyunca oldu yüzün kapkara demokrasi
Neler çekti insanlık bu hoş teorilerden
Bari gidip Allaha yalvara demokrasi
Farkı kalmadı bugün hocanın eşeğinden
Artık nasıl başlasın inkâra demokrasi
Dübeş düşeş atıldı namına partilerde
Demek kondu akıbet kumara demokrasi
Başım yemek için ramazan sofrasında
Gizli gizli çağırıldı iftara demokrasi
Neler geldi başına onun bu gamhanede
Çakılmış kulağından duvara demokrasi
Şimdi çıkmaz oldu sokağa utancından
Benzedi bir yolunmuş davara demokrasi
Ne hale geldim diye ağlayıp sızlamada
Her halini başladı ikrara demokrasi
Feda etti bu yolda niceleri varım
Kılmadı hiç kimseye mudara demokrasi
Alışmıştı keyfince hoplayıp zıplamaya
Buralarda vuruldu yulara demokrasi
Ne kadar allı pullu yosmacık bir civandı
Oldu baylar elinde maskara demokrasi
Kırk yıl yıkayıp dursa gene de çıkaramaz
Yüzünün karasını Marmara demokrasi
Bir kaç yıldır ağlaya ağlaya çıktı canın
Döndü şehla gözlerin pınara demokrasi
Ey «ZEBANİ» bana bir gazel inşad eyledin
Vakıf oldu sendeki esrara demokrasi

22-4-1952 ZEBANİ

FATİK HALANIN BEKİR

Biraz topalcana
Biraz körcene
Gözleri çapaklıydı
Burnu sümüklü...
Bacağına şalvar giyerdi
Ayağına çarık
Elleri tüm yaralıydı
Yarık ta yarık...
O Bekirin varya o Bekirin
Rüyalarına bile girmiyor artık
O şalvar
O Çarık...
Bekir bir büyüdü, bir büyüdü
Hani bir Bekiri vardı Fatik Halanın
Ortasından kessen kısalmaz
Ankara'da, İstanbul'da
Ahır sekisini hatırlamaz...
Bekir Palaslar'da geziyor şimdi
Bekir işe girdi memur oldu
Bekir şef oldu, müdür oldu
Bekirin dayısı Demokrat
Bekir milyoner oldu
Aman dostlar sormayın
Bekir de bir surat
Bekir'e bir hâl oldu...
Bekir unuttu düven sürmeyi
Kağnıya binmeyi unuttu
Taksilere biniyor şimdi
Çalgılara gidiyor
Bekir bir para tuttu
Bir gecede üç , beş binliği
Üç - beş karıyla yiyor...
Fatik halanın topal Bekiri
Kör Bekiri
Bahçeli evde oturuyor
Altında şezlong
Ağzında pipo
Dilinde şarkı
Dönüyor, üğünüyor çarkı
Sultanlar gibi hayat sürüyor
Bir gör Bekiri...
O Bekirin varya o Bekirin
Topal oğlanın
Kör oğlanın
Rüyalarına bile girmiyor artık
O şalvar
O çarık...

(Ses, Kayseri) 4-9-1959 Siyasi Baba

VATAN İÇİN

Kalbine girmemişse hissi vatan;
Anı sen kâlc alma bari utan,
Kız, köpekler bile vatanperver
Vatanı sevmeyen acep ne sever?

Abdülhâk Hâmit

★

DİŞ KİRASI

Samedani değil ifadatı
Sade ismi Samet yetişmez mi
Gençliğinden bu hâli bekleyiniz
Yılların geçmesiyle pişmez mi?

Binâ

Sâbıkları Savunma

Karşılandık Adada doğrusu mihmancasına,
Duygular arzederiz Ordu'ya şükrancasına!

Hep feragatle çalıştık bu fakir memlekete,
Dikilen bir ağaç varsa da... ormancasına!

Lakabı olsa da Berbat yine takdir olunur,
Halka hak verdik adâletle Süleymancasına!

Genç kadınlarla küçük kızlara açtık kucağı,
Babalık ettik ehâliye Koraltancasına!

Ömrümüz geçti bizim taât-ü takvâlarla,
Beş vakit... halvet ederdik te müslümancasına!

Biz çevirdikti evet Partimizi partilere,
Kaldı cem'iyyetimiz şimdi perişancasına!

Nasıl inkâr edilir böyle büyük kalkınma?
Kalkınıp haplar ile biz dahi Lokmancasına!

İndiras mastarıdır belki bizim Menderes'in
İndiras böyle olur doğrusu umrancasına!

Milletin malları taksim edilirken arada,
Zorlu hayvan alır elbet payı aslancasına!

İşte işte Maliyyemizin Şaht'ı... biraz çaldı, fakat
Bütün ahbâba da çaldırdı Polatkancasına!

Alnımız terledi... aldıksa beş on milyoncuk,
Hâzırız biz de hesap vermeğe Tarhancasına!

Yâr-ı gaar idi bize gitti zavallı Namık,
Yüzü gülmezdi fakat hoştu (1) somurtkancasına!

Cân-u cânan gibi yekdiğere biz bağlıydık,
Ethem'in her bakışı Adnan'a cânancasına!
Hariciyye bulamaz öyle fatin bir bakanı,
Nato başkanlığı etmişti Taleyrancasına!
Gözü toktu, yetinir erdi bizim valimiz,
Kemal Aygün'le uyuşmuştu o yârancasına!
Şu Lorel-Hardi'mizin yüzleri ay, gün gibi ak,
Biri oldukça kuru diğeri şişmancasına!
Bu vezne girmedi bir türlü sempatik Kalafat,
Ederdi bizleri temsil orangutancasına!
Ne yazık dinlemedik Ahmet Emin üstâdı,
Ne nâsihatler edilmişti ki Yalmancasına!

---

(1) Hoş demek lâzım gelir zira ki mevtâdan yana.

Halil NİHAT

Yine pişman değiliz yaptığımız işlerden,
Ömrümüz geçti şükür zevk ile sultancasına!
Olmasaydım ben eğer suçlu, olurdum şâhit,
Doğrudan başka sözüm yok benim Adnancasına!...
Çekilir mi ipe bizler gibi ipsiz alayı?
Mutlaka lâzım ise ... olmalı urgancasına!
İftira etmeyiniz... işte hesap meydanda,
«Biz bu dünyada günah etmedik insancasına!»

Ekrem Talât AKEV

★

Onların Gazeli

Sayın Talât Akev'e ithaf --

Harcadık on yılı gafletle perişancasına,
Çiğnedik halkı şakavet ile Mervanca'sına!

Parti forsuyla olup her birimiz bir Karun,
Topladık hırs ile milyonları korsancasına!

Kopyalar kopyası Galip Hoca'mız dağlarda
Gezdi dürbünle ve kasketle kumandancasına!

Zorlu ustaydı komisyonculuk ilminde Fatin.
Yüzde onlar takılırlardı gelip kancasına!

O Koraltan kl, kor a!ttan kazığı, sonra fakat
Yedi bizzat... Uluyor şimdi kudurgancasına!

Hilkat ûcûbesi, şenpaze-i âlem Kalafat
Har vurup sürdü sefa on sene harmancasına!

Çekeriz şimdi hoşor yosmaların hasretini,
Gece, gündüz yaşadık aşk ile üryancasına!

«Vatanın bağrına düşman dayamış hançerini»
Ordumuz kükredi bir lâhzada arslancasına!

Gençliğin mahvına her gayreti sarfetti Celâl.
Gerilip attı Aga'm tekmeyi tırpancasına!

İhtilâl aşkı nasıl sardı şu asker'eri ah?
Verdiler ders-i siyaset bize irfancasına!

Yassı bir sahnenin üstünde bugün toplanarak
Sûzinak'dan okuruz şarkıyı Ongan'casına!

Gardiyanlar gece rüyada gelip giydiriyor
O beyaz nesneyi boydan boya mintancasına!

Hicvi İbrahim'in, elbet bilirim, katre gelir,
Size üstadımız Eşref gerek ummancasına!

İbrahim DELİDENİZ

Dr. Asım Neşet Sözmen.

— Demokrat Partinin teessüsü münasebetile —

BEYİT

Biz el himem hizbi Demokratız ki pür satvet
Cihangirane bir parti çıkardık bir avuç itten

K I T ' A

1954

— D. P. Haysiyet Divanı için —

Hep dürüstler oldu mahkûm, tıktılar ot çanına
Partizanlık böyledir, uymak gerek devranına!
Müstakim olmak hizipleşmek demektir, affı yok,
G..... verenler oldu başkan haysiyet divanına!

B E Y İ T

— 1954 Seçimleri münasebetile —

Ehli namus yoklamada düştü meyus oldular
Merkezinden koyduranlar hepsi mebus oldular!

K I T A

C.H.P. müfriti katmerli Demokrat kesilir
Nice eçhelleri gördüm ki O Sokrat kesilir
Ordinaryüs tatar İstanbula vali olucak
Keçi, manda ne demek mezbahada at kesilir.

K I T ' A

Deliler doktoru vali de delirdi bayağı
Yeni bir pavyona ad taktı klakson yasağı
Edip oy birliği güllabı Etibba dediler
Ordinaryüs hoca mutlak Tımarhane kaçağı
M E N D E R E S !

— 28 Nisan 1960 Beyazıt Faciası gecesi —

Fikri hürriyet boğulmaz olsa da zincir kafes,
Susturulmaz yurdu sardı öyle manidar ki ses!
Ateş açtırmak revamı gençliğe gafil teres,
Böyle yapmaz Adnan aslâ, belki Andon Menderes!
Sardı etrafı Celâli, yurtta asker yok mudur?
Zulmü ilân etmeye merdi hünerver yok mudur?
Ümmeti merhumede pek gözlü, bir er yok mudur?
Böyle yapmaz Adnan aslâ, belki Andon Menderes!
Etti itmam bir kararla ilm ocağının kârını
Seyreder Millet senin de gün gelir idbarını!
Dersi ibrettir temaşa P..... ların Hünkârını
Böyle yapmaz Adnan aslâ, belki Andon Menderes!

TEVFİK FİKRET'İN AZİZ RUHUNA İTHAF

— 27 Mayıs 1960 sabahı —

Yükseldi şehit yavruların arşadek âhı
Türkün yine göklerde o yıldız ile mâhı
Bayram günüdür terk edelim âh ile vâhı
Fikret! Bize Gürsel Paşa gösterdi sabahı!

Türk askeri temkin ile çok bekledi durdu,
Koltuktaki gafiller ise fazla kudurdu!
Azmetti o namertleri kansız yere vurdu,
Fikret! Bize Gürsel Paşa gösterdi sabahı!

Asker, sivil hep bir olarak zulmü devirdi,
Eşsiz Atanın açtığı bir nurlu devirdi.

Mağlûp mu olur Ordu? O tarihi çevirdi,
Fikret! Bize Gürsel Paşa gösterdi sabahı!

Ferdaya güvendindi evet işte misâli
Türkün yine hürriyet ile oldu visâli
Her anda o yüksekte ve her yerde o âli
Fikret! Bize Gürsel Paşa gösterdi sabahı!

★

Yassıada'dan Feryat

MURABBA

Park Otelden ediyorken Boğaza atfı nazar
O geniş manzara hatta geliyordu bana dar
İki üç martıyı görmek veriyor şimdi mesar
Adanın yassısına şükredelim sivrisi var.

Sadrı sabık oluverdi adım artık ne yazık
Milletin oyları toplandı da etti mi kazık?
Halis havyar yerine bizlere zeytindir azık
Adanın yassısına şükredelim sivrisi var.

İki üç tek rakı olsa coşarım canlanırım
Mest olup kendimi tekrar sadırazam sanırım
Sûzanım aklıma geldikçe yanar sızlanırım
Adanın yassısına şükredelim sivrisi var.

Bu felâkette müsebbib o şâki hırslı Bayar
Ona karşı şu vatan cephesi de etmedi kâr
Katliam istedi tenkil diye katil canavar
Adanın yassısına şükredelim sivrisi var.

2 Eylül 1960

Dr. Asım Neşet Sözmen

3 Hiciv edebiyatımız
8, 255 Çetin Altan
18 Letaif-i Âsar
31 Şiir Kurbanları
35 Hicivler, Heccavlar
38 Hicviyeci Şairler
43 Şeyhi ve Harname
46 Nesimi
49 Fuzuli 51 Baki, Emri
54 Usuli, Ruhi-i Bağdadi
58 Hiciv üstâdı NEF'İ
76 Sünbülü zade Vehbi
77 Sururi, Kabasakal
79 Nedim, 81 Feryadî
82 Osmanzade Taip
83 Sakıp, 84-Bahai
85 Nabi
86 Ragıp Pş., Haşmet, Fıtnat
90 İzzet Molla
92 Şinasi, Abdülhak Molla
93 Yusuf Kâmil Paşa,
94 Manastırlı Naili
94 Kanlıcalı Nihat Bey
95 Harputlu Hayri, Fazlı
97 Nazif Sürüri, Fıtnat
98 Ziya Paşa, 101-Fatin
102 Namık Kemal
109 Muallim Naci
109 Şair Eşref
116 Damat Mahmut Paşa
117 İbnülemin M. Kemal
118 Abdülhak Hâmid
120 Hasan Âkif, Sâbir
121 Reşit Âkif Paşa
123 İsmail Safa
125 Yenişehirli Avni
126 Ziya Gökalp
127 Hoca Hayret Efendi
133, 234 Üsküdarlı Talât
135 Ferit Kam
137 Filozof Rıza Tevfik
141 Hasan Basri Çantay
142 Mehmet Emin Yurdakul
144 Yusuf Ziyaettin
145 Tevfik Fikret
148 Ali Şâdi, Mehmet Âkif
151 Ahmet Kemal Akünal
152 Tokadi zâde Şekip
155 Dr. Sami Mortan
156 Tahir Olgun
156 Cemal Nâbedit
157 Abdülhalim Galip Paşa
159 Şair Hasırcızâde
160 Ali Ekrem Bolayir
161 Kerküklü Şeyh Rıza
164 Hüseyin Kâmi
177 Tahir Nadi
180 Refi Cevad Ulunay
185 Mithat Cemal
196 Halil Nihad Boztepe
200 Abdülbâki Fevzi
205 Namdar Rahmi
211' 230 Necdet Atılgan
214 Celâl Paşa, Deli Hikmet
215 Yahya Kemal
225 Neyzen Tevfik
227 Hüseyin Rıfat
233 Fâzıl Ahmed
236 Hüseyin Suad Yalçın
238 Adanalı Ziya
239 Yaşar Nezihe
240 Aka Gündüz
241 M. Sıtkı Akozan
244 Şeyh Bâki
244 Yusuf Ziya Ortaç
245 Faruk Nafiz Çamlıbel
246 Orhan Rahmi Gökçe
247 Zeynel Besim Sun
249 Nâzım Hikmet
250 Abdülbâki Gölpınarlı
251 Behçet Kemal Çağlar
253 Arif Nihad Asya
254 Orhan Veli
256 Hamdi Akalın
257, 264 Doğan Nadi
258 Orhan M. Arıburnu
259 Orhan Seyfi Orhon
261 Aziz Nesin
266 Ekrem Talât Akev
267 İbrahim Delideniz
269 Bedii Faik
270 Asım Neşet Sözmen

AYRICA FIKRALAR, NÜKTELER, MÜTEFERRİK HİCİVLER

KAPAK KOMPOZİSYONU : Mahmut Cûda

*

ŞAİRLER VE EDİPLER

HİLMİ YÜCEBAŞ'IN BASILMIŞ ESERLERİ:

*

Edebiyatımızda Atatürk	300
NEYZEN TEVFİK VE ŞİİRLERİ (3. Basılış)	600
Büyük Mücâhit, Hüseyin Cahit	300
Filozof Rıza Tevfik (3.Basılış)	300
Şair Eşref (2. Basılış)	300
Türk Mizahçıları (Nüktedanlar ve Şairler)	400
Ahmet Rasim : Aşkları - Hâtıraları	200
Cemal Nadir ve Karikatürleri	200
Bütün Cepheleriyle YAHYA KEMAL (3. Basılış) ...	600
» » Reşat Nuri	350
» » Ercüment Ekrem	250
» » Ahmet Haşim	300
» » Namık Kemal	400
» » Aka Gündüz	300
» » Tevfik Fikret	400
» » Mehmet Âkif	500
Edebiyatımızda Mevlâna	300
Karikatür Üstadlarımız CEM ve RAMİZ	300
Yedi Şairden Hâtıralar	500
ÖMER SEYFEDDİN (Hayatı, Hikâyeleri, Şiirleri) ...	300
ŞÂİR PADİŞAHLAR	400
ÖMER HAYYAM ve RUBÂİLERİ	400

Bu kitapta ayrıca bütün Türk şairlerinin 355 rubâisi vardır.

*

Hilmi Yücebaş'ın, kütüphanelerinizi zengişleştirecek olan bu eserlerini kitabevimizden veya (İstanbul — Posta Kutusu: 255) ten isteyiniz.

AKA Kitabevi
İstanbul, Büyük Milâs Han No: 107

Hamle Matbaası

Fiyatı : 750 Krş.